

ПРИВАТНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ЛЬВІВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІЗНЕСУ ТА ПРАВА»
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЛЬВІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

СПОДАРИК НАТАЛІЯ ІВАНІВНА

УДК 343.6:343.85

ДИСЕРТАЦІЯ
КРИМІНОЛОГІЧНЕ ЗАПОБІГАННЯ
ПІДРОЗДІЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ
НАСИЛЬНИЦЬКИХ ЗЛОЧИНІВ
ПРОТИ ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я ОСОБИ,
ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ СТУДЕНТАМИ ВНЗ

12.00.08 – кримінальне право та кримінологія;
кримінально-виконавче право

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

 Н. І. Сподарик

Науковий керівник **Гумін Олексій Михайлович**, доктор юридичних наук,
професор

Львів – 2018

АНОТАЦІЯ

Сподарик Н. І. Кримінологічне запобігання підрозділами Національної поліції України насильницьких злочинів проти життя та здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право». – Приватний вищий навчальний заклад «Львівський університет бізнесу та права», Національний університет «Львівська політехніка», Львів, 2018.

Дисертація присвячена вирішенню комплексного наукового і прикладного завдання щодо оптимізації діяльності підрозділів Національної поліції України у запобіганні насильницьким злочинам проти життя та здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ.

Запобігання злочинам проти життя і здоров'я особи є одним із основних завдань підрозділів Національної поліції України. У контексті профілактики зазначених правопорушень подальшого розроблення й удосконалення потребує методика їхньої діяльності.

У першому розділі «Загальні засади кримінологічного запобігання підрозділами Національної поліції України насильницьким злочинам проти життя і здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ» проаналізовано теоретичні аспекти запобігання підрозділами НПУ зазначеним злочинам, наведено кримінологічну характеристику і з'ясовано детермінанти, що сприяють вчиненню насильницьких злочинів проти життя і здоров'я особи студентами ВНЗ.

На основі вивчення наукових джерел радянського періоду з'ясовано, що запобігання насильницьким злочинам проти життя і здоров'я особи загалом становило інтерес учених і практиків у рамках діяльності оперативних

і профілактичних підрозділів ОВС щодо профілактики злочинів проти життя, здоров'я, волі і гідності особи.

Водночас найбільше таких наукових напрацювань простежується у період Незалежності України.

Відтак науковці і практики сформували окрему теорію запобігання зазначеним злочинам, яка однак потребує постійного удосконалення з огляду на сучасне реформування законодавства і правоохоронної системи та соціально-економічний розвиток суспільства.

Нині співробітникам підрозділів НПУ задля успішного запобігання насильницьким злочинам проти життя та здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ, належить досконало знати соціально-економічну складову системи вищої освіти, нормативно-правові акти, що регламентують таку діяльність, повноваження всіх державних органів, які контролюють освітній процес, з метою використання їхніх інформаційних ресурсів.

Розроблено кримінологічну характеристику насильницьких злочинів проти життя та здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ, на основі аналізу наукових праць та практичної діяльності (звітів ГПУ та НПУ).

Узагальнено відомості про категорії злочинців-студентів, зокрема за соціально-демографічними, індивідуальними морально-психологічними ознаками, видами закладів навчання, сімейним станом, а також у межах віктимологічних аспектів пияцтва, наркоманії, азартних ігор, мотивації, формування насильницьких рис, зважаючи водночас на психологічні основи неформальних об'єднань та інші пошукові ознаки, що важливі для встановлення конкретних осіб, схильних до вчинення зазначених злочинів.

З'ясовано, що нині погіршується соціальна характеристика власне студентів, які вчиняють насильницькі злочини проти життя і здоров'я особи, котрі навчаються на платних заочних відділеннях і не зайняті працею.

Саме така молодь найбільше вживає алкоголь або наркотики, характеризується статевою розбещеністю, схильна до цинізму, знуцання, садизму.

Крім того, простежується певне зниження «порогу» мотивації так званих безмотивних, неадекватних приводів, зовнішньо безглуздих діянь.

Доведено, що детермінанти насильницьких злочинів проти життя і здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ, різняться за походженням, механізмом впливу, а також безпосереднім їх змістом.

Обґрунтовано, що антисуспільна установка в свідомості студентів ВНЗ формується під впливом: неформальних психологічних відносин серед молоді; пропаганди насильства, жорстокості та порнографії в ЗМІ й Інтернеті; безконтрольного вживання алкоголю, наркотиків тощо. Насильство над особою – своєрідний стереотип загальноприйнятої серед студентів поведінки.

У другому розділі «Організаційно-правові та інформаційні основи запобігання підрозділами Національної поліції України злочинам проти життя та здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ» напрацьовано пропозиції щодо вдосконалення законодавчого і відомчого нормативно-правового забезпечення такої діяльності через юридичну впорядкованість відносин, що виникають під час запобігання цим видам злочинів.

Доведено, що у механізмі запобігання злочинам проти життя та здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ, надскладним є відстеження їхніх підготовчих діянь до вчинення злочинів, що, своєю чергою, обумовлює необхідність удосконалення правових засад використання оперативно-розшукових та інших засобів.

Відтак, запропоновано низку змін і доповнень до Кримінального процесуального кодексу України, Законів України «Про вищу освіту», «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про Національну поліцію» тощо.

Констатовано, що обов'язковою складовою поліпшення запобігання насильницьким злочинам проти життя та здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ, є впровадження нових підходів щодо активізації взаємодії підрозділів НПУ з державними органами та громадськістю.

Зокрема, таку взаємодію розглянуто як процес невід'ємного інформаційного забезпечення їхньої діяльності та використання додаткових сил із метою запобігання таким злочинам, що сприятиме їх вчасному виявленню і ефективному попередженню.

Основною формою такої взаємодії є інформаційна.

Наведені суб'єкти взаємодії за допомогою відповідних засобів здійснюють постійний контроль за навчальними закладами та впливають на керівництво ВНЗ щодо виконання обов'язків із додержання навчального процесу серед студентів.

У третьому розділі «Заходи підрозділів Національної поліції України щодо запобігання насильницьким злочинам проти життя і здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ» розглянуто наукову теорію щодо діяльності підрозділів НПУ зі застосуванням загальних і індивідуальних заходів запобігання зазначеним злочинам.

Вивчення практичної діяльності та наукових джерел дало змогу визначити основні форми удосконалення діяльності підрозділів НПУ, котрі реалізують державну політику щодо стратегії і тактики запобігання насильницьким злочинам проти життя і здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ, шляхом використання спеціальних сил і засобів задля впливу на рівень, структуру й динаміку злочинності.

На основі наукових досліджень розроблено загальні заходи у рамках державних програм щодо підвищення ефективності виявлення й попередження злочинів на певний період, які спрямовані на індивідуальне запобігання, що полягає у виявленні й обліку осіб,

схильних до вказаної злочинної діяльності, а також у застосуванні оперативно-профілактичного спостереження щодо них як запобіжного впливу.

Запропоновано напрями удосконалення використання засобів і методів підрозділів НПУ як алгоритму дій щодо запобігання насильницьким злочинам проти життя і здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ.

Зокрема, під таким процесом слід розуміти систему специфічних оперативно-розшукових заходів та інших організаційних дій із отримання початкової інформації щодо ознак підготовки злочину студентами та використання засобів щодо схиляння до відмови їх учинення.

З метою удосконалення процесу запобігання насильницьким злочинам проти життя і здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ, запропоновано загальнопрофілактичні заходи, до яких належать: висвітлення у ЗМІ результатів проведення працівниками НПУ та МОН профілактичних заходів із протидії незаконному розповсюдженню наркотиків серед молоді; створення служби кваліфікованої екстреної психологічної допомоги студентам у телефонному режимі; проведення працівниками поліції під час чергування та патрулювання рейдів за місцем скупчення молоді (концерти, футболи тощо); розроблення, спільно з персоналом вищих навчальних закладів, методики навчання профілактичної спрямованості (видання відповідної методичної та практичної літератури, програмне забезпечення); лекції у вищих навчальних закладах з метою підвищення рівня правової пропаганди із залученням юристів та фахівців інших галузей.

Встановлено, що запобігання підрозділами НПУ насильницьким злочинам проти життя і здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ, має ґрунтуватися на якісній організації такої діяльності, заснованої на сучасних здобутках науки і техніки, на досконалій загальноосвітній і спеціальній підготовці висококваліфікованих співробітників поліції.

У цьому контексті можна окреслити найбільш істотні чинники, які впливають на результати діяльності підрозділів НПУ щодо запобігання насильницьким злочинам цієї категорії, до яких належать: недосконалість нормативно-правового регулювання запобіжної діяльності; відсутність окремого підрозділу щодо кримінологічного прогнозування, програмування й організації взаємодії з іншими суб'єктами запобігання злочинам у студентському середовищі.

Відтак із метою удосконалення профілактики насильницьких злочинів, що вчиняються студентами ВНЗ, запропоновано створити окремий облік у комп'ютерній базі даних «Статистика» – «Злочини, вчинені студентами ВНЗ», а на сайті МВС України – електронну версію журналу «Правова профілактика правопорушень».

З урахуванням наведеного у роботі розроблено модель використання засобів із отримання інформації про причини й умови, що сприяють вчиненню насильницьких злочинів проти життя і здоров'я особи студентами ВНЗ.

До таких засобів, зокрема, належать: застосування методів оперативно-розшукової діяльності; співпраця з громадськими студентськими організаціями і ЗМІ (телебачення, радіо, преса); використання інтернет-ресурсів; отримання інформації від працівників підрозділів і служб НПУ; використання інформаційно-довідкових систем НПУ та інших правоохоронних і державних органів України.

Огляд й узагальнення літературних джерел, а також результати власних досліджень засвідчили недостатній рівень діяльності підрозділів НПУ щодо запобігання насильницьким злочинам проти життя і здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ, що, своєю чергою, обумовлює значну поширеність цих злочинів.

Відтак розроблено пропозиції щодо удосконалення кримінологічних засад діяльності Національної поліції України у напрямі запобігання насильницьким злочинам проти життя і здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ.

Ключові слова: насильницькі злочини, студенти, запобігання, поліція, правові основи, інформаційне забезпечення, взаємодія, заходи, тактичні прийоми.

ANNOTATION

Spodaryk N. I. Criminological prevention of violent crimes against the person's life and health by the units of the National police of Ukraine committed by the students of higher educational establishments. – Qualifying scientific work printed as manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Law, specialty 12.00.08 «Criminal Law and Criminology; criminal-executive law». – Private Higher Educational Establishment «Lviv University of Business and Law», National University Lviv Polytechnic, Lviv, 2018.

The thesis is devoted to the solution of the complex scientific and applied task of optimizing the activities of the units of the National Police of Ukraine in preventing violent crimes against the person's life and health committed by the students of higher educational establishments.

Prevention of crimes against the person's life and health is one of the main tasks of the NPU units.

In the context of the prevention of the above offenses a methodology for their activities requires further development and improvement.

In the first section «General Principles of Criminological Prevention by the Units of the National Police of Ukraine of Violent Crimes Against the Person's Life and Health Committed by Students of Universities» the theoretical aspects of preventing these crimes are analyzed, the criminological characteristic and the determinants contributing to the commission of violent crimes against life and health of the person by the students of the university are examined.

On the basis of the study of scientific sources of the Soviet period it became clear that the prevention of violent crimes against the person's life and health in general is of interest to scientists and practitioners within the framework of the activity of the operational and preventive units of the police agencies on the prevention of crimes against the person's life, health, will and dignity.

At the same time, most of such scientific developments are traced during the period of independence of Ukraine.

As a result, scholars and practitioners formed a separate theory to prevent these crimes, which, however, needs constant improvement in view of the current reform of the law and the law-enforcement system and socio-economic development of the society.

Today, for the successful prevention of violent crimes against the person's life and health committed by university students the workers of the NPU units must know perfectly well the socio-economic component of the higher educational system, normative-legal acts regulating such activities, the powers of all government bodies that control the educational process with the aim to use their information resources.

On the basis of the analysis of the scientific works and practical activity (reports of GPO and NPU) the criminological characteristic of violent crimes against the person's life and health committed by university students is developed.

Data on the categories of criminal students, in particular, on the basis of socio-demographic, individual moral and psychological characteristics, types of educational institutions, family status, as well as within the victimological aspects of drinking, drug addiction, gambling, motivation and the formation of violent traits, while taking into account psychological foundations of informal associations and other search features that are important for the identification of individuals inclined to commit the above crimes are summarized.

It has been found out that the social characteristic of the students committing violent crimes against the person's life and health is now deteriorating, especially of those who study at paid correspondence departments and not engaged in work.

Just these young people use alcohol or drugs most often and are characterized by sexual promiscuity, prone to cynicism, bullying, and sadism.

In addition, there is a certain decrease in the «threshold» of the motivation of the so-called non-motivated, inadequate reasons, externally senseless actions.

It is proved that the determinants of violent crimes against the person's life and health committed by university students differ in their origin, mechanism of influence, as well as their direct content. It is substantiated that the anti-social setting in the minds of the students of higher educational institutions is shaped under the influence of informal psychological relations among youth; propaganda of violence, cruelty and pornography in the media and on the Internet; uncontrolled use of alcohol, drugs, etc.

Violence against a person is a peculiar stereotype common to behavioral students.

In the second section «Organizational-legal and informational grounds for preventing by the NPU units crimes against the person's life and health committed by the students of higher educational establishments» proposals are made to improve the legislative and departmental legal and regulatory provision of such activities through the legal ordering of relations arising during the prevention of these types of crimes.

It is proved that the mechanism of prevention of crimes against the person's life and health committed by university students stipulates an extremely difficult process of tracing their preparatory acts to commit crimes, which, in turn, makes it necessary to improve the legal principles of the use of operational searches and other means.

Therefore, a number of amendments and supplements to the Criminal Procedural Code of Ukraine, Laws of Ukraine «On Higher Education», «On Operational Investigative Activity», «On National Police», etc. are proposed.

It is stated that the mandatory component of the improvement of the prevention of violent crimes against the person's life and health committed by university students is the introduction of new approaches for intensifying the interaction of the units of the National Defense League with the state authorities and the public.

In particular, such interaction is considered as a process of inalienable informational provision of their activities and the use of additional forces to prevent such crimes, which will facilitate their timely detection and effective prevention.

The main form of such interaction is informational.

The indicated interaction subjects through the appropriate means exercise continuous control over educational institutions and influence the management of higher educational institutions in fulfilling their duties of observing the educational process among students.

In the third section, «Measures of the NPU units on the prevention of violent crimes against the person's life and health committed by students of higher institutions», a scientific theory regarding the activities of the NPU units with the use of general and individual measures to prevent these crimes is considered.

The study of practical activities and scientific sources makes it possible to determine the main forms of improvement of the activities of the NPU units that implement the state policy regarding the strategy and tactics of preventing violent crimes against the person's life and health committed by university students through the use of special forces and means for influencing the level, structure and dynamics of a crime.

On the basis of the scientific researches, general measures are developed within the framework of the state programs aimed at increasing the effectiveness of detecting and preventing crimes for a certain period, aimed at individual prevention, which is to identify and record individuals who are prone to the specified criminal activity, as well as in the application of operational and preventive surveillance as a preventive effect.

The directions of the improvement of the use of the means and methods of NPU units as an algorithm of actions for prevention of violent crimes against the person's life and health committed by university students are offered.

In particular, such a process should be understood as a system of specific operational-search activities and other organizational actions for obtaining initial information on the characteristics of students' crime preparation and the use of means for inclining to refuse committing them.

In order to improve the process of prevention of violent crimes against the person's life and health committed by university students, general preventive measures are rendered, including: coverage in the media of the results of taking preventive measures by the employees of the NPU and the Ministry of Education and Science to counteract the illicit distribution of drugs among young people; creation of a qualified emergency psychological assistance service to students in telephone mode; carrying out raids by police officers on duty and during patrol at the place of youth concentration (concerts, football matches, etc.); the development of methods of teaching preventive orientation (publication of the relevant methodological and practical literature, software) in cooperation with the staff of universities; lectures at higher educational establishments in order to increase legal advocacy with the involvement of lawyers and specialists from other sectors.

It is established that the prevention of violent crimes against the person's life and health committed by university students should be based on the qualitative organization

of such activity created on modern achievements of science and technology, on the perfect general education and special training of highly qualified police officers.

In this context, it is possible to outline the most significant factors that influence the results of the units of the NPU in preventing violent crimes in this category, including: imperfection of the normative-legal regulation of preventive activities; the absence of a separate unit on criminological prediction, programming and organization of interaction with other subjects to prevent crime in the student environment.

Therefore, in order to improve the prevention of violent crimes committed by university students it is suggested to create a separate account in the statistical database «Statistics» – «Offenses committed by university students», and on the website of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine – an electronic version of the journal «Legal Prohibition of Offenses».

Taking into account the work outlined in the paper, a model is developed for the use of means for obtaining information on the causes and conditions contributing to the commission of violent crimes against the person's life and health by university students.

These means include, in particular: the use of methods of operational and investigative activities; cooperation with public student organizations and mass media (television, radio, press); the use of Internet resources; receiving information from employees of the NPU units and services; the use of information and reference systems of the NPU and other law-enforcement and state bodies of Ukraine.

The review and synthesis of literary sources as well as the results of their own studies testify to the insufficient level of activity of the NPU units in preventing violent crimes against the person's life and health committed by university students, which, in turn, causes a significant prevalence of these crimes.

Therefore, proposals are made to improve the criminological principles of the activities of the National Police of Ukraine in order to prevent violent crimes against the person's life and health committed by university students.

Key words: violent crimes, students, prevention, police, legal grounds, information provision, interaction, measures, tactical receptions.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА

1. Наукові праці, в яких опубліковані основні результати дисертації

1.1. Праці у наукових фахових виданнях України

1. Сподарик Н. І. Інформаційно-аналітичне забезпечення підрозділів Національної поліції України у запобігання насильницьких злочинів проти життя та здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ. *Юридичний науковий електронний журнал*: електронне наукове фахове видання. 2017. № 3. С. 143–146.

2. Сподарик Н. І. Детермінанти, які впливають на вчинення насильницьких злочинів проти життя та здоров'я особи студентами ВНЗ. *Європейські перспективи*: науково-практичний журнал. 2015. № 7. С. 138–143.

3. Сподарик Н. І. Правове забезпечення запобігання підрозділами національної поліції насильницьких злочинів проти життя і здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ. *Право і суспільство*. 2017. № 3. Ч. 2. С. 209–213.

4. Сподарик Н. Кримінологічна характеристика студентів ВНЗ, які вчиняють насильницькі злочини проти життя і здоров'я особи. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2017. № 861. С. 522–528.

1.2. Публікація у науковому періодичному виданні іншої держави

5. Сподарик Н. Організація взаємодії підрозділів національної поліції України з державними органами та громадськістю щодо запобігання насильницьких злочинів проти життя і здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ. *JURNALUL JURIDIC NATIONAL: TEORIE ȘI PRACTICĂ S.R.L.* 2017. № 5 (27). С. 360–364.

2. Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

6. Сподарик Н. І. Правові заходи запобігання злочинів проти життя і здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ. *Вдосконалення правового механізму захисту прав і свобод людини і громадянина в умовах євроінтеграції*: збірник матеріалів міжнародної конференції (м. Львів,

28 лютого 2017 р.). Львів: Навчально-науковий Інститут права та психології Національного університету «Львівська політехніка», 2017. С. 517–520.

7. Сподарик Н. І. Загальна профілактика насильницьких злочинів проти життя і здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ. *Актуальні питання розвитку правової держави в умовах сучасного становлення громадянського суспільства в Україні*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 16–17 червня 2017 р.). Х.: ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2017. С. 82–84.

8. Сподарик Н. І. Характеристика причин вчинення насильницьких злочинів проти життя і здоров'я особи студентами ВНЗ. *Тенденції та пріоритети реформування законодавства України*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Херсон, 8–9 грудня 2017 р.). Херсон, 2017. С. 106–108.

9. Сподарик Н. І. Кримінологічне дослідження злочинності небезпечної для життя і здоров'я особи вчинених студентами ВНЗ. *Новітні тенденції сучасної юридичної науки*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпро, 1–2 грудня 2017 р.). Дніпро. 2017. С. 93–95.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	17
ВСТУП	18
РОЗДІЛ 1	
ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ КРИМІНОЛОГІЧНОГО ЗАПОБІГАННЯ	
ПІДРОЗДІЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ	
НАСИЛЬНИЦЬКИМ ЗЛОЧИНАМ	
ПРОТИ ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я ОСОБИ,	
ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ СТУДЕНТАМИ ВНЗ.....	26
1.1 Стан наукового розроблення поняття і змісту	
запобігання підрозділами Національної поліції України	
насильницьким злочинам проти життя та здоров'я особи,	
що вчиняються студентами ВНЗ	
	26
1.2 Кримінологічна характеристика насильницьких злочинів	
проти життя та здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ.....	
	43
1.3 Кримінологічна характеристика особистості студента ВНЗ,	
який вчинює насильницькі злочини проти життя та здоров'я особи	
	69
1.4 Детермінанти, які впливають на вчинення	
насильницьких злочинів проти життя та здоров'я особи,	
що вчиняються студентами ВНЗ	
	85
Висновки до першого розділу.....	
	107
РОЗДІЛ 2	
ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ОСНОВИ	
ЗАПОБІГАННЯ ПІДРОЗДІЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ	
НАСИЛЬНИЦЬКИХ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ЖИТТЯ ТА	
ЗДОРОВ'Я ОСОБИ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ СТУДЕНТАМИ ВНЗ	
	109
2.1 Правове забезпечення запобігання підрозділами Національної поліції	
насильницьких злочинах проти життя та здоров'я особи,	
що вчиняються студентами ВНЗ	
	109

2.2 Інформаційно-аналітичне забезпечення запобігання підрозділами Національної поліції України насильницьких злочинів проти життя та здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ.....	125
2.3 Організація взаємодії підрозділів Національної поліції України з державними органами та громадськістю щодо запобігання насильницьких злочинів проти життя та здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ	140
Висновок до другого розділу	153
РОЗДІЛ 3	
ЗАХОДИ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ У ЗАПОБІГАННІ НАСИЛЬНИЦЬКИХ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я ОСОБИ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ СТУДЕНТАМИ ВНЗ	
3.1 Загально-профілактичні заходи підрозділів Національної поліції України у запобіганні насильницьким злочинам проти життя та здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ.....	155
3.2 Індивідуально-профілактичні заходи підрозділів Національної поліції України у запобіганні насильницьких злочинів проти життя та здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ.....	174
Висновки до третього розділу.....	193
ВИСНОВКИ.....	195
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	202
ДОДАТКИ.....	230

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ГУНП	–	Головне управління Національної поліції
ВНЗ	–	вищі навчальні заклади
ДБНОН	–	Департамент по боротьбі з незаконним обігом наркотиків
ДІТ	–	Департамент інформаційних технологій
ДКР	–	Департамент карного розшуку
ЗО	–	злочинна організація
КК України	–	Кримінальний кодекс України
КПК України	–	Кримінальний процесуальний кодекс України
МВС України	–	Міністерство внутрішніх справ України
МОН України	–	Міністерство освіти та науки України
МОЗ України	–	Міністерство охорони здоров'я
ОГ	–	організована група
ПНП	–	підрозділи Національної поліції

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Відповідно до ст.ст. 27–29 Конституції України, держава забезпечує захист людини, її життя, здоров'я, честі і гідності, що, своєю чергою, вимагає вдосконалення превентивної діяльності підрозділів Національної поліції щодо запобігання насильницьким злочинам проти життя та здоров'я особи.

На шляху до Європейської інтеграції Україна окреслила концепцію кримінальної політики щодо запобігання злочинності. Водночас у правоохоронних органах провідну роль у виявленні та запобіганні насильницьким злочинам проти життя та здоров'я особи відведено підрозділам Національної поліції України. Згідно зі статистичними даними, завдяки комплексним профілактичним заходам щороку вдається запобігти близько 3,5 тис. злочинам на стадії готування чи замаху. Однак попри запобіжні заходи, злочини цього виду вирізняються доволі високими показниками. Зокрема, 2014 р. зареєстровано 529139 злочинів проти життя та здоров'я особи, 2015 – 166464, 2016 – 138275, 2017 р. – 38274 злочини, з яких: 5145 умисних вбивств, 2096 тяжких тілесних ушкоджень, 849 зґвалтувань (45% злочинів вчиняється особами віком до тридцяти років*).

Відтак можна стверджувати, що нині існують певні об'єктивні й суб'єктивні чинники, які негативно впливають на запобігання підрозділами НП злочинам проти життя і здоров'я особи, зокрема тим, що вчиняються студентами ВНЗ.

Основи кримінологічного запобігання злочинам розглядали такі вчені, як: Г. А. Аванесов, Ю. М. Антонян, О. М. Бандурка, Л. Д. Гаухман, В. О. Глушков, В. В. Голіна, О. М. Гумін, Л. М. Давиденко, І. М. Даньшин, О. М. Джужа, А. І. Долгова, А. Е. Жалінський, А. П. Закалюк, О. Г. Кальман, І. І. Карпець, О. М. Костенко, Н. Ф. Кузнєцова, О. М. Литвак, О. М. Литвинов, П. П. Михайленко, С. Г. Міщенко, В. П. Філонов, О. М. Яковлев та ін.

*Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за 2014–2017р.р. К.: ГПУ України. 2018. 230 с.

Своєю чергою, запобіганню насильницьким злочинам правоохоронними органами присвячені праці А. І. Алексєєва, В. В. Баранова, С. С. Галахова, П. В. Гончарова, В. Я. Горбачевського, Е. А. Дідоренка, О. Ф. Долженкова, О. В. Кириченка, І. П. Козаченка, Я. Ю. Кондратьєва, А. Г. Лекаря, В. А. Лукашова, В. С. Овчинського, С. С. Овчинського, В. Г. Самойлова, М. Й. Сидоренка, В. І. Тихоненко, О. А. Шевченко, Т. І. Шевчука, В. В. Шендрика, Б. Я. Штейнбрика, О. О. Юхна та ін.

Попри безсумнівну значущість напрацювань з цієї проблематики, можна констатувати, що останніми роками кардинально змінилися тенденції і структура насильницької злочинності студентів ВНЗ, чинники, що впливають на неї, форми й методи протидії, а також нормативно-правова база, що регламентує діяльність підрозділів Національної поліції у цьому напрямі. Наукові пошуки не охопили наявні теоретичні проблеми запобігання насильницьким злочинам проти життя та здоров'я особи, а деякі положення, зокрема щодо використання сил і засобів підрозділів Національної поліції України, потребують подальшого розроблення. Відтак у роботі розглянуто основні аспекти вказаної проблеми щодо вдосконалення кримінологічних засад діяльності підрозділів Національної поліції із запобігання насильницьким злочинам проти життя та здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до Постанови НАН України від 20.12.2013 р. № 179 «Про Основні наукові напрями та найважливіші проблеми фундаментальних досліджень у галузі природничих, технічних і гуманітарних наук Національної академії наук України на 2014–2018 роки» та рекомендацій Ради президентів академій наук України для ВНЗ щодо виконання досліджень за Пріоритетними науковими напрямами (п. 3.4. Політико-правові науки); у межах науково-дослідної роботи Приватного вищого навчального закладу «Львівський університет бізнесу та права».

Мета і завдання дослідження. *Мета* дисертації – комплексне вивчення кримінологічних засад запобігання насильницьким злочинам проти

життя та здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ та формулювання на цій основі науково обґрунтованих пропозицій та рекомендацій щодо вдосконалення діяльності підрозділів Національної поліції у цьому напрямі юридичної практики. Для реалізації зазначеної мети окреслено такі завдання:

- з'ясувати стан наукового розроблення проблеми запобігання підрозділами Національної поліції насильницьким злочинам проти життя та здоров'я особи;

- навести кримінологічну характеристику злочинів проти життя та здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ;

- охарактеризувати структуру й типологію особистості студента ВНЗ, який вчиняє насильницькі злочини проти життя та здоров'я особи;

- визначити детермінанти, які впливають на вчинення насильницьких злочинів проти життя та здоров'я особи студентами ВНЗ;

- сформулювати пропозиції з метою удосконалення нормативно-правових актів щодо запобігання підрозділами Національної поліції насильницьким злочинам проти життя та здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ;

- розкрити роль інформаційно-аналітичного забезпечення запобігання підрозділами Національної поліції насильницьким злочинам проти життя та здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ;

- з'ясувати основні форми взаємодії підрозділів Національної поліції з державними органами та громадськістю щодо запобігання насильницьким злочинам проти життя та здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ;

- окреслити загальнопрофілактичні заходи підрозділів Національної поліції щодо запобігання насильницьким злочинам проти життя та здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ;

- визначити індивідуально-профілактичні заходи підрозділів Національної поліції щодо запобігання насильницьким злочинам проти життя та здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини та закономірності діяльності підрозділів Національної поліції щодо запобігання насильницьким злочинам проти життя та здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ.

Предмет дослідження – кримінологічне запобігання підрозділами Національної поліції насильницьким злочинам проти життя та здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ.

Методи дослідження. Методологічну основу дисертації становлять філософські, сучасні загальні та спеціальні методи наукового пізнання. Їх застосування обумовлено системним підходом, що дає змогу проаналізувати проблеми у рамках їх соціального змісту та юридичної форми. Зокрема: за допомогою *гносеологічно-правового методу* ґрунтовно розглянуто діяльність підрозділів Національної поліції щодо запобігання насильницьким злочинам проти життя та здоров'я особи (підрозділи 1.1, 2.1); на основі *методів узагальнення й аналізу* отримано результати протидії насильницьким злочинам проти життя та здоров'я особи (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3, 3.1, 3.2); *порівняльно-правовий метод* сприяв вивченню законодавства щодо запобігання насильницьким злочинам проти життя та здоров'я особи (підрозділ 2.1); *статистичний, документальний та метод соціального опитування* використано для з'ясування прогалин в організаційно-правовому забезпеченні запобіжної діяльності (розділи 1–3).

Емпіричну базу дослідження становлять: статистичні дані ГПУ й аналітичні матеріали підрозділів Національної поліції України щодо протидії насильницьким злочинам проти життя і здоров'я особи за 20013–2017 рр.; узагальнені дані анкетування студентів ВНЗ та працівників Національної поліції України у Волинській, Львівській, Рівненській, Тернопільській та Хмельницькій областях (опитано понад 250 осіб), а також кримінальні провадження за злочинами у межах ст.ст. 115–119, 121, 152, 296 КК України; довідкові видання, законодавча й відомча нормативна база з питань регулювання діяльності підрозділів Національної поліції України щодо запобігання зазначеним злочинам.

Наукова новизна отриманих результатів. полягає в тому, що дисертація є одним із перших монографічних досліджень, що охоплює вивчення кримінологічних засад запобігання підрозділами Національної поліції насильницьким злочинам проти життя та здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ. У дисертації сформульовано низку нових положень і висновків, які мають вагоме значення для кримінологічної теорії й юридичної практики. До найбільш суттєвих із них належать такі:

уперше:

– окреслено перелік найістотніших чинників, що впливають на результати діяльності підрозділів Національної поліції щодо запобігання насильницьким злочинам проти життя і здоров'я особи, які вчиняються студентами ВНЗ. До таких, зокрема, належать: недосконалість нормативно-правового регулювання запобіжної діяльності; відсутність окремого підрозділу в МВС щодо організації профілактики злочинності та ін.;

– запропоновано зміни до КПК України, законів України «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про вищу освіту» з метою удосконалення правового забезпечення діяльності Національної поліції щодо запобігання насильницьким злочинам проти життя і здоров'я проти особи, що вчиняються студентами ВНЗ;

удосконалено:

– кримінологічну характеристику основних складів тяжких насильницьких злочинів проти життя та здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ, зокрема щодо їх рівня, структури, динаміки, географії тощо;

– вчення про особу студента ВНЗ, що вчиняє насильницькі злочини проти життя та здоров'я особи, зокрема наведено її кримінологічний портрет: зазвичай особа чоловічої статі, неодружена, котра дотримується певних норм співіснування; вирізняється брутальністю, агресивністю, жорстокістю тощо;

– систему індивідуально-профілактичних заходів підрозділів Національної поліції щодо запобігання насильницьким злочинам проти

життя та здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ. До таких, зокрема, слід віднести: офіційне попередження; поставлення на профілактичний облік студентів, від яких можна очікувати вчинення злочину; оперативно-профілактичне спостереження за студентами, що знаходяться на профілактичному обліку, з метою вчасного виявлення злочинного наміру; документування насильницьких злочинів на стадії готування або незакінченого замаху тощо;

дістали подальший розвиток:

– пропозиції про необхідність прийняття Закону України «Про профілактику правопорушень», що дасть змогу підрозділам Національної поліції України підвищити ефективність діяльності щодо запобігання насильницьким злочинам проти життя і здоров'я особи;

– знання про основні детермінанти, що визначають вчинення насильницьких злочинів проти життя та здоров'я особи студентами ВНЗ (соціально-економічні, політико-ідеологічні, правові, соціально-психологічні, організаційно-управлінські та детермінанти, пов'язані з недоліками правоохоронної і правозастосовної діяльності).

– форми взаємодії щодо запобігання насильницьким злочинам проти життя і здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ: обмін інформацією про об'єкти загальної та індивідуальної оперативної профілактики, про осіб (злочини), що готують(ся), криміногенні чинники (37%); спільне розроблення загальних і спеціальних планів запобігання злочинам; публікації в науково-практичному виданні МВС України «Бюлетень з обміну досвідом роботи» в рубриці «Запобігання насильницькій злочинності» та ін.;

– підходи до формування загальнопрофілактичних заходів підрозділів Національної поліції щодо запобігання насильницьким злочинам проти життя та здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ: розроблення й реалізація комплексних і цільових програм запобігання насильницьким злочинам проти життя і здоров'я особи, а також спеціальних планів профілактики зазначених злочинів у конкретній області, районі,

навчальній установі з метою виявлення й усунення детермінантів зазначених злочинів тощо.

Практичне значення отриманих результатів. Отримані за результатами дисертації положення можуть бути використані у:

– науково-дослідній роботі – для подальшого розроблення науково обґрунтованих положень і рекомендацій щодо кримінологічних аспектів запобігання підрозділами Національної поліції насильницьким злочинам проти життя та здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ;

– правотворчій сфері – з метою вдосконалення відповідних положень Кримінального процесуального кодексу України, законів України «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про Національну поліцію», «Про вищу освіту», а також відомчих нормативних актів та ін.;

– правозастосовній діяльності – для підвищення ефективності запобігання підрозділами Національної поліції насильницьким злочинам проти життя та здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ;

– навчальному процесі – під час підготовки підручників і посібників, викладання навчальних дисциплін «Кримінологія», «Оперативно-розшукова діяльність», «Організація і тактика запобігання насильницьким злочинам проти життя та здоров'я особи».

Особистий внесок здобувача. Дисертація виконана здобувачем самостійно, є особистим дослідженням, а отримані результати мають наукову новизну.

Апробація матеріалів дисертації. Основні результати дисертації оприлюднено на науково-практичних заходах, зокрема: міжнародній конференції «Вдосконалення правового механізму захисту прав і свобод людини і громадянина в умовах євроінтеграції» (м. Львів, 28 лютого 2017 р.); міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні питання розвитку правової держави в умовах сучасного становлення громадянського суспільства в Україні» (м. Харків, 16–17 червня 2017 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Тенденції та пріоритети реформування законодавства

України» (Херсон, 8–9 грудня 2017 р.); міжнародній науково-практичній конференції «Новітні тенденції сучасної юридичної науки» (м. Дніпро, 1–2 грудня 2017 р).

Публікації. Основні результати дисертації викладено у дев'яти наукових публікаціях, із них п'ять статей – у наукових фахових виданнях, в тому числі одна – у науковому періодичному виданні іншої держави, а також чотири – тези доповідей на науково-практичних заходах.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з анотацій українською й англійською мовами, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 279 сторінок, із яких 185 – основний текст, 28 – список використаних джерел (292 найменування), чотири додатки розміщено на 50 сторінках.

РОЗДІЛ 1
ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ КРИМІНОЛОГІЧНОГО ЗАПОБІГАННЯ
ПІДРОЗДІЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ
НАСИЛЬНИЦЬКИМ ЗЛОЧИНАМ
ПРОТИ ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я ОСОБИ,
ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ СТУДЕНТАМИ ВНЗ

1.1 Стан наукового розроблення поняття і змісту запобігання
підрозділами Національної поліції України насильницьким злочинам
проти життя та здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ

Дослідження поняття і змісту запобігання підрозділами Національної поліції насильницьким злочинам проти життя та здоров'я особи ґрунтується на наукових доробках радянських, українських та зарубіжних учених.

В умовах інтеграції України до Європейського Союзу дедалі більшої актуальності набуває питання необхідності створення чіткої системи запобігання злочинності. Саме профілактика протиправної поведінки є дієвим шляхом боротьби з насильницькими злочинами проти життя та здоров'я особи. Тому одним із ключових завдань держави на сучасному етапі є формування адекватних правових та організаційних механізмів протидії злочинності, яка руйнує систему захисту національних інтересів та охорони законних прав і свобод громадян.

Як свідчить практика, запобіганню та припиненню цих злочинів перешкоджає їх латентність, тривалість у часі, особливості, що, своєю чергою, вимагає удосконалення кримінологічного забезпечення.

Проблеми визначення місця й ролі запобігання злочинам у загальному процесі боротьби зі злочинністю досліджували Г. А. Аванесов, Ю. М. Антонян, Л. Д. Гаухман, В. В. Голіна, Л. М. Давиденко, І. М. Даньшин, О. М. Джужа, А. І. Долгова, А. Е. Жалінський, А. П. Закалюк, О. Г. Кальман,

І. І. Карпець, Н. Ф. Кузнєцова, О. М. Литвак, П. П. Михайленко, В. П. Філонов, О. М. Яковлєв та ін.

Запобігання злочинам є комплексною діяльністю. Крім «запобігання», вживають терміни «профілактика», «попередження», «припинення» злочинів. Якщо проаналізувати літературу, то простежується, що вказані терміни вживаються не тільки у кримінологічному аспекті, а й в інших сферах діяльності, наприклад, у медичній практиці, а саме як заходи, спрямовані на забезпечення високого рівня здоров'я і недопущення захворювань. Запобігання злочинам – складний процес, а його зміст відрізняється від інших видів діяльності. Зокрема, виокремлюють низку таких складових, як профілактика, запобігання та припинення злочинів. Кожний із цих елементів порівняно самостійний, але вони взаємопов'язані, мають однакову мету – не допустити вчинення злочину.

Серед науковців також немає одностайності щодо зазначених понять, оскільки жодне наукове визначення, звісно, не може бути в повному обсязі визнане остаточним, допоки існує альтернативне. Так, учені-кримінологи вживають терміни «попередження», «профілактика» та «запобігання». Наприклад, А. Ф. Зелінський за родове поняття приймає попередження злочинності, а деякі автори взагалі вважають попередження та профілактику тотожними поняттями, розглядаючи попередження як здійснення економічних, політичних, ідеологічних, виховних, правових та інших заходів протидії злочинності, діяльність із виявлення окремих видів та груп злочинів, конкретних злочинців [88, с. 10].

З цього приводу А. П. Закалюк слушно зазначає, що цей термін зазвичай вживають щодо певної загрози, яка вже існує. Запобігання означає діяльність, що перешкоджає вчиненню злочинів. Мета запобіжної діяльності – перешкодити вчиненню злочинів, такій діяльності, а відтак знизити рівень злочинності [84, с. 318].

Словники української мови «запобігти» визначають як синонім «відвертати», як усунення певної біди, небезпеки [264, с. 210].

Отже, термін «відвернення» доцільно застосовувати щодо випадків усунення загрози вчинення конкретного злочину («відвернення злочину»). Тому вислів «відвернення злочинності» належить уважати таким, що не має реального змісту, оскільки термін «злочинність» збірний і не відображає конкретну загрозу. Історично склалося так, що під відверненням злочинів розуміють діяльність, спрямовану на унеможливлення вчинення злочинів, що перебувають на стадії задуму або готування (ст. 14 КК України). Якщо злочин зупинено на стадії замаху (ст. 15 КК України) або під час його скоєння (для продовжуваних злочинів), то такі дії прийнято називати припиненням злочину (рос. «прекращение», «пресечение»). Термін «припинення» означає змушування кого-небудь припинити робити щось, зупинення силою, різким утручанням і цілком відповідає праксеологічному змісту примусового зупинення злочинних дій.

В основному попередження полягає у випередженні в часі подій, які мають чи можуть відбутися, з метою впливу на них. Отже, термін «попередження злочинності (злочинів)» за змістом охоплює й інші (профілактику, припинення та відвернення) і є для них узагальнювальним. Водночас термін «попередження злочинності» не є беззаперечним для позначення превентивної діяльності. Він не пов'язаний із функцією охорони, оберігання, яка є необхідною, визначальною ознакою превенції злочинності як негативного соціального феномена. Порівняно з терміном «попередження», поняття «запобігання» (рос. «предохранение») має суттєву особливість.

Запобігання насильницьким злочинам проти життя та здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ, передбачає дію на них за допомогою сил і засобів ПНП з моменту здійснення підготовчих дій і до закінчення злочину. Основна мета цієї дії – припинення злочину, тобто виявлення всіх обставин вчинення злочину, всіх його учасників і їх конкретної ролі в злочинній діяльності, виявлення причин та умов (профілактика), які сприяють формуванню задуму і здійсненню злочину [227, с. 3].

Термін «профілактика» (від грец. *prophylaktikos* – запобіжний) традиційно розуміють як діяльність, спрямовану на унеможливлення вчинення злочинів, щодо здійснення яких ще не сформований злочинний намір [267, с. 845].

Своєю чергою, Ю. Ю. Орлов зазначає, що профілактика, на відміну від припинення та відвернення злочинів, спрямована на запобігання не конкретного злочину, який має бути вчинений, а ймовірних злочинів, які можуть бути вчинені. Отже, відмінними ознаками профілактики є: 1) імовірнісний характер злочинів, щодо яких здійснюється запобігання; 2) множинність (невизначена кількість) злочинів, щодо яких здійснюють запобігання; 3) можливість запобігти не тільки умисним злочинам, а й злочинам із необережності, наявність системи профілактичних заходів. Для множинності злочинів застосовують термін «профілактика злочинності», тоді як вислів «профілактика злочинів» – лише для випадків запобігання певному виду (групи) злочинів, наприклад, насильницьким злочинам, кишеньковим крадіжкам, заняттю проституцією, порушенням правил безпеки руху тощо. Водночас зрозуміло, що словосполучення «профілактика злочину» як запобігання конкретному злочинному діянню позбавлений реального змісту.

Далі вчений стверджує, що під час відвернення та припинення злочинів об'єкти запобіжного впливу зазвичай цілком конкретні. Це, відповідно, намір учинити злочин певними особами, дії з готування до його вчинення або ж безпосередньо конкретні злочинні дії. У рамках профілактики об'єкти запобіжного впливу пов'язані з невизначеним колом злочинів та часто (у разі загальної профілактики) – з невизначеним колом осіб [175, с. 1046].

Тимчасом А. П. Закалюк констатує, що «залежно від міри сформованості причин та умов злочинної поведінки і пов'язаного з цим моменту їх реалізації у здійсненні такої поведінки, запобігання злочину поділяється на: а) профілактику, яка здійснюється до формування злочинного умислу; б) запобігання, що відбувається після формування

злочинного умислу до початку вчинення злочину; в) припинення злочину, до якого належать запобіжні заходи, здійснювані після початку кримінально караних дій» [84, с. 329].

Теоретичні основи запобігання злочинів підрозділами НП (на основі діяльності ОВС) свого часу розробили: А. І. Алексєєв, В. Г. Бобров, А. С. Вандишев, А. Д. Волинський, В. В. Голубець, Д. В. Гребельський, Е. О. Дідоренко, І. П. Козаченко, О. Г. Лекарь, В. А. Лукашов, С. С. Овчинський, В. Г. Самойлов, Г. К. Сінілов та ін.

Теорія запобігання (профілактики) злочинів органами внутрішніх справ сформувалася наприкінці 60-х – на початку 70-х рр. ХХ ст. Саме тоді у працях багатьох дослідників простежувалася стала наукова позиція, що запобігання злочинам – це система заходів економічного, соціально-культурного, виховного й правового характеру, які проводять державні органи, громадські організації з метою боротьби зі злочинністю й усунення її причин. Так, у 60-х рр. ХХ ст. Херберт Пеккер дійшов висновку, що у світі існують дві моделі боротьби зі злочинністю – Due Process Model (пріоритет відводиться захисту прав особи) і Crime Controj Model (пріоритет має контроль за злочинністю шляхом обмеження прав особи) [268, с. 186–188].

Визначальну роль у формуванні концепції запобігання злочинності органами внутрішніх справ напрацювання А. Г. Лекаря («Предотвращение рецидивной преступности органами внутренних дел», 1971 р.; «Основы организации предотвращения преступлений органами внутренних дел», 1988 р.) [142; 143; 144]. На підставі його ґрунтовного наукового дослідження було підготовлено перший нормативний акт МВС СРСР, що регламентував організаційно-тактичні положення запобігання злочинам підрозділами міліції, – Наказ МВС СРСР від 2 березня 1978 р. «Про заходи по подальшому підвищенню ефективності профілактики злочинів органами внутрішніх справ».

А. П. Закалюк зазначає, що протягом багатьох десятиліть у радянській кримінології стосовно проблеми боротьби зі злочинністю домінувала концепція попередження злочинності, яка характеризувалась як система взаємопоєднаних заходів, здійснених задля викорінення злочинності і ліквідації причин, що її породжують. Попередження злочинності, зокрема, розглядалось як діяльність державних органів, громадських організацій і окремих громадян, спрямована на ліквідацію або нейтралізацію причин і умов злочинності загалом, окремих видів злочинності, а також конкретних злочинів. Наголошувалось, що попередження злочинності має багаторівневий характер, здійснюється і в масштабі країни, і в окремих регіонах або серед певного контингенту населення [85, с. 129–131].

Поширеним стало також уявлення про попередження злочинності як про специфічну форму державної діяльності, що здійснюють держава й різні суб'єкти профілактичної діяльності у процесі виконання загальних засад соціального розвитку та в рамках вирішення спеціально-кримінологічних завдань [33, с. 15–17].

Наукові дослідження цього напрямку обмежувалися роботами таких російських учених, як А. І. Алексєєв, Г. К. Сінілов, котрі наприкінці 1970-х рр. висунули гіпотезу про те, що підрозділи ОВС, застосовуючи негласні методи, також здійснюють запобіжні заходи, що певною мірою не співвідносяться з традиційними організаційно-тактичними формами органів внутрішніх справ [5, с. 166].

Цих дослідників підтримав А. С. Вандишев, який майже в категоричній формі стверджував, що профілактична діяльність штучно вирізняється з-поміж існуючих форм запобіжної діяльності органів внутрішніх справ [33, с. 37].

Першою спробою теоретичного обґрунтування запобігання злочинам із використанням спеціальних заходів ОВС, як самостійної організаційно-тактичної форми органів внутрішніх справ, вважаємо працю С. С. Овчинського «Оперативно-розсыкная профілактика» [191]. Аналізуючи

цю роботу, можна стверджувати, що вона актуалізувала теоретичну розробку проблем попередження злочинів підрозділами органів внутрішніх справ, що здійснюють ОРД. Уже до середини 1980-х рр. позиція про існування такої самостійної організаційно-тактичної форми, як «оперативно-розшукова профілактика», мала певну перевагу над іншими [194, с. 4].

Відтак до специфічних цілей профілактики С. С. Овчинський відносить: стійку обізнаність про криміногенну частину населення (місцевого та такого, яке тимчасово перебуває на території, а також на об'єктах оперативного обслуговування); раціональну розстановку негласного апарату та ін. [194, с. 6–7].

Водночас аналіз спеціальної літератури з цього питання засвідчує, що до поняття оперативно-розшукової профілактики та її змісту вчені підходять по-різному і визначають її неоднозначно.

Термін «профілактика злочинів оперативними підрозділами ОВС» вперше ввів у науковий обіг В. Г. Самойлов 1982 р. Не вважаючи цей вид діяльності оперативних підрозділів органів внутрішніх справ самостійною формою, він визначив її як урегульовану на той час відомчими нормативними актами діяльність оперативних підрозділів, спрямовану на проведення індивідуально-профілактичних заходів стосовно осіб, від яких можна очікувати вчинення злочинів. Згодом В. Г. Самойлов скорегував свій підхід до визначення такої профілактики і констатував, що вона здійснюється оперативними працівниками не тільки з метою індивідуальної, як це впливає з його визначення, а й загальної профілактики злочинів [236, с. 14–15].

На тому, що профілактика, котру провадять оперативні підрозділи ОВС, не є самостійною організаційно-тактичною формою, наголошували Д. В. Гребельський, О. Г. Лекарь і А. Д. Волинський. У своїй спільній праці «Методологические проблемы теории оперативно-розыскной деятельности органов внутренних дел» вони, не спростовуючи такий вид діяльності, зокрема зазначаючи, що профілактику «...не можна розглядати як

самостійну форму оперативно-розшукової роботи оперативних апаратів, що здійснюється не тільки оперативно-розшуковим шляхом і не тільки в рамках якоїсь однієї форми» [171, с. 33].

Отже, наприкінці 70-х рр. у МВС СРСР існувала група учених, яка вважала, що профілактика характерна діяльності підрозділів ОВС, що здійснюють негласну роботу. А. І. Алексєєв і Г. К. Синилов стали засновниками теорії, згідно з якою профілактика злочинів органами внутрішніх справ є самостійною організаційно-тактичною формою оперативних підрозділів, визначивши її як «...оперативно-профілактичне спостереження» [4, с. 166]. Їхню позицію поділяють ще деякі вчені, серед яких С. С. Овчинський, який визначає таку профілактику як комплекс заходів, що здійснюються з використанням засобів і методів, що притаманні оперативним підрозділам ОВС для досягнення цілей профілактики» [194, с. 7].

До специфічних цілей профілактики, що здійснюють підрозділи ОВС, за С. С. Овчинським, належать:

- повна обізнаність про криміногенну частину населення (місцевого та такого, яке тимчасово перебуває на території, а також на об'єктах оперативного обслуговування);

- раціональна розстановка сил і засобів;

- своєчасне отримання інформації про тенденції поведінки кримінально активних осіб;

- повне уявлення про систему антигромадських і злочинних зв'язків у їх середовищі;

- виявлення мікросередовищ і сфери спілкування, які стимулюють антигромадську та злочинну поведінку (зон активної дії причин злочинності);

- виявлення в цьому середовищі злочинців, які переховуються від правосуддя;

- вивчення соціального портрету і морально-психологічних якостей осіб із антигромадською поведінкою, що призведе чи може призвести до вчинення злочинів [194, с. 6–7].

Крім того, такі вчені, як О. П. Крилов і Н. М. Якушин, наводять не загальне поняття профілактики злочинів як діяльності підрозділів ОВС, а її складових – загальної профілактики як діяльності з широким використанням насамперед негласних сил, засобів і методів у поєднанні з гласними щодо виявлення, вивчення, нейтралізації різноманітних негативних чинників й усунення умов, що сприяють здійсненню організаторами і підбурювачами злочинних намірів. Індивідуальну профілактику вони розуміють як систему негласних і гласних заходів, що здійснюються стосовно конкретних осіб, з метою недопущення з їх боку негативного впливу на підлітків [116, с. 132–133].

Відтак 1987 р. Академія МВС СРСР видає підручник «Предупреждение и раскрытие преступлений уголовным розыском» за редакцією П. В. Гончарова і В. І. Тихоненка, де у розділі 2 «Основные положения тактики предупреждения преступлений аппаратами уголовного розыска» зазначалося, що попередження злочинів є завданням усіх державних органів, громадських організацій і колективів трудящих. Проте найбільший обсяг роботи щодо попередження (насильницькій злочинності) шляхом дії на конкретні криміногенні явища, що породжують злочинність, виконують органи внутрішніх справ та їх підрозділи карного розшуку, що входять до їх складу. Така робота організовується і провадиться з використанням спеціальних сил, засобів і методів, а також у тісній взаємодії зі службами ОВС, іншими правоохоронними органами, громадськими організаціями, адміністрацією підприємств, організацій і установ.

Основна мета спеціальної попереджувальної роботи – не допустити вчинення злочину, утримати людину від хибного вчинку, убезпечити суспільство від необхідності притягнення його членів до кримінальної відповідальності.

У загальній системі напрямів попередження злочинів, що провадилися підрозділами органів внутрішніх справ, найвагоміше значення мали організація і здійснення заходів із профілактики негативних проявів

із боку конкретних осіб, схильних, зважаючи на їхню антигромадську поведінку, до вчинення злочинів. За правило, успіх мало б бути досягнуто лише за умови активної оперативної дії на таких осіб за допомогою спеціальних сил, засобів і методів, які мають в розпорядженні тільки оперативні апарати.

Зазначимо, що в цей час висувалися вимоги до організації і здійснення комплексу заходів, спрямованих на виявлення й усунення обставин, що сприяють вчиненню злочинів, а також до профілактично-попереджувальних дій на певну категорію осіб, схильних до їх вчинення. Саме такі дії належали до основних функціональних обов'язків апаратів карного розшуку, оскільки тільки шляхом поєднання гласних заходів і використання негласних форм діяльності органів внутрішніх справ було ймовірно всебічне і своєчасне виявлення обставин, що сприяють вчиненню злочинів, виявлення й активна дія на окрему категорію осіб задля недопущення з їх боку протиправних діянь [212, с. 26].

Водночас за редакцією Б. Я. Штрейнбрика й В. А. Лукашова розробляється аналогічний посібник «Предупреждение и раскрытие преступлений аппаратами уголовного розыска», в якому в розділі «Выявление и устранение причин преступлений и условий, способствующих их совершению» визначено систему заходів, які здійснюють підрозділи органів внутрішніх справ, зокрема і карний розшук, щодо попередження злочинів загальнокримінальної спрямованості [213, с. 41].

На підставі вивчення практичного досвіду боротьби підрозділів ОВС із насильницькими злочинами проти особи Б. П. Смагоринський 1990 р. сформулював своє бачення поняття профілактики цих злочинів як самостійної організаційно-тактичної форми оперативних підрозділів органів внутрішніх справ, яка полягає у використанні сил, засобів і методів оперативно-розшукової діяльності в індивідуально-профілактичній роботі з криміногенними контингентами, схильними до вчинення цих видів

злочинів, у попередженні злочинних деліктів на стадії задуму і підготовки, у виявленні й усуненні чинників, що сприяють учиненню насильницьких злочинів [244, с. 254–255].

Досліджуючи наукові основи та шляхи удосконалення діяльності підрозділів ОВС щодо впливу на осіб, які провадять антигромадський паразитичний спосіб життя, Г. Г. Лаєвський 1991 р. охоплює широке коло заходів, які здійснюють суб'єкти ОВС для впливу на поведінку осіб, що прагнуть ухилитися від суспільно корисної праці й стати на шлях антигромадського паразитичного існування, з метою їх навернення до чесної трудової діяльності, а також нейтралізації негативних чинників, що можуть сприяти вибору цими особами шляху вчинення злочинів [140, с. 43–46].

Водночас І. І. Басецький та В. П. Шиєнок 1994 р. пропонують під профілактикою злочинів розуміти систему заходів, спрямованих на додаткову перевірку первинної інформації про осіб і факти, які становлять оперативний інтерес, усунення умов, що сприяють вчиненню злочинів, а також здійснення профілактичного впливу на осіб, від яких, за достовірно встановленими даними, можна очікувати злочинних дій [23, с. 242].

Учені Російської Федерації у 1998 р. визначають профілактику як систему «... целенаправленных оперативно-розыскных и иных предусмотренных законом мер, проводимых в отношении лиц, от которых можно ожидать совершения преступления, с целью осуществления за ними оперативного контроля, оказания профилактического воздействия, предупреждения замышляемых и подготавливаемых преступлений, а также по использованию негласной информации в общепрофилактической работе органов внутренних дел» [158, с. 381]. Цю думку поділяють В. Г. Бобров і С. А. Смирнов [28, с. 20].

Тимчасом теорію запобігання злочинам підрозділами органів внутрішніх справ розвинули українські вчені: О. М. Бандурка, В. В. Голубець, Л. М. Давиденко, Е. О. Дідоренко, О. М. Джужа, А. Е. Жалінський, А. П. Закалюк,

І. П. Козаченко, В. М. Куц, Я. Ю. Кондратьєв, О. М. Литвак, М. І. Мельник, П. П. Михайленко, Д. Й. Никифорчук, М. І. Панов, С. І. Третиних та ін.

Зокрема, Е. О. Дідоренко 1982 р. визначає профілактику як «...комплекс заходів ОВС, спрямованих на попередження злочинів з боку кримінально активних осіб і здійснення на них необхідного виховного впливу» [63, с. 13].

За трохи (1984–1991 рр.) І. П. Козаченко сформулював декілька понять профілактики, що здійснюють підрозділи ОВС, але всі вони певною мірою відрізнялися одне від одного. Спочатку І. П. Козаченко таку профілактику розумів як спеціалізовану складову «...роботи органів внутрішніх справ, що виконується оперативними апаратами (співробітниками) міліції та ВТК з метою виявлення причин злочинів і умов, які сприяють їх вчиненню, виявлення та профілактичного впливу на осіб, від яких можна очікувати вчинення злочинів, запобігання злочинним намірам та злочинам, що готуються, з використанням негласних сил, засобів і методів» [99, с. 37].

Згодом І. П. Козаченко дещо по-іншому розглядає поняття профілактики злочинів, не відходячи водночас від попереднього підходу. На його думку, «...профілактика – це спеціалізована складова частина роботи органів внутрішніх справ із використанням негласних сил, засобів і методів виявлення причин злочинів і умов, що сприяють їх вчиненню, осіб, від яких можна очікувати вчинення злочинів і здійснення на них профілактичного впливу, попередження злочинних намірів і злочинів, що готуються». За часів незалежності України І. П. Козаченко у дисертації розглядає її як систему оперативного контролю і профілактичного впливу стосовно осіб, які мають намір вчинити чи готують злочини, а також впливу на криміногенну обстановку (ситуацію) та інші антигромадські явища з метою попередження злочинних намірів із використанням, за правило, сил, засобів і методів ОВС [100, с. 24].

Аналогічну думку з цього приводу наводить В. В. Голубець із посиланням на І. П. Козаченка, а саме, що змістовний аспект профілактики злочинів полягає у здійсненні негласного спостереження і контролю

за поведінкою осіб, які провадять антигромадський спосіб життя, і здійснення на них позитивного впливу, усунення можливості вчинення злочинів [55, с. 248].

Ці ідеї згодом розвинув Я. Ю. Кондратьєв (2004 р.), який зазначив, що у широкому розумінні запобігання злочинам – це комплексне використання оперативно-розшукових сил і засобів, а у вузькому – чітко врегульована законом та підзаконними актами діяльність оперативних підрозділів із протидії кримінальній активності з боку конкретних осіб. Він також зауважив, що запобігання злочину є похідним від об'єкта та предмета впливу і не дублює кримінологічне розуміння цього феномена, а охоплює якості та властивості відповідно до специфіки предмета оперативно-розшукової діяльності [107, с. 9].

За часів СРСР та до початку XXI ст. у кримінології домінував термін «боротьба зі злочинністю» і запобігання характеризувалось як система взаємопоєднаних попереджувальних заходів. У 2000 р. держава вкотре приймає «Комплексну програму профілактики злочинності на 2001–2005 роки», в якій термін «боротьба зі злочинністю» замінено на «протидія злочинності».

А. П. Закалюк 2007 р. запобігання злочинності визначає як процес суспільної соціальної профілактичної діяльності, функціональний зміст та мета якої полягає у перешкоджанні діям детермінантів злочинності та її виявам [84, с. 324].

На думку Д. Й. Никифорчука (2009 р.), профілактика злочинів є врегульованою нормативно-правовими актами діяльністю підрозділів ОВС з проведення систематичного контролю за оперативною ситуацією з метою усунення причин та запобігання виникненню умов, що сприяють їх вчиненню, виявлення осіб, схильних до вчинення правопорушень, та здійснення на них профілактичного впливу з метою запобігання вчиненню задуманих злочинів або тих, що готуються [195, с. 177].

Своєю чергою, під запобіганням злочинів підрозділами ОВС В. Я. Мацюк, С. А. Ніколайчук, В. А. Стрілець та І. О. Панов розуміють

систему методів і заходів, спрямованих на виявлення й усунення причин та умов, які їм сприяють (профілактика), а також недопущення (запобігання і припинення) вчинення злочинів конкретними особами, поведінка яких свідчить про таку можливість, та їх перевиховання [168, с. 104].

О. В. Кириченко та О. А. Шевченко профілактику злочинів визначають як один із різновидів запобіжної діяльності, яка охоплює державні та громадські заходи, спрямовані на виявлення причин та умов, що сприяють скоєнню злочинів, а також виявлення осіб, схильних до вчинення злочинів, та застосування щодо них заходів щодо подальшої їх відмови від злочинних намірів [98, с. 201].

Вже 2009 р. за загальною редакцією В. Я. Горбачевського розробляється посібник «Протидія серійним злочинам – посяганням на життя людини», де у розділі 3 «Запобігання серійним злочинам проти життя особи» визначаються такі напрями запобігання зазначених злочинів: 1) виявлення й усунення умов, що спричиняють серійні злочини проти життя особи (загальна профілактика); 2) виявлення осіб, імовірних серійних злочинців, здійснення профілактичного впливу для їх переорієнтації, зокрема схилення відмовитися від злочинних намірів (індивідуальна профілактика) [222, с. 129].

У 2009 р. О. М. Джужа у монографії «Запобігання злочинам, пов'язаним із сексуальним насильством» розглянув соціальну природу та кримінально-правову характеристику злочинів, пов'язаних із сексуальним насильством, їх кримінологічний аналіз, а також кримінологічну характеристику осіб, які вчиняють злочини, пов'язані зі сексуальним насильством. У роботі висвітлено питання профілактики таких злочинів та здійснено аналіз заходів щодо запобігання злочинам, пов'язаним із сексуальним насильством [66].

Цього ж року О. Долженков та А. Думко у Міжнародній поліцейській енциклопедії зазначають, що профілактика злочинів – це самостійна форма діяльності підрозділів ОВС, цілісна система оперативного контролю

та профілактичного впливу щодо осіб, криміногенної обстановки (ситуації) та інших антисуспільних явищ, попередження задуманих злочинів і тих, що готуються, з використанням оперативно-розшукових сил, засобів і методів [175, с. 582].

Сучасне кримінологічне визначення профілактики (запобігання) злочинів наводить О. М. Джужа у підручнику «Профілактика злочинів» (2011 р.), під якою розуміє «особливий вид соціального управління, покликаний забезпечити безпеку правоохоронюваних цінностей, який полягає у розробленні і реалізації цілеспрямованих заходів щодо виявлення й усунення причин та умов злочинності, а також здійснення профілактичного впливу на осіб, схильних до протиправної поведінки». Водночас учений наголошує, що профілактика злочинів вирізняється з-поміж інших видів соціального управління такими ознаками:

1) характером здійснення профілактики злочинів як певної функції управління, що спрямована на зміцнення безпеки правоохоронюваних цінностей;

2) природою зазначених наслідків або, іншим словом, специфікою цілей профілактики злочинів;

3) своєю цілісною системою (як і будь-яка система, вона має інформаційний механізм, головною складовою якого є правові норми, що регулюють профілактику злочинів) [226, с. 13–14].

Поділяючи думки науковців, вважаємо, що попереджувальна діяльність насильницьких злочинів не може бути однозначною, оскільки має бути диференційована за основними видами злочинів, що вчиняють студенти ВНЗ. Це, зокрема, вбивства, тілесні ушкодження, розбійні напади, зґвалтування, катування тощо.

Далі буде за доцільне розглянути кандидатські дисертації щодо запобігання насильницьким злочинам, зокрема: Л. В. Левицької «Запобігання насильницьким злочинам щодо неповнолітніх в Україні» (2003 р.);

О. Ю. Юрченка «Роль віктимної поведінки потерпілих при вчиненні тяжких насильницьких злочинів проти життя та здоров'я особи в Україні: роль особи в Україні» (2003 р.); Н. В. Яницької «Групова корисливо-насильницька злочинність молоді та її попередження» (2000 р.); А. С. Лукаш «Згвалтування: криміналістична характеристика, детермінація та їх попередження» (2007 р.); О. О. Ходимчук «Насильницька злочинність осіб з психічними аномаліями та її запобігання» (2005 р.); К. В. Катеренчук «Кримінально-правові та кримінологічні заходи запобігання катуванню» (2009 р.).

Особливої уваги варті результати дисертації Т. І. Шевчука «Кримінологічна характеристика та запобігання насильницьким злочинам проти життя та здоров'я особи у сільській місцевості» (2013 р.), що містить кримінологічну характеристику вказаної злочинності. Виокремлено її сучасний стан, основні кримінологічні показники, особливості та відмінності від міської насильницької злочинності. Досліджено особу насильницького злочинця та жертви таких посягань у сільській місцевості. Визначено основні детермінанти, що впливають на поширення насильства у сільській місцевості [280].

Не менш актуальною є дисертація А. В. Півня «Кримінологічна характеристика та профілактика вуличної насильницької злочинності» (2013 р.), зокрема у її рамках комплексне дослідження заходів профілактики вуличної насильницької злочинності. Розглянуто ознаки та особливості вуличної насильницької злочинності, здійснено довгостроковий кримінологічний аналіз вуличної насильницької злочинності, визначено найбільш вагомі чинники, що зумовлюють та сприяють вчиненню злочинів цієї категорії. Визначено основні напрями профілактики вуличної насильницької злочинності, запропоновано комплекс загальносоціальних, спеціально-кримінологічних та віктимологічних заходів, обґрунтовано практичні пропозиції та рекомендації, спрямовані на вдосконалення профілактичної діяльності правоохоронних органів [202].

Своєю чергою, у кандидатській дисертації І. С. Курбатової «Кримінологічні засади запобігання насильницьким злочинам щодо осіб похилого віку в Україні» (2014 р.) проаналізовано й роз'яснено комплекс чинників детермінації насильницьких злочинів щодо осіб похилого віку (з урахуванням особливості криміногенного впливу соціально-економічних, політичних, ідеологічних, організаційно-управлінських, психологічних, біологічних, екологічних чинників тощо). Встановлено особливості віктимологічної профілактики насильницьких злочинів щодо осіб похилого віку [137].

Отже, опираючись на наведені наукові напрацювання, а також згідно з положеннями Концепції Державної програми профілактики правопорушень на період до 2015 р., затвердженої Розпорядженням Кабінету Міністрів України, профілактика злочинів є видом діяльності правоохоронних органів, що провадиться шляхом забезпечення активної наступальної протидії злочинності й досягнення уповільнення темпів її зростання на основі чітко визначених пріоритетів, поступового нарощування зусиль держави і громадськості, вдосконалення законодавства, організації, засобів і методів запобігання і розкриття злочинів [223].

Відтак напрямом спеціальної протидії злочинності є запобігання злочинам. Спеціально-кримінологічне запобігання злочинам із 2015 р. здійснюється уповноваженими на те суб'єктами Національної поліції України, діяльність яких спрямована на усунення (нейтралізацію) негативних явищ та процесів, що породжують злочинність або сприяють їй, а також недопущення вчинення злочинів на різних стадіях злочинної поведінки.

Основне місце серед суб'єктів запобігання насильницьким злочинам проти життя і здоров'я особи відведено передусім оперативним підрозділам Національної поліції України (карний розшук). Оперативні підрозділи НПУ, на відміну від інших суб'єктів спеціально-кримінологічного запобігання злочинності, з огляду на їх компетенцію та надані права відповідно до чинного законодавства України, можуть ефективно виявляти та не допускати вчинення злочинів у суспільстві, застосовуючи спеціальні сили і засоби.

1.2 Кримінологічна характеристика насильницьких злочинів проти життя та здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ

Для належного провадження запобіжної діяльності підрозділів органів внутрішніх справ важливим є визначення змісту поняття насильницьких злочинів проти життя та здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ. Це найперше обумовлено необхідністю безпомилкового застосування її результатів на практиці, ґрунтовного та цілеспрямованого вивчення криміногенних умов, що спричиняють поширення окресленої злочинності, розроблення науково аргументованих висновків і рекомендацій щодо удосконалення стратегії і тактики їх протидії.

Питання вивчення кримінологічної характеристики як наукової категорії своєї актуальності не втрачає досі. Воно становило предмет дослідження майже усіх учених, які розглядали проблеми виявлення і запобігання злочинам різних видів у процесі діяльності ОВС.

Насильство у різних аспектах детально досліджували вітчизняні й закордонні науковці: С. М. Абельцев, Ю. М. Антонян, В. В. Василевич, О. М. Бандурка, О. М. Джужа, Н. П. Дубінін, А. П. Закалюк, А. Ф. Зелінський, І. І. Карпець, І. П. Казаченко, М. Й. Коржанський, В. Н. Кулакова, В. Н. Кудрявцев, Р. Д. Сабіров, О. В. Старков, О. Ю. Юрченко та ін.

Зокрема, В. В. Василевич зазначає, що в юридичній літературі широко застосовуються поняття «насильницька злочинність», «насильницькі злочини», але існує невизначеність щодо встановлення точного кола цих злочинних вчинків [34, с.80]. Так, одні автори до насильницьких злочинів відносять тяжкі тілесні ушкодження, умисні вбивства та хуліганство, які, на їхню думку, утворюють кримінологічно самостійний «блок» насильницьких злочинів [138, с. 174].

Н. П. Дубінін, І. І. Карпець та В. Н. Кудрявцев насильницькими злочинами вважають хуліганство, тілесні ушкодження, вбивства та зґвалтування [71,

с. 204]. З. Ф. Побігайло доповнює цей перелік мордуванням і лише, деякою мірою, – хуліганством [207, с. 73].

Деякі розуміють під насильницькими злочинами всі злочини, пов'язані з насильством чи загрозою вчинення насильства

Навіть законодавець, класифікуючи насильницькі склади злочинів, застосував не тільки терміни загального характеру («фізичне насильство», «загроза», «напад», «тероризування» та інші), а й конкретні, що вказують на точно визначені наслідки (вбивство, тілесні ушкодження різної тяжкості, побої та інші).

Проте, вживаючи різноманітні терміни, які означають застосування певного виду насильства, законодавець не визначає таких понять, як «насильство», «загроза», «фізичне насильство», «напад», «тероризування» тощо. Навіть більше: як слушно зазначають І. П. Казаченко та Р. Д. Сабіров, законодавець не завжди послідовний у вживанні вказаної термінології, допускаючи її різне тлумачення [101, с. 21].

Тимчасом А. Ф. Зелінський та М. Й. Коржанський класифікують насильницькі злочини на такі основні групи: 1) насильницька корислива злочинна діяльність: грабежі, розбої, вимагання, корисливі вбивства, бандитизм; 2) насильницька злочинна діяльність, що здійснюється без корисливих мотивів: умисне вбивство, тілесні ушкодження та побої, доведення до самогубства, хуліганство та інші насильницькі дії, спрямовані на громадський порядок і управління; 3) статеві злочини; 4) злочинна діяльність проти особи, що скоюється без насильства:клеп, незаконне позбавлення волі, викрадення чужої дитини і т. ін. [88, с. 29].

Відтак очевидно, що через відсутність послідовного наукового дослідження таких понять і у кримінології, і в суміжних галузях юридичної науки виникають суперечки щодо відмежування насильницьких злочинів від ненасильницьких. Саме це істотно ускладнює різнобічне і ґрунтовне дослідження проблеми подолання насильницьких злочинів.

За кримінальним законодавством, насильницькими є злочини, що спрямовані на заподіяння шкоди здоров'ю чи позбавлення життя людини.

Теорія кримінального права зводить усі різновиди злочин насилля до фізичного та психічного. Під першим розуміється будь-який суспільно небезпечний і протиправний безпосередній вплив на життя і здоров'я людини, її права та свободи. Тимчасом Л. Д. Гаухман обмежує фізичне насильство впливом на орган людини [45, с. 3], а С. В. Землюков вважає, що насильство є узагальненою формою заподіяння реальної шкоди здоров'ю людини та її недоторканності [90, с. 125]. Л. В. Сердюк слушно, нашу думку, відносить до насилля й насильницьке обмеження волі люди [239, с. 5].

Сучасне визначення злочинів насильницької спрямованості наводить В. Н. Кулакова, беручи за основу діяння, які є найбільш небезпечними посяганнями на життя та здоров'я особи, а саме: вбивство, умисні тілесні ушкодження, хуліганство, зґвалтування. Спільним для цих злочинів є насильницькі дії або погрози їх застосування [226, с. 251].

Це визначення підтримує О. М. Джужа, стверджуючи, що насильницькі злочини охоплюють групу найбільш суспільно небезпечних посягань на життя, здоров'я, тілесну та статеву недоторканість особи, зокрема: умисні вбивства, умисні тілесні ушкодження, зґвалтування та хуліганство. Ці злочини завдають шкоди найбільш цінним у суспільстві благам – життю і здоров'ю людини [127, с. 85].

Для ефективної протидії злочинності необхідні ґрунтовні знання про реальний стан цього явища, що, своєю чергою, обумовлює потребу нових чітких відомостей про рівень, структуру, динаміку й географію злочинних дій, а також про осіб, які їх вчиняють. Все це охоплює поняття «кримінологічна характеристика злочинів».

Категоріальний статус кримінологічної характеристики злочинів визнають і вітчизняні, і закордонні дослідники: А. І. Алексєєв, І. Г. Богатирьов, С. Є. Віцин, В. В. Голіна, О. І. Гуров, А. М. Давиденко,

А. І. Долгова, А. П. Закалюк, А. Ф. Зелінський, О. Г. Кальман, О. Г. Колб, В. М. Кудрявцев, О. М. Литвак, О. М. Литвинов, Г. М. Мінковський та ін.

Зокрема, Б. Є. Лук'янчиков зазначає, що кримінологічна характеристика – це сукупність відомостей про генезу злочину, його причини і умови скоєння, частоту повторності та поділ злочинів за різними підставами, наприклад, віком, професією, освітою та ін. [161, с. 170].

За В. Н. Кудрявцевим, кримінологічна характеристика і є тією сукупністю даних (достатньою інформацією) про певний вид (групу) злочинів або конкретне злочинне діяння, що використовується для їх профілактики [120, с. 211]. Учений зазначає, що конкретний зміст кримінологічної характеристики полягає у виявленні всіх ознак, які у своїй сукупності та взаємозв'язку становлять її структуру, яка складається з групи елементів:

- кримінологічно значущі ознаки злочину;
- дані, які характеризують кримінологічну ситуацію вчинення злочину;
- ознаки, які визначають специфіку діяльності з попередження злочинів.

До першої групи, зокрема, належать дані про предмет злочинного посягання, про особу злочинця, мотив та мету злочину; про особу потерпілого. Друга група охоплює статистичну поширеність злочинів, дані про соціальні умови (обстановку) злочину (соціально-політична; соціально-економічна, час, географія, соціальне середовище тощо).

До третьої належать причини злочинів, наслідки злочинів, механізм злочину, обставини, що сприяють злочинам [120, с. 213].

Своєю чергою, О. М. Джужа до кримінологічних показників злочинності відносить: стан, рівень, структуру та динаміку, або рівень, коефіцієнт, структуру та динаміку злочинності, або абсолютний та відносний рівень, структуру та динаміку [127, с. 32–38].

Учені радянського періоду (Д. І. Соколов і Н. А. Стручков) та сучасні кримінологи (І. М. Даньшин, В. Н. Бурлаков, В. П. Сальников й ін.) вважали

стан злочинності не тільки кількісною, а й якісною характеристикою, що має комплексний характер, визначається рівнем, структурою, динамікою, коефіцієнтом та іншими показниками злочинності і дає змогу комплексно характеризувати злочинність і в абсолютних, і у відносних одиницях виміру за певний період часу і на певній території чи у певному регіоні або державі [121, с. 576; 246, с. 240; 256, с. 68; 62, с. 110].

Водночас Г. А. Аванесов і І. І. Карпець під станом злочинності розуміють тільки кількісну величину, наприклад, абсолютну кількість злочинів і осіб, які їх вчинили, на певній території за певний період часу [118, с. 31; 96, с. 112].

Поняття «стан», за тлумачним словником української мови, – це обставини, умови, в яких хто-, що-небудь перебуває, існує; ситуація, зумовлена певними обставинами, умовами [264, с. 569].

У Міжнародній поліцейській енциклопедії стан злочинності визначається як сукупність усіх показників, які характеризують рівень, структуру, динаміку злочинності на певній території за певний відрізок часу. Злочинність як соціальне явище охоплює низку рис і ознак, яких немає в окремій антисуспільній поведінці, зокрема злочині, – як індивідуальному акті поведінки і формі вияву її злочинності. Злочинність, як і будь-яке інше соціальне явище, можна оцінювати за допомогою якісних і кількісних критеріїв, основними з яких є: рівень злочинності, коефіцієнт злочинності, динаміка, географія, структура, характер злочинності, «ціна» злочинності [174, с. 750].

Отже, кримінологічна характеристика злочинів, а саме насильницьких, а також осіб, котрі їх скоюють, охоплює чимало критеріїв, що засвідчує багатоаспектність цієї проблеми, а відтак теоретичний і практичний інтерес до неї.

Сучасна молодь, зокрема студенти ВНЗ, є не тільки найбільш прогресивним рушієм суспільного розвитку та інтелектуальною майбутньою

основою, а й, на жаль, найбільш чисельною соціально-демографічною групою серед контингенту злочинців.

Ризики криміналізації представників цієї вікової групи є найвищими. Це передусім пов'язано з існуючими труднощами адаптації певного прошарку молодіжного середовища до суспільних трансформацій ринкового типу, що спонукає молодь до вчинення злочинів [128, с. 85].

Грунтовне вивчення насильницьких злочинів проти життя та здоров'я особи, вчинених студентами ВНЗ, засвідчило, що на нині про таку злочинність немає жодної загальнодержавної звітності. В Україні облік кримінальних правопорушень здійснюється на підставі положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань, затвердженого наказом Генерального прокурора України від 17.08. 2012 № 69.

Єдиний реєстр досудових розслідувань – це електронна база даних, що містить відомості про первинні дані щодо вчиненого кримінального правопорушення, прийняті процесуальні рішення, рух провадження під час досудового розслідування задля подальшого їх оброблення, узагальнення та систематизації за логічними критеріями розподілу інформації з метою здійснення оперативного контролю за своєчасністю та законністю прийнятих процесуальних рішень, аналізу оперативної обстановки та одержання витягу у випадках, передбачених чинним законодавством [257, с. 121].

За даними Єдиного реєстру досудових розслідувань можна встановити кількість зареєстрованих насильницьких злочинів проти життя і здоров'я особи і виокремити вчинені студентами ВНЗ, а також визначити окремі незавершені провадження в зв'язку з невстановленням особи злочинця.

Безсумнівно, протидія злочинності не може бути успішною без ретельної наукової перспективи. Складовою перспективного планування є розроблення соціального прогнозу злочинів, необхідного для вчасного виявлення негативних тенденцій і напрацювання системи заходів для їх ліквідування [1, с. 24].

Відтак наше кримінологічне дослідження побудоване на статистичних даних, отриманих із ДІАЗ (Г)УМВС України в областях. Вивчення насильницької злочинності проти життя та здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ провадиться в рамках України загалом і в окремих її регіонах (Львівської, Волинської, Рівненської, Тернопільської та Хмельницької областей).

Під час аналізу стану злочинності слід зважати, що показник кількості злочинів, наведених у статистичній звітності правоохоронних органів, відображає рівень злочинності без урахування латентної злочинності, тобто невиявленої і незареєстрованої.

Нині система вищої освіти налічує 966 навчальних закладів I–IV рівнів акредитації (училища, технікуми, коледжі, інститути, академії, університети), з яких 619 вищих навчальних закладів I–II рівнів акредитації (531 – державної форми власності). Загальна чисельність студентів таких закладів становить 548 тис. осіб. Мережа закладів вищої освіти III–IV рівнів акредитації налічує 347 закладів, із яких 233 – державної форми власності (166 університетів, 62 академії, 119 інститутів та 2 консерваторії), де навчається 2,7 млн. молодих людей.

На балансі навчальних закладів, які перебувають лише у підпорядкуванні Міністерства освіти і науки України, знаходиться 1687 гуртожитків, зокрема: закладів вищої освіти III–IV рівня акредитації – 522, I–II рівня акредитації – 301, професійно-технічних навчальних закладів – 864 гуртожитки, в яких проживає понад 450 тис. студентсько-учнівської молоді.

В Україні здобувають освіту 44082 іноземці. Понад половину студентів (30369 осіб) навчається у п'яти містах України: у Харкові вищу освіту здобувають 12004 особи, Києві – 7983, Одесі — 4709, Луганську – 3340 та в Донецьку – 2333 студенти. Найбільше представників серед студентів-іноземців є з Китаю (6258 осіб), Росії (3886), Туркменістану (3823), Індії (2852) і Йорданії (2566 осіб). У 20 медичних закладах навчається

16,5 тисяч іноземців, що становить 38% від загальної чисельності іноземних студентів в Україні [7].

Відтак кримінальна ситуація в Україні є доволі складною. У 2012–2016 рр. відбулися серйозні зміни в тенденції злочинності в країні порівняно з попередніми роками. Вперше з 2012 р., після вступу в законну силу нового КПК, в Україні зафіксовано збільшення кількості заяв та повідомлень про насильницькі злочини проти життя і здоров'я особи, що вчинені або готуються.

Зокрема, 2013 р. обліковано 563360 кримінальних правопорушень, 2014 р. – 529139. Коефіцієнт злочинності у розрахунку на 100 тис. населення зменшився з 1251 до 1163.

У рамках порівняльної статистичної роботи (січень-березень 2014 р. та аналогічний період 2013 р.) за відомостями про окремі види кримінальних правопорушень, кримінальне провадження за якими здійснюють слідчі НПУ, по Україні простежується зростання показників вчинення умисних убивств, завдання тяжких тілесних ушкоджень, випадків згвалтувань та хуліганства.

Зокрема: зареєстровано кримінальних проваджень без зняття з обліку за ознаками убивств 2013 р. – 1480, 2014 – 2613 (динаміка +76,6%); про підозру у вбивстві оголошено 2013 р. – 453 особам, 2014 – 502 (динаміка +12,1%). Відтак питома вага розкриття становить: 2013 р. – 30,6%, 2014 – 19,2%, тоді як всього розслідувано 2013 р. – 616 злочинів, 2014 – 524 (динаміка -14,9%). Показники розслідування злочинів минулих років – 239, 2014 р. – 357 (динаміка +49,4%). Залишок нерозкритих вбивств – 7095. У 2015 р. зареєстровано 8224 злочини, вручено повідомлення про підозру 1507 особам; 2016 р. зареєстровано 5992 кримінальних проваджень за вбивства, вручено повідомлення про підозру 1403 особам [82].

Тяжких тілесних ушкоджень зареєстровано у 2013 р. – 730, 2014 р. – 692 (динаміка -5,2%). Повідомлено про підозру у 1013 р. 526 особам,

2014 р. – 597 (динаміка +13,5%). Питома вага становить, відповідно, 72,1% і 83,3%. Розслідувано злочинів (з минулими роками) у 2013 р. – 696, 2014 р. – 696. Розслідувано злочинів минулих років у 2013 р. – 235, 2014 – 416 (динаміка +77,0). Залишок нерозкритих злочинів (із минулими роками) становить 2398 злочинів. У 2015 р. зареєстровано кримінальних проваджень 2511, вручено повідомлення про підозру 2029 особам; 2015 та 2016 р. – 2256 злочини, вручення про підозру 1857 особам [82].

Тяжких тілесних ушкоджень, що призвели до смерті, 2013 р. зареєстровано 500, 2014 – 507 (динаміка +1,4%). Повідомлено про підозру 2013 р. 478 особам, 2014 – 446 (динаміка -5,9), питома вага становить, відповідно, 94,8% і 88,0%. Розслідувано всього (з минулими роками) у 2013 р. – 577 злочини, 2014 – 483 (динаміка -16,3%). Залишок нерозкритих злочинів – 836. У 2015 р. зареєстровано кримінальних проваджень за 680 злочинами, вручено повідомлень про підозру 574 особам; 2016 р. зареєстровано 698 кримінальних проваджень, вручено повідомлення про підозру 603 особам [82].

Згвалтувань у 2013 р. зареєстровано 329, 2014 – 275 (динаміка -16,4%), 2013 р. повідомлено про підозру 276 особам, 2014 р. – 208 (динаміка -24,6%), питома вага, відповідно, – 83,9% і 75,6%. Розслідувано всього злочинів (з минулими роками) у 2013 р. – 313, 2014 р. – 217 (динаміка -30,7%). Нерозкрито 135 злочинів. У 2015 р. зареєстровано 323 злочини, вручено повідомлень про підозру 203 особам, 2016 р. зареєстровано 349 злочинів, вручено повідомлень про підозру 239 особам [82].

Зареєстровано хуліганства у 2013 р. – 5388, 2014 р. – 3766 (динаміка -30,1%). Повідомлено про підозру у 2013 р. 2331 особі, 2014 – 1934 (динаміка -27,3%), питома вага – 43,3% і 45,0%. Всього розслідувано у 2013 р. 3042 злочини, 2014 р. – 2095 (динаміка -31,1%). Нерозкритих злочинів – 2259. У 2015 р. зареєстровано 4120 злочинів, вручено повідомлення про підозру

1742 особам. У 2016 р. зареєстровано 3973 злочини, вручено повідомлення про підозру 1530 особам [68].

За даними ДІАЗ МВС України, щороку приріст умисних убивств в Україні до 1996 р. становив близько 5% [82]. Порівняно з 1972 р. рівень злочинності проти життя та здоров'я зріс на 154,2%. У структурі злочинності за останні роки навмисні вбивства становлять у середньому 1,1%; відповідний показник для тяжких тілесних ушкоджень – 1,9%. Отже, у сумі ці два тяжких посягання на життя і здоров'я у структурі злочинності сягають близько 3%. Умисні тілесні ушкодження середньої тяжкості, тяжкі та середньої тяжкості тілесні ушкодження, вчинені у стані сильного душевного хвилювання, а також катування у структурі всієї злочинності становлять у середньому 2,8%, тоді як 2009 р. рівень навмисних убивств із посяганнями склав в Україні 15,5 на 100 тис. осіб населення, а тілесних ушкоджень, у тому числі таких, що призвели до смерті потерпілого, – 36,2 [8].

За статистичними даними 2009 р., серед зареєстрованих насильницьких злочинів, небезпечних для життя і здоров'я особи, було 2707 (-8,5%) умисних убивств, із них умисних вбивств двох або більше осіб – 108 (-1,9%), умисних убивств на замовлення – 14 (-21,4%), завдання умисних тяжких тілесних ушкоджень – 5055 (-18,1%), умисних тілесних ушкоджень, що спричинили смерть потерпілого, – 1633 (-31,5%), зґвалтувань – 880 (-13,9%) [65].

О. М. Джу́жа, досліджуючи в цей період насильницьку злочинність, зазначав, що незважаючи на загальну тенденцію до зменшення впродовж 2005-2009 рр. кількості зареєстрованих злочинів (середній темп зниження становить 3%), кримінальна ситуація в державі загострюється. Скажімо, протягом 2009 р., порівняно з минулим, удвічі зросла кількість убивств на замовлення; у 2,6 разів – вияви бандитизму; на 13,7% – розбійні напади; на 5,8% – грабежі; на 34,6% – злочини, вчинені з використанням вогнепальної зброї. Щорічно зростають збитки, завдані злочинцями державі, суб'єктам господарювання та громадянам [65, с. 74].

Показник розкриття таких злочинів, які скоюються групами осіб, значно нижчий: у середині 90-х він дорівнював 10–15%, 1998 – 2009. Розкриття цих злочинів значно активізувалося в окремих областях України (до 50–55%) завдяки накопиченому правоохоронними органами України досвіду та застосуванню нових оперативно-тактичних та криміналістичних методик. А. С. Лукаш, зокрема, зазначає, що протягом 2001–2006 рр. спостерігалось зниження рівня зґвалтувань і кримінальних справ, судове провадження за якими закінчено винесенням судового вироку і застосуванням примусових заходів медичного характеру до засуджених осіб (на 12,1% і 25,8% відповідно) [159, с. 6–7].

Якщо говорити про всі зареєстровані зґвалтування з 1960 р. (кількість яких постійно збільшувалася), то з 1990 р. вона зменшувалась. Із 2001 по 2003 роки – зростала, з 2003 по 2005 – знову знижувалась, 2006 р. – зростала, а 2007 р. – зменшувалась. Серед причин слід назвати зміни в обліково-реєстраційній дисципліні, а також чинники соціального характеру. А у структурі всієї злочинності зареєстровані зґвалтування становлять близько 0,4% [29, 186–189].

Офіційна статистика протягом тривалого часу (2008–2011 рр.) фіксує тенденцію постійного зниження рівня насильницької злочинності (до 15% (-15,1%). Відбулося певне зменшення кількості злочинів, що спричинили смерть потерпілого, – 1633 (-31,5%), зґвалтувань – 880 (-13,9%) [247].

**Відомості про динамку кримінальних правопорушень,
у яких кримінальне провадження вели слідчі МВС**

Роки	2014	2015	2016	2017
всього по Україні	13995	22547	13173	12143
навмисне вбивство	2613	8224	5992	5145
ТТП	692	2511	2256	2096
ТТП зі смертю	307	323	603	613
зґвалтування	275	323	349	849
хуліганство	3766	4120	3973	3437

Згідно з аналізом вчинених на території Львівської області навмисних вбивств встановлено значне зменшення кількості вчинення злочинів цієї категорії. Так, 2015 р. на території Львівської області зареєстровано 57 кримінальних проваджень за фактами очевидних убивств, тоді як 2014 р. – 97, що на 40 злочинів менше (динаміка -41,2%). Питома вага розкритих злочинів – 96,5%. Зокрема, 2014 р. характеризується такими даними:

– 28 випадків – вбивства вчинялися за допомогою колючо-ріжучих предметів (ніж), що становить 49,1% від загальної кількості вчинених злочинів;

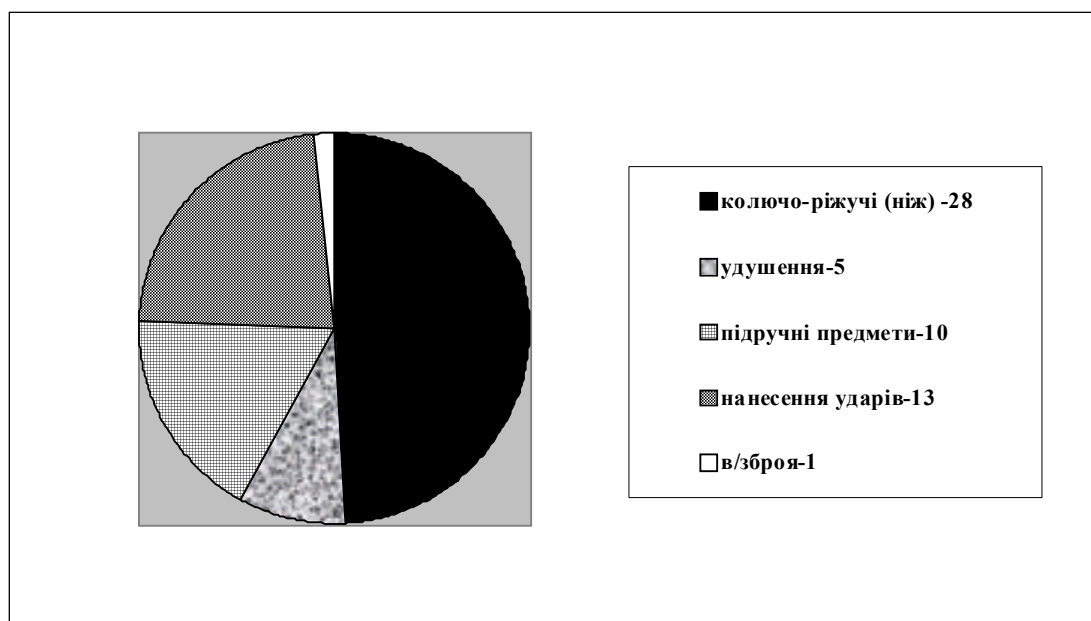
– 10 випадків (17,5%) – злочин вчинено шляхом нанесення ударів підручними предметами (ножиці, сокира, дерев'яні бруски тощо);

– 5 випадків(8,9%) – удушення;

– 13 випадків (22,8%) – шляхом завдання ударів руками й ногами, кидання об підлогу;

– 1 випадок (1,8%) – використання вогнепальної зброї.

Таблиця-аналіз щодо способів вчинення вбивств

28 злочинів (49,1%) вчинено в стані алкогольного сп'яніння, зокрема частина з них – під час спільного розпивання алкоголю. У 22-х випадках злочини були вчинені між особами, які перебували в родинних стосунках або проживали разом (38,6%); 6 злочинів вчинено з корисливих мотивів.

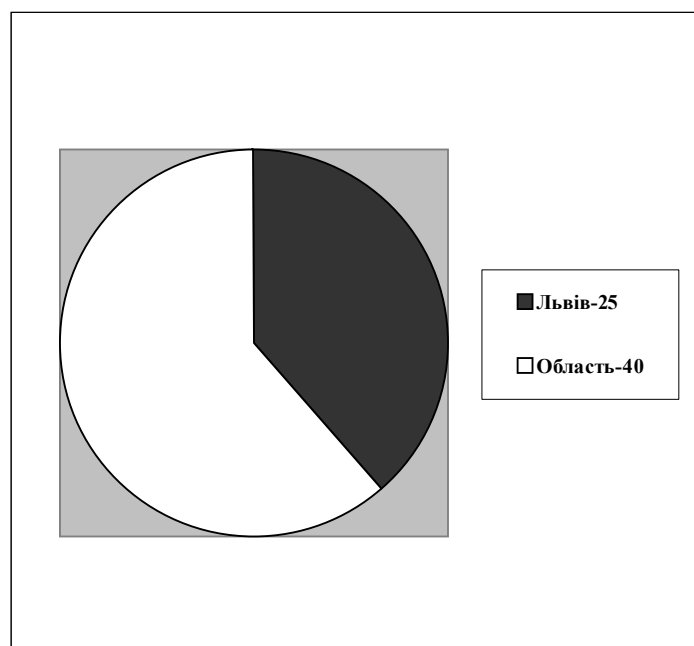
Щодо осіб, які скоїли злочини, то 44 особи – це чоловіки, в тому числі один неповнолітній, та 9 жінок. За 15 фактами вбивств потерпілими є особи жіночої статі, 4 злочини вчинено щодо неповнолітніх, зокрема 3 малолітніх дітей віком до 3-х років.

За 2015 р. на території Львівської області зареєстровано 65 фактів завдання тяжких тілесних ушкоджень, що порівняно з минулим роком на три факти менше (2012 р. – 68). Питома вага розкритих злочинів – 98,5%.

Із вказаних злочинів 14 фактів зі смертельними наслідками (2014 р. – 15); усі злочини розриті.

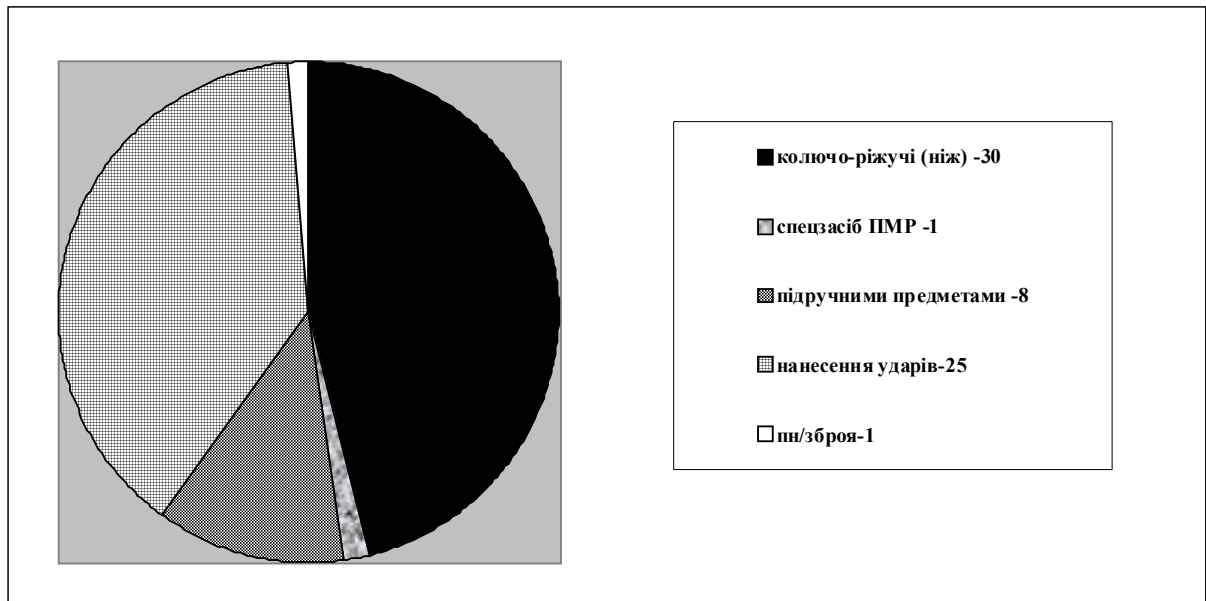
По райвідділах міста Львова за цей період зареєстровано 25 тяжких тілесних ушкоджень (ТТУ), що становить 38% від загальної кількості вчинених, в тому числі 3 факти зі смертельними наслідками, а по МВ-РВ Львівської області 40 фактів ТТУ, 11 – зі смертельними наслідками.

Аналіз вчинених ТТУ у м. Львові та області

Найбільше ТТУ вчинено на території обслуговування таких міськрайвідділів Львівської області: Залізничний РВ ЛМУ – 7, Сихівський РВ ЛМУ – 6, Франківський, Жидачівський, Сколівський РВ – по 5, Галицький РВ ЛМУ, Жовківський РВ – по 4 факти.

Аналіз щодо способів завдання ТТУ

– 30 випадків (46,2% від загальної кількості вчинених злочинів) – вбивства вчинялись за допомогою колючо-ріжучих предметів (ніж);

– 8 випадків (12,3%) – вчинено шляхом завдання ударів підручними предметами;

– 25 випадків (38,5%) – через завдання ударів руками та ногами;

– 1 випадок (1,5%) – із використанням пневматичної зброї.

– 1 випадок (1,5%) – використання спецзасобу для відстрілу гумовими кулями.

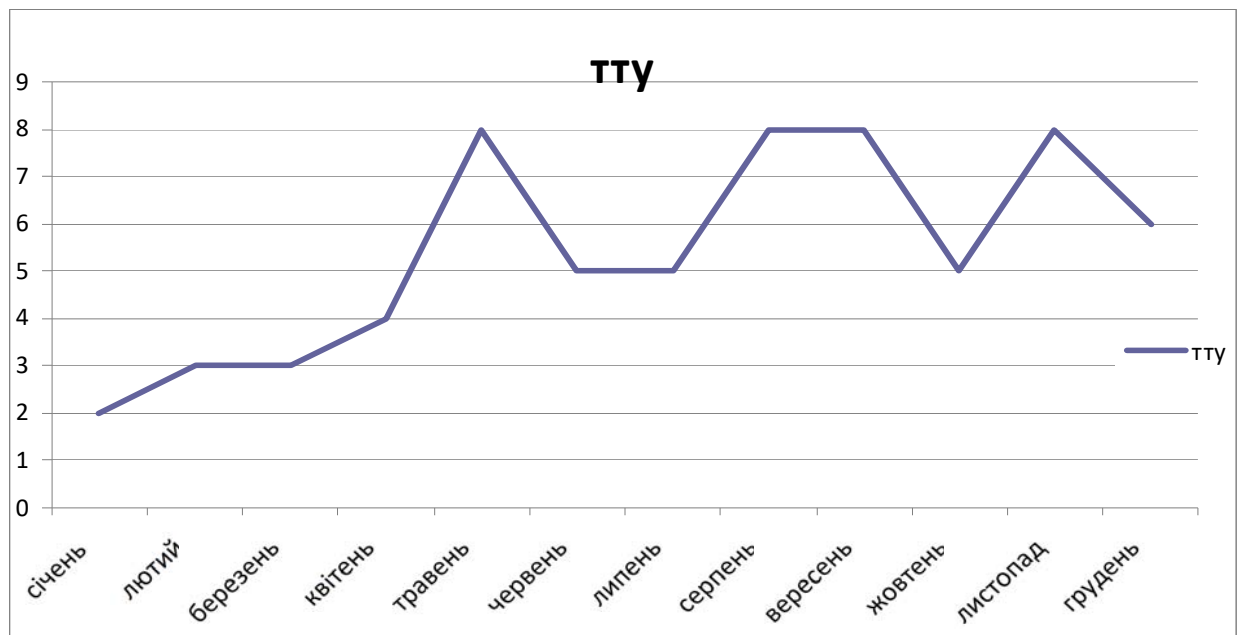
Жертвами злочинів стали 65 осіб, із яких 20 – жінки (30,8%) та 45 – чоловіки (69,2%). Серед них 4 особи були неповнолітніми та 3 –похилого віку (старші 65 років).

До кримінальної відповідальності притягувалось 67 осіб, із яких 5 жінок (7,5%) та 62 чоловіки (92,5%), в тому числі 4 неповнолітніх, із них 20 осіб (29,8%) раніше притягувались до кримінальної відповідальності.

У 24 випадках (36,9%) злочинці та їх жертви перебували у родинних стосунках (16) або проживали разом (8), у двох випадках це були особи, які раніше перебували у спільному шлюбі.

Аналізуючи злочини, вчинені щодо жінок, простежується, що здебільшого жертви та злочинці перебували в родинних стосунках або разом проживали (у 17 випадках). У 29 випадках (44,6%) злочини були скоєні особами в стані алкогольного сп'яніння, зокрема у 8 – під час спільного розпивання алкогольних напоїв. Із злочинів вказаної категорії, вчинених у минулі роки, у 2013 р. розкрито два факти завдання тяжких тілесних ушкоджень зі смертельним наслідком.

Аналіз скоєних ТТУ по місяцях

Відповідно до аналізу вчинених на території Львівської області навмисних вбивств, встановлено збільшення кількості вчинення злочинів цієї категорії. Так, 2014 р. на території Львівської області зареєстровано 59 кримінальних проваджень за фактами очевидних вбивств, тоді як 2013 р. – 57, що на 2 злочини більше. Крім збільшення кількості скоєних, зменшилась кількість розкритих злочинів. Питома вага розкритих злочинів – 88,1% (52 розкритих злочинів), тоді як 2013 р. – 93% (53 розкритих злочини). В поточному році залишаються нерозкритими сім таких злочинів.

Аналіз способу вчинення вбивств у 2014 р. засвідчив:

- 33 випадків убивств – вчинялись за допомогою колючо-ріжучих предметів (ніж), що становить 55,9% від загальної кількості вчинених злочинів;
- 10 випадків (16,9%) – злочин вчинено шляхом завдання ударів підручними предметами (сокира, дерев'яні бруски тощо);
- 2 випадки (3,4%) – удушення;
- 6 випадків (10,2%) – шляхом завдання ударів руками й ногами, кидання об підлогу;
- 3 випадки (5%) – із використанням вогнепальної зброї;
- 1 випадок (1,5%) – шляхом підпалу;
- 1 випадок (1,5%) – шляхом утоплення;
- 31 злочин (52,5%) – вчинено в стані алкогольного сп'яніння, в тому числі 14 із них під час спільного розпивання спиртних напоїв;
- 45 випадків – злочини були вчинені між особами, які знайомі між собою; 13 – перебували в родинних стосунках, або проживали разом;
- 7 злочинів – вчинено з корисливих мотивів;
- 4 – з ревнощів,
- 4 – на сексуальному ґрунті,
- 2 випадки – факти підготовки до вчинення злочину, які мали ознаки замовних.

Решта злочинів вчинено на побутовому ґрунті.

За період 2014 р. на території Львівської області зареєстровано 81 факт завдання тяжких тілесних ушкоджень, що порівняно з минулим роком (2013 р. – 65) на 16 фактів більше (динаміка +23,1%). Нерозкритими залишаються 7 фактів ТТУ:

Аналіз, щодо способів завдання ТТУ:

- 53 випадки – ТТУ вчинялись за допомогою колючо-ріжучих предметів (ніж);
- 10 випадків – вчинено шляхом завдання ударів підручними предметами;
- 16 – шляхом завдання ударів руками та ногами;
- 1 випадок – із використанням пневматичної зброї.

Жертвами злочинів стали 80 осіб, із яких 18 – жінки та 62 – чоловіки; із них 2 особи були неповнолітніми та 4 – похилого віку (старші 65 років); у 32 випадках злочинці та їх жертви перебували у родинних стосунках або проживали разом.

Аналізуючи злочини, вчинені щодо жінок, слід зауважити що в абсолютній більшості жертви та злочинці перебували в родинних стосунках або разом проживали (18 випадків). У 38 випадках злочини були скоєні особами в стані алкогольного сп'яніння, в тому числі у 18 випадках – під час спільного розпивання алкогольних напоїв.

Залишаються нерозкритими 126 фактів завдання ТТУ, які були скоєні у минулі роки, із них 41 – зі смертельним наслідком.

Упродовж 2014 р. у Львівській області зареєстровано 14 кримінальних проваджень за фактами зґвалтувань (2013 р. – 21) (динаміка -33,3%), нерозкритими залишаються 2 факти:

Питома вага кримінальних правопорушень, за якими особи встановлені, – 86,7% (середній відсоток по Україні – 76,5).

У Львові за вказаний період зареєстровано 3 кримінальні правопорушення, із них по одному факту у Галицькому РВ, Залізничному РВ та Франківському РВ ЛМУ.

За вказаними кримінальними провадженнями потерпілими визнано 14 осіб, зокрема двоє – неповнолітні.

Водночас залишаються чотири кримінальні провадження за фактами нерозкритих зґвалтувань, скоєних у минулі роки.

Механізм учинення насильницьких злочинів зазвичай характеризується раптовістю виникнення наміру. Так, 82,8% злочинців прийняли рішення раптово, 8,6% – впродовж доби, 4,3% – протягом тижня, 1,4% – протягом місяця, а 2,9% – впродовж року. Іноді відбувалося попереднє розроблення сценарію злочину і дії щодо забезпечення власного «алібі».

Кримінальна статистика не відображає частоти імпульсивних насильницьких злочинів, але у наукових публікаціях акцентується на їхній значній поширеності та подальшому зростанні через погіршення психічного

здоров'я населення. Зокрема, А. Е. Жалінський та А. А. Герасун, які вивчали судову практику Львівської області, стверджують, що більшість умисних вбивств, зґвалтувань, розбоїв та пограбувань вчинено без попереднього наміру, часто несподівано для всіх, у тому числі і для злочинців. Приготування до вбивств простежувалося лише у 18% випадків. Понад 80% пограбувань та розбійних нападів, вчинених групою осіб, трапилися випадково – у процесі бійки, хуліганських вчинків [78, с. 4–5].

На думку російського криміналіста А. Д. Гаухмана, близько 77% насильницьких злочинів вчинено без попереднього умислу [46, с. 17].

Що стосується сезонної залежності насильницьких злочинів, то вона характеризується такими даними: 35% злочинів скоюється навесні, 25% – влітку, 10% – взимку і 30% – восени.

Попри порівняно незначну частку насильницьких злочинів, вчинених студентами ВНЗ, у загальній структурі злочинності (2,2%), вони вирізняються підвищеною суспільною небезпечністю, оскільки призводять до тяжких наслідків для потерпілих. Звісно, сучасна насильницька злочинність студентів у багатьох випадках має побутовий (37,5%) або ситуативний (30%) характер. Водночас збільшується кількість організованих, заздалегідь підготовлених злочинів (32,5%), які зазвичай вирізняються особливою жорстокістю і зухвалістю [82].

Статистичні дані підтверджують, що рівень злочинності у різних регіонах країни змінюється, тоді як тривалий час є й стійкі показники, що різняться в деяких областях України. Також сталою є диференціація рівнів злочинності в окремих містах, районах, населених пунктах. Аналіз регіонального розподілу умисних вбивств, тяжких тілесних ушкоджень, хуліганських проявів та зґвалтувань також засвідчує тривалу стабільність низки кримінологічно важливих тенденцій цього негативного явища. Істотна різниця у рівні даних злочинів простежується в областях. Зокрема, доволі чітко постають три групи територій.

Перша (найбільш криміногенна): Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Одеська, Харківська області та м. Київ. Вони належать до територій

інтенсивного економічного розвитку з найбільшою кількістю промислових міст. Саме за цих умов реальніше виявляються прогалини, помилки та недоліки, пов'язані зі значними соціальними процесами – індустріалізацією, урбанізацією, міграцією населення тощо.

Другу групу становлять Вінницька, Житомирська, Київська, Кіровоградська, Миколаївська, Полтавська, Сумська, Херсонська, Львівська, Хмельницька, Черкаська, Чернігівська області, що займають проміжне становище.

Третя група – Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Рівненська та Чернівецька з найнижчим показником розглянутих злочинів [82].

Різниця у рівні злочинності між названими областями настільки велика, що будь-які, чи то річні коливання, чи стійка тенденція зростання або зниження, яка простежується протягом багатьох років, за правило, не дає змоги якійсь області перетнути досягнутий рівень злочинності і перейти з однієї групи до іншої.

Для кримінології вивчення ситуації, що передусє і супроводжує злочинне посягання, є одним із основних напрямів, оскільки саме вона розкриває основний механізм скоєння злочину, окреслює чинники, які обумовили прийняття злочинцем рішення про вчинення цього злочину, націлили його саме на цей об'єкт злочинного посягання і сприяли реалізації його мотивації.

Стійка тенденція інтенсивного зростання вказаних злочинів, передусім в областях із найвищою злочинною активністю цього контингенту, і навпаки – її стабільного зниження у найбільш кримінально сприятливих регіонах, дає змогу зробити припущення про існування «критичних» верхньої та нижньої меж злочинності конкретних територій. Тобто таких, коли на максимальному рівні зупинити її звичайними засобами неможливо, а на мінімальному – злочинність осіб цього контингенту не становить того ступеня суспільної небезпечності, коли активізуються зусилля на знешкодження злочинів.

Таку складну ситуацію породжують насильницькі злочини, що вчиняються зі сексуальних мотивів. Зростає, зокрема, інтенсивність

навмисних вбивств, пов'язаних із зґвалтуванням, які є надзвичайно небезпечними і свідчать про особливу спрямованість особи винного, її крайню жорстокість. Непоодинокими є випадки вчинення таких діянь злочинцями-садистами.

Рівень насильницької злочинності, небезпечної для життя і здоров'я особи за участі студентів ВНЗ у зазначених областях (Волинська, Львівська, Рівненська, Тернопільська, Хмельницька) фактично має два виміри: кількість злочинів й осіб, які вчинили ці злочини, та час, місце, способи вчинення й використання знарядь тощо.

Схожість багатьох параметрів кримінологічної характеристики насильницьких злочинів проти життя і здоров'я, вчинених студентами ВНЗ, не викликає сумнівів. Здійснюючи порівняння вбивств щодо тяжких тілесних ушкоджень, простежується така тенденція:

- стабільні темпи зростання цих злочинів є більш вираженими (12%)
- частіше вчиняються у великих містах (обласних центра) (85%);
- збільшується кількість випадків вчинення цих злочинів у групі (32,2%);
- збільшення кількості потерпілих, які були знайомі зі злочинцем (85%).

Своєю чергою, вбивствам та тяжким тілесним ушкодженням притаманне вчинення на побутовому ґрунті (45%), з мотивів помсти (28%), користі (27%).

Має вияв також кримінологічна характеристика зґвалтувань, зокрема:

- частіше, ніж при вбивстві, злочини закінчуються на стадії замаху (частка замахів на вбивство становить 15%, зґвалтувань – 25%);
- високий рівень їх латентності (35%);
- темпи зменшення кількості зґвалтувань є значними, ніж за іншими насильницькими злочинами (15%);
- зґвалтування вирізняються значно більшою питомою вагою з-поміж злочинів, скоєних групою осіб (у середньому на 30% порівняно з вбивствами і тяжкими тілесними ушкодженнями) [251].

Коефіцієнт інтенсивності насильницької злочинності проти життя та здоров'я особи за участю студентів ВНЗ – це відносний статистичний показник поширення насильницької злочинності в державі, котрий визначається через кількість злочинів, що припадає на певну кількість (100 тис.) громадян. Цей показник більш адекватно характеризує злочинність із огляду на її поширення, інтенсивність у кожній однаковій за кількістю частині населення.

Відповідно до результатів, отриманих у рамках цього кримінологічного дослідження, коефіцієнт інтенсивності насильницької злочинності проти життя та здоров'я особи за участю студентів ВНЗ охопив загальну кількість злочинів, вчинених студентами ВНЗ, щодо чисельності наявного населення.

Серед суб'єктів (студентів) цих злочинів, безумовно, переважають особи чоловічої статі (понад 92%). Водночас питома вага жінок, які беруть участь у зазначених злочинах, невпинно зростає: за останні 10 років із 4% зросла вдвічі і сягла 8%. Близько 20% цих злочинів вчиняються за неочевидності, в неоднакових пропорціях – представниками міського (67%) і сільського населення (33%), здебільшого у вечірній – із 18 до 24 год. (55%) або нічний чи вранішній час – із 0 до 6 год. (25%). Засобами їх вчинення зазвичай є побутові предмети (44%), застосування фізичної сили (рук, ніг) (22%), колючо-ріжучі предмети (32%), вибухові речовини і вогнепальна зброя (2%) (тут значно переважає (75%) автоматична та напівавтоматична зброя, а застосування вибухівки є помітно рідшим (до 0,1%). Вбивств на замовлення не виявлено. При вчиненні цих злочинів використовуються різні знаряддя і засоби приховування слідів, маскування, знищення їх ідентифікаційного маркування, фізичного знищення або заховання потерпілого (спалювання – 23,4%, втоплення – 21,7%, закопування в землю та ін. – 54,9%). У 85% випадків зґвалтувань студент і жертва були знайомі (спільне навчання, проведення дозвілля чи знайомство на вулиці, у ресторані тощо) [251].

Третина насильницьких злочинів проти життя і здоров'я – це злочини, вчинені групою осіб (32,2%). З-поміж способів вчинення найчастіше трапляються завдання ударів господарсько-побутовими та підручними предметами (39%), руками і ногами (22%), різною зброєю (6,8%) (Додаток В п. 8).

Досліджуючи загальний стан насильницьких злочинів проти життя і здоров'я особи, встановлено, що 32% вчиняється у квартирах і 38% – на вулицях, у парках, підвалах та безлюдних місцях, 14,2% – у громадських місцях, 15,8% – на приватних територіях. У 35% випадків жертв після вчинення з ними статевих актів було задушено, а труп заховано (Додаток Б п. 7).

Результати вивчення кримінальних проваджень (у Волинській, Львівській, Рівненській, Тернопільській та Хмельницькій областях) за фактами завдання тяжких тілесних ушкоджень студентами ВНЗ свідчать про те, що більшість із них вчинялася у квартирах і приватних будинках (32%), у під'їздах будинків (5%), гуртожитках (26%), на вулицях й у місцях проведення масових культурних заходів (бари, ресторани, концерти, футболи) (37%).

Серед безпосередніх мотивів завдання тяжких тілесних ушкоджень переважали прагнення винуватця підвищити свій авторитет серед однокурсників (32,6%), мати лідерські позиції (20,4%), неможливість повноцінно виконувати свою роль як лідера (31,6%), озлоблення через невдачі, кризи особистого, студентського життя (24,4%) тощо (Додаток А п. 17).

Віднедавна простежується збільшення кількості посягань, які серед студентів супроводжуються елементами цинізму, знуцання, садизму. Крім того, наявне певне зниження «порогу» мотивації при посяганнях на життя і здоров'я особи, зростає кількість так званих немотивованих злочинів (2000 р. – 7%, 2014 р. – 22%).

Кримінологічна характеристика насильницьких посягань ґрунтується на відомостях про потерпілих від злочинів [127, с. 57]. Безумовно, характеристика й аналіз злочинів, пов'язаних із агресивним посяганням, неможливі без докладних відомостей про особу потерпілого. Ці відомості

можуть охоплювати і власні (внутрішні) якості особи, і її оточення, зв'язків, взаємин із людьми тощо. Це стосується й окреслених нами злочинів, у характеристиці яких особа потерпілого має провідну роль і домінуюче місце. В аналізованій категорії злочинів жертва постає як самостійний і специфічний об'єкт дослідження, оскільки саме її певні риси часто визначають мету й мотиви злочину, тактику його вчинення.

У рамках вивчення жертви злочину належить враховувати закономірності віктимзації – перетворення осіб на жертву злочину [127, с. 59], а відтак комплексно підходити до вивчення особи-жертви злочину. Дослідника передусім мають цікавити властивості, якості, риси жертви, що мають кримінологічне значення. Стосовно злочинів аналізованої групи – це, поряд із відомостями про стать, вік, рід занять, також дані про особливості професійної діяльності, родинні зв'язки, сімейний, суспільний і матеріальний стан, посаду і статус жертви, спосіб життя, зв'язки і взаємини з різними людьми.

Отже, потерпілі, за правило, є громадянами України (78%) (значно рідше – громадянами інших держав СНД (14%) або далекого зарубіжжя (8%).

Вікові дані є такими:

- 11% випадків – жертвами були особи у віці до 20 років;
- 64% – від 20 до 35 років;
- 16% – від 35 до 45 років;
- 9% – старше 45 років.

До останньої вікової групи зазвичай належать самотні пенсіонери, інваліди й алкоголіки, агресія щодо яких іноді закінчується вбивством (12% випадків). Відтак «пік» віктимності припадає на 20–35 років, за зменшення чи збільшення віку рівень віктимності знижується.

Згідно з результатами нашого дослідження, вчиненню основної маси насильницьких злочинів проти життя і здоров'я особи сприяли віктимні ситуації, зокрема: провокуюча поведінка потерпілого (32,6%); відсутність очевидців, які могли б перешкоджати злочину або згодом викрити злочинця (18%); страх потерпілих перед своїми кривдниками (23,7%); активний опір

жертви діям злочинця, внаслідок чого в останнього виникають страх бути затриманим і викритим у злочині (25,7%) (Додаток Б п. 21).

Опитування засвідчило, що більшість насильницьких злочинів проти життя і здоров'я особи ретельно продумана, а саме 18% були вчиненні без очевидців, коли жертва знаходилася наодинці зі злочинцем (злочинцями), а також застосовувалися заходи приховання злочину (Додаток Б п. 18).

За даними офіційної статистики, насильницькі злочини мають високий латентний характер. Так, за 2014 р. нерозкритими залишилося 7095 вбивств, 2388 тяжких тілесних ушкоджень, 836 тяжких тілесних ушкоджень, що призвели до смерті, 135 згвалтувань, 2253 хуліганства (близько 10–19% від усієї кількості) [251].

Латентна злочинність (від лат. *latens* (*latentis*) – прихований, невидимий) – частина злочинності, яка з різних причин не знаходить відображення в державному обліку вчинених злочинів і осіб, які їх вчинили [36, с. 435].

Нині серед учених-кримінологів немає одностайності щодо розуміння поняття латентної злочинності. У зв'язку з тим, що суб'єктами отримання інформації про злочинність є правоохоронні органи, то латентність злочинів пояснювалася відсутністю інформації про такі діяння цим органам. Так, Г. Булатов і Н. Майоров визначають латентну злочинність як «сукупність злочинів, що залишилися невиявленими, невідомими правоохоронним органам» [30, с. 59], а А. С. Шляпочников і Г. І. Забрянский – як сукупність кримінально караних діянь, невиявлених правоохоронними органами. До таких органів вони, зокрема, відносять суд, прокуратуру, органи МВС [284, с. 99].

Тимчасом О. М. Джужа латентну злочинність визначає як загалом сукупність вчинених на певній території за певний період злочинів, що не знайшли відображення в офіційній статистичній звітності. Вчений окреслює три типи латентної злочинності – природну, пограничну та штучну.

Відтак природною латентною злочинністю називають сукупність злочинів, вчинених на певній території за певний період, інформація про які не дійшла до суб'єктів реєстрації злочинів. Погранична латентна злочинність

обумовлена неусвідомленням потерпілою особою факту, що вона стала жертвою злочину, або невпевненістю в наявності злочинних дій. Штучна латентна злочинність – сукупність злочинів, які не враховуються під час складання офіційної звітності і приховуються посадовими особами, що відповідають за їх реєстрацію. Суттєвим показником прихованості злочинної діяльності є індекс «латентна злочинність» [174, с. 415].

У процесі дослідження підтверджено, що з-поміж насильницьких злочинів зґвалтування має найбільший рівень латентності. Зокрема, 46 опитаних працівників правоохоронних органів зазначають, що дедалі частіше спостерігається небажання жертви повідомляти про злочин.

А. С. Лукаш, розглядаючи окреслені злочини, дійшла висновку, що певні труднощі виникають під час реєстрації цього виду злочинів, причинами яких є:

- звернення потерпілих до ОВС через доволі тривалий час після злочину – 8 (17,4%);
- відсутність свідків учинення злочину – 8 (17,4%);
- неправдиві показання потерпілих – 6 (13,0%);
- небажання потерпілих повідомляти про злочин – 5 (10,9%);
- недостатній рівень забезпечення ОВС науково-технічними засобами та дослідницькими (лабораторними) засобами і кадрами – 5 (10,9%);
- інші чинники суб'єктивного характеру – 2 (4,3%) [160, с. 48–54].

За даними В. Ф. Оболенцева, середній відсоток латентності зґвалтувань в Україні – близько 46,7% [190, с. 37]. Д. В. Ривман, вивчаючи злочинність закордоном, зазначає, що у Каліфорнії (США) латентність зґвалтування сягає 85% [233, с. 117].

Зазначені чинники мають об'єктивний і суб'єктивний характер, залежать від потерпілих, а також пов'язані з роботою ОВС. Основною причиною високого рівня латентності статевих злочинів, на думку таких дослідників, як Ю. М. Антонян, С. С. Косенко та Б. Л. Гульман, є небажання потерпілих звертатись по допомогу до правоохоронних органів [12, с. 46–47; 109, с. 7; 58, с. 1].

За дослідженням О. М. Джужі, лише 13,2% респондентів, стосовно яких вчинялося сексуальне насильство, зверталися до правоохоронних органів. На запитання щодо реакції правоохоронних органів на подану заяву про сексуальне насильство 144 респонденти не відповіли. Серед тих, хто надав відповідь, 72,3% зазначили, що правоохоронними органами було вжито відповідних заходів, а 27,7% – відповідні органи не уважно поставилися до прийому заяви або взагалі відмовили в її прийнятті [66, с. 6].

Своєю чергою, у рамках нашого дослідження встановлено, що причинами латентності вбивства та тяжких тілесних ушкоджень є:

- смерть потерпілого (наприклад, у разі вчинення вбивства), злочинця, свідків, інших очевидців продуманого посягання (18%);

- нездатність очевидців правильно оцінити посягання, що сталося, через неадекватність сприйняття і (чи) оцінки вчиненого (22%), що може бути обумовлено не лише малолітнім або знаходженням осіб у специфічному психічному стані (сон, хвороба, несвідомість та ін.), а й часто через їхню юридичну некомпетентність;

- небажання очевидців події розголошувати про злочини щодо близьких людей (14%) або прагнення приховати інформацію за окрему винагороду (10%);

- небажання бути свідком у справі (20%) або страх перед злочинцями (16%) (Додаток Б п. 18).

Отже, на наш погляд, латентні злочини – це частина усіх фактично (реально) вчинених злочинів, які були приховані злочинцями або про які не було повідомлено потерпілими, свідками чи іншими особами у жоден компетентний орган кримінальної юстиції, зокрема й ті, що не були враховані (зареєстровані) у жодному компетентному органі кримінальної юстиції, а також невстановлені діяння, щодо яких органами кримінальної юстиції не було вжито ніяких належних подальших заходів, передбачених кримінально-процесуальним законодавством і підзаконними нормативними актами.

1.3 Кримінологічна характеристика особистості студента ВНЗ, який вчиняє насильницькі злочини проти життя та здоров'я особи

Ефективність запобігання насильницьким злочинам проти життя та здоров'я особи полягає у концентрації уваги на особі студента ВНЗ як потенційного злочинця, оскільки саме така особа є носієм причин вчинення злочину.

Особа злочинця – основний та важливий елемент всього механізму злочинної поведінки. Особливості, які породжують таку поведінку, і мають бути безпосереднім об'єктом запобіжного впливу. Тому вивчення особи злочинця належить до основних і водночас складних питань.

Наукове бачення особи злочинця формувалося на основі різних теоретичних джерел: філософії, соціології, психології, криміналістики і, зокрема, кримінального права, практично реалізуючись у діяльності щодо запобігання та розслідування злочинів, розгляду кримінальних справ у судах, виправлення злочинців. Відтак дослідження особи злочинця обумовлене потребою суспільної практики, необхідністю підвищення ефективної боротьби зі злочинністю.

Особа злочинця є різновидом особистості загалом. Особистість – соціальна характеристика людини, яка свідчить про наявність свідомості, мови, здатності до діяльності. Людина не народжується особистістю, але стає нею у результаті спілкування, тому поза суспільством формування особи неможливе. Так само людина не народжується злочинцем, але стає ним у результаті несприятливого морального формування його особистості.

У злочині людина діє як суспільна істота, тому необхідно її сприймати як носія різних форм суспільної психології, моральних, правових, етичних та інших поглядів та цінностей, індивідуально-психологічних особливостей. Особа злочинця – це сукупність соціально значущих негативних якостей, що утворюються у процесі різноманітної та систематичної взаємодії з іншими людьми. Особа, яка є суб'єктом діяльності, пізнання та спілкування, не обмежується тільки зазначеними якостями, які, до того ж, не піддаються корекції.

Вчення про особу злочинця становить наукову теорію. По-перше, тому, що це не просто сукупність або сума знань про певне соціальне явище, а складно організована, систематизована, внутрішньозамкнена та логічно побудована теорія, що має свої принципи, ідеї, судження, факти та понятійний апарат.

По-друге, на основі емпіричних даних можна описати та пояснити особу злочинця, його основні риси, механізм формування.

По-третє, є можливість прогнозування індивідуальної злочинної поведінки та розроблення методики такого прогнозування.

По-четверте, знання про особу злочинця є основою для практичних рекомендацій, що широко використовуються при здійсненні індивідуальної профілактики та виправлення злочинців [226, с. 22].

Дані про особу злочинців, які вчинили насильницькі злочини, потрібні найперше для того, щоб зрозуміти суб'єктивні джерела насильницьких дій студентів ВНЗ, оскільки в будь-якому злочині головним об'єктом є сам злочинець. Саме він має особистісні причини злочинної поведінки. Тому без знання особи злочинця зрозуміти його поведінку неможливо.

Значну увагу аналізу різних аспектів поняття особистості злочинця приділяли такі вчені, як: Г. А. Аванесов, Ю. М. Антонян, Ю. Д. Блувштейн, В. Л. Васильєв, Л. Є. Владіміров, Б. С. Волков, Ю. А. Воронін, М. Н. Гернет, А. І. Гуров, О. М. Джужа, А. І. Долгова, М. І. Єнікєєв, А. П. Закалюк, В. К. Звірбуль, К. Є. Ігошев, І. І. Карпець, Б. В. Коробейніков, О. М. Костенко, В. М. Кудрявцев, Ю. І. Лівшиц, Н. С. Лейкін, Н. Г. Міннюк, О. Б. Сахаров, М. О. Стручков, С. А. Тарарухін, В. П. Філонов, М. П. Чубинський, І. Н. Якімов, О. М. Яковлєв та ін. Цій проблемі присвячені праці також зарубіжних кримінологів, зокрема Г. Кайзера, В. Фокса, Г. Шнайдера.

Відтак особа злочинця – це особа людини як соціальної істоти, що має систему криміногенних властивостей, що спонукали його безпосередньо до скоєння злочину [189, с.445,]:

У літературі кримінології висловлюються дві полярні позиції щодо поняття «особа злочинця». Одні (Ю. Д. Блувштейн, Ю. І. Лівшиц, Г. М. Різник та ін.)

вважають, що «про особу злочинця можна говорити лише стосовно дуже вузького контингенту осіб, для яких скоєння злочину стало основною, провідною діяльністю» [231, с. 29]. Стосовно більшості осіб, що скоїли злочин, на їх думку, не можна, відповідно, говорити як про особу злочинця, а відтак немає сенсу виокремлювати це поняття як самостійну категорію, оскільки воно безпредметне – немає їх масового носія.

Інші вчені (Ю. М. Антонян, У. С. Джекебаєв, А. І. Долгова, Д. Е. Ігошев, С. Ф. Мілюков, Ф. Р. Сундуков) вважають: якщо є а) факт вчиненого злочину; б) громадська небезпека, властива, без винятку, всім категоріям злочинців, то є і підстави говорити про особу злочинця [177, с. 4–6], а отже, можна зробити висновок про те, що кожній особі, що скоює злочин, притаманні окремі, властиві тільки йому, криміногенні риси (лат. *crimen, inis* – звинувачення, скарга; предмет звинувачення; проступок, злочин – від грец. *uevenis* – рід, походження, виникнення [189, с. 761]), якості, що є джерелом пояснення походження злочину і становлять основу внутрішньої причини злочинної поведінки.

Свого часу О. М. Джужа наголошував, що особі злочинця властива система ознак, особливостей, якостей, що визначають її як людину, яка вчинила злочин. Як різновид особистості загалом особа злочинця має загальні ознаки (стать, вік, спеціальність, освіта, соціальний стан, соціальна роль тощо), а також специфічні ознаки, властиві саме особі злочинця, які визначають і виражають характер і ступінь її суспільної небезпеки [127, с. 43–44].

І. Даньшин особу злочинця характеризує як сукупність суттєвих і стійких соціальних властивостей та ознак, а також соціально зумовлених біопсихічних якостей і особливостей індивіда, які об'єктивно реалізуючись у скоєному конкретному злочину (злочинах) під впливом зовнішнього середовища, надають скоєному діянню характеру суспільної небезпечності, а винній особі (індивіду) – властивості суспільної небезпечності [174, с. 565].

Тимчасом Г. Міньковський здійснив спробу об'єднати соціальні, соціально-психологічні та психологічні ознаки як критерії, що розрізняють

типи особистості. Запропоновані ним типи особистості мають три групи ознак: 1) зовнішні чинники, що впливають на особистість; 2) внутрішні умови (орієнтація, установки); 3) ситуація, в якій проявляються перші дві групи чинників. Тому знання емоцій, відчуттів, інтересів, потреб і волі особи злочинця дає змогу детальніше охарактеризувати механізм мотивації злочинної діяльності [174, с. 567].

Найбільш поширеним у кримінології є поділ, наведений Ю. Антоняном, Б. Волковим, П. Дагелем і А. Захаровим, за яким вчені виокремлюють шість груп ознак, що характеризують особу злочинця: 1) соціально-демографічні ознаки; 2) кримінально-правові ознаки; 3) соціального виявлення у різних сферах життєдіяльності (або іноді говорять про соціальні зв'язки); 4) моральні властивості; 5) психологічні ознаки; 6) фізичні (біологічні) характеристики [174, с. 568].

Своєю чергою, кримінологи А. І. Долгова, А. Р. Ратинов і Г. Х. Єфремов визначають такі структурні елементи особи злочинця:

1) демографічні дані: стать і вік. У кримінальній статистиці виокремлюються неповнолітні (14–15 і 16–17 років), особи молодого (18–24 роки і 25–29 років) і зрілого (30 років і старші) віку;

2) деякі соціально-економічні критерії: сімейний стан; місце проживання; джерело доходу; рівень освіти; рід діяльності (професійно-трудова, соціально-культурологічна, соціально-побутова);

3) громадянство (громадяни України, іноземні громадяни, особи без громадянства);

4) стан особи на момент вчинення злочину: факт сп'яніння, знаходження у складі групи (якої саме), перебування в місцях позбавлення волі та ін.;

5) мотив злочинної поведінки;

6) морально-психологічні установки, що відображають ставлення людини до його проявів в основних видах діяльності (ставлення до закону, правопорядку, праці, сім'ї, культурних цінностей тощо) [130, с. 297; 230, с. 102].

Цілком слушно вчені вважають, що кримінологічна характеристика особи, яка вчиняє насильницькі злочини, небезпечні для життя і здоров'я особи, – це кримінологічний опис комплексу соціально-демографічних, індивідуальних морально-психологічних та кримінально-правових ознак людини, яка наділена такими якостями з огляду на її взаємодію зі суспільством та навколишнім середовищем.

Соціально-демографічні ознаки особи злочинця охоплюють стать, вік, освіту, місце народження і проживання, громадянство й інші дані демографічного характеру. Ці ознаки властиві будь-якій особі й як такі не мають кримінологічного значення. Але у статистичній звітності стосовно осіб, які вчинили насильницькі злочини, соціально-демографічні ознаки дають важливу інформацію, без якої неможлива повна кримінологічна характеристика особи злочинця-студента ВНЗ.

Віднедавня констатуємо зростання частки тяжких насильницьких злочинів, вчинених студентами ВНЗ, на основі вживання алкогольних напоїв, наркотичних речовин та психотропних засобів. Простежується підвищення кримінальної активності названих осіб у навчальних закладів медичного спрямування та на платних факультетах заочного навчання у більшості навчальних закладів. Насильство над особою – своєрідний стереотип загальноприйнятої серед таких суб'єктів поведінки.

Узагальнений аналіз судової практики засвідчує, що алкогольне сп'яніння є причиною вчинення вбивств, тілесних ушкоджень, зґвалтувань та хуліганства. Так, під впливом алкоголю у 2012 р. скоєно 67,2% вбивств; 44,3% зґвалтувань, заподіяно 35% тяжких тілесних умисних ушкоджень; зафіксовано 90% хуліганських проявів [9, с. 21].

Віктимологія пияцтва та алкоголізму проявляється у тому, що такі особи належать до групи з підвищеним ступенем віктимності і є потенційними жертвами, які своїм нікчемним виглядом провокують до скоєння злочинів інших осіб, і насамперед проти себе. Зазвичай вони стають об'єктами таких злочинних посягань, як: пограбування,

розбійні напади, зґвалтування, хуліганські дії тощо. Неспроможність останніх через свій безпорадний стан, у якому вони перебувають майже постійно, реально оцінювати ситуацію і за необхідності чинити адекватний опір іншим антисуспільним елементам призводить до їх перетворення на «потенційних жертв».

Водночас існує тісний зв'язок між наркоманією і насильницькою злочинністю. Зокрема, найбільше простежується вчинення злочинів під безпосереднім впливом наркотиків (психотропних речовин) – вбивства, тілесні ушкодження, хуліганство; скоєння злочинів наркоманами з метою заволодіння наркотиками і грошима або речами для їх придбання; протиправні дії, пов'язані з виготовленням та збутом наркотиків, найнебезпечніші з яких належать до так званого наркобізнесу і мають ознаки організованої злочинності.

Для студентів, які вчиняють насильницькі злочини, характерна брутальність (55,7%), агресивність (87,7%), жорстокість (65,4%), зухвалість (77,5%), нахабність (67,8%). Значне місце з-поміж ознак посідає кримінальна сфера відносин злочинців-студентів, які займаються кримінальним бізнесом (38,8%), азартними іграми (47,5%), торгівлею наркотиків (35,4%) тощо. Конфліктність серед студентів вузу – також характерна риса цієї категорії злочинців (45,7%) (Додаток А п. 17).

Для мотивації насильницьких злочинів, зокрема хуліганства, характерна байдужість до життя і здоров'я потерпілих, надмірний егоїзм і жорстокість, а також спотворене сприйняття особою прагнення до самоутвердження в середовищі студентів (68,5%), до підвищення свого авторитету у своїй мікрогрупі (31,5%) (Додаток А п. 17).

Для мотивації зґвалтувань і інших насильницьких статевих посягань характерним є те, що нормальна статева потреба трансформувалась у насильницьку й аномальну під впливом крайнього примітивізму особи, зведення, за правило, різноманіття й кількості статевих стосунків між чоловіком і жінкою до статевих актів, цинізму і статевої розбещеності.

Загалом мотивації насильницьких злочинів притаманне, на наш погляд, відсутність співчуття до іншої людини, співпереживання.

Нині також простежується збільшення кількості злочинних посягань проти особи, які супроводжуються цинізмом, знуцанням, садизмом. Крім того, наявне певне зниження «порогу» мотивації при посяганнях на особу: зростає кількість так званих безмотивних, неадекватних приводів, зовнішньо безглузких злочинів. Погіршується соціальна характеристика студентів, які вчиняють насильницькі злочини. Серед них зростає частка студентів, які навчаються на заочних відділеннях, і незайнятих працею, що сприяє вчиненню злочинів, зокрема вбивств, тяжких тілесних ушкоджень.

Місце проживання зазвичай визначає географію злочинності (міська чи сільська), а також характер злочинності в курортних зонах, «спальних» районах міст, новобудовах тощо. У цьому аспекті під час порівняльного аналізу отримано цікаві дані про особу й поведінку винних у сексуальних злочинах. Зокрема, встановлено зменшення кількості тих, хто вчинив такі злочини на значній відстані від місця свого проживання. Це дає змогу зробити висновок про тенденцію до вчинення таких злочинів у межах району свого проживання. Під районом розуміється не адміністративно-територіальна одиниця, а суб'єктивна оцінка фізичних меж їхньої поведінки, дії зовнішнього соціального контролю. Наслідком цього є той факт, що серед жертв знайомі сексуальних злочинців становили 84%, а незнайомці лише 16%. Серед сексуальних злочинців (студентів) переважали містяни (65%), мешканці сільської місцевості становили 35%.

За соціальним станом злочинців із-поміж студентів ВНЗ, що вчинили насильницькі злочини, небезпечні для життя і здоров'я, можна виокремити: зі сім'ї робітників – 35,3%, селян – 23,5%, інтелігенції – 21,2%, бізнесменів – 11%, високопосадовців – 8,8%. Серед осіб, що вступили до ВНЗ на перший курс, які вчинили: хуліганство – 1,5%, тяжкі тілесні ушкодження – 4,8%, умисні вбивства – 5,0%, зґвалтування – 2,7% [9].

За показником сімейного становища злочинців результати такі: 1,6% – шлюб був зареєстрований, 0,5% – шлюб розірвано, а 97,9% були неодруженими (Додаток А п. 4).

А. Ф. Зелінський до кримінологічної характеристики злочинця відносить сукупність психологічних та моральних характеристик, що так чи інакше типово притаманні людям, які винні у злочинній діяльності певного типу [89, с. 24].

Установлення характерних ознак особистості злочинця має важливе і теоретичне, і практичне значення. Однак мета та завдання право застосовної діяльності мають обмежений і чіткий характер. Вимоги п. 3 ч. 1 ст. 65 КК України про врахування особистості винного не передбачають тотального вивчення всіх її аспектів, якостей та характеристик. Тут варто визнати слушною позицію О. Д. Сітковської про необхідність урахувувати ті якості та стани особистості винного, які мали прояв у механізмі злочинної поведінки або мають значення для індивідуалізації покарання. Зокрема, О. Д. Сітковська умовно поділяє ці якості на декілька груп, які вказують на закономірність або випадковість прийняття рішення про вчинення злочину, рівень керованості поведінкою у процесі вчинення злочину, прогноз впливу покарання й можливість корекції. Якості особи, які свідчать про випадковий або закономірний характер учиненого злочину, вчена поділяє на три блоки – інтегративні або базові (ціннісні орієнтації, спрямованість особистості); головні характерологічні особливості; комунікативні особливості. Параметри особистості, які впливають на властивість до регуляції поведінки, також підлягають поділу: характерологічні особливості, які мають значення для вибору та керованості поведінкою в конкретній ситуації; комунікативні якості, які впливали на взаємодію з потерпілим. Дослідниця також має рацію в тому, що не треба проводити вивчення цих якостей у кожному конкретному випадку вчинення злочину. Залежно від характеру правопорушення та його механізму ті чи інші блоки можуть виключатися з розгляду. Масштаб аналізу цих якостей повинен ґрунтуватися на конкретній задачі, яка визначає реально необхідну

мету вивчення особистості для індивідуалізації відповідальності, з огляду на учинений злочин [242, с. 231, с. 340–342].

Водночас вивчення таких психологічних за своєю природою явищ, як особистість, мотив, мета, афект та інші, має здійснювати юристи на суцільно психологічній основі. Адже не завжди, як зазначає В. М. Кудрявцева, власне юристи реалізують вказівку про те, що психологічні категорії слід застосовувати в тому смислі й значенні, яке прийнято у самій психології [117, с. 11].

Сучасне українське суспільство все більше свідоме того, що зміцнення сімейних стосунків є одним із найважливіших чинників стабільності, сталого розвитку особистості, фізичного й духовного здоров'я нації. Передусім це стосується молодого покоління, для яких сім'я є природним середовищем, в якому існують найбільш сприятливі умови для належного розвитку й виховання [117, с. 33]. Водночас проблеми, що виникають під час сімейного виховання дітей, негативно впливають на формування здорової молоді.

Формування схильності до насильства, стверджує Б. С. Волков, значною мірою залежить від особистого досвіду молодої людини, насамперед, доброти і переживання насильства стосовно себе особисто. Слушно зазначають учені, що осіб, які вчиняють насильницькі злочини, виховували в сім'ях, у яких постійно застосовували насильство щодо будь-кого з членів родини [38, с. 22].

В умовах неблагополучної сім'ї, зазначає М. Ю. Валуйська, нормальне виховання дітей практично відсутнє або набуває формального й навіть буквального спотвореного характеру [32, с. 362]. Важливим чинником є й та обставина, що сімейне неблагополуччя не тільки обмежує моральний розвиток, а й сприяє вихованню дітей насильству.

У результаті опитування встановлено, що на механізм злочинної поведінки осіб, які вчинили насильницький злочин, значний вплив справляли сім'ї студентів. Відтак можна виокремити такі основні обставини, що спричинили неправильне формування особистості майбутнього злочинця в сім'ї:

- невиконання батьками своїх обов'язків належного виховання дітей (75%);

- негативний приклад батьків для наслідування (вседозволеність, виправдання проступків тощо) (67%). Таким чином, сім'я не виконує покладеної на неї функції соціального контролю та забезпечення позитивної поведінки в нормальних взаєминах між людьми;

- формування комплексу вседозволеності та безкарності, що є причиною злочинної поведінки, зокрема й насильницької (68%) (Додаток А п. 13).

Варто дослухатися Н. К. Котової, що за насильницьких злочинів жертва завжди постає як обов'язковий елемент конкретної ситуації, що певною мірою позначається на свідомості злочинця. Тобто, якщо розглядати злочин із позиції поведінки злочинця, в якій об'єктивується своєрідне поєднання особливостей його особи і конкретної життєвої ситуації, то віктимізація є проявом особливостей жертви в тій самій конкретній життєвій ситуації, який був певним чином оцінений з боку злочинця. Проте жертва в цьому випадку є елементом цієї ситуації і саме так оцінюється злочинцем [115, с. 12–13].

Вивчення кримінальних проваджень та опитування студентів засвідчило, що до особливостей студента ВНЗ, який вчиняє насильницькі злочини, належать:

- відсутність конкретної соціальної спрямованості, (66%): в цьому віці людина, за правило, не встигла визначити своє ставлення до навколишнього світу;

- недостатній соціальний досвід (56%): студент не зумів ще набути життєвого досвіду, не досягнув закони нормального життя суспільства, не засвоїв їх настільки, щоб вони стали для нього усвідомленою необхідністю;

- слаборозвинена воля (45%) (вольові якості) і почуття, тобто студент ще не завжди може оцінити, що добре, а що погано і шкідливо для нього, його оточення, суспільства загалом;

- невміння контролювати свою поведінку й емоції (85%) (стримувати себе) у різних особливо складних життєвих ситуаціях, коли не завжди легко знайти правильне рішення;

- схильність до ризику, азартність (73%), причому і в юнаків, і у дівчат;
- матеріальна й інша залежність від батьків чи інших дорослих осіб (90%) (Додаток А п. 15).

В окремих кримінальних провадженнях констатовано, що існують різні особливості насильницьких злочинців за статевим складом, які полягають у такому:

- питома вага осіб чоловічої статі (студентів) серед злочинців (90–96%) завжди є істотно вищою від загалом злочинців цього віку у досліджуваних регіонах країни (48–52%);
- питома вага дівчат (студенток), що скоюють злочини (4–5%), навпаки, значно менша у загальній злочинності. Проте останніми роками питома вага дівчат-злочинниць зросла на 2–3% [9; 251].

Водночас встановлено, що 32% насильницьких злочинів за участю студентів ВНЗ вчинено у складі групи. Це пов'язано з тим, що студенти в основному своє дозвілля проводили зі своїми однолітками. Дослідження засвідчило, що такі групи створювалися саме для проведення дозвілля, а не вчинення злочинів, то більше, вбивства, тоді як саме вбивство стало наслідком такого безцільного проведення часу.

Водночас окремі студентські групи мають доволі виразну насильницьку спрямованість, а відтак їх можна виокремити як:

- неформальні молодіжні об'єднання зазвичай соціально-позитивної спрямованості – угруповання студентів, що формально юридично не зареєстровані, але мають чітку спрямованість на перетворення тієї або іншої сфери суспільства (політики, культури, екології, історії, охорони правопорядку, соціальної допомоги, спорту), мають іноді і програму, і відхилення від норми;
- кримінально-нейтральні – юридично не зареєстровані групи, зазвичай «тусовки», вирізняються украй низьким рівнем згуртованості, стійкості, організованості, рівноправності членів; наявністю зв'язків лише на емоційному рівні; формуванням переважно за місцем навчання або

проживання, діяльність яких проявляється у несподівано ініціативно вчинюваних злочинах окремими членами групи [252, с. 404].

Ступінь суспільної небезпеки групового злочину залежить від багатьох чинників, що становлять його суть: об'єкта посягання, змісту наміру злочинців, їх характеристик, мотивів, способів злочинних і «забезпечувальних» дій, вжитих засобів. Про суспільну небезпеку конкретного угруповання можуть свідчити достовірні відомості, отримані не тільки гласним шляхом, а й негласно з використанням спеціальних сил, засобів і методів оперативно-розшукової діяльності. Ознака «суспільна небезпека» має двоєдиний зміст: 1) криміногенність кожного учасника конкретної злочинної групи; 2) рівень її організованості, що обумовлюється: а) функціонально-структурною (статичний аспекти) і б) діяльними (динамічний аспект) характеристиками. Крім того, суспільна небезпека будь-якої злочинної групи визначається і деякими іншими чинниками, наприклад, ситуації і обставини, що використовують злочинці у своїх інтересах (безпорадний стан жертви або її залежний стан, вчинення злочину в умовах стихійного лиха (пожежа, землетрус, радіаційне зараження) та ін.) [48, с. 38].

У сучасній літературі вже зазначалося, що суто кримінально-правовий або кримінологічний аналіз поняття, що розглядається, звужує повноту уявлення про його сутність. Така повнота може бути досягнута на основі системно-комплексного підходу, який дає змогу насамперед для цього уявлення охопити всю сукупну єдність суттєвих кримінально-правових, кримінологічних, криміналістичних, оперативно-розшукових та інших ознак, які характеризують саме організовані злочинні групи, особистість їх учасників та їх організовану злочинну діяльність.

Водночас, як наголошують деякі вчені, єдність указаних ознак слід доповнити обґрунтованими положеннями соціологічної та соціально-психологічної науки, які стосуються понять і характеристик малих соціальних груп [41, с. 53].

Отже, системно-комплексний підхід дає змогу розглядати злочинні групи як:

– соціальні групи, тобто порівняно стійкі гурти людей, які мають спільні інтереси, цінності та норми поведінки, зокрема в соціальному, економічному, фізичному середовищі їх життєдіяльності, а також безпосередні зв'язки і контакти між собою (зрозуміло, в межах кримінального їх буття);

– соціально-психологічні утворення, тобто об'єднання людей, які характеризуються своєрідною протиправною поведінкою і діяльністю, а також особливою особистісною психологією, обумовленою фактом належності цих людей до вказаних соціальних груп;

– суб'єкти групової організованої злочинної діяльності, яка передбачає поєднання зусиль декількох осіб для успішної реалізації загальної злочинної мети, а також доцільні й найбільш оптимальні групові дії (в тому числі засоби, способи дій та їх результати) на основі визначених правил та процедур [22, с. 16].

Злочинна група, за визначенням В. Д. Бикова, – це неформальна спільнота людей з антигромадською спрямованістю, що постає як єдиний суб'єкт спільної протиправної діяльності. Вчений виокремлює такі види злочинних груп: випадкові групи, компанії, організовані групи, злочинні організації [27, с. 29–40].

Випадкова група охоплює осіб випадково чи ситуативно, які об'єдналися з метою групового злочину. За правило, злочинна діяльність групи людей розвивається на основі їх постійної взаємодії між собою, що призводить до формування між ними відповідних міжособистісних відносин. Якщо випадкова злочинна група продовжує протиправну діяльність, стаючи постійною і стійкою, вона набуває статусу організованої.

У Науково-практичному коментарі Кримінального кодексу України А. А. Музика наводить сучасне визначення організованої групи. На його думку, це стійке об'єднання декількох осіб (трьох і більше суб'єктів злочину), які попередньо зорганізувалися для готування або вчинення злочинів [187, с. 94].

Особливо небезпечними є насильницькі злочини, які вчиняються групами студентів зі сексуальних мотивів. Нині, зокрема, зростає кількість умисних убивств, пов'язаних зі зґвалтуваннями, що свідчить про виняткову егоцентричну спрямованість особи винного, його крайню розбещеність, жорстокість. Непоодинокими є випадки вчинення таких діянь злочинцями-садистами.

Важлива роль у придушенні жертв відводиться іншим співучасникам (дівчатам), які беруть участь у цьому. З-поміж них виділяють таких, які мають інтимні стосунки з лідерами угруповання, їх мікросоціальний статус залежить від авторитетності партнера. Прагнення підвищити свою роль у групі змушує їх сподобатися лідерові.

Ще один тип у молодіжних угрупованнях становлять дівчата зі схильністю до деліквентної поведінки, впертим характером, від яких не можна нічого домогтися без їх бажання. Вони вступають у статевий зв'язок лише з тим, з ким хочуть, і тоді, коли хочуть, але активно схиляють, а іноді й примушують до цього інших учасниць групи або дівчат з боку.

Інший вид групових зґвалтувань – зґвалтування раніше незнайомих дівчат, вчинені під час спільного проведення дозвілля. Важливим елементом у вчиненні зґвалтування такими групами є позиція їх лідера. Зазвичай це психопатизована особа з вираженою агресивністю, яка має очевидні або приховані патологічні насильницькі або сексуально-насильницькі девіації [66, с. 105].

Для студентів апріорі характерне проведення значної кількості часу в групах своїх друзів, однолітків, однокурсників, що й обумовлює груповий характер поведінки, зокрема й злочинний. Як наголошував С. А. Тарарухін, «саме на основі стихійних груп передусім і виникає злочинна діяльність молодих осіб» [260, с. 201].

Згідно з результатами опитування студентів, абсолютна їх більшість своє дозвілля проводили саме в таких групах, гуляючи на вулиці, відпочиваючи в барах, Інтернет-кафе з однокурсниками (27,3%). Водночас

створювались групи студентів і для вчинення правопорушень (29,4%), а деякі групи мали змішаний характер, тобто утворювалися і для вчинення злочинів, і для спільного проведення дозвілля (43,3%) (Додаток А п. 16).

Як уже зазначалося, внаслідок такого, іноді безцільного, дозвілля і вчиняються «досконалі» злочини. Відтак студенти особливо позиціонують свою зухвалість, хоробрість, вирізняються найнепрстойнішими, і навіть хуліганськими, вчинками, щоб завоювати «почесне» становище серед нових знайомих. Кількісний склад злочинних груп серед студентів, що вчинили зґвалтування, пов'язане з убивством, за правило, невеликий. Так, 49,3% таких груп склалися з двох осіб, 42,7% – 3–5. Існували злочинні групи студентів зазвичай нетривалий час: 12,3% – до 1 місяця; 18,7% – від 1 до 6 місяців; 44,7% – від 6 місяців до 1 року і більше – до закінчення навчання в ВНЗ [83, с. 22].

Однією з морально-психологічних характеристик особи злочинця є його пристрасть до спиртних напоїв або наркотиків. Ще М. Н. Гернет вказував на взаємозв'язок пияцтва і злочинності: алкоголь і наркотики усе більш захоплюють молодь [50, с. 296, 448].

З цього приводу Ю. М. Антонян наголошував, що «сп'яніння знімає внутрішні заборони, сформований усім попереднім життям самоконтроль, тобто знищує те, що прищеплено людині цивілізацією, і повертає, образно кажучи, в стан дикості» [155, с. 158].

Відтак не випадково доволі значна кількість опитаних засуджених (які відбувають покарання у виправних колоніях Львівської та Рівненської областях) вчинили зґвалтування та вбивство саме в стані алкогольного (37,3%) та наркотичного (32,4%) сп'яніння. Характерно, що більшість опитаних (75,8%) вказала, що до здійснення вбивства вони вживали регулярно спиртні напої чи наркотики (16,6%). Саме алкогольне сп'яніння у багатьох випадках підштовхнуло і спонукало юних осіб до вчинення вбивства, оскільки у стані сп'яніння вони належно не контролювали свої дії і не замислювалися про їх наслідки. Певна частина опитаних

засуджених (15,5%) не змогла пояснити, чому вчинила вбивство, посилаючись на стан сп'яніння.*

До інших морально-психологічних властивостей і якостей злочинця слід віднести наявність у них психічних відхилень.

Учені-кримінологи фіксують, що серед злочинців близько 50% страждають на алкоголізм, психопатії, олігофренію, залишкові явища травм черепа, органічні захворювання центральної нервової системи і деякі інші розлади психіки. Серед убивць кількість таких осіб сягає 60% [155, с. 152].

З-поміж студентів-правопорушників частка таких осіб також значна. Психологи, зокрема, зазначають, що близько 38% студентів мають різні нервово-психічні відхилення: неврози і невротичні прояви після перевантаження розумової діяльності та переживання і стреси від навчання. Г. І. Гатауліна стверджує, що серед таких осіб переважають молодь з органічним ураженням центральної нервової системи (46%); олігофрени (21%) і психопати (14%) [44, с. 42].

З аналізу медичних документів, які є в матеріалах кримінальних проваджень, не встановлено впливу якоїсь соматичної патології у генезисі подібних проявів. Однак зазначені в обстежуваних осіб, що вчинили насильницькі злочини, сильні травми голови, безперечно, можуть розглядатися як реальні передумови до роздратування, неконтрольованості та нестриманості реакцій поведінки з насильницькими проявами.

Отже, знання про кримінологічні особливості студентів ВНЗ, що вчиняють насильницькі злочини проти життя і здоров'я особи, вкрай необхідні, аби досконало зрозуміти причини їх злочинної поведінки задля подальшого вироблення заходів, спрямованих на запобігання їй.

* Узагальнена довідка про стан соціального опитування засуджених за вбивство і зґвалтування, які відбуваються покарання в ВК Львівської та Рівненської областях. Львів: ДПС України, 2015. 122 с

1.4 Детермінанти, які впливають на вчинення насильницьких злочинів проти життя та здоров'я особи студентами ВНЗ

Ефективність діяльності щодо запобігання насильницьким злочинам проти життя і здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ, значною мірою залежить від рівня знань працівниками МВС особливостей її здійснення, а також причин і умов, що сприяють учиненню таких злочинів, методів профілактики і попередження, умілого застосування отриманих знань у своїй повсякденній діяльності.

Проблема детермінації злочинності – одна з основних у науці кримінології, що здавна привертала увагу багатьох учених різних галузей знань, зокрема юристів, соціологів, психологів та ін. Не можна стверджувати, що ця тема малодосліджена. Над її розробленням у радянський період працювали такі видатні кримінологи, як В. А. Внуков, Ю. Д. Блувштейн, О. А. Герцензон, І. І. Карпець, В. М. Кудрявцев, Н. Ф. Кузнєцова, П. П. Михайленко, Й. С. Ной, О. Б. Сахаров та ін. За часів незалежної України питання детермінації злочинів розглядали О. М. Бандурка, А. Ф. Волобуєв, Л. М. Давиденко, І. М. Даньшин, О. М. Джужа, А. П. Закалюк, В. С. Зеленецький, А. Ф. Зелінський, О. Г. Кальман, О. М. Костенко, Н. Н. Ярмиш та ін.

З уваги не те, що проблема детермінації насильницьких злочинів, вчинених студентами ВНЗ, має свою специфіку і раніше детально не досліджувалася, вважаємо за необхідне розглянути теоретичні та прикладні аспекти детермінації цього різновиду злочинної поведінки.

Найперше належить зазначити, що в структурі детермінації злочинів прийнято виокремлювати дві групи обставин: обставини формування особистості (антисупільна установка) та обставини зовнішнього матеріального світу (конкретна життєва ситуація), що впливають на особу в процесі вибору нею злочинної поведінки. Такі обставини безпосередньо

не спричиняють вчинення злочину, їх слід розглядати лише як умови (детермінанти) вчинення конкретних злочинів організованою групою. У рамках формулювання категорії «детермінанти» вчинення злочину, вважаємо, що до сутнісних ознак цього поняття не доцільно включати такі гносеологічної характеристики, як необхідність, неминучість та закономірність причин та умов, що сприяють вчиненню злочину, як це пропонують робити деякі вчені [149, с. 324]. Ці ознаки вказують лише на те, як можна розпізнати наявність або відсутність зв'язку між певними явищами. Така позиція, зокрема, детально аргументована Н. Н. Ярмишем [292, с. 110–212]. Водночас не менш важливим для розуміння суті детермінації злочинів є твердження про те, що в соціальних явищах детермінація не може бути неминучістю у вигляді лінійної залежності, оскільки завжди має ймовірний характер [95, с. 107].

У цьому контексті Н. Ф. Кузнєцова наголошувала, що у детермінантах злочинності необхідно розрізнати соціальні явища, що її породжують і здійснюють несприятливі зміни стану і динаміки. Останні відтак впливають на: а) інтенсивність дії явищ першої групи (наприклад, ослаблення боротьби зі злочинністю в певному регіоні); б) масштаб дії явищ першої групи (поява нових районів певного регіону); в) формування нових «ланцюгів спричинення» (наприклад, обстановка надзвичайного стану) [122, с. 15].

Своєю чергою, А. П. Закалюк зазначає, що детермінація будь-якого суспільного феномена є складною, багаторівневою, комплексною, стосується значної кількості суспільних відносин, процесів, які є предметом багатьох суспільних наук. Тому розв'язання проблеми детермінації, включаючи проблему детермінації злочинності, потребує знання основ детермінації суспільних процесів, утворень, суспільної діяльності, які наводять філософія та психологія, а також соціологія та соціальна психологія [84, с. 184].

Отже, детермінація злочинності – це сукупність явищ, процесів, фактів, проявів, з якими вона взаємопов'язана та якими вона обумовлена.

Термін «детермінація» походить від латинського *determinio*, який перекладається як «визначаю». Великий тлумачний словник сучасної української мови трактує поняття «детермінація» як встановлення причин виникнення чого-небудь. Детермінізм – матеріалістичне вчення про загальну причину, зумовленість явищ природи, суспільства й мислення [37, с. 217].

Водночас детермінація загалом є різновидом універсального зв'язку у світі, який виявляється у діалектичних формах взаємозалежності та взаємодії. Взаємозв'язки подій та явищ доволі різноманітні. За різними критеріями вони поділяються на: 1) внутрішні та зовнішні; 2) безпосередні та опосередковані; 3) прямі та зворотні; 4) стійкі та нестійкі; 5) суттєві та несуттєві; 6) необхідні та випадкові; 7) сильні та слабкі; 8) жорсткі (однозначні) та нежорсткі (багатозначні) та ін.

Детермінація – це форма спрямованого зв'язку, коли один об'єкт визначає інший, можливо, ще не обумовлює і тим більше не спричинює його, але між ними є детерміністична залежність. «Детермінізм означає зв'язок, що виявляється у залежності речей (властивостей речей і відносин між ними, подій, процесів, станів) у їх існуванні та зміні від будь-яких факторів» [15, с. 30].

Основною рисою детерміністичного зв'язку між об'єктами (подіями, процесами, явищами) є наявність залежності між ними, одного від іншого, а реально – одного від інших об'єктів.

Відомий кримінолог Н. Ф. Кузнєцова, яка розробляла теорію кримінологічної детермінації у зазначений період (із 80-х років ХХ ст.) включає до системи кримінологічної детермінації три основні елементи: причини, умови та кореляти [136, с. 11]. Названі терміни належать до теорії детермінації та її складової – теорії причинності.

Причиною називають явища (системи), які породжують, продукують інші явища (системи) – наслідки. Тобто між причиною і наслідком є зв'язок

генетичний, продукуючий. У тлумачних словниках слово «причина» етимологічно пов'язується з дієсловом «вчиняти», тобто робити, творити, виробляти (явище, яке зумовлює або продовжує інше явище, мотив) [264, с. 496].

У системі причинності злочинності є всі згадані види причинного зв'язку: бінарний, злочинний ланцюг, причинна мережа [136, с. 12].

Причини й умови злочинності за походженням і суттю є соціальними. Вони завжди включені в систему соціальних суперечностей суспільства.

Криміногенні детермінанти (причини й умови злочинності) утворюють порівняно цілісну сукупність складових їх компонентів, тобто систему. Сюди входять комплекси причин і умов окремих видів злочинів, наприклад, насильницьких, корисливих, економічних та ін.; розрізняються і рівні криміногенних детермінант. Причини й умови конкретних злочинів є первинним елементом криміногенної системи. Між елементами останньої існує складна багаторівнева взаємодія. Тому криміногенна система не може бути зведена до арифметичної суми причин і умов конкретних злочинів. Вона володіє інтегральними властивостями соціального явища. У ній розрізняються за механізмом дії (характером детермінації) два види елементів – що породжують злочинність (причини) і що обумовлюють, сприяють цьому (умови). Вони наявні і виявляються як на рівні злочинності загалом, так і на рівнях виду злочинів і окремого злочину.

Отже, причини – соціальні явища, які в бінарному зв'язку породжують і відтворюють злочинність і злочини як свій закономірний наслідок [122, с. 116].

Умови – такі явища, які самі не породжують злочинність і злочини, а сприяють, полегшують, інтенсифікують: а) формування і б) дію причини. Це різноманітні явища, процеси, обставини, які сприяють або створюють можливість виникнення та прояву причини, яка породжує наслідок [124, с. 188].

Між причинами й умовами існує тісна взаємодія, наявність якої і дає змогу використовувати узагальнене поняття «криміногенні детермінанти»,

що охоплює і ті, й інші. Умови самі собою не можуть породити злочин, а тим більше їх поєднати. Проте без їх наявності причина або не зможе формуватися, або реалізуватися. Але усередині взаємодіючої системи «причини – умови» завжди зберігається якісна відмінність і в характері детермінації спричинення й обумовлення, і у змісті [247].

Прихильники діалектичного детермінізму поділяють чинники на причини й умови, суб'єктивні й об'єктивні, безпосередні й опосередковані, узагальнюють та класифікують причини й умови злочинів. Такий підхід більшою мірою був притаманний радянській кримінології, яка базувалася на принципах соціалістичної ідеології (що стверджувала можливість ліквідації злочинності), пропагандистсько-виховної політики та радикальної системи попереджувальних заходів, що здійснювалися державними установами за широкого залучення громадських організацій. Яскраві представники цього підходу – радянські вчені, які виокремлювали три групи обставин, що сприяють вчиненню злочинів: 1) несприятливі умови морального формування особистості; 2) приводи до вчинення злочинів; 3) обставини, що сприяють досягненню злочинного результату [86, с. 7]. Практика свідчить, що у більшості кримінальних справ як основна причина антигромадської поведінки виступає несприятливе формування особистості. Рідше – порівняно випадкові приводи. Науковці зазначали: «Стосовно обставин, що сприяли досягненню злочинного результату, то більшість радянських кримінологів вважають, що їх не можна визнати причиною злочину, вони завжди повинні бути віднесені до групи умов, що сприяють його вчиненню. Це пояснюється тим, що такі обставини не впливають на формування мотивів та цілей злочинця, а тому можуть і не бути серед причин їх виникнення. А якщо під впливом цих обставин особа стала на злочинний шлях, то по суті вони переходять у групу несприятливих умов формування особистості і у такій якості здатні зіграти інколи роль основної причини злочину» [86, с. 19–20].

Якщо Н. Ф. Кузнєцова до системи кримінологічної детермінації включає як складові причини та умови [136, с. 11–12], то А. П. Закалюк – всю сукупність явищ, процесів, фактів, проявів, з якими вона пов'язана та якими вона обумовлена [84, с. 184–189]. Отже, ці учені підтримують наведений підхід.

У межах зазначеної проблематики Н. А. Беляєв класифікує причини злочинності за: а) походженням – зовнішні (негативний вплив із-за кордону) та внутрішні (деформації, викривлення економічного, соціального, політичного та духовного розвитку суспільства, що породжені закономірностями внутрішнього розвитку суспільства); б) глибиною впливу (зокрема зазначає, що це «негативні криміногенні чинники») – причини (об'єктивно існуючі соціальні явища, чинники, які насправді призвели до вчинення злочину) й умови (об'єктивно існуючі соціальні явища, що самі собою не породжують злочинність, але сприяють формуванню причин та їх практичній реалізації); в) природою – об'єктивні (криміногенні чинники, що існують поза волею людини, наприклад, протиріччя у суспільстві), об'єктивно-суб'єктивні (соціальні явища, породжені свідомою діяльністю людей із використанням об'єктивних чинників, наприклад, суперечностями між націями, міжнаціональні протиріччя), суб'єктивні (чинники, які не є проявами об'єктивних закономірностей і створюються діяльністю виключно людей, наприклад, бюрократизм, що призводить до хабарництва); г) сферами соціального життя – економічні, соціальні, політичні, духовні; ґ) рівнем дії – загальні причини злочинності, причини певних видів (груп) злочинів та причини окремих злочинів [126, с. 109–113].

Своєю чергою, В. М. Кудрявцев пропонував досліджувати злочинність на загальносоціальному, груповому й індивідуальному рівнях. Розглядаючи злочинну поведінку, він виокремлював три рівні: нижній рівень – індивідуальний вчинок – вивчення механізму окремого правопорушення, особистість правопорушника, причини його діяння; більш високі рівні – філософський

і соціологічний – дослідження стану, структури і тенденції злочинності загалом, її причин, а також окремих видів злочинів [134, с. 9–11]. Цю думку поділяють і О. М. Джужа, Є. М. Моїсеєв, В. В. Василевич [127], Н. Ф. Кузнєцова, Г. М. Міньковський [122, с. 160–162], А. І. Долгова [130, с. 14–17].

Тимчасом кримінологія як наука під *причинами* злочинності розуміє соціально-психологічні обставини, які безпосередньо породжують і відтворюють злочинність і злочини як свій закономірний наслідок [127, с. 39–40].

З урахуванням аналізу наявних визначень понять причин і умов насильницьких злочинів проти життя і здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ, вважаємо, що причиною злочинів є сформована під впливом різних негативних явищ і процесів антисуспільна установка в свідомості особи, яка спричинила в неї рішучість вчинити злочин або призвела до вчинення злочину.

У поясненні причин злочинів, на думку А. Міллера, існуватиме причинно-наслідковий зв'язок доти, допоки він виводитиметься з якихось зовнішніх щодо особи обставин або з її морально-психологічних характеристик, взятих окремо від свідомо-вольової, предметно-чуттєвої діяльності, яка є двоєдиним процесом суб'єктивації об'єктивного й об'єктивації суб'єктивного. Надання ж соціальним криміногенним чинникам, що зумовлюють вчинення злочину, ролі його причин пов'язане з буденним розумінням терміна «причина», який у такому значенні міцно закріпився в понятійному апараті кримінології та кримінально-процесуальному законодавстві [176, с. 91].

Ще у постанові Пленуму Верховного Суду СРСР від 3 грудня 1976 р. «Про дальше вдосконалення судової діяльності щодо запобігання злочинам» йшлося про таке «Необхідно ретельно перевіряти, чи виконана при провадженні дізнання та попереднього слідства вимога ст. 21 КПК РРФСР і відповідних статей КПК інших союзних республік про виявлення причин і умов, що сприяли вчиненню злочину. У випадку, коли ця вимога закону не була виконана, суд або суддя повинен вжити заходів, що забезпечують з'ясування цих обставин» [237, с. 37].

Очевидно, що тут поняття причин і умов злочину вживаються по суті як ідентичні: і під причинами, і під умовами злочину маються на увазі якісь обставини. В чому ж тоді між ними різниця? У силі впливу на злочин! Але причина відрізняється від умови не тим, що вона більшою мірою впливає на виникнення певного явища (злочину), а тим, що на відміну від умов спричиняє (продукує) його.

Кожен злочин має одну причину – дію (бездіяльність) особи, що завдала шкоди об'єкту (об'єктам) кримінально-правової охорони, і низку об'єктивних та суб'єктивних чинників, які були його умовами. Жодна з цих умов і навіть всі вони разом узяті самі по собі безпосередньо не породжують злочин (тобто не спричиняють кримінально караній шкоди), а тільки зумовлюють його, а відтак визначають його характер.

Залежно від сфери виникнення й функціонування вважаємо за доцільне виокремити такі групи детермінант злочинів, які впливають на вчинення насильницьких злочинів проти життя і здоров'я особи студентами ВНЗ: соціально-економічні, політико-ідеологічні, правові, соціально-психологічні, організаційно-управлінські та детермінанти, пов'язані з недоліками правоохоронної і правозастосовної діяльності.

Наступним аспектом у рамках вивчення окресленої проблеми є загострення криміногенної ситуації в умовах кризових явищ в економіці, політиці, соціальній і правовій сферах суспільства.

Вказуючи на соціальні чинники злочинів, учинених студентами, насамперед виокремимо відносини, що існують у сфері економіки, політики, у соціальній та ідеологічній сферах.

Наведені чинники за своєю суттю є підґрунтям суспільно-соціального життя суспільства і саме їх взаємозв'язок загалом та окремо може впливати на розвиток насильницьких злочинів проти життя і здоров'я особи, що вчиняють студенти ВНЗ.

На думку О. М. Литвака, вирішальною ланкою у детермінації агресивних вчинків є особа, її характер та неусвідомлені елементи психіки, а також

патологічні відхилення, успадковані та набуті. Пострадянська вітчизняна кримінологія традиційно нехтувала дослідженням мотивації агресивної поведінки, що зумовило дещо примітивні, неузгоджені зі сучасними висновками соціології та психології пояснення кримінальної агресії винятково негативним впливом середовища, поганим вихованням, шкідливим впливом мікросередовища (сім'ї, школи, вулиці тощо). Визначення методологічної основи детермінації злочинів має безпосереднє практичне значення, оскільки від цього залежить вибір засобів запобігання [145, с. 18].

До економічних чинників, що детермінують насильницькі злочини проти життя і здоров'я особи, що вчиняють студенти ВНЗ, належать: об'єктивне протиріччя між економічними потребами особи і можливостями суспільства в їх задоволенні (22,6%); наявність високого рівня безробіття (25,4%); високий рівень інфляції (27,4%); зниження рівня життя значної частини населення (24,6%) (Додаток А п. 14). З огляду на це, студентів можна умовно поділити на дві полярні групи – одні матеріально забезпечені значно краще, інші – помітно гірше. Наявність таких груп насамперед пояснюється, по-перше, особливостями доходів і значно менше – витратами; по-друге, – недотриманням принципів справедливості в суспільстві.

Як зазначають В. Н. Кудрявцев і В. Е. Ємінов, причини злочинності необхідно передусім шукати в економічних стосунках, їх протиріччях, незбалансованості господарського механізму, вадах і недоліках економічної політики, а також в системі розподільних стосунків [120, с. 61]. Сучасні ринкові стосунки у країні обтяжені насильницькою злочинністю, що пояснюється тим, що здебільшого навчання у ВНЗ платні, а також наявністю корупції у навчальних закладах.

У цьому контексті О. М. Джужа традиційно до чинників насильницьких злочинів відносить:

- 1) негативний вплив мікросередовища;

2) пияцтво (особи, які перебувають у стані сп'яніння, вчиняють 63% убивств і 65% умисних тяжких тілесних ушкоджень);

3) неприязні міжособистісні стосунки. Близько 70% убивств вчиняється на побутовому ґрунті, 16% – із хуліганських мотивів. В окремих регіонах побутові чинники практично повністю визначають характер тяжких злочинів проти життя і здоров'я;

4) конфліктні ситуації, які передували вчиненню насильства. В одних випадках вони є результатом розвитку тривалих неприязних стосунків, в інших виникають раптово. У будь-якому разі значну роль виконує поведінка потерпілого, яка слугує віктимогенним чинником [127, с. 93].

Своєю чергою, О. М. Литвак причинами вчинення насильницької злочинності проти життя і здоров'я особи називає кримінально-психологічні риси:

а) насильницька злочинність є ірраціональною, оскільки породжується деструктивними, часто неусвідомленими потягами до смерті та руйнування;

б) більшість некорисливих агресивних злочинів є імпульсивними реакціями на зовнішні та внутрішні стимули;

в) кримінальна агресія частіше від інших правопорушень детермінована алкоголізмом, наркоманією, психічними аномаліями та акцентуаціями особи [145, с. 105].

Водночас Г. М. Міньковський вважав, наводить такі причини й умови конкретного злочину:

– середовище, що формує дисгармонію або деформацію потреб, інтересів, ціннісних орієнтації конкретної особи, що стають основою криміногенної мотивації;

– власне криміногенна мотивація;

– ситуації, в яких перебуває особа у процесі формування, життєдіяльності і безпосередньо під час учинення злочину і які сприяють виникненню і реалізації криміногенної мотивації у поведінці (умови, що сприяють конкретному злочину);

– психофізіологічні та психологічні особливості особи, що підсилюють її чутливість до криміногенних впливів ззовні та стимулююче перетворення їх у внутрішню позицію [122, с. 136].

Окрім того, що дослідники виокремлюють внутрішні і зовнішні причини насильницької злочинної поведінки [252; 124].

Зокрема, до внутрішніх причин насильницької злочинної поведінки студента ВНЗ належать:

- 1) кримінально-правова свідомість студента (21,7%);
- 2) емоційне ставлення до потерпілого, що сформувалося в криміногенній ситуації (19,4%);
- 3) зневажливе ставлення до життя і здоров'я інших осіб, а також іноді і до свого (15%);
- 4) відсутність співпереживання (18,6%);
- 5) егоїзм, які в поєднанні утворюють агресивно-насильницьку криміногенну мотивацію (25,3%) (Додаток А п. 18).

Кримінально-правова свідомість охоплює: 1) знання принципів і норм кримінального права; 2) переконаність в їх правильності, а також внутрішню готовність у будь-якій ситуації діяти відповідно до кримінально-правової заборони (обізнаність, солідарність, стійкість).

Зовнішньою причиною насильницьких злочинів є конфліктна криміногенна ситуація.

Конфлікт – це одноактне зіткнення між суб'єктами (особами, групами), наприклад, сварка, скандал, бійка. За В. В. Дубічинським, конфлікт – зіткнення протилежних інтересів, думок, поглядів; серйозні розбіжності, гостра суперечка [258, с. 417].

Отже, в одних випадках особа може бути активною, провокуючою стороною конфлікту, в інших – сприяти власними діями або бездіяльністю (внаслідок соціальних, психологічних або біологічних причин) вчиненню правопорушень щодо своєї персони або скоювати злочин як відповідь на агресію з боку іншої особи.

Обставини (подія, факти, явища, які пов'язані з чимось, супроводжують чи викликають щось, впливають на щось [258, с. 585], з'явилися з розвитком суспільства – це завжди соціальні (соціально-психологічні; соціально-економічні; організаційно-управлінські та ін.) явища, тому що за своєю суттю суперечать інтересам суспільства – завдають шкоду суспільству та його членам. Це підтверджує і визначення злочинності як соціального явища, яке характеризує стан суспільства і зумовлене соціальними причинами.

Функції конфлікту мають амбівалентний характер. Тому доцільно їх згрупувати у два блоки: конструктивні і деструктивні. Серед конструктивних можна назвати сигнальну і функцію зняття психологічної напруги. Змістом сигнальної функції є виникнення та фіксація непримиренних протиріч між студентами спілкування, які усвідомлюються в процесі обміну різною інформацією. Однак, крім конструктивних, студентсько-побутові конфлікти містять і деструктивні функції, серед яких виокремлюємо руйнівну і криміногенну.

По-перше, конфлікти, за правило, призводять до руйнації міжособистісних стосунків, залишаючи натомість почуття неприязні, роздратування, ненависті. По-друге, учасники конфлікту, керовані вказаними почуттями, нерідко розв'язують гострі протиріччя шляхом фізичного впливу на опонента, відтак конфліктні взаємини набувають криміногенного характеру, тобто потенційно можуть трансформуватися у тяжкий злочин.

За результатами нашого дослідження, найчастіше головними учасниками студентсько-побутової сутички, що завершилася вчиненням тяжкого насильницького злочину проти одного з них, є близькі товариші, зокрема й колишні (вбивство – 23,0%, тяжкі тілесні ушкодження – 51,1%, тяжкі тілесні ушкодження, що спричинили смерть, – 25,9%).

Подальший розподіл учасників, що брали участь у конфлікті, за наведеними видам злочинів є таким: першокурсники, відповідно, 13,2%,

16,2%, 10,8%; близькі родичі – 5,1%, 6,0%, 7,2%; знайомі – 3,7%, 6,8%, 6,6%; сусіди, товариші, знайомі, колеги за навчанням, наймодавці житла, особи, що сумісно проводять дозвілля, – 48,0%, 18,5%, 28,1%. Решта учасників – інші особи.

На думку студентів ВНЗ, головними причинами побутових конфліктів у їхньому середовищі були: неприємні принижуючі образи, психологічна несумісність – 28,3%; аморальна поведінка потерпілого, підозра у крадіжках – 19,3%; неуспішність у навчанні – 11,6%; неповернення боргу – 26,7%; інше – 14,1% (Додаток А п. 19).

У ролі осіб, які схиляють, провокують інших учасників на конфлікт (підбурювачі), дають поради, вказівки, розпалюють ворожнечу (пособники), планують конфлікт, намічають його розвиток (організатори), втручаються у запекле протистояння, намагаються примирити ворогуючі сторони (посередники), зазвичай є співкурсники, близькі друзі, знайомі та інші особи.

За окремими теоріями, простежуються намагання визначити соціальні чинники, індивідуальні характеристики або специфіку комунікації, акцентуючи на таких чинниках:

– поширеність у засобах масової інформації, передусім на телебаченні, пропаганди насильства та жорстокості, деструктивний вплив відеопродукції (88,5%);

– поширення алкоголізму (порівняно з радянськими часами фіксується збільшення виробництва і споживання алкоголю на душу населення) та наркоманії (78,4%);

– укорінення в суспільній свідомості цільової настанови на індивідуальне виживання, відсутність соціальних ідеалів, певний ідеологічний вакуум у суспільстві та криза моралі (75,6%) [226, с. 226].

З цього приводу В. В. Василевич зазначає, що першою умовою насильницького злочину є наявність мотиву, що виник, за правило, на ґрунті

особистої неповаги, помсти, ревнощів, задоволення статевої пристрасті або з хуліганських спонукань [34, с. 82].

У більшості випадків головну роль мало негативне формування особи. Саме моральне виховання є тим чинником, який визначає весь життєвий шлях людини, характер її поведінки, а інколи й конкретні вчинки. Криміногенний вплив зовнішніх обставин може призвести до скоєння злочину лише особою, яка не наділеною високими моральними принципами [226, с. 267].

У разі тяжкого насильницького злочину у більшості випадків (65%) йому передують кримінально некаране, менш суспільно небезпечне діяння (наприклад, погроза вбивства (32%), побой (43,3%), інше спричинення шкоди здоров'ю (24,7%).

В Україні вже тривалий час існує безліч об'єктивних чинників, що формують високий рівень злочинності: значне розшарування суспільства за рівнем матеріальної забезпеченості, обсягу й якості доступних соціальних послуг; занепад звичних людських життєвих орієнтирів та ідеологічних цінностей, послаблення внаслідок цього родинних, сімейних, ділових та інших зв'язків, соціального контролю; поступове зростання агресії [40, с. 34].

Одним із об'єктивних чинників, причинно пов'язаних із насильницькою злочинністю, неналежні побутові умови. У рамках опитування студентів встановлено, що 30% із них необхідні кошти на навчання отримують від батьків, із якими вони проживають. Майже 40% студентів (іногородні) проживають на приватних квартирах і тільки 12% – у спеціальних гуртожитках, 28% прибувають на навчання щодня загальноміським та міжміським транспортом. Водночас 90% студентів переведених із ВНЗ Донецької і Луганської областей залишаються малозабезпеченими через втрату батьками роботи та постійного місця проживання (Додаток А п. 6).

За суттєвого економічного розшарування студентів значна їх частина не в змозі задовольнити не лише завищені, а й нормальні потреби матеріального характеру. Невдоволеність рівнем свого життя, неспроможність хоч якось поліпшити своє матеріальне становище призводять до збільшення кількості конфліктних ситуацій і врешті – до вчинення насильницьких злочинів.

Аналітичні дослідження засвідчили, що у більшості випадків (88,1%) у злочинців на момент учинення насильства був низький матеріальний рівень життя. Тільки в 1,5% були доходи вище за середні, у 10,4% – середні («жили не гірше від інших»), 11,9% – доходи нижчі від середнього («не могли собі багато чого дозволити»), 37,7% – низькі («на усьому доводилося заощаджувати»), а в 38,5% – у край низькі доходи («ледь зводили кінці») [226, с. 261].

За нашим дослідженням, станом на 1 січня 2015 року, в Україні було 5 млн. безробітних, що становить 20% від загальної кількості осіб працездатного віку. За останні роки, відповідно до даних Державної служби статистики, показники рівня безробіття щодо кількості економічно активного населення є такими: Львівська область – 58,5 тис. чол.; Рівненській – 36 тис.; Тернопільська – 28 тис. чол. [232].

Щодо своєї обізнаності про способи вчинення насильницьких злочинів, характеристики злочинів і жертв злочинів респонденти зазначили: інформація отримана з юридичної літератури (9,2%), художньої літератури (6,8%), під час спілкування зі знайомими (2%), із власного досвіду (17,3%), зі засобів масової інформації, зокрема з Інтернету (30%; 34,7%). Водночас 81,6% опитаних вважає за потрібне висвітлювати в засобах масової інформації факти і способи вчинених насильницьких злочинів, а також заходи, методи та засоби запобігання та протидії їм (Додаток А п. 9).

Вивчаючи кримінальні справи про зґвалтування, В. С. Мінська дійшла висновку, що 29% таких злочинів спровоковані неправомірною або іншою

аморальною поведінкою потерпілих, бо вчинені за їх сприяння. Зокрема, 42,5% майбутніх жертв перед нападом на них розпивали спиртні напої з майбутніми злочинцями, у чому і проявилась аморальна поведінка перших [180, с. 20–26];

Аналогічні дослідження належать і закордонним ученим. Так, Г. Шрамм зазначає, що майже жоден злочинець не діє зі сексуальної необхідності. Усі злочинці, за певним винятком, мають сексуальні стосунки з жінками. Тому постає сумнівним твердження, що регулярне статеве життя одружених чоловіків значною мірою запобігає вчиненню ними зґвалтувань, тоді як на факт вчинення вбивств сімейне становище впливає меншою мірою [156, с. 113].

Цікавим є підхід до пояснення причин сексуальних злочинів Г. В. Антонова-Романовського, який вважає, що специфіка соціальної обумовленості зґвалтувань, порівняно з іншими насильницькими злочинами, пов'язана з особливостями деяких сексуальних субкультур, які мають сильну внутрішню єдність сукупності сексуальних норм, що властиві визнаним соціальним групам. Найкриміногеннішими є ті сексуальні норми, що спричиняють відсутність духовної близькості між сексуальними партнерами, зневажливе ставлення до жінки. Сексуальні норми, що допускають насильство, не є поширеними. Зазвичай вони пов'язані з менш вираженими формами прояву неповаги до особистості жінки [11, с. 42].

Існує також тісний зв'язок між наркоманією і злочинністю, оскільки такі злочини (вбивства, тілесні ушкодження, хуліганство) зазвичай скоєні під безпосереднім впливом наркотиків (психотропних речовин).

Досліджуючи проблеми незаконного обігу наркотиків, Е. В. Расюк доводить, що це негативне явище руйнує економіку, соціальну сферу, підвищує рівень насильницької злочинності, спричиняє моральний занепад суспільства, має негативний вплив на молодь, провокує конфлікти. Його можна розглядати як загрозу національній безпеці України. Вчений зазначає,

що кількість осіб, що допускають немедичне вживання наркотиків, сягає двох мільйонів. На обліку хворих на наркоманію перебуває понад 78 600 таких осіб [226, с. 438–443].

Упродовж останнього десятиліття відбувається постійне збільшення кількості злочинів, пов'язаних із незаконним обігом наркотиків в Україні (зросла майже утричі і досягала 58-63 тис. щорічно вчинених злочинів, що становить 13–17% усієї зареєстрованої злочинності у країні), котрі є детермінантами вчинення близько 30% злочинів проти життя та здоров'я особи [157, с. 109].

У контексті нашого дослідження за матеріалами архівних кримінальних проваджень у Волинській, Львівській, Рівненській, Тернопільській та Хмельницькій областях встановлено найбільш типові. Так, однією з поширених причин гострих сутичок є зловживання однією зі сторін спиртними напоями, що призвело до вбивства (34,1%), тяжких тілесних ушкоджень (35,2%), хуліганства – 31,70%. Водночас, за результатами формалізованого інтерв'ювання, 37,3% засуджених також назвали пияцтво головною причиною небезпечних зіткнень, які завершилися вчиненням тяжких злочинів.

У рамках нашого опитування щодо встановлення мотиву вчинення насильницьких злочинів проти життя та здоров'я студентами ВНЗ такими є:

- мотиви самоутвердження (лідерство) (26,7%);
- корисні мотиви (16,7%);
- сексуальні мотиви (11,9%);
- хуліганські мотиви (8,3%);
- мотиви ненависті або ворожнечі (3,4%);
- особисті стосунки (8,3%), зокрема помста і ревність (8,2%); знущання над потерпілим (2,1%);
- інші мотиви (12,4%) (Додаток А п. 11).

Відповідно до детермінантів, які впливають на кількість учинених злочинів насильницького спрямування, А. М. Царегородцев виокремлює дві групи чинників, що обумовлюють попереджувальну діяльність.

До першої групи належать чинники, що визначають соціальний генезис злочинності, її суспільну небезпеку:

- демографічного характеру (урбанізація, міграція населення, підвищення загальної мобільності населення, кількісні зміни статевовікової структури населення та ін.);
- економічного характеру (низькі статки населення, безробіття тощо);
- соціально-психологічного характеру (ослаблення традиційних форм соціального контролю за особою в результаті урбанізації і зменшення впливу сім'ї у вихованні дітей тощо).

Другу групу утворюють чинники організаційно-правового характеру. До організаційних чинників слід віднести:

- низьку розкриваність насильницьких злочинів оперативними підрозділами;
- недосконалість системи виконання покарання щодо учасників насильницьких злочинів.

Своєю чергою, правові чинники припускають:

- удосконалення чинного кримінального законодавства про відповідальність за насильницькі злочини і співучасть;
- усунення прогалин у відповідальності учасників злочинів;
- ефективність застосування кримінально-правових норм про насильницькі злочини тощо [271, с. 3–8].

Тимчасом А. Р. Белкін стверджує, що під час досудового розслідування причини злочинів, за правило, встановити не вдається, крім того, таке завдання часто слідчим і не ставиться [24, с. 23]. Причини конкретного злочину – це явища та процеси, що породили антигромадські погляди особи та зумовили її злочинні дії чи бездіяльність [260, с. 36].

Своєю чергою, причина конкретного злочину – результат взаємодії негативних особистісних чинників, що виникли під впливом несприятливих умов морального формування особистості і зовнішніх криміногенних обставин [128, с. 62]. Наголосимо, що в кримінологічній науці чимало вчених присвятили свої дослідження виявленню єдиної «універсальної» причини злочинності. Так, наприклад, деякі науковці вважають, що загальна причина злочинності у будь-якому суспільстві – об'єктивні соціальні протиріччя [129, с. 76].

Попри те, що серед науковців відсутній єдиний підхід до причин злочинності, ми проаналізували думки деяких вітчизняних і зарубіжних науковців у галузі кримінології. Так, вітчизняний кримінолог О. М. Джужа виокремлює загальні підходи до розуміння детермінант злочинності, які історично сформувалися в ході розвитку кримінологічних поглядів на це питання:

- психологічна концепція, відповідно до якої суб'єктивний чинник (дефекти свідомості) визначається головним компонентом у комплексі причин і умов злочинності;

- економічна – пояснює, що головні причини злочинності залежать від економічних відносин, матеріальних умов життя суспільства;

- проміжна позиція між психологічною й економічною концепціями – вказує на небезпеку психологізації причин злочинності та на недостатність уваги до економічних чинників;

- співвідношення соціального і біологічного при поясненні причин злочинності – базується на вивченні внутрішніх психологічних умов, оскільки через них відбувається зовнішній вплив на людину [128, с. 40].

Зокрема, в ідеологічній, духовній сферах життя суспільства простежується така ситуація: втрата значною частиною населення загально визнаних людських ідеалів (68,4%); правовий нігілізм населення (55,7%); втрата довіри до правоохоронних органів (88,9%); «криміналізація»

значної частини населення, поширення кримінальної субкультури у ЗМІ (57,9%) та ін. (77,4%) (Додаток Б п. 9). Водночас не можна оминати увагою деструктивний вплив на морально-етичний світ людини, насамперед психологічно й культурно несформованої, який здійснюють сьогодні ЗМІ. Йдеться про надмірну романтизацію та героїзацію образу осіб, які вчиняють злочини, зокрема насильницької спрямованості.

У результаті опитування працівників органів внутрішніх справ встановлено *правові чинники*, які мають криміногенне значення для запобігання насильницьким злочинам, зокрема: аномію (бездіяльність) деяких законодавчих актів щодо запобігання (55,6%); нестабільність і непослідовність щодо прийняття законодавства (64,7%); проблеми кримінально-правової оцінки суспільно небезпечних діянь, а також кримінально-процесуального законодавства (48,9%); поширеність сфери дії насильницької злочинності (55,1%); неефективність застосування кримінального закону у рамках судової системи у протидії насильницьким злочинам (45,5%) (Додаток Б п. 10).

Водночас підсумки інтерв'ювання засвідчили, що недоліками *організаційної діяльності* у запобіганні насильницьким злочинам є: перевантаження правоохоронної системи (58,2%); низький рівень оперативної профілактики злочинів (82,4%); невідповідність системи заходів протидії насильницькій злочинності її цілям (43,5%); протиріччя в компетенції окремих підрозділів ОВС (37,7%); відсутність законодавства у запобіганні насильницькій злочинності (64,1%); низький професійний рівень співробітників органів внутрішніх справ щодо провадження діяльності з протидії насильницьким злочинам (41,8%); низький рівень їх матеріально-технічного забезпечення (64,9%) (Додаток Б п. 12).

Установлення конкретних причин тривалого вчинення насильницьких злочинів має важливе значення для підвищення результативності боротьби з цим злочинним явищем. Чинники, що зумовлюють виникнення та

тривале існування зазначених злочинів, слід поділити на об'єктивні й суб'єктивні.

До об'єктивних належать ті, що обумовлені соціально-економічними особливостями життєвого устрою суспільства та специфікою злочинної діяльності існуючих насильницьких злочинців, до суб'єктивних – зумовлені недоліками в організації роботи оперативних підрозділів щодо боротьби з ними.

Об'єктивними причинами виникнення і тривалого вчинення насильницьких злочинів є: зростання майнового розшарування населення (55%); ускладнення криміногенної обстановки в умовах кризових явищ в економіці (зниження рівня виробництва, дисбаланс у виробничих відносинах тощо) (45%); активізація «ділків тіньової економіки» (26%); зміни в стосунках і правосвідомості більшої частини населення, коли часто в результаті занепаду духовних цінностей стають нормою вседозволеність, безлад, егоїзм, а правова заборона втрачає позиції дієвого і стримувального чинника у вчиненні злочинів (33,2%); спрощене бачення вивчення й аналізу розвитку насильницької злочинності, що призводить до поверхневого підходу до організації боротьби з нею (23,3%) (Додаток Б п. 13).

Водночас суб'єктивними причинами можуть бути:

- відсутність дієвої законодавчої бази боротьби з насильницькою злочинністю, коли криміногенна ситуація у державі змінюється швидше, ніж чинне законодавство (22,5%);
- зниження ролі застосування або взагалі відсутність профілактичних заходів, зокрема й оперативних (18%);
- організаційно-тактичні прорахунки у сфері організації та здійснення боротьби з насильницькою злочинністю (11%);
- прорахунки у кадровому забезпеченні та плинність начальницького складу НП і, як наслідок, втрата професійно підготовлених оперативників, практичного досвіду в організації оперативної діяльності, що, своєю чергою, призводить до відсутності належного обліку осіб, які становлять оперативний

інтерес, незадовільної організації взаємодії оперативних ОВС зі слідчими, іншими правоохоронними органами та громад кістю (45%);

- прорахунки у визначенні основних напрямів боротьби з насильницькими злочинами (31,4%);

- неврахування особливостей регіональних умов, відсутність або низький рівень контролю за способом життя осіб, що перебувають на обліку, відсутність наступальності у боротьбі з насильницькою злочинністю тощо (16,3%);

- недооцінка питань, пов'язаних із професіоналізацією та зростаючою консолідацією злочинної діяльності (12,4%) (Додаток Б п. 17).

З цього приводу О. М. Джужа, М. В. Корнієнко й інші вчені вказують на прорахунки (й дуже істотні) у стратегії та тактиці боротьби з насильницькою й організованою злочинністю [133, с. 13–15].

Отже, у рамках узагальнення й систематизуванні причин та умов виникнення і поширення злочинів, учинених злочинними групами, можна виокремити соціально-економічні, політичні, організаційно-інституціональні або бюрократичні, правові, морально-психологічні чинники, які мають вкрай умовні межі.

Відтак, на думку Г. А. Аванесова, у причинах та умовах конкретних злочинів потрібно виявляти те, що є загальним для всіх злочинів [119, с. 200].

Зокрема, до соціально-психологічних детермінант насильницьких злочинів належать низький рівень правосвідомості та правової культури (71,2%), зневага і недовіра до наявної системи державно-владного механізму(88,4%), поширення нігілізму та неповага до особистості, особливо серед студентів (67,2%) (Додаток Б п. 20).

Висновки до першого розділу

1. У рамках вивчення наукового стану питання щодо запобігання підрозділами Національної поліції насильницьким злочинам проти життя і здоров'я особи встановлено, що в 70-х рр. ХХ ст. провідна роль у формуванні окресленої концепції належить А. Г. Лекарю, який розробив спеціальні заходи попередження злочинів органами внутрішніх справ, спрямовані на: а) виявлення й усунення причин і умов, що сприяли злочинам, а відтак на недопущення їх повторення або подібних за характером злочинів; б) швидке і повне розкриття «досконалих» злочинів, виявлення усіх винуватців і унеможливлення продовження ними злочинної діяльності; в) робота щодо виправлення і перевиховання засуджених у місцях позбавлення волі з метою запобігання рецидивній злочинності.

Окреслена проблематика отримала висвітлення у підручниках, посібниках, дисертаціях. Відтак на основі теоретичного обґрунтування запобігання злочинам із використанням спеціальних заходів ОВС запобіжну роботу виокремлено у самостійну організаційно-тактичну форму діяльності органів внутрішніх справ.

2. На основі аналізу наукових праць та практичної діяльності (звіти підрозділів карного розшуку) наведено сучасну кримінологічну характеристику злочинів насильницької спрямованості, опираючись на посягання, які є найбільш небезпечними для життя та здоров'я особи, зокрема: вбивство, умисні тілесні пошкодження, хуліганство, зґвалтування.

Констатовано, що вказана злочинність визначається рівнем, структурою, динамікою, коефіцієнтом та іншими показниками, що дають змогу комплексно характеризувати її і в абсолютних, і у відносних одиницях виміру за певний період часу, на певній території чи у певному регіоні або державі. Вивчення злочинності загалом ґрунтується на статистичних даних ДІАЗ (Г)УМВС України і в областях. Зокрема, коефіцієнт злочинності (2013–2014 рр.) у розрахунку на 100 тис. населення зменшився з 1251 до 1163.

Наприклад, тяжких тілесних ушкоджень у 2013 р. зареєстровано 730, 2014 р. – 692 (динаміка -5,2%).

3. Встановлено збільшення кількості злочинних посягань проти особи, вчинених студентами ВНЗ, які супроводжуються цинізмом, знущанням, садизмом. Крім того, наявне певне зниження «порогу» мотивації таких посягань: зростає кількість так званих безмотивних, неадекватних приводів, зовнішньо безглузких злочинів. Погіршується соціальна характеристика студентів, які вчиняють насильницькі злочини. Зокрема, зростає частка студентів-злочинців, які навчаються на заочних відділеннях і незайнятих працею, що сприяє вчиненню вбивств, тяжких тілесних ушкоджень. Серед сексуальних злочинців-студентів переважали містяни (65%), відповідно, мешканці сільської місцевості становили 35%.

4. На основі вивчення детермінантів, які впливають на скоєння насильницьких злочинів проти життя і здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ, виокремлено: чинники, що обумовлені соціально-економічними особливостями життєвого устрою суспільства та специфікою злочинної діяльності існуючих студентських спільнот, а також недоліки в організації роботи підрозділів ОВС щодо боротьби з ними, перевантаження системи кримінальної юстиції, невідповідність системи заходів протидії злочинності її цілям; протиріччя у компетенції правоохоронних органів тощо.

Дослідження детермінантів, які впливають на вчинення насильницьких злочинів проти життя і здоров'я особи студентами ВНЗ, дає змогу розробити заходи, спрямовані на їх припинення, зокрема щодо здійснення тактики виявлення злочинних дій, вчинених студентами, і запобігання їм.

РОЗДІЛ 2
ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ТА
ІНФОРМАЦІЙНІ ОСНОВИ ЗАПОБІГАННЯ
ПІДРОЗДІЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ
НАСИЛЬНИЦЬКИМ ЗЛОЧИНАМ
ПРОТИ ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я ОСОБИ,
ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ СТУДЕНТАМИ ВНЗ

2.1 Правове забезпечення запобігання підрозділами Національної поліції насильницьким злочинам проти життя та здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ

Аналіз злочинної обстановки в Україні свідчить, що вона залишається вкрай складною з тенденціями до постійного (а в окремих регіонах – суттєвого) погіршення, а відтак вимагає комплексного підходу до вжиття невідкладних правових заходів з боку держави та всіх її інституцій. Тимчасом регуляторна державна політика передбачає недопущення розвитку таких антисоціальних явищ, як вбивства, завдання тяжких тілесних ушкоджень, хуліганства та ін. [201, с. 1].

Загалом протидії небезпечним руйнівним явищам і процесам у житті будь-якого суспільства вимагає комплексного й системного підходу щодо вибору заходів соціального впливу, спрямованих на їх подолання. Це, зокрема, стосується запобігання насильницьким злочинам проти життя і здоров'я особи. З цього приводу варто навести висловів Гегеля: «Якби світ був таким, яким він повинен бути, то зникла б, як зайва, діяльність волі» [47, с. 338].

У Національній поліції України запобігання насильницьким злочинам проти життя і здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ, здійснюється підрозділами карного розшуку, службою громадської безпеки та

органами досудового розслідування. Зокрема, їх профільна діяльність щодо протидії злочинності має полягати у запобіганні злочинам спеціально-кримінологічними та правовими засобами. Виокремленню підлягає діяльність карного розшуку щодо запобігання насильницьким злочинам, оскільки для вирішення завдань цей підрозділ наділений правом мати гласних і негласних штатних і позаштатних працівників, використовувати конфіденційне співробітництво, а також право отримувати від юридичних чи фізичних осіб безкоштовно або за винагороду інформацію про злочини, що готуються або вчинені.

Важливими для діяльності оперативних працівників є закріплені у Конституції України положення про забезпечення державою захисту прав усіх суб'єктів права власності і господарювання за умови їх рівності перед законом та про правові засади, відповідно до яких ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством [110, ст.ст. 13, 19].

Керуючись цими та іншими конституційними нормами, працівники правоохоронних органів захищають права і свободи громадян, власність у всіх її формах, інтереси суспільства та держави від протиправних посягань. Водночас вони повинні неухильно дотримуватись конституційних норм, які встановлюють недоторканність особи, її житла, таємницю особистого та сімейного життя, листування, телефонних розмов і телеграфної та іншої кореспонденції, презумпцію невинуватості.

Працівники підрозділів Національної поліції мають поважати гідність особи та проявляти до неї гуманне ставлення, захищати права людини незалежно від її соціального та майнового стану, расової та національної належності, громадянства, віку, мови, освіти, віросповідання, політичних та інших переконань. Будь-яка упередженість оперативних працівників стосовно особи є неприпустимою.

Оперативні працівники мають у своїй діяльності керуватися лише законом. Жодні виняткові обставини або розпорядження чи накази вищих

посадових осіб не можуть бути підставою для виконання оперативним працівником будь-яких злочинних дій [110, ст. 60].

У рамках розгляду феномена запобігання злочинам шляхом здійснення превентивних заходів одним із визначальних, вихідних понять для формування його теоретичних засад діяльності підрозділів правоохоронних органів України, є правова основа.

Свого часу основи правового забезпечення діяльності щодо запобігання злочинності розробляли О. М. Бандурка, Е. О. Дідоренко, О. Ф. Долженков, Г. О. Душейко, В. П. Євтушок, О. М. Джужа, І. П. Козаченко, В. Л. Регульський, І. Р. Шинкаренко та ін.

Більшість авторів визначає термін «правове забезпечення» як сукупність юридичних норм, призначених регламентувати якусь окрему сферу діяльності. Однією з найбільш значущих праць, присвячених постановці і розгляду цієї проблеми, є праця В. А. Козбаненко, в якій теоретично обґрунтовано розмежування базових юридичних категорій «правові основи», «правове регулювання», «правове забезпечення», окреслено суть і зміст цих термінів, наведено особливості їх використання у сфері державного управління.

Під правовим забезпеченням В. А. Козбаненко пропонує розуміти систему соціально-правових елементів і юридично значущих заходів (засобів, прийомів і способів), що впливають на формування та реалізацію прав. Ця система складається з таких елементів, як норми права і його принципи, що об'єктивувалися в законах, підзаконних нормативних та інших правових актах; правові відносини; акти застосування норм права; акти реалізації прав і обов'язків; державно-правові інститути; організаційно-правові заходи, засоби, прийоми, методи, форми та інші елементи юридичного опосередкування соціально значущих явищ, процесів і відносин. Правове забезпечення у його вузькому (нормативному) розумінні багато в чому збігається з поняттям правового регулювання, тому правомірно говорити про його нормативну підсистему [103, с. 20].

Своєю чергою, О. М. Бандурка наголошує, що правова основа діяльності підрозділів МВС в Україні складається зі сукупності правових актів, які проголошують правові норми, що регламентують групи однорідних суспільних відносин між державою і особою у процесі діяльності щодо забезпечення безпеки людини і суспільства, шляхом застосування спеціальних методів, сил і засобів, і виконання спеціальних дій, якщо іншими заходами неможливо попередити чи усунути загрозу життєво важливим інтересам людини і суспільства [18, с. 61].

В. М. Плішкін правове забезпечення діяльності МВС визначає як створення та підтримку в необхідних межах конструктивних організаційно-функціональних характеристик систем управління за допомогою упорядковуючого впливу всього арсеналу юридичних засобів [206, с. 587].

МВС України та його органи на місцях не тільки застосовують норми права, а й відповідно до своєї компетенції видають відомчі нормативні акти на основі та на виконання діючих законів, указів Президента, постанов та розпоряджень Кабінету Міністрів України.

У загальній теорії права під правовим регулюванням розуміється результативний, нормативно-організаційний вплив, який здійснюється на суспільні відносини за допомогою системи правових засобів (юридичних норм, правовідносин, індивідуальних приписів) з метою їх упорядкування, охорони, розвитку відповідно до суспільних потреб. Упорядкування суспільних відносин, їх юридичне закріплення, охорона і розвиток здійснюється за допомогою конкретних норм права та правового впливу [194, с. 163].

В. В. Копейчиков зазначає, що правовий вплив – це дія права на широке коло суспільних відносин, свідомість і поведінку людей за допомогою правових норм. Правове ж регулювання, наголошує вчений, – це специфічний вплив, який здійснюється правом як особливим нормативним інституційним регулятором [81, с. 217].

На думку А. М. Васильєва, правова форма дозволяє формувати її загальну картину, сприяти цілісності пізнавальної дійсності у всіх галузях юридичної науки і забезпечити практичну діяльність [35, с. 96].

Юридичну категорію «правове забезпечення» можна розглядати у рамках смислового значення слова «забезпечення» [94, с. 73].

Наприклад, В. І. Даль пояснює термін «забезпечення» як забезпечення усім необхідним, захист від збитків, нестатку, від небезпеки, яка загрожує певній особі [61, с. 577]. У Словнику російської мови С. І. Ожегова слово «забезпечити» означає зробити цілком можливим, дійсним, реально виконаним; захистити, оборонити [192, с. 427]. Згідно з визначенням Г. П. Князькової, вказаний термін визначає створення всіх необхідних умов для здійснення чого-небудь, гарантування чого-небудь [243, с. 724]. Саме у такому сенсі поняття «забезпечення» широко вживається у юридичній літературі, зокрема під час дослідження проблем попередження злочинів [49, с. 23–24].

Енциклопедичну еволюцію досліджуваного терміна завершує визначення, що міститься у Великому тлумачному словнику сучасної української мови, де «забезпечити» означає створити надійні умови для здійснення чого-небудь; гарантувати щось: захищати, охороняти когось, щось від небезпеки [37, с. 281]. Тобто комплексний аналіз терміна «забезпечення» демонструє його багату змістовно-аксіологічну, телеологічно-функціональну та праксеологічну характеристики та спрямованість, що, фактично, й вплинуло безпосередньо на правові категорії і в юридичній науці.

Виокремлюють два основні напрями правового регулювання профілактики злочинів.

Перший полягає у впливі за допомогою права на криміногенні чинники зовнішнього середовища, що прямо або опосередковано детермінують злочинну поведінку, з метою їх усунення, тобто має «матеріальний» характер.

Другий напрям полягає в юридичному закріпленні прав і обов'язків службових осіб і громадян – суб'єктів профілактики злочинів у здійсненні профілактичних заходів. Цей напрям правового регулювання прийнято називати «процесуальним». Але такий поділ напрямів правового регулювання є умовним, оскільки вони, за правило, взаємодоповнюють один одного [226, с. 29].

Із прийняттям Декларації про державний суверенітет та Акта про незалежність України 1991 р., а також Конституції України 1996 р. значно зросла роль конституційно-правового регулювання в усіх сферах життєдіяльності суспільства. Чинна Конституція визначає сучасну сутнісну характеристику терміна «забезпечення», пов'язуючи його безпосередньо з правами і свободами людини. Конституційний зміст терміна «забезпечення» визначає створення відповідних умов і охоплює три елементи, або напрями, державної діяльності: сприяння реалізації шляхом позитивного впливу на формування гарантій; охорона шляхом ужиття заходів, зокрема юридичних; захист шляхом відновлення порушеного правомірного стану [2, с. 23].

На міжнародно-правовому рівні термін «забезпечення» імплементований в універсальні нормативні документи, зокрема: ст. 1 та ст. 55 Статуту ООН, преамбулу Загальної декларації прав людини, ст. 2 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, ст. 2 Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права. Отож, термін «забезпечення» набув статусу загальноправового принципу, що має загальний і внутрішньодержавний, а також міжнародно-правовий зміст [39, с. 15].

Нині в Україні правовою основою запобігання злочинам, зокрема насильницьким проти життя та здоров'я, що вчиняються студентами ВНЗ, є система чинного законодавства: Конституція України, Кримінальний кодекс України та Кримінальний процесуальний кодекс України, Кодекс України про адміністративні правопорушення, закони України «Про

оперативно-розшукову діяльність», «Про прокуратуру», «Про Національну поліцію України», «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві», «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів», «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», «Про інформацію», «Про вищу освіту», «Про рекламу» та ін., законодавчі акти та міжнародні угоди й договори, учасником яких є Україна, Укази Президента, Постанови КМУ та відомчі нормативні акти.

Перелічені законодавчі, а також відповідні відомчі нормативно-правові акти, як слушно вважає О. М. Литвак, і становлять загальну систему нормативно-правового забезпечення запобігання злочинам [146, с. 6].

У цьому контексті важливими є розробка, прийняття й реалізації загальнодержавних та регіональних комплексних програм щодо запобігання злочинам [51, с. 40–45; 139],

Формування державної комплексної програми протидії злочинності є одним із етапів всієї державної системи боротьби зі злочинністю. Як зазначають вітчизняні кримінологи (Бандурка О. М., Литвинов О. М., Ключев М. М.), здебільшого програмування у сфері протидії злочинності належить до алгоритмізації методів, що застосовуються для вирішення відповідних завдань і забезпечення комплексної антикриміногенної дії [254, с. 95].

Зокрема, програмні документи (програми, плани), які містять перелік заходів впливу на злочинність та супутні їй явища, є розпорядчими актами. Такі документи зазвичай приймаються з певною періодичністю (3–5 років). Наприклад, за роки незалежності в Україні прийнято та реалізовано чотири державні профілактичні програми: «Державна програма боротьби зі злочинністю» від 25 червня 1993 р.; «Комплексна цільова програма боротьби зі злочинністю на 1996–2000 рр.» від 17 вересня 1996 р.; «Комплексна програма профілактики злочинності на 2001–2005 рр.» від

25 грудня 2000 р.; «Комплексна програма профілактики правопорушень на 2007–2009 рр.» від 20 грудня 2006 р., а також План заходів з виконання Концепції реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень на період до 2015 р. від 8 серпня 2012 р. Ці програми, своєю чергою, були основою для здійснення подальшого планування усіма суб'єктами запобіжної діяльності.

Ключовий термін «боротьба зі злочинністю» у Програмі (2001–2005 рр.) замінено на інший – «протидія злочинності», що засвідчило перехід від традиційних поглядів на можливість подолання злочинності як суспільного явища до концепції протидії злочинності як перманентного стану, який дозволяє утримувати її на певному рівні, що не загрожує основам національної безпеки України. Програма проголошує перехід до активної наступальної протидії, яка дозволить уповільнити темпи зростання злочинності. В цьому сенсі Програма стала найбільш реалістичним документом щодо протидії злочинності за всі роки незалежності України [64, с. 125].

Упродовж 2010–2011 рр. розробка цього програмного документа тривала за окремими напрямками, а саме було створено певні передумови: схвалена Концепція Державної програми профілактики правопорушень на період до 2015 р. (розпорядження КМУ від 29 вересня 2010 р. № 1911-р), яка у 2011 році була замінена на Концепцію реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень на період до 2015 р. (схвалена розпорядженням КМУ від 30 листопада 2011 р. № 1209-р), а згодом був затверджений і План заходів з виконання Концепції реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень на період до 2015 р. (постанова КМУ від 8 серпня 2012 р. № 767) [111; 203].

Такий підхід у програмуванні протидії злочинності не можна назвати вдалим, оскільки, як простежується, існував великий часовий проміжок між розробкою та схваленням відповідної концепції в 2010 р., потім заміна її на

нову у 2011 р. і лише в 2012 р. затверджено відповідний План заходів з реалізації положень останньої концепції. Попри це, нині державна цільова програма протидії злочинності досі є не розробленою.

Вважаємо, було порушено певний порядок формування програми. Зазвичай, за загальною методикою стратегічного планування, спочатку розробляється концепція або стратегія, потім на її основі – програма, а далі вже відповідний план із реалізації програмних заходів, і останнім кроком є розробка та прийняття програм та планів на регіональному та місцевому рівнях. Також важливим у рамках формування державної програми протидії злочинності є відповідність її державним стратегіям соціально-економічного розвитку та національної безпеки України (Стратегія економічного та соціального розвитку України «Шляхом європейської інтеграції» на 2004–2015 роки, схвалена Указом Президента України 28 квітня 2004 року № 493/2004 та Стратегія національної безпеки України «Україна у світі, що змінюється», затверджена Указом Президента України від 12 лютого 2007 року № 105) [221; 255].

Зазначені документи становлять основу для формування державної правоохоронної програми.

Аналізуючи правоохоронні програми протидії злочинності, вітчизняні кримінологи В. І. Шакур, О. М. Джужа та Ю. Ю. Орлов дійшли висновку про недосконалість прийнятих документів [273, с. 43; 64, с. 16]. На наш погляд, лише перші три умови здебільшого дотримуються у повному обсязі, а остання, на жаль, не забезпечена повною мірою, що фактично знижує ефективність виконання середньострокової (на 5 років) правоохоронної програми, а інколи і гальмує процес її прийняття.

Відтак вважаємо, що при формуванні необхідної державної програми обов'язково належить враховувати вже прийняті концепції державної політики та програми із протидії окремим видам злочинності та профілактики фонових явищ на менший період (на один рік). Як зазначає

О. М. Джужа, у цій діяльності виявляється вкрай низька кадрово-виконавча й матеріальна ресурсна забезпеченість широкомасштабних профілактичних заходів, відсутність методів і критеріїв оцінки їх реалізації [64, с. 14–26], а також ефективних механізмів залучення до попередження правопорушень громадськості.

Ще однією передумовою для здійснення програмування протидії злочинності в Україні на належному рівні є врахування рішень конгресів ООН зі запобігання злочинності та кримінального правосуддя (далі – конгреси ООН). З цього приводу В. В. Голіна та М. Г. Колодяжний зазначають, що конгреси ООН із запобігання злочинності та кримінального правосуддя становлять універсальні форуми, на яких не тільки підсумовують співробітництво держав світу у сфері боротьби зі злочинністю, а й пропонують нові стратегії запобігання різним її проявам [106, с. 169].

Загальні принципи та основи профілактичної правоохоронної діяльності, якими, безумовно, мають керуватися правоохоронні органи у своїй повсякденній роботі, спрямованій на недопущення вчинення злочинів, містяться у міжнародних правових актах і договорах, ратифікованих Україною. Це, зокрема:

– Загальна декларація прав людини (прийнята і проголошена Резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН 10 грудня 1948 р.);

– Декларація про захист усіх осіб від катувань і інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження й покарання (затверджена Резолюцією 3452 (XXX) Генеральної Асамблеї ООН 9 грудня 1975 р.);

– Декларація принципів і програм дій ООН у сфері запобігання злочинності кримінальним правосуддям (затверджена Резолюцією 46/52 Генеральної Асамблеї 18 грудня 1991 р., та ін.) [173, с. 115–120].

Певний кримінологічний інтерес представляє дванадцятий Конгрес ООН із запобігання злочинності та кримінального правосуддя, який

відбувся у Сальвадорі (Бразилія) 12–19 квітня 2010 р. і був пов'язаний із прийняттям Сальвадорської декларації про комплексні стратегії для відповіді на глобальні виклики: системи запобігання злочинності та кримінального правосуддя та їх розвиток у світі, що змінюється [70]. У документі, зокрема акцентовано на перспективних напрямках протидії злочинності (запобігання насиллю, протидії тероризму, корупції, транснаціональній організованій злочинності тощо).

Безпосередньою правовою основою діяльності органів внутрішніх справ є Кримінальний кодекс України, який охоплює запобігання злочинів (ст. 14 «Готування до злочину») та припинення злочинів (ст. 15 «Замах на злочин»). У рамках КК України визначається кваліфікація вбивств, заподіяння тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості, зґвалтування та інші насильницькі злочини, а також виявлення діянь, що встановлюють відповідальність за незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення пересилання чи збут зброї, боєприпасів, вибухових речовин, наркотичних засобів та ін. Особливе значення приділено положенням кримінального закону про відповідальність за злочини, вчинені у стані алкогольного сп'яніння чи спричиненому вживанням наркотичних засобів.

Відповідно до ч. 1 ст. 216 КПК України зазначені насильницькі злочини підслідні органам внутрішніх справ. Зокрема, прокурор, керівник органу досудового розслідування, слідчий зобов'язані всебічно, повно і неупереджено дослідити обставини кримінального провадження, виявити як ті обставини, що викривають, та і ті, що виправдовують підозрюваного, обвинуваченого, а також обставини, які пом'якшують його покарання (ч. 2 ст. 9). Водночас при здійсненні кримінального провадження слідчі не встановлюють причин і умов вчинення злочину, як це було у ст. 23 КПК України 1961 р.

Як зазначає В. М. Тертишник, причини й умови, що сприяють здійсненню злочинів, – це обставини об'єктивної дійсності й особливості

особистості обвинувачуваного і потерпілого, що зумовили й детермінували злочин, зробили можливим його здійснення. Вони складаються зі сукупності взаємодіючих між собою обставин: 1) особливості об'єкта зазіхання і наявність криміногенних чинників; 2) антигромадська установка особистості обвинувачуваного і причини її формування; 3) конкретні життєві ситуації, що у взаємодії з внутрішніми властивостями особистості обвинувачуваного викликали злочин і сприяли його здійсненню [262, с. 354].

Далі вчений зазначає, що встановлення об'єктивної істини досягається шляхом повного і всебічного дослідження всіх обставин справи, які належать до предмета доказування і необхідні для розв'язання справи по суті [263, с. 9].

У цьому контексті, на наш погляд, необхідно ч. 2 ст. 9 КПК України після слів «...обставини, які пом'якшують його покарання» доповнити таким змістом «... виявити причини і умови, які сприяли вчиненню злочину».

Діяльність підрозділів Національної поліції щодо запобігання насильницьким злочинам проти життя і здоров'я особи і окремі питання щодо усунення їх детермінант регламентується Кодексом України про адміністративні правопорушення. Відповідно до ст. 255, протокол про адміністративне правопорушення мають право складати уповноважені на те посадові особи органів внутрішніх справ за адміністративні правопорушення, які детермінують насильницькі злочини: ст. 173 (дрібне хуліганство), ст. 176–179 (пов'язані з виготовленням, реалізацією та вживанням саморобних алкогольних напоїв тощо), ст. 190–195 (порушення правил придбання, зберігання, реалізації, носіння, перевезення вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї і бойових припасів).

За даними ГУНПУ у Львівській області, 2013 р. зареєстровано 131 факт виявлення та вилучення з незаконного обігу зброї та боєприпасів, щодо яких відкрито кримінальні провадження (2012 – 229), складено 53 адміністративні протоколи стосовно порушення правил реєстрації вогнепальної зброї, 36 адміністративних протоколів у сфері обігу алкогольних напоїв [10].

Загалом по Україні у 2012 р. складено 5716 адміністративних протоколів, пов'язаних із порушенням правил торгівлі алкогольними

напоями, 312 фактів порушень зі стрільби з вогнепальної, пневматичної та іншої зброї [3, с. 56].

Основною метою діяльності підрозділів Національної поліції щодо запобігання злочинам є недопущення й усунення можливості їх здійснення, що відображено у ст. 2. «Функції та основні завдання поліції» Закону України «Про Національну поліцію», згідно з якою поліція виконує: профілактичну, адміністративну, оперативно-розшукову, кримінально-процесуальну, виконавчу, охоронну функції. Водночас поліція, відповідно до своїх завдань, зобов'язана виявляти причини й умови, що сприяють вчиненню правопорушень, вживати в межах своєї компетенції заходів щодо їх усунення, брати участь у правовому вихованні населення, а також провадити профілактичну роботу серед осіб, схильних до вчинення злочинів [218].

Враховуючи, що значна кількість насильницьких злочинів вчиняється із застосуванням вогнепальної зброї, а незаконний обіг зброї є одним із детермінантів вказаних злочинів, то, на наш погляд, необхідно внести доповнення до п. 15 розділу 3 ст. 15 такого змісту «... право перевірки осіб, які мають право на володіння та зберігання зброї та боєприпасів».

Правовою основою правоохоронних органів щодо запобігання злочинам проти життя і здоров'я особи є Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність», у якому зазначено, що підрозділи, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, зобов'язані вживати необхідних оперативно-розшукових заходів щодо попередження, своєчасного виявлення і припинення злочинів та викриття причин і умов, які сприяють вчиненню злочинів, здійснювати профілактику правопорушень (п. 1. ч. 1 ст. 7).

Тут, наш погляд, необхідно замінити слова «попередження», «припинення» єдиним терміном «профілактика злочинів».

Оперативно-розшукова профілактика як самостійний напрям оперативно-розшукової діяльності є специфічною підсистемою профілактики злочинності і на загальному, і на індивідуальному рівнях [168, с. 105].

У Законі України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» (ст. 2) зазначено, що метою боротьби з організованою злочинністю є встановлення контролю над організованою злочинністю, її локалізація, нейтралізація та ліквідація, а також усунення причин і умов існування організованої злочинності.

Також правовою основою запобігання злочинам проти життя і здоров'я особи є закони України «Про інформацію», «Про телебачення та радіомовлення», «Про систему суспільного телебачення і радіомовлення України» [219], в яких зазначено, що не допускається використання телерадіоорганізаціями необґрунтованого показу насильства; відеосюжетів, які можуть завдати шкоди фізичному, психічному чи моральному розвитку молоді; реклама порнографічних матеріалів; пропаганда наркотичних засобів, психотропних речовин із будь-якою метою їх застосування. Закон України «Про рекламу» [220] забороняє розповсюджувати рекламу (включаючи анонси кіно- і телефільмів), яка містить елементи жорстокості, насильства, порнографії, цинізму, приниження людської честі та гідності, реклами зброї. Однак дослідження щодо виконання вимог вказаних законів засвідчило, що здебільшого вони мають декларативний характер.

Наприклад, Закон України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону» від 22 червня 2000 р. визначає головні завдання громадських формувань у сфері охорони громадського порядку (ст. 9): надання допомоги органам внутрішніх справ у забезпеченні охорони громадського порядку, запобіганні адміністративним правопорушенням і злочинам; інформування органів та підрозділів внутрішніх справ про вчинені злочини або про ті, що готуються, місця концентрації злочинних угруповань та ін.

Нині нагальним є прийняття окремого законодавчого акта щодо запобігання злочинності в Україні. Як зазначили О. М. Джужа, Ю. Ю. Орлов та інші науковці, ефективно запобігати злочинності можливо лише за умови удосконалення нормативної бази. Проте на сьогодні не прийнято Закон

України «Про профілактику правопорушень» або «Про запобігання злочинам» [200, с. 162; 64, с. 126]. На нашу думку та думку опитаних практичних працівників правоохоронних органів (85%), прийняття такого закону сприяло б профілактичній діяльності правоохоронних органів як суб'єктів профілактики (Додаток Б п. 30).

Відтак вважаємо, що такий закон передбачить порядок здійснення державою контролю за виконанням вимог законодавства з профілактики правопорушень та відповідальність за невиконання або неналежне виконання обов'язків суб'єктами профілактики.

У Законі України «Про вищу освіту» (п. 4 ст. 26) зазначається, що одним із основних завдань вищого навчального закладу є формування особистості шляхом патріотичного, правового, екологічного виховання, утвердження в учасників освітнього процесу моральних цінностей, соціальної активності, громадянської позиції та відповідальності, здорового способу життя, вміння вільно мислити та самоорганізовуватися в сучасних умовах [215]. З метою залучення науково-педагогічного складу ВНЗ до профілактики правопорушень доцільно зазначений пункт доповнити таким текстом «..керівництво та професорско-викладацький персонал закладу вищої освіти вживає заходів щодо запобігання вчиненню правопорушень студентами».

Для запобігання правоохоронними органами насильницьким злочинам проти життя і здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ, необхідно використовувати постанови Кабінету Міністрів України, залучати представників Міністерства молоді та спорту України. Згідно з Положенням про зазначене міністерство, затвердженого Постановою КМУ від 2 липня 2014 р. № 220 (п. 7), воно вживає заходів до популяризації та утвердження здорового способу життя молоді, організації її змістовного дозвілля, проводить інформаційно-просвітницьку роботу з протидії поширенню у молодіжному середовищі соціально небезпечних захворювань. Тут доцільно буде доповнити п. 7 таким змістом «..вживає заходів із правового виховання молоді з метою запобігання правопорушенням».

Одним із правових актів, які зобов'язують правоохоронні органи запобігати злочинам, є Положення про Міністерство внутрішніх справ України, затверджене Указом Президента України від 31.07.2012 р. зокрема, відповідно до п.4 ст. 24, Міністерство у рамках покладених на нього завдань здійснює профілактичні заходи щодо запобігання злочинам та іншим правопорушенням, вносить відповідному державному органу, громадській організації або посадовій особі подання про вжиття заходів для усунення причин та умов, що сприяють учиненню правопорушень [209].

Підрозділи Національної поліції у своїй діяльності з виявлення та запобігання насильницьким злочинам проти життя та здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ, керуються також вимогами відомчих нормативних актів МВС України: наказами, положеннями, інструкціями, настановами, рішеннями колегії МВС України тощо, які регламентують організацію, методику, тактику діяльності щодо запобігання зазначеним злочинам.

Згідно з вимогами Положення про Департамент карного розшуку Міністерства внутрішніх справ України, Наказу МВС України № 818 від 21 вересня 2012 р. та спеціальних Інструкцій із ведення оперативної роботи, підрозділи карного розшуку використовують сили, засоби і заходи з метою запобігання злочинам, виявляють причини й умови вчинення злочинів, вживають заходи щодо їх усунення або нейтралізації, а також виявлення й постановки на профілактичний облік осіб, схильних до їх вчинення [208].

Правову основу щодо запобігання правоохоронними органами насильницьким злочинам проти життя і здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ, також становить наказ Генерального прокурора України 17.08.2012 № 69, що дотичний до отримання і реєстрації заяв і повідомлень про злочини.

Водночас у цьому контексті, на наш погляд, на сайті МВС України необхідно створити електронну версію журналу «Правова профілактика правопорушень», у якому висвітлювати позиції, практичні результати науковців і фахівців різних галузей знань, а також вітчизняний та закордонний досвід щодо профілактики правопорушень.

2.2 Інформаційно-аналітичне забезпечення запобігання підрозділами Національної поліції України насильницьким злочинам проти життя та здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ

З року в рік вирішення завдань підвищення ефективності діяльності підрозділів Національної поліції України щодо запобігання й протидії насильницькій злочинності проти життя і здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ, усе більше вимагає подальшого вдосконалення техніки й методів управління на основі сучасних досягнень науки й практики, розроблення й впровадження комп'ютеризованих систем, тобто інформаційного, програмного й комп'ютерного забезпечення.

На сучасному етапі розвитку української держави і суспільства в теорії та практиці державного управління інформацію розглядають як його невід'ємну частину. Учені зазначають, що людство дедалі більше консолідується в єдину інформаційну систему, в якій окремі люди, їх спільноти стають вузлами загальної інформаційної мережі, глобальних технологій, які охоплюють усю земну кулю [113, с. 4].

Розроблення й упровадження комп'ютеризованої підсистеми централізованого оперативного управління на основі розроблених моделей дає змогу підвищити продуктивність праці співробітників, оптимізувати вироблення рішень, зменшити дію суб'єктивних чинників.

Питання інформаційно-аналітичного забезпечення підрозділів Національної поліції України вивчали Є. А. Антонова, О. О. Белов, В. В. Бірюков, Д. В. Гребельський, В. Л. Грохольський, О. Ф. Долженков, А.Є. Жалинський, Ю. А. Задорожний, Р. А. Калюжний, М. В. Костицький, В. А. Лукащов, Є. Д. Лук'янчиков, А. В. Мовчан, А. С. Овчинський, С. С. Овчинський, Ю. Ю. Орлов, В. Л. Ортинський, К. Г. Сінілов, О. П. Снігер'єв, М. П. Стрельбицький, О. Д. Ульянов, В. Г. Хахановський, В. С. Цимбалюк, М. П. Яблоков, Є. М. Яковець та ін.

Нині з урахуванням сучасного стану злочинності та проблем щодо запобігання злочинності у рамках інформаційно-аналітичного забезпечення підрозділів Національної поліції України постає необхідність подальшого удосконалення такої діяльності.

Відтак А. В. Мовчан зазначає, що інформаційно-аналітичне забезпечення підрозділів Національної поліції України має три взаємопов'язані компоненти:

1) інформаційні системи, у межах яких здійснюється збирання, накопичення, системне опрацювання, зберігання й надання споживачу необхідної інформації;

2) аналітична робота, що полягає у здійсненні комплексу організаційних заходів і методичних прийомів і опрацювання та синтезу наявної оперативної та іншої інформації;

3) управлінська діяльність, яка забезпечує прийняття необхідних рішень щодо стратегії й тактики протидії злочинності [185, с. 182].

Наукова організація управління у сфері протидії злочинності органічно пов'язана з інформацією, протіканням інформаційних процесів [168, с. 137].

Відповідно до Концепції національної програми інформатизації України, передбачено створення інформаційно-аналітичної системи у правоохоронних органах [217, с. 3], що дасть змогу кожному працівникові розширити обсяг інформації про конкретну подію, особу або факт злочинної діяльності [234, с. 110].

А.Е. Жалінський і М. В. Костицький інформаційне забезпечення діяльності правоохоронних органів щодо запобігання злочинам визначають насамперед як цілеспрямовану діяльність, яка спирається на правові, організаційні, технічні і методичні передумови щодо збору, обробки, зберігання і створення умов для використання інформації, необхідної для ефективного функціонування системи запобігання злочинам [77, с. 145].

Своєю чергою, О. М. Бандурка наголошує, що основною метою системи інформаційного забезпечення органів оперативно-розшукової діяльності є всебічна інформаційна підтримка практичної діяльності правоохоронних органів у протидії зі злочинністю в Україні на основі комплексу організаційних, нормативно-правових, технічних, програмних та інших заходів [18, с. 282].

На думку В. Г. Хахановського, основними завданнями системи інформаційного забезпечення підрозділів МВС України є: забезпечення можливості оперативного отримання інформації у повному, систематизованому та зручному для користування вигляді галузевими підрозділами та окремими працівниками для запобігання злочинам, їх розкриття та розслідування; збирання й обробка оперативної, оперативно-розшукової, оперативно-довідкової, аналітичної, статистичної і контрольної інформації для оцінки ситуації та прийняття обґрунтованих оптимальних рішень на всіх рівнях діяльності ОВС; забезпечення ефективної інформаційної взаємодії галузевих служб МВС України, інших правоохоронних органів та державних установ; забезпечення надійного захисту інформації тощо [270, с. 40].

Відтак однією з найважливіших складових механізму регулювання запобіжної діяльності МВС України є інформаційно-аналітичне забезпечення, яке пов'язано з отриманням, обробкою, аналізом, використанням та збереженням інформації, що відображає реальні явища та процеси, факти та обставини, які відбуваються у зазначеній сфері [247].

Зміст такої інформації щодо запобігання насильницькій злочинності проти життя і здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ, становить:

– інформація про насильницьку злочинність як соціально-правове явище, їх кількісні та якісні показники (83,3%);

– інформація про причини та умови насильницької злочинності, її види та окремі злочинів (85,4%);

– інформація про особу студента злочинця та інші категорії правопорушників, які можуть стати на злочинний шлях (66,2%);

– інформація про стан та засоби підвищення ефективності запобігання насильницькій злочинності, її види та окремі злочини (35,7%) (Додаток Б п. 32).

Як зазначали О. М. Бандурка та Л. М. Давиденко, таку інформацію прийнято називати кримінологічною [20, с. 120].

Інформаційно-аналітичне забезпечення підрозділів Національної поліції України для запобігання насильницьким злочинам проти життя і здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ, розглядається як розгалужена складна система, яка охоплює такі напрями діяльності:

– аналіз зібраної правоохоронними органами статистичної інформації про стан, структуру та динаміку насильницької злочинності;

– аналіз інформації про обставини, способи вчинення найбільш поширених насильницьких злочинів, вчинених студентами, розробку результативних методів та засобів запобігання;

– використання у процесі аналізу та синтезу інформації, накопиченої в криміналістичних, оперативних статистичних та інших обліках МВС;

– використання відомостей, що містяться в базах даних, якими володіють інші державні органи та недержавні установи й організації (бази даних обліку робочого часу студентів ВНЗ), бази даних провайдерів, які здійснюють надання послуг Інтернет студентам-користувачам та ін.);

– використання сучасних комунікацій для створення умов для логічного та технічного об'єднання різних інформаційних масивів при вирішенні обліково-реєстраційних задач [93, с. 15].

Вся інформація, що використовується у профілактиці насильницької злочинності, поділяється на кримінологічну (зовнішню) й організаційну (внутрішню). Зовнішня інформація має відображати такі показники насильницької злочинності: рівень, коефіцієнти, структуру, динаміку,

характер, «географію», детермінованість (зв'язок злочинності з іншими соціальними явищами, передбачати дані про адміністративні, дисциплінарні та інші правопорушення студентів, аморальні вчинки, пияцтво й алкоголізм, наркоманію, тощо). Організаційна (внутрішня) інформація передбачає дані про порядок організації попереджувальної діяльності її суб'єктами (якими засобами та методами вони досягаються) [174, с. 312].

У сукупності зовнішня і внутрішня інформації мають охоплювати об'єктивну криміногенну обстановку в ВНЗ окремого регіону, ступінь ефективності попереджувального впливу на студентів, а також реальні потреби профілактичної діяльності з позиції її подальшого удосконалення. З урахуванням цього вона має відповідати вимогам об'єктивності, своєчасності, повноти, наукової обґрунтованості, достовірності та достатності.

Нині МВС використовує і внутрішню інформацію, отриману та опрацьовану спеціальними підрозділами Національної поліції України за встановленими відомчими нормативно-правовими актами (наприклад, з документів первинного обліку та реєстрації заяв та повідомлень, матеріалів кримінальних справ, з оперативних та профілактичних обліків тощо), і зовнішню, отриману іншими суб'єктами, але за ініціативою МВС або прийнята від зацікавлених осіб (з матеріалів інших правоохоронних органів та суду, матеріалів державних органів, громадських об'єднань, матеріалів засобів масової інформації, результати опитування громадян тощо).

Аналітичне забезпечення запобіжної діяльності підрозділів Національної поліції України тісно взаємопов'язане з інформаційним забезпеченням. Для запровадження ефективних заходів щодо протидії злочинності підрозділи Національної поліції України повинні систематично узагальнювати й аналізувати відповідну інформацію для

використання її з стратегічною і у тактичною метою щодо запобігання злочинності.

Аналітично-інформаційне забезпечення запобіжної діяльності підрозділів Національної поліції України засновано на комплексному використанні загальних та спеціальних методик аналізу у рамках дослідження значного обсягу кримінологічної інформації та інших інформаційних ресурсів із метою отримання нових знань стратегічного, організаційного, тактичного та прогностичного характеру, що мають значення для вирішення завдань протидії злочинності.

Насильницькі злочини проти життя і здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ, мають здебільшого латентний характер (50%), що зумовлює необхідність застосування можливостей сил і засобів оперативних підрозділів (особливо карного розшуку) з метою здобуття інформації, що становить оперативний інтерес. У теорії ОРД зазначені дії отримали назву «оперативний пошук» предметів, фактів і осіб, що ставляють оперативний інтерес [198, с. 265].

У теорії та практиці ОРД проблему загальної характеристики оперативного пошуку розглядали Г. М. Бірюков, А. Ф. Волинський, Д. В. Гребельський, Е. О. Дідоренко, О. М. Джужа, О. Ф. Долженков, В. П. Євтушок, В. П. Камиш, І. П. Козаченко, Я. Ю. Кондратьєв, А. Г. Лекарь, С. І. Ніколаюк, М. А. Погорецький, В. Л. Регульський, В. Г. Самойлов та ін.

Наприклад, А. Г. Лекарь, А. Ф. Волинський, Д. В. Гребельський, В. Г. Самойлов під оперативним пошуком розуміли постійне, цілеспрямоване здійснення активної пошукової роботи з метою виявлення осіб і фактів, що становлять оперативний інтерес [141, с. 4].

Інші учені розглядали його як комплекс заходів, спрямованих на створення і забезпечення функціонування ефективної системи оперативного пошуку на відповідній території за окремою лінією роботи [141, с. 32].

О. М. Джужа оперативний пошук визначає як урегульовану нормативно-правовими актами діяльність підрозділів МВС із отримання, перевірки, систематизації та використання інформації, здобутої в процесі оперативного обслуговування об'єктів, установ і організацій, про ознаки злочинів, а також причетних до них осіб [68, с. 38–40].

Ю. Ю. Орлов характеризує пошук первинної оперативної інформації як комплекс оперативно-розшукових заходів, що здійснюють уповноважені оперпідрозділи з метою виявлення та розпізнання латентних злочинів і осіб, які їх учинили, а також установлення причин та умов учинення злочинів [175, с. 750].

М. Погорецький та В. Шоломенцев указують, що необхідність оперативного пошуку зумовлена: ініціативним характером ОРД; прихованим (замаскованим) процесом підготовки та вчинення протиправних діянь в об'єктивній дійсності; невизначеністю місця знаходження інформації про злочини та осіб, які їх учинили; потенційним характером отримання такої інформації, що виявляється лише за певних умов. Підставами для проведення пошуку даних про злочини є: вимога законодавця щодо вжиття необхідних ОРЗ із запобігання, своєчасного виявлення, припинення та розкриття злочинів; наявність окремих ознак, що дають змогу висунути версії щодо розвитку певної криміногенної ситуації.

Дослідники зазначають, що виявлення нової інформації під час пошуку фактичних даних про злочини пов'язане із розпізнанням серед великої кількості інформаційних об'єктів саме тих, що стосуються ознак певного протиправного діяння, відповідальність за яке передбачено КК України [175, с. 751].

У цьому аспекті В. П. Кувалдін абсолютно слушно стверджує, що ознаки мають бути наділені певним «пошуковим ефектом», тобто реальною можливістю їх розпізнавання за допомогою оперативно-

розшукових і інших заходів. Словом, «виявлення за допомогою автоматизованих систем осіб і фактів, що становлять оперативний інтерес, і отримання додаткової інформації про такі об'єкти відбувається за встановленими заздалегідь індивідуальними ознаками підготовки конкретного злочину» [132, с. 152].

Тому саме сукупність пошукових ознак визначає відповідний алгоритм запобігання зазначених злочинів на базі програмної обробки інформаційних масивів. Аналіз наукових джерел дає змогу зробити такі висновки:

1) необхідне використання сучасних інформаційних технологій у рамках запобігання насильницьким злочинам проти життя і здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ;

2) розробка методик запобігання указаним видам злочинів на основі аналізу інформаційних масивів у форматі баз даних, що містять зведені дані про насильницькі злочини, як одним із основних напрямів удосконалення наукового забезпечення органів внутрішніх справ.

Отже, надходження до підрозділів Національної поліції України інформації про причини й умови, що сприяють вчиненню насильницьких злочинів проти життя і здоров'я особи, та осіб-студентів ВНЗ, схильних до їх вчинення, отримуються від:

– осіб, які конфіденційно залучаються до виконання завдань ОРД (на контрактній і безконтрактній основах) (35%);

– працівників та студентів ВНЗ у рамках оперативного контакту (10%);

– громадських студентських організацій (5%);

– засобів масової інформації (телебачення, радіо, преси), Інтернет (4%);

– оперативних працівників підрозділів і служб МВС України (7%);

– співробітників неоперативних підрозділів МВС України (16%);

– інформаційно-довідкових систем МВС України (15%);

– інформаційно-довідкових систем інших правоохоронних органів України (8%);

– інформаційних систем і обліків організацій, що не входять до правоохоронної структури України (7%) (Додаток Б п. 33).

У межах опитування встановлено, що сьогодні недостатнім є рівень організації інформаційно-аналітичного забезпечення запобіжної діяльності суб'єктів протидії злочинності (85% працівників Національної поліції України), а основними недоліками є: відсутність єдиної системи обміну інформацією між правоохоронними органами (55%), недосконалість нормативної бази в частині використання сучасних інформаційних технологій у цій сфері (34%) та інші (11%) (Додаток Б п. 34).

Нині, як зазначив А. П. Закалюк, інформаційне забезпечення запобіжної діяльності на доволі низькому рівні. Ще 1999 р. Академія правових наук подала до Кабінету Міністрів України наукові розробки щодо причин і умов деяких видів злочинності з пропонуванням розроблення наукових засад створення Державної автоматизованої системи кримінологічної інформації (ДАСКІ), яка мала містити інформацію про причини й умови злочинності, тенденції їх зміни. Але пропозиції не були підтримані в основному з посиланням на відсутність фінансових можливостей та складність отримати наявну статистичну інформацію від різних відомств [84, с. 363–364].

Інформаційно-аналітичне забезпечення підрозділів Національної поліції України здійснюється за допомогою інтегрованої інформаційно-пошукової системи.

Провідна роль у створенні, впровадженні та використанні інформаційних систем належить Департаменту інформаційно-аналітичного забезпечення МВС і спрямована на інформаційно-аналітичне забезпечення правоохоронної діяльності органів і підрозділів внутрішніх справ України [275, с. 324].

Інтегрована інформаційно-пошукова система (ІПС) МВС – це сукупність організаційно-розпорядчих заходів, програмно-технічних та інформаційно-телекомунікаційних засобів, що забезпечують формування та ведення довідково-інформаційних, оперативно-розшукових обліків, авторизований доступ до інформаційних ресурсів ІПС [216].

Метою створення ІПС є об'єднання існуючих в органах та підрозділах внутрішніх справ України інформаційних ресурсів в єдиний інформаційно-аналітичний комплекс із використанням сучасних інформаційних технологій, комп'ютерного та телекомунікаційного обладнання для підтримки оперативно-службової діяльності органів і підрозділів внутрішніх справ, суттєвого зміцнення їх спроможності у протидії та профілактиці злочинності.

Призначення ІПС – здійснювати інформаційно-аналітичне й організаційно-технологічне забезпечення службової діяльності структурних підрозділів районних, міських, лінійних управлінь (відділів) головних управлінь, управлінь МВС України в областях, містах та центрального апарату МВС.

Система інтегрованих інформаційно-аналітичних ресурсів правоохоронних органів, як зазначили Г. П. Середя та О. В. Шамара, має бути орієнтована на ведення взаємопов'язаних об'єктів автоматизованого обліку, серед яких: особа, організація, подія, документ, предмет, проблема тощо. Обов'язковою умовою їх функціонування є ідентичність на всіх рівнях баз даних змістовних інформаційних блоків, описових реквізитів в середині однойменних блоків, а також тезаурусів [238, с. 315].

Відповідно до Наказу МВС України від 17.11.2003 № 1395 «Про інформаційні системи органів внутрішніх справ України», яким затверджено Інструкцію про порядок формування та використання в органах внутрішніх справ автоматизованого банку даних оперативно-розшукового і профілактичного призначення, Інструкцію про централізований номерний облік зброї в системі органів внутрішніх справ (АІС «Арсенал»), сконцентровано єдиний номерний облік зброї (мисливської, спортивної та газової), яка знаходиться

в користуванні громадян, та табельної зброї в системі МВС. За допомогою цієї підсистеми встановлюється за номерами зброї її належність, контролюється переміщення зброї від одного власника до іншого. Інформація МБД «Наркобізнес» використовується для протидії злочинам, пов'язаним із наркоманією та наркобізнесом. Автоматизована інформаційно-пошукова система «АРМОР» забезпечує накопичення, обробку та використання даних, що зберігаються в ІБД ГУМУС, і доступна в усіх підрозділах поліції області, зі всіх робочих місць системи (за наявності відповідних прав).

Інформаційна система «Статистика» забезпечує керівництво МВС України, структурні підрозділи МВС України, інші правоохоронні органи статистичною інформацією; формує статистичну звітність про стан злочинності та результати профілактичної оперативно-розшукової, слідчої та адміністративної діяльності ОВС України; забезпечує збирання й обробку статистичної інформації за всіма напрямками службової діяльності. Однак, на наш погляд, необхідно внести доповнення до інформаційної системи «Статистика» у вигляді окремого розділу «Злочини, вчинені студентами ВНЗ».

Такий порядок діє до визначення механізму обміну інформацією, що міститься в Єдиному реєстрі досудових розслідувань, у базах даних правоохоронних органів. Відповідно, ЄРДР, який є основою ЄО ШПС МВС, утворено та ведеться згідно з вимогами КПК України з метою забезпечення єдиного обліку кримінальних правопорушень та прийнятих під час досудового розслідування рішень, а також осіб, які їх учинили, та результатів досудового провадження [210]. Завданням ІП «Єдиний облік» є ведення єдиного обліку в органах і підрозділах Національної поліції заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події на основі статистичної звітності на підставі відомостей, що містяться в ЄО [172]. Вивчення даних обліків дає змогу здійснити кримінологічний аналіз вчинених насильницьких злочинів проти життя і здоров'я особи студентами ВНЗ.

За напрямом функціонування галузевих служб розрізняють обліки загального користування (кримінологічні, криміналістичні, адміністративні) та

обліки спеціального призначення, які формують і використовують виключно оперативні підрозділи Національної поліції України [186, с. 53–54].

Оперативні підрозділи Національної поліції України (карний розшук) використовують інформаційно-пошукову систему «Оріон», яка призначена для обробки, накопичення й аналізу оперативної інформації щодо осіб, які готують чи вчинили тяжкі злочини з використанням вогнепальної зброї або вибухівки і проходять за справами оперативного обліку та повідомленнями негласного апарату і становлять оперативний інтерес для інших підрозділів [93, с. 80].

Передусім оперативні підрозділи у рамках запобіжної діяльності формують та використовують оперативні обліки, які складаються з оперативно-розшукового (45%), оперативно-профілактичного (25%) й оперативно-довідкового обліків (30%).

З метою інформаційно-аналітичного забезпечення НП щодо запобігання злочинам, на наш погляд, необхідно створити Єдиний інтегрований загальнодержавний інформаційний банк об'єднаних баз даних державних правоохоронних та контролюючих органів (архівів баз даних), який буде поєднувати комп'ютерні бази даних щодо фізичних і юридичних осіб із різною формою власності, різних подій і об'єктів обліку, надавати можливість програмно встановлювати і відслідковувати взаємозв'язки між потрібними об'єктами і забезпечувати оперативну передачу зібраних даних ініціаторові запиту [241, с. 210].

Отже, інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності підрозділів Національної поліції України сприяє більш якісному прогнозуванню та плануванню запобіжної діяльності, що має наукове підґрунтя.

Водночас кримінологічне прогнозування запобіжної діяльності підрозділами Національної поліції України насильницьких злочинів проти життя і здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ, – це діяльність, яка за допомогою обробки й аналізу кримінологічної інформації про майбутній стан злочинності, окремі її види і групи або вірогідність

учинення злочину окремою особою спрямована на визначення засобів протидії злочинності. Її метою є встановлення усіх параметрів злочинності в майбутньому на території обслуговування, виявлення на цій основі небажаних тенденцій та пошук засобів їх зміни у позитивному напрямку.

На основі аналітичного прогнозування можна розробити систему запобіжних заходів, спрямованих на недопущення вчинення кримінальних правопорушень, зокрема серед молоді [16, с. 72].

З цього приводу О. Г. Фролова слушно зазначає, що в кримінологічному прогнозуванні необхідне використання: статистичних даних щонайменше за 10 попередніх років; даних про прогнозовані зміни стану і тенденцій цих процесів на період прогнозу; статистичних даних і результатів вибіркового дослідження, які характеризують рівень, структуру і динаміку насильницьких злочинів проти життя і здоров'я особи щонайменше за 10 попередніх років загалом, практику застосування заходів профілактики і кримінально-правових заходів за той самий період; даних про стан і тенденції громадської думки та ін. [269, с. 32].

Г. А. Аванесов акцентує, що для здійснення кримінологічного прогнозування необхідно також враховувати вказану структуру і динаміку злочинності, причини та умови, чинники, впливаючи на динамічні і територіальні зміни, злочинну поведінку окремої особи тощо [1, с. 30].

Завданнями кримінологічного прогнозування щодо запобігання насильницьким злочинам проти життя і здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ, є:

- з'ясування всіх обставин, що мають значення для розробки перспективних планів (77,1%);
- встановлення можливих змін у стані, рівні, структурі та динаміці насильницької злочинності у майбутньому (67,3%);
- встановлення обставин, які сприяють цим змінам (55,2%);
- розробка загальної концепції протидії насильницькій злочинності (68,4%);

– вибір оптимального шляху вдосконалення діяльності органів внутрішніх справ (88,4%) (Додатки Б 36).

Практичне значення кримінологічного прогнозування полягає у забезпеченні планової і цілеспрямованої діяльності підрозділів Національної поліції України у протидії насильницькій злочинності проти життя і здоров'я особи. Нині орієнтуються на вибір адекватних засобів протидії цьому негативному явищу з урахуванням і наявних ресурсів, і тих, що з'являться згодом.

Прогнозування дає змогу заздалегідь підготуватися до вирішення нових проблем, застерегти суб'єктів профілактику від дезорієнтації, коли вони постануть перед здійсненим фактом злочину і не зможуть усунути вже наявні наслідки, не маючи можливості діяти на випередження [123, с. 127–130].

У кримінології спеціально досліджуються питання інформаційного забезпечення профілактики злочинів [114, с. 17] та кримінологічного планування [184, с. 3–14].

Із кримінологічним прогнозуванням тісно пов'язане планування. Кримінологічне планування становить цілеспрямований процес розробки плану, в якому на основі цілей і завдань протидії злочинності окреслюються шляхи й засоби їх досягнення, нормативне, інформаційне, організаційне, методичне та ресурсне забезпечення на визначений термін.

Ефективність кримінологічного планування запобіжної діяльності залежить від таких чинників: чіткого усвідомлення усіма і кожним своїх функціональних обов'язків; належного забезпечення відповідними ресурсами; знання умов майбутньої ситуації, в якій доведеться реалізовувати окреслені завдання; координації дій усіх ланок системи з метою оптимального досягнення спільної мети [196, с. 50].

Комплексне планування охоплює розробку завдань і засобів протидії злочинності на певній території чи у сфері суспільного життя (вищі навчальні заклади). Основне його завдання полягає у тому, щоб об'єднати різних суб'єктів профілактики злочинів і спрямувати їх зусилля у єдине русло

цілеспрямованої діяльності. Прикладом такого планування є комплексні програми профілактики злочинності на певний період часу [123, с. 165–168].

Головна різниця між прогнозуванням і плануванням полягає у чому, що в першому випадку виявляється зв'язок сучасного з майбутнім, фактичного стану злочинності з її станом у перспективі. Водночас при плануванні вирішується інше питання – як треба діяти, щоб досягти бажаного результату в майбутньому.

Опитування респондентів щодо ефективності виконання видів кримінологічного планування запобіжних заходів засвідчило, що воно здійснюється за окремими напрямками і має такий вигляд:

- за масштабом: регіональне (20%); місцеве (25%); на окремому об'єкті (55%);
- за складом учасників: комплексне (22%); міжвідомче (28,4%); відомче (48,6%);
- за спрямованістю: територіальне (47,4%); галузеве (52,6%);
- за предметом: охоплює запобігання насильницької злочинності загалом (44,2%); окремих видів (55,8%);
- за строками: короткострокові (1–2 р. – 58,3%); середньострокові (до 5 р. – 32,7%); перспективні (на 10–15 р. – 9%) (Додаток Б п. 38).

Відтак обґрунтовано, що з метою удосконалення інформаційно-аналітичної роботи підрозділів Національної поліції України з протидії насильницьким злочинам, що вчиняються студентами ВНЗ, необхідно створити окремий облік в комп'ютерній базі даних «Статистика» (80,7%).

Отже, високий рівень якості планування роботи виконує важливу роль у підвищенні ефективності запобіжної діяльності. Цінність планування роботи та плану як кінцевого управлінського рішення полягає у тому, що вони охоплюють увесь комплекс основних організаційних заходів – від аналітичної роботи до контролю, даючи змогу ефективно впливати на оперативну-службову діяльність підрозділів Національної поліції України.

2.3 Організація взаємодії підрозділів Національної поліції України з державними органами та громадськістю щодо запобігання насильницьким злочинам проти життя та здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ

Однією з необхідних умов вирішення підрозділами Національної поліції України завдань щодо протидії із насильницькою злочинністю проти життя і здоров'я особи, запобігання і припинення правопорушень, а також усунення причин і умов, які їм сприяють, є тісна співпраця з державними органами та громадськістю.

Необхідність такої взаємодії підрозділів Національної поліції України обумовлена недостатнім власним інформаційно-аналітичним забезпеченням підрозділів у протидії насильницьким злочинам, а також потребою використання можливостей систем, сил і засобів інших правоохоронних органів та державних структур.

Різні аспекти взаємодії розглядали вітчизняні вчені, зокрема: О. М. Бандурка, Д. В. Гребельський, О. Ф. Долженков, Г. О. Душейко, І. П. Козаченко, В. П. Корж, О. М. Литвинов, Г. А. Матусовський, В. Л. Регульський, В. М. Плішкін, В. Д. Пчолкін, Д. М. Серeda, С. І. Цветков та ін.

Зокрема, О. М. Бандурка зазначає, що підрозділи Міністерства внутрішніх справ здатні виконувати свої завдання щодо протидії злочинності не ізольовано, а у взаємодії з іншими підрозділами правоохоронних органів, використовуючи їх можливості [18, с. 140].

Натомість Д. В. Гребельський наголошує, що Юридична енциклопедія не дає тлумачення поняття «взаємодія», а лише «взаємність» як ототожнення або, принаймні, еквівалентність прав і обов'язків сторін. Багато вчених наводять ідентичне визначення поняття «взаємодія», зокрема як концентрація сил і засобів для досягнення поставленої мети [56, с. 82].

Тлумачний словник української мови пропонує розглядати взаємодію як співдію, співдіяння, взаємний зв'язок між предметами у дії, а також погоджену дію між ким, чим-небудь [258, с. 106].

У філософській площині категорії «взаємодія» притаманні дві основні ознаки: по-перше, наявність таких зв'язків, які дають можливість різним об'єктам впливати один на одного; по-друге, самого впливу, внаслідок якого відбувається двостороння зміна взаємодіючих об'єктів [267, с. 93].

Вчені-фахівці з цього питання пропонують власне визначення поняття «взаємодія». Зокрема, С. І. Цветков стверджує, що це узгоджена або спільна діяльність посадових осіб різних правоохоронних органів або їх підрозділів, спрямована на досягнення конкретної тактичної мети [272, с. 4].

Водночас Г. А. Матусовський визначає її як узгоджену діяльність різних ланок однієї чи декількох організаційних систем, спрямовану на досягнення загальної мети з найменшими затратами сил, засобів і часу [167, с. 158].

За В. П. Коржем, взаємодія – це спільне співробітництво з метою об'єднання зусиль у вирішенні загальних завдань боротьби зі злочинністю [170, с. 199]. Інші вчені вважають, що взаємодія – це комплекс сумісних або погоджених за часом, змістом та метою двох і більше апаратів (органів, служб, підрозділів) дій щодо вирішення окреслених завдань із протидії злочинності, які потребують їх сумісних зусиль [199, с. 199].

В. М. Плішкін розглядає взаємодію як форму зв'язку елементів системи, за допомогою якої вони, взаємно доповнюючи один одного, створюють умови для успішного функціонування всієї системи загалом. Боротьба зі злочинністю – це процес керованої взаємодії системи кримінальної юстиції та злочинності [206, с. 500].

Своєю чергою, В. М. Шамрай наводить такі ознаки взаємодії правоохоронних органів:

- а) діяльність;
- б) наявність кількох (не менше двох) суб'єктів взаємодії;
- в) зміст завдань, що вирішуються [276, с. 63].

Тимчасом О. М. Литвинов визначає координацію профілактики злочинів як узгодження дій тактично самостійних суб'єктів системи профілактики злочинів за різними елементами діяльності за наявності рівноправних зв'язків між ними, спільної стратегічної мети діяльності, для підвищення ефективності протидії злочинності [148, с. 75].

Відтак результати зазначених досліджень засвідчують, що основу співробітництва підрозділів Національної поліції України між собою та з іншими правоохоронними органами щодо запобігання злочинам становить напрацьована й зумовлена певними традиціями (стереотипами, досвідом тощо) практика. Зокрема, взаємодія здійснюється у поєднанні багатогранної та двосторонньої засад діяльності вказаних суб'єктів, які доповнюють одна одну. І хоча немає сумніву в необхідності двосторонніх відносин, однак очевидні й перспективи багатосторонніх контактів, що впливають зі завдань протидії злочинності. Отже, якщо взаємодія – складний, безупинний процес, то її необхідно, на наш погляд, розглядати як окреме явище для найточнішого відображення змісту, зокрема конкретних форм взаємного зв'язку МВС з іншими правоохоронними органами, а також висвітлити динаміку цього процесу. І хоча поняття «співпраця» та «взаємодія» не мають принципових відмінностей, але з огляду на процедурний аспект окреслених явищ, його зміст має, як вважають деякі дослідники, детальніший вигляд, де взаємодія – обмін не лише результатами діяльності, а й діями, плануванням загальної діяльності.

У межах внутрішньої взаємодії щодо запобігання насильницьким злочинам проти життя і здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ, вона здійснюється між службами і підрозділами правоохоронних органів

у рамках співпраці (досудове слідство, карний розшук, Державна служба боротьби з економічними злочинами, служба громадської безпеки, експертна служба та ін.).

Зовнішня взаємодія підрозділів Національної поліції України щодо запобігання насильницьким злочинам проти життя і здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ, здійснюється із: правоохоронними органами України; СБУ; прокуратурою; Міністерством юстиції; ДПтС та ін.; державними міністерствами і службами (ДФІУ, ДПС, МФУ, МОН, ММС та ін.); судами з розгляду кримінальних проваджень; органами місцевої влади і самоуправління; адміністрацією і власниками підприємств і організацій; засобами масової інформації; окремими громадянами.

Вибір форм взаємодії визначається власне учасниками, зважаючи на конкретну обстановку. Вони дуже різноманітні і залежать не тільки від конкретних умов, а й від специфіки діяльності названих суб'єктів взаємодії, їх реальних можливостей, низки суб'єктивних чинників.

У системі МВС України не існує спеціалізованої служби, на яку було б покладено завдання координації щодо запобігання злочинності, як це було в 80-х роках СРСР. Водночас такі функції з профілактики злочинності виконують практично всі підрозділи. Тому надважливим є завдання організації взаємодії між ними під час запобігання насильницьким злочинам проти життя і здоров'я особи.

У процесі дослідження наукових джерел та практичної діяльності встановлено, що основними формами взаємодії щодо запобігання насильницьким злочинам проти життя і здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ, є: обмін інформацією між службами та підрозділами про об'єкти загальної та індивідуальної оперативної профілактики; про злочини, що готуються, криміногенні чинники (77%); розроблення загальних управлінських рішень для служб і підрозділів (поточних планів запобігання) (84,7%); спільне використання сил взаємодіючих підрозділів

(65,7%); спільне використання інформаційно-пошукових систем (67,7%); сприяння службам і підрозділам у виконанні ними запобіжних заходів шляхом виділення технічних засобів для створення відповідних умови (48,4%); проведення спільних нарад щодо удосконалення запобіжної діяльності (42,1%); підбиття підсумків за результатами проведених заходів (55,6%) [181, с. 199] (Додаток Б п. 39).

Варто зазначити, що умовою ефективності профілактичної діяльності правопорушень серед студентів є інформаційне забезпечення взаємодії відповідних суб'єктів [165, с. 280], що постає важливим чинником успішного проведення оперативно-розшукових заходів.

Як зазначає Д. А. Михайличенко, результатом інформаційно-аналітичного забезпечення організації взаємодії під час запобігання злочинам має бути також визначення основних недоліків у діяльності підрозділів ОВС і здійснення конкретних дій щодо їх усунення на основі наявних можливостей [182, с. 104–105].

У процесі організації взаємодії карного розшуку з іншими частинами та службами Національної поліції України слід виокремити такі напрями діяльності щодо отримання інформації з метою запобігання насильницьким злочинам проти життя і здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ:

а) отримання даних від служби громадської безпеки про причини й умови, що сприяють вчиненню ознак злочинів студентами (вживання окремими студентами наркотичних засобів та зловживання спиртними напоями, участь в азартних іграх та ін. (68,4%);

б) вивчення результатів вжиття заходів оперативно-технічних служб та управління оперативної служби щодо виявлення у студентському середовищі організаторів, підбурювачів, пособників і виконавців насильницьких злочинів, що задумуються чи готуються (67,8%);

в) отримання від слідчих підрозділів інформації про вчинені насильницькі злочини студентами ВНЗ (52,2%) (Додаток Б п. 14).

З уваги на практичну роботу підрозділів Національної поліції України, можна виокремити види інформації, яка отримується в процесі взаємодії, про детермінанти насильницьких злочинів проти життя і здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ. Таку інформацію доцільно класифікувати залежно від джерел та шляхів її надходження:

а) відомості, що надходять від науково-педагогічного складу закладів вищої освіти у вигляді письмових та усних заяв (повідомлень) про факти конфліктів та агресивності серед студентів (26%);

б) повідомлення у засобах масової інформації (пресі, радіо, телебаченні) про факти зловживання посадових осіб у сфері ВНЗ (34,2%);

в) дані, що накопичуються в справах неоперативних підрозділів правоохоронних органів під час контролю за ВНЗ та ін. (у справах адміністративного правопорушення щодо дрібного хуліганства, вживання наркотиків тощо, що сприяють вчиненню насильницьких злочинів) (55%);

г) повідомлення, що надходять із підрозділів МОЗ про звернення громадян щодо надання медичної допомоги про завдання тілесних ушкоджень (68,5%);

г) отримання даних з наркодиспансерів про студентів, які зверталися з метою лікування і перебувають на обліку (34,3%);

д) інформація з психіатричних установ про студентів, яким надавалась медична та психіатрична допомога (12%) (Додаток Б п. 15).

Аналіз практичної діяльності підрозділів Національної поліції України та правоохоронних органів зарубіжних країн свідчить про те, що її репресивні та каральні функції поступаються місцем забезпеченню протидії насильницьким злочинам шляхом профілактики та контролю над злочинністю, використання широкого спектру допомоги громадян.

Так, на думку О. І. Коваленка та В. І. Возного, така взаємодія з громадянами – це різновид діяльності органів державної виконавчої влади, підприємств, установ і організацій, громадських організацій, їхній

організуючий вплив на поведінку учасників управлінських відносин, врегульованих нормами адміністративного, конституційного, цивільного, трудового, кримінального права, особливість яких полягає у тому, що управлінська діяльність обумовлена фахом об'єкта управління, а саме – галуззю ОВС [204, с. 13]. Відтак за допомогою адміністративно-правових засобів правоохоронні органи здійснюють організуючий вплив на відповідні державно-владні, суспільні інститути з метою залучення населення до боротьби з різноманітними правопорушеннями, впливають на відносини у сфері громадського порядку і безпеки, забезпечують захист життя, здоров'я, честі і гідності громадян, їхніх прав і свобод.

Своєю чергою, взаємодія підрозділів Національної поліції з громадськістю – це об'єктивно необхідне, свідоме ділове співробітництво, що виражається у практичному здійсненні спільних чи самостійних заходів щодо забезпечення правопорядку на визначеній території та боротьби з правопорушеннями [202, с. 70], Конкретна протидія насильницьким злочинам здійснюється підрозділами карного розшуку й опирається на допомогу громадян.

В. К. Колпаков під взаємодією оперативних апаратів МВС із іншими суб'єктами та учасниками боротьби зі злочинністю розумів наявність між ними стійких контактів, які виникають та розвиваються на основі спільних інтересів із метою розкриття та попередження злочинів [105, с. 13].

Слушною постає позиція таких учених, як О. М. Бандурка, С. П. Бочарова, Е. В. Землянська, які у рамках визначення взаємодії оперативних підрозділів МВС із громадянами виокремлюють такі її форми: інформаційну (обмін інформацією), консультаційну (методичну), функціональну (часткове виконання спільної роботи), організаційну (встановлення регламентів, нормативів тощо) [19, с. 352]. Крім цього, вони також акцентують на взаємодії формальній та неформальній, але зміст цих форм не розкривають.

Тимчасом П. В. Бесчастний зазначає, що підрозділи Міністерства внутрішніх справ у протидії злочинності взаємодіють із органами місцевого самоврядування, зокрема: розробляють заходи, за поданням територіальних підрозділів ОВС, щодо усунення причин та умов, що сприяють вчиненню правопорушень (32%); надають технічну допомогу із забезпечення охорони прав і особистої безпеки громадян (28,5%); залучають громадян, громадські організації, підприємства, установи до охорони громадського порядку під час проведення торговельних, культурних, спортивних та інших масових заходів (39,5%); заслуховують звіти про результати взаємодії (45,4%) [26, с. 47], (Додаток Б п. 16).

За результатами опитування оперативних працівників підрозділів Національної поліції України встановлено, що одержання даних про детермінанти насильницьких злочинів проти життя і здоров'я особи необхідно здійснювати шляхом:

а) отримання інформації з глобальної мережі Інтернет про рекламу насильства, алкогольних засобів та розповсюдження наркотичних засобів шляхом створення спеціальних сайтів (47%);

б) використання засобів масової інформації з розповсюдження оголошень про необхідність отримання фільмів, що містять сцени садизму чи пропагують вживання наркотиків тощо (58%);

в) запровадження телефонів «довіри», поштових скриньок у вищих навчальних закладах анонімного повідомлення про насильницькі дії, вживання студентами наркотиків тощо (76,4%) (Додаток Б п. 22).

Зважаючи на такі результати анкетування, ці три магістральні напрями удосконалення інформаційної взаємодії вказують на їх актуальність та потребують більш ґрунтовного дослідження

Як уже зазначалося, насильницькі злочини проти життя і здоров'я особи (тяжкі тілесні ушкодження, зґвалтування) є латентним видом правопорушення, тому більшість їх фактів залишаються поза увагою

правоохоронних органів. Громадяни не звертаються зі скаргами оскільки, наприклад, такий злочин, як зґвалтування, принижує честь і гідність особи, а розголошення таких відомостей негативно впливає на репутацію жінки. Відтак для забезпечення системного отримання інформації про такі факти, слід надати можливість громадянам звертатися до правоохоронних органів та правових громадських організацій, не викриваючи особи заявника. У цьому разі використання всесвітньої мережі Інтернет посідає чільне місце з-поміж засобів протидії насильницькій злочинності.

Тут варто визнати слушною думку М. І. Ануфрієва, що для підвищення авторитету підрозділів Національної поліції України та поліпшення партнерства з населенням доцільно створити міліцейські веб-сайти з висвітлення настанов та порад [14, с. 10].

Нині правоохоронні органи активно використовують інтернет-ресурси для висвітлення результатів своєї діяльності, а також надання громадянам інформації про стан оперативної обстановки в регіонах та державі загалом. Про це свідчить наявність офіційних сайтів обласних управлінь та біжучої електронної стрічки на будівлях ГУНПУ, УНПУ, департаментів за напрямками роботи, а також сайт міністерства.

Аналізуючи офіційний сайт МВС України, слід акцентувати на наявність в його структурі рубрики «Кримінальна статистика», де з 2014 р. наводиться аналіз протидії злочинності, зокрема насильницькій проти життя і здоров'я особи. як Порівняльну статистичну роботу покладено на працівників Генеральної прокуратури України.

Використання веб-ресурсів активізовано і серед правових громадських організацій, які також зацікавлені у залученні громадян до такої діяльності. Деякі з них також пропонують на своїх офіційних сайтах поштові скриньки довіри. Це, зокрема, громадські організації «Харківська правозахисна група», «Управління Гельсінської групи з прав людини» та ін. Однак на офіційних сайтах цих організацій не повністю висвітлюються результати звернень громадян.

Поряд із використанням інтернет-ресурсів одним із основних видів роботи щодо підвищення інформаційного забезпечення взаємодії є видання спільних газет чи журналів про запобігання злочинності, де публікуються звіти про результати спільної діяльності: виступи керівників громадських організацій та правоохоронних органів, наукові здобутки, проекти спільних законопроектів.

Сьогодні друковані засоби масової інформації та такі телепередачі, як «Випадковий свідок», є найбільш популярними серед населення. Насамперед це зумовлено їх доступністю, тому заснування спільного друкованого засобу масової інформації є головним завданням на шляху до забезпечення принципу гласності щодо інформування громадськості про успіхи та надбання у запобіганні злочинності.

Не залишаються осторонь від сприяння у запобіганні насильницьких злочинів проти життя і здоров'я особи щодо охорони громадського порядку й студенти закладів вищої освіти. Зокрема, О. М. Джужа наводить приклади, де на Рівненщині залучали до патрулювання у громадських місцях студентське громадське формування Національного університету «Острозька академія», у Донецьку – громадські формування з охорони правопорядку Донецького національного університету, у Вінниці – студенти Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського. Декілька років поспіль у Кам'янці-Подільському діяли громадські формування з допомоги міліції, котрі «переросли» в міську дружину, в яку об'єднали два студентських загони. Відрадно, що для фінансової підтримки цього загону міська рада віднайшла кошти в бюджеті [69, с. 7].

Оцінюючи дієздатність сформованої сучасної моделі запобігання правоохоронними органами насильницькій злочинності, яка залежить від соціально-економічних умов, Україна тяжіє до структурно-правових стандартів розвинутих держав Заходу без урахування перехідного періоду та нестабільної політичної й економічної ситуації в країні та кризи у світі загалом. Ці причини, на нашу думку та думку інших дослідників, впливають не ефективність діяльності правоохоронних органів щодо запобігання та протидії злочинності в

країні. Тому прогностичні оцінки мають пріоритетне значення для напрацювання і визначення кримінологічної стратегії і тактики виведення суспільства з анемічного стану [289, с. 31].

Попри результативну і скоординовану роботу правоохоронних органів Львівської області, у 2014 р. зниження рівня насильницької злочинності загалом не відбулося (+3,5%), зросла також кількість тяжких і особливо тяжких злочинів (на 17,9% та 23,1%), умисних убивств (на 2,5%), тяжких тілесних ушкоджень (на 8,9%), зокрема які призвели до смерті потерпілого (на 25,4%) тощо [10].

Відтак напрацювання стратегії і тактики в нашій державі з метою забезпечення активної наступальної протидії злочинності та досягнення уповільнення темпів її зростання на основі чітко визначених пріоритетів, поступового нарощування зусиль, удосконалення засобів і методів запобігання злочинності має здійснюватися паралельно з реформуванням правоохоронних органів.

Зокрема, однією з нагальних проблем є належна організація і здійснення координації діяльності правоохоронних органів щодо запобігання і припинення насильницької злочинності. Тут, на наш погляд, необхідно прийняти окремий закон України «Про взаємодію правоохоронних органів із державними та громадськими організаціями у протидії злочинності» (підтвердили 85% опитаних), на основі вітчизняного і зарубіжного досвіду сконструювати модель взаємодії правоохоронних органів з іншими державними органами і громадськими організаціями, що б використовувати реальні можливості нових владних, юридичних, економічних і соціальних структур у протидії злочинності.

З цього приводу слушно зауважують О. Г. Колб і З. В. Журавська: «діюча процедура профілактики злочинів в Україні є, образно кажучи, «обезголовленою», в державі жоден орган не відповідає за її результати та не управляє (і це головне) процесами профілактики злочинів» [104, с. 171]. Саме з огляду на ці та інші аргументи, вчені-теоретики останніми роками акцентують на необхідності створення служб профілактики у територіальних

органах поліції (89,7%) [104, с. 172], спеціальних аналітично-координаційних підрозділів боротьби зі злочинністю в УМВС та УСБ України в областях, обласних апаратах прокуратури, інших правоохоронних органах [25, с. 352]. Звісно, що утворення таких служб вимагає суттєвих матеріальних і людських ресурсів, однак, якщо зважати на шкоду злочинності, ті економічні, соціальні, моральні та інші втрати, до яких призводить це явище, такий аргумент немає бути визначальним [169, с. 76].

У цьому аспекті позиції практичних працівників не є однотайними. Зокрема, за результатами опитування 250 працівників правоохоронних органів Львівської, Рівненської та Тернопільської областей встановлено, що 55,4% із них вважають ефективним функціонування служб у структурі поліції, які займаються аналітичною діяльністю та виробленням практичних рекомендацій для профілактики злочинності, натомість 23,6% до цього ставляться негативно, а 18,9% – утрималися. З огляду на таку ситуацію, позиції працівників поліції, зокрема їхні пропозиції і рекомендації, мають стати предметом спеціального дослідження (Додаток Б п. 23).

Водночас, задля забезпечення належної протидії злочинності загалом в Україні мають створюватися підрозділи із запобігання злочинності, беручи за основу міжнародні структури. Так, сьогодні в Англії діє Національна агенція профілактики злочинності, що була заснована ще в січні 1996 р. та замінила Національний комітет профілактики злочинності, заснований 1993 р. Функціями Національної агенції є такі: координація діяльності всіх ключових учасників профілактики злочинності, залучення їх до роботи агенції, розвиток зв'язків між ними, підтримка зв'язків з іншими організаціями; ініціювання, розвиток та пропагування інноваційних ідей щодо допомоги у профілактиці злочинності та скорочення загрози злочинності шляхом проведення нових досліджень, узагальнення успішної практики; співпраця з поліцією, органами місцевої влади, приватних підприємств, громадськими організаціями, фондами, спілками, діяльність яких пов'язана з допомогою жертвам злочинів, дітям із неблагополучних сімей тощо; надання рекомендацій Міністерству

щодо провідних стратегій та проведення політики для створення необхідних умов ефективної профілактики злочинів [59, с. 146].

У країнах Скандинавії уже протягом 40 років діє комісія із профілактики злочинів та обстеження низькооплачуваних верств населення. Комісія, зокрема, складає оглядові оціночні таблиці кожного делінквента – моменту, коли він потрапив у поле зору поліції, і до його виправлення. Здійснюється збирання інформації про особисте життя, склад родини, захворювання, психічний стан тощо. У цих країнах розроблено правила доступу державних службовців до такої інформації, а також механізм своєчасного вилучення цих даних у разі виправлення. Наприклад, у Німеччині на основі використання сучасних розробок створена комп'ютерна програма, що дає змогу здійснювати автоматичний контроль за правильним і своєчасним вилученням з оперативної пам'яті ЕОМ матеріалів, де спливає строк давності.

Вивчення окремих наукових напрацювань [167, с. 158] та опитування практичних працівників засвідчило, що з метою поліпшення взаємодії поліції з населенням необхідно створити Всеукраїнський штаб громадських формувань щодо надання допомоги правоохоронним структурам у запобіганні злочинності як єдиний координаційний та методологічний центр регулювання діяльності всіх громадських формувань в Україні (52%); увести до штатів територіальних державних адміністрацій посади інструкторів з питань роботи з громадськими формуваннями (66,6%), а також керівників районних штабів, штабів мікрорайонів, спеціалізованих загонів та визначити джерела і розміри їх фінансування (45,7%); у закладах вищої освіти створювати молодіжні, студентські формування з охорони громадського порядку та запобігання насильницьким злочинам проти життя та здоров'я особи (62,4%) (Додаток Б п. 30). Водночас із 250 опитаних студентів 25,2% висловили бажання надавати допомогу поліції, тоді як 31,5% не бажають сприяти з цього питання і 44,3% утрималися від відповіді (Додаток Б п. 25).

Висновок до другого розділу

1. Нині в Україні правову основу запобігання злочинам, зокрема насильницьким проти життя та здоров'я, що вчиняються студентами ВНЗ, становить система чинного законодавства, а саме Конституція України, Кримінальний кодекс України та Кримінальний процесуальний кодекс України, Кодекс України про адміністративні правопорушення та окремі закони України, законодавчі акти та міжнародні угоди й договори, учасником яких є Україна, Укази Президента, Постанови КМУ та відомчі нормативні акти, а також Державні програми щодо профілактики правопорушень на певний період.

Водночас Українське законодавство потребує постійного удосконалення з питань забезпечення діяльності правоохоронних органів щодо запобігання насильницьким злочинам проти життя і здоров'я особи шляхом внесення відповідних змін до Законів України «Про Національну поліцію», «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про вищу освіту» та прийняття окремого закону «Про профілактику правопорушень».

2. Інформаційно-аналітичне забезпечення підрозділів Національної поліції України щодо запобігання насильницьким злочинам проти життя і здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ, ґрунтується на комплексному використанні загальних та спеціальних методик аналізу джерел кримінологічної інформації та інших інформаційних ресурсів з метою отримання нових знань стратегічного, організаційного, тактичного та прогностичного пошуку, збору, опрацювання, переосмислення, зберігання, видачі інформації про причини й умови вчинення зазначених злочинів та прийняття управлінських рішень щодо їх нейтралізації.

Класифіковано основні джерела щодо надходження до підрозділів Національної поліції України інформації про причини й умови, що сприяють вчиненню насильницьких злочинів проти життя і здоров'я особи та осіб серед студентства ВНЗ, схильних до їх вчинення.

3. Підрозділи Національної поліції України з метою вдосконалення запобігання насильницьким злочинам проти життя і здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ, використовують сили і засоби інших правоохоронних органів та громадськості. У межах внутрішньої взаємодії попередження насильницьких злочинів здійснюється між службами і підрозділами поліції (досудовим слідством, карним розшуком, патрульною службою та ін.)

Зовнішня взаємодія щодо запобігання насильницьким злочинам охоплює взаємодію поліції з правоохоронними органами України: СБУ, прокуратурою, Міністерством юстиції, ДПтС та ін.; державними міністерствами і службами (ДФІУ, ДПС, МФУ, МОН, ММС та ін.); судами з розгляду кримінальних проваджень; органами місцевої влади і самоуправління; адміністрацією і власниками підприємств і організацій; засобами масової інформації; окремими громадянами.

РОЗДІЛ 3

ЗАХОДИ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ НАСИЛЬНИЦЬКИМ ЗЛОЧИНАМ ПРОТИ ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я ОСОБИ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ СТУДЕНТАМИ ВНЗ

3.1 Загальнопрофілактичні заходи підрозділів Національної поліції України щодо запобігання насильницьким злочинам проти життя та здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ

Запобігання злочинності є найбільш гуманним способом впливу на криміногенну обстановку в суспільстві. Зокрема, вплив на особистість злочинця, умови й обставини, що сприяють формуванню й реалізації злочинного задуму, за допомогою превентивних засобів, дає змогу переривати злочинну діяльність на стадії задуму або у процесі, не допустити настання шкідливих наслідків від посягань на суспільні відносини [57, с. 40].

У кримінології запобігання злочинності розглядається як широкий комплекс взаємозалежних заходів, що здійснюють державні органи й громадськість з метою запобігання будь-яким правопорушенням і причинам, що їх породжують [13, с. 26].

А. Закалюк визначає запобігання злочинам як соціальну діяльність щодо усунення причин та умов злочинності, яка є різновидом соціального контролю та соціальної профілактики антигромадської поведінки, зокрема тієї, що виявляється у вчиненні злочину [175, с. 243].

Своєю чергою, В. В. Лунєєв визначає соціальний контроль як систему економічних, правових, організаційних, ідеологічних, соціально-психологічних, оперативних та репресивних заходів, спрямованих на протидію злочинності [162, с. 78–81].

З цього приводу О. М. Литвак наголошує, що недержавний соціальний контроль здійснюють насамперед недержавні інституції – церква, родина, громада та інші, спираючись на моральні, історичні, релігійні звичаї і традиції [148, с. 358].

Вплив на злочинність, на думку В. В. Голіної, передбачає вирішення завдань, зумовлених особливостями об'єкта соціального контролю. Це, зокрема:

- 1) виявлення і опис кількісних і якісних закономірностей у розвитку злочинності в країні і в окремих її регіонах;
- 2) виявлення внутрішніх зв'язків злочинності;
- 3) встановлення особливостей структури злочинності;
- 4) аналіз взаємозв'язків між злочинністю й ефективністю діяльності різних суб'єктів профілактики, передусім правоохоронних органів, діяльність яких спрямована на спеціально-кримінологічні попередження злочинності [53, с. 42–52].

Проблемам здійснення загальної профілактики злочинів підрозділами Національної поліції України приділили увагу такі визначні науковці, як А. І. Алексєєв, Г. А. Аванесов, Ю. М. Антонян, О. М. Бандурка, І. І. Басецький, Є. І. Броділовський, Ю. Д. Блувштейн, М. П. Водько, Д. В. Гребельський, О. М. Джужа, О. Ф. Долженков, П. І. Іванов, В. Ф. Зудін, А. І. Зубків, Г. Г. Зуйков, І. П. Козаченко, Ю. Я. Кондратьєв, Г. Г. Лаєвський, А. Г. Лекарь, О. М. Литвак, А. Г. Маркушин, С. С. Овчинський, В. Л. Ортинський, В. Г. Самойлов, Г. К. Синілов, В. П. Шиєнок, А. Б. Утевський, В. В. Шендрик, О. В. Філімонов, О. О. Юхно та ін.

Зокрема, у своїх дослідженнях більшість із них і не розглядала використання спеціальних сил, засобів органів внутрішніх справ у запобіганні злочинам. Однак їхні наукові висновки створили кримінологічну теорію, стали фундаментом формування світоглядних принципів і теоретичних концепцій запобігання (профілактики) злочинів [254, с. 220].

У системі профілактики злочинів не отримало вирішення також питання щодо поділу її на рівні, які автори інтерпретують по-різному.

Наприклад, О. М. Яковлев виокремлює такі рівні профілактики злочинів:

- 1) загальносоціальна профілактика, тобто профілактична діяльність, що здійснюється у суспільстві загалом;
- 2) профілактика у соціальних групах і колективах;
- 3) індивідуальна профілактика (рання і безпосередня) [291, с. 3].

Відтак загальна профілактика охоплює загальносоціальну та спеціально-кримінологічну профілактики [249]. Спеціально-кримінологічна профілактика – це сукупність заходів, спеціально спрямованих і цілеспрямованих на боротьбу зі злочинністю, які здійснюють органи, підприємства, організації, установи, наділені функціями відповідно до нормативно-правових актів, пов'язаних з цією боротьбою.

Спеціально-кримінологічна профілактика злочинності, на відміну від загальносоціальної, має цілеспрямований характер на недопущення злочинів. Спеціальне призначення для виявлення, блокування, нейтралізації або усунення причин та умов злочинності – її профілююча ознака та головна особливість. Водночас спеціально-кримінологічна профілактика передбачає запобігання злочинам на стадії задуму, готування, а також припинення вже розпочатих злочинів [227, с. 88].

Відтак О. М. Литвинов та інші науковці відносять органи внутрішніх справ (поліцію) до суб'єктів спеціально-кримінологічної профілактики злочинів [258, с. 27; 198].

Підрозділи Національної поліції України займають особливе місце серед суб'єктів запобігання злочинності, метою запобіжної діяльності яких є:

- організація реалізації державної стратегії запобігання правопорушенням, зокрема й злочинним;

- створення правової основи, організаційних, тактичних, матеріально-технічних та інших умов здійснення запобігання правопорушенням;
- виявлення, усунення або нейтралізація криміногенних чинників;
- виявлення, попередження, припинення та розслідування злочинів;
- забезпечення відшкодування збитків, завданих злочинами, фізичним і юридичним особам та державі;
- всебічне, повне та своєчасне інформування громадськості про результати запобіжної діяльності [180].

Профілактика насильницької злочинності здебільшого спрямована на втілення в життя широких соціальних програм. Водночас поліція має особливу роль у досягненні практичних і стратегічних цілей запобігання насильницькій злочинності через специфіку своєї діяльності. Зокрема, ст. 2 «Основні завдання поліції» Закону України «Про Національну поліцію» на перше місце висуває забезпечення особистої безпеки громадян, захист їх прав і свобод, законних інтересів. У відомчих нормативних актах питання боротьби з тяжкими насильницькими посяганнями на особу також посідають провідне місце. Такі фонові явища, як пияцтво, алкоголізм, наркоманія, проституція, бездоглядність й інші, є безпосереднім об'єктом профілактичної діяльності поліції [270, с. 280].

Безпосереднім обов'язком підрозділів Національної поліції України є забезпечення принципу невідворотності покарання за насильницькі злочини й інші протиправні діяння, передбачені нормами кримінального закону з подвійною превенцією (погроза вбивством, завдання шкоди здоров'ю, зґвалтування), а також тими, що встановлюють відповідальність за незаконне придбання, передачу, збут, зберігання, перевезення або носіння зброї, боєприпасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв тощо, й окремими нормами адміністративного законодавства (дрібне хуліганство, стрільба з вогнепальної зброї в населених пунктах та у невідведених для цього місцях або порушенням установленого порядку,

розпивання спиртних напоїв у громадських місцях або поява в громадських місцях у стані алкогольного сп'яніння, заняття проституцією тощо). Це сприяє досягненню профілактичного ефекту в боротьбі з посяганнями на життя і здоров'я особи [227, с. 281].

Об'єктивним наслідком профілактики насильницьких злочинів проти життя і здоров'я особи, на думку О. М. Джужі, має бути зниження інтенсивності злочинів та фонових явищ (алкоголізму, наркоманії, сексуальної розбещеності) тощо [68, с. 235].

Слід зазначити, що підрозділи Національної поліції – це органи виконавчої влади, які входять до єдиної системи озброєних правоохоронних органів у структурі МВС України і здійснюють охорону життя, здоров'я, прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина, інтересів суспільства і держави, всіх форм власності від злочинних посягань [179, с. 22].

Відтак підрозділи Національної поліції України реалізують державну кримінологічну політику щодо стратегії і тактики запобігання насильницькій злочинності проти життя і здоров'я особи шляхом використання спеціальних сил і засобів з метою впливу на рівень, структуру та динаміку злочинності. На основі наукових досліджень розробляють заходи, які охоплюють державні програми щодо підвищення ефективності виявлення та попередження злочинів на певний період [189, с. 48].

Профілактика злочинів, вважає А. З. Жалінський, може ефективно здійснюватися лише за наявності: мети діяльності стосовно всіх елементів і на всіх рівнях; кадрів – для реалізації цієї мети; порядку проведення діяльності, її правової і методичної регламентації; матеріальних ресурсів, необхідних для проведення профілактичної діяльності [80, с. 41].

Тимчасом В. Шендрик і О. Сафонов наводять основні чинники, які негативно впливають на діяльність підрозділів МВС щодо запобігання

злочинам, зокрема: швидку криміналізацію населення; недосконалість правових основ щодо запобігання; неналежне методичне забезпечення щодо виявлення та попередження злочинів та ін. [275, с. 150–155].

На основі опитування співробітників підрозділів Національної поліції України визначено чинники, які впливають на результати запобігання насильницьким злочинам проти життя і здоров'я особи, а саме: недосконалість нормативно-правового регулювання запобіжної діяльності (відсутність спеціального Закону України) (82,3%); відсутність окремого підрозділу в МВС щодо кримінологічного прогнозування, програмування (планування) й організації взаємодії з іншими правоохоронними структурами, державними і громадськими організаціями щодо запобігання злочинам (77,4%); відсутність основних критеріїв обліку й оцінки запобігання злочинам поліцією (61,2%); плинність кадрів МВС, що знижує результативність запобіжної діяльності (88,7%); неналежне методичне забезпечення щодо виявлення і попередження насильницьких злочинів (недосконале ведення оперативно-розшукових справ щодо документування злочинних дій на стадії опитування) (64,8%); недосконале технічне й матеріальне забезпечення запобіжної діяльності підрозділів поліції тощо (55,6%) (Додаток Б п. 37).

Залежно від спрямування загально-профілактичних заходів (на які явища і процеси) І. М. Даньшин, В. В. Голіна й О. Г. Кальман виокремлюють такі види профілактики:

1) профілактика випередження – сукупність заходів, які спрямовані на завчасне запобігання виникненню криміногенних явищ і процесів у суспільному житті;

2) профілактика обмеження – сукупність заходів, які перешкоджають поширенню в країні або на певній адміністративно-територіальній одиниці криміногенних явищ, детермінації окремих видів злочинності та формуванню типових рис різних категорій злочинців;

3) профілактика усунення – сукупність заходів, які спрямовані на ліквідування негативних процесів та явищ і запобігають новій активізації їх дій;

4) профілактика захисту – сукупність заходів, що здійснюються з метою усунення умов, що сприяють вчиненню злочинів, та (опосередковано) антисуспільних поглядів [124, с. 96–98].

Попередження злочинів, на думку О. М. Джужі, здійснюється за допомогою системи соціальних і правових дій, спрямованих на усунення причин і умов вчинення злочинів, які становлять основу запобігання злочинності і її ліквідування [196, с. 173].

Розглядаючи структуру загальної профілактики злочинів за конкретною спрямованістю запобіжних заходів Я. Ю. Кондратьєв називає два види цієї діяльності.

До першого з них – загальної профілактики – відносить заходи, мета яких полягає у створенні об'єктивних умов, що виключають або утруднюють скоєння злочинів, до другого виду – індивідуальної профілактики – заходи, спрямовані на недопущення злочинної поведінки конкретною особою [108, с. 141].

Своєю чергою, профілактичні заходи поділяються на:

1) загальносоціальної профілактики злочинів, яка здійснюється в межах суспільства загалом (33%);

2) профілактики злочинів у соціальних групах та колективах (32%);

3) індивідуальної профілактики злочинів (рання та безпосередня) (35%) [271, с. 5].

Спеціально кримінологічне попередження складається з трьох самостійних напрямів: кримінологічна профілактика (діяльність з усунення, ослаблення і нейтралізації чинників, що породжують злочинність і сприяють учиненню злочинів); запобігання злочинам (система дій, спрямованих на перешкоджання здійсненню злочинного наміру конкретної особи до початку

посягання на стадіях виявлення умислу або приготування до злочину); припинення злочинів (спрямоване на переривання уже розпочатої злочинної діяльності) [98, с. 28; 212, с. 253].

У рамках здійснення загальної профілактики злочинів поліція застосовує методи профілактики правопорушень. Зокрема, О. Андрєєва визначає методи профілактичної діяльності як сукупність заходів, спрямованих, з одного боку, на ліквідацію, нейтралізацію або локалізацію криміногенних чинників, а з іншого, – на зміцнення і розвиток антикриміногенних засад. Відтак методи загальної профілактики характеризуються межами функціонування й охоплюють ті сфери суспільного життя, в яких діють детермінанти правопорушень, ті процеси, які справляють негативний вплив на потенційних правопорушників [278, с. 437].

Запобігання підрозділами Національної поліції України насильницьким злочинам проти життя і здоров'я особи має ґрунтуватися на:

- кримінологічній характеристиці цієї злочинності та протидії в сучасний період;
- знаннях реального стану і тенденцій насильницької злочинності;
- фахових прогностичних оцінках на певний період запобігання насильницькій злочинності;
- поєднанні державних, правоохоронних і громадських сил і засобів у цій діяльності;
- використанні вдосконаленої правової бази щодо запобігання;
- спеціалізації інформаційного забезпечення запобігання (окремої бази даних) [184, с. 37];
- сучасній методології запобігання, організаційних формах і методах управління:
 - наявності кваліфікованих кадрів і матеріальних ресурсів;
 - розподілі функцій між окремими суб'єктами запобіжної діяльності з метою уникнення дублювання [292, с. 137].

У результаті дослідження практичної діяльності, теоретичних основ та інтерв'ювання встановлено, що до загальних профілактичних заходів насильницьких злочинів проти життя і здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ, необхідно віднести:

– усунення, послаблення або нейтралізацією криміногенних чинників, пов'язаних із зниженням життєвого рівня студентів (збільшення державного замовлення та розміру стипендій) (40%);

– належні організаційно-управлінські заходи попередження насильницької злочинності у рамках правоохоронної діяльності (44,1%);

– стимулювання повноти виявлення і розслідування насильницьких злочинів, подолання «ножиць» між тенденціями злочинності та практикою вибору засобів попередження і застосування покарань тощо (55,6%) [88, с. 228–229];

– усунення чи обмеження криміногенних чинників через формування у студентів моральної позиції (76,3%), орієнтованої на основні загальнолюдські цінності (заходи, що формують в суспільній свідомості нетерпимість до злочинів та інших правопорушень; заходи підвищення загальної, побутової, статевої, правової культури студентів). Особливу увагу слід приділяти молоді, яка через недостатню сформованість світогляду і навичок соціальної життєдіяльності, різку зміну ідеологічних цінностей у суспільстві піддається негативним впливам, наслідуванню негативних стандартів поведінки, що заповнює вакуум соціальних орієнтацій;

– встановлення контролю за засобами масової інформації та естради, які пропагують насилля всупереч міжнародно-правовим зобов'язанням України, злочинний спосіб життя (кримінальна субкультура), привабливість і безпечність заняття злочинною діяльністю, норми спілкування в злочинному середовищі (52,8%);

– викорінення таких негативних чинників, як соціальна несправедливість, корупція, національна ворожнеча та насильство загалом (розгорнута російськими ЗМІ) (78,4%);

– встановлення міжвідомчої співпраці на інформаційно-методичному рівні та у рамках проведення спільних профілактичних операцій (59,4%);

– проведення профілактичних заходів із правової пропаганди (спрямовані на виховання правосвідомості студентів для досягнення рівня дотримання правових норм за особистим переконанням та виховання профілактичної активності студентів тощо) (60,4%) (Додаток Б п. 29).

Для реалізації загальнопрофілактичних заходів вважаємо за доцільне створення комплексних молодіжних програм загальнодержавного та локального рівня щодо запобігання вчиненню злочинів молоддю (студентами). Такі програми повинні мати і комплексний, і адресний характер, оскільки складність всієї системи попередження злочинів серед молоді має багаторівневий та різноаспектний характер [61, с. 253; 42, с. 118].

За спрямованістю профілактичної діяльності виокремлюють такі основні види засобів, що використовуються підрозділами Національної поліції України у запобіганні насильницьким злочинам: правові (спрямовані на недопущення вчинення правопорушень та різних форм протиправної поведінки) (66,4%); кримінологічні (спрямовані на недопущення злочинних проявів) (75,7%); кримінально-правові (здійснюється стосовно осіб, які вчинили злочини та потребують виправлення) (35,7%); оперативно-розшукові (оперативні підрозділи карного розшуку провадять діяльність щодо виявлення й усунення (нейтралізації) причин і умов, що сприяють скоєнню злочинів, виявлення осіб, схильних до вчинення злочинів, застосування до них заходів щодо подальшої їх відмови від злочинних намірів за допомогою і гласних, і негласних оперативно-розшукових сил, засобів та методів) (88,4%) [280, с. 512] (Додаток Б п. 35).

Свого часу А. Ю. Шумілов зазначав, що запобігання злочинам спеціальними підрозділами ОВС (карним розшуком) відбувається за допомогою використання комплексу оперативно-розшукових заходів

профілактичного характеру. До них він відносить установлення криміногенних зон, прогнозування ймовірних криміногенних тенденцій тощо. Ціль такого попередження полягає у запобіганні суспільно небезпечному діянні ще до того, коли особа (особи) візьметься до його безпосереднього готування або замаху [285, с. 131].

Уже сучасні автори відкритих підручників із оперативно-розшукової діяльності виокремлюють у структурі оперативно-розшукового запобігання низку самостійних елементів, до яких, зокрема, відносять:

– вивчення за допомогою засобів і методів оперативно розшукової діяльності контингенту осіб, що перебувають під оперативно-профілактичним спостереженням;

– документування фактів і обставин, дій цих осіб, що забезпечує успіх індивідуально-профілактичних заходів;

– ініціативне здійснення пошукових заходів для виявлення ознак підготовки злочинів, злочинних намірів або злочинної діяльності осіб, що перебувають під оперативно-профілактичним спостереженням, їхньої причетності до злочинів, що залишились нерозкритими;

– реалізація отриманих матеріалів, що гарантує конспірацію оперативних джерел інформації [262, с. 586–588].

Запобігання злочинам оперативно-розшуковими заходами, вважає О. М. Литвинов, – доволі дієвий і перспективний напрям діяльності оперативних підрозділів органів внутрішніх справ. На його думку, воно дозволяє досягти поставлених цілей у стислий термін із меншими матеріальними втратами, забезпечує надійне запобігання шкідливим наслідкам, звужує сферу застосування заходів кримінального покарання [152, с. 27–28].

Із таким визначенням оперативно-розшукового запобігання можна було б погодитися, з огляду на аргументи дослідників щодо його користі, дієвості й ефективності. Однак, як зазначає О. О. Юхно, дані про стан,

структуру і динаміку злочинних проявів в Україні засвідчує, що теоретичні й прикладні аспекти оперативно-розшукового запобігання злочинам є вкрай недосконалими [289, с. 40].

За результатами опитування співробітників правоохоронних органів встановлено, що зазвичай у рамках запобігання насильницьким злочинам проти життя і здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ, вони застосовують такі заходи:

- аналіз оперативно-розшукових і інших даних про причини й умови, що сприяють вчиненню насильницьких злочинів та інших правопорушень, що вчиняються студентами (68,2%);

- розробка рекомендацій щодо усунення причин та умов, що сприяють вчиненню насильницьких злочинів (55,3%);

- подання Міністерству освіти та науки, місцевим органам виконавчої влади у сфері освіти і науки узагальненої інформації з цього питання (61,7%);

- правове виховання студентів ВНЗ (35,6%);

- розробка та реалізація комплексних і цільових програм щодо запобігання насильницьким злочинам проти життя і здоров'я особи та іншим правопорушенням, а також спеціальних планів профілактики зазначених злочинів у конкретній області, районі, навчальній установі за окремими правопорушеннями (58,4%);

- залучення студентських та інших громадських формувань до профілактичної діяльності (35%);

- взяття на профілактичний облік студентів із чітко вираженою антигромадською поведінкою, студентів, які систематично порушують громадський порядок (47,8%);

- виявлення неблагополучних сімей студентів із антисоціальною поведінкою (35,9%);

- організація взаємодії з питань профілактики насильницьких злочинів з іншими правоохоронними органами та громадськими формуваннями

правоохоронної спрямованості щодо безпосередньої участі у профілактичних заходах стосовно студентів ВНЗ (48,4%);

– вивчення й впровадження позитивного досвіду щодо здійснення підрозділами поліції запобіжної діяльності стосовно злочинів проти життя і здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ, та поширення найбільш дієвих заходів (51,2%) (Додаток Б п. 40).

Своєю чергою, підрозділи карного розшуку провадять свою діяльність щодо запобігання насильницьким злочинам проти життя і здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ, за такими напрямки:

– оперативне відпрацювання конкретних закладів вищої освіти під час проведення загальнопрофілактичних операцій (82,8%)

– виявлення студентів, схильних до вчинення зазначених злочинів, з метою профілактичного впливу, який сприятиме переорієнтації таких студентів, схиланню до відмови від злочинних намірів (86,8%);

– припинення злочину на стадії підготовки чи замаху на його вчинення (44,3%) (Додаток Б п. 41).

Для виявлення причин і умов, які сприяють учиненню насильницьких злочинів серед студентів ВНЗ, працівники карного розшуку мають володіти сучасними методиками отримання оперативної інформації, яка надходить із різних джерел (гласних і негласних) і дає змогу розробляти і здійснювати профілактичні заходи.

Як зазначає М. А. Рогов, не володіючи інформацією про явища, які перебувають у причинному зв'язку зі злочинними діяннями, неможливо правильно організувати профілактичну роботу, забезпечити досягнення її цілей [235, с. 75; 267, с. 46].

Відтак працівники карного розшуку для виявлення причин і умов, які сприяють учиненню насильницьких злочинів студентами ВНЗ, послуговуються такими джерелами інформації: від негласних співробітників (88%); у процесі вивчення справ кримінального

провадження (56,7%), оперативно-розшукових справ (42,4%); від службових осіб (24,5%); у процесі отримання заяв від громадян (27,2%), із публікацій у засобах масової інформації (18,3%); від інших правоохоронних органів (21,5%), а також шляхом застосування методу ОРД (розвідувального опитування – 61,4%) [117, с. 132].

Організацію та порядок проведення оперативно-профілактичних заходів затверджено наказом МВС України від 04.07.2008 р. № 324, відповідно до якого оперативно-профілактичні заходи можуть проводитися на загальнодержавному, регіональному й місцевому рівнях, а також у взаємодії з іншими центральними органами виконавчої влади України та відповідними органами інших держав (на міждержавному рівні).

Підрозділи Національної поліції України з метою усунення детермінантів вчинення насильницьких злочинів проти життя і здоров'я особи, зокрема й студентами ВНЗ, здійснюють такі загальнопрофілактичні заходи:

1) цільові загальнопрофілактичні операції (сукупність оперативно-розшукових та профілактичних заходів, що здійснюються органами та підрозділами внутрішніх справ і спрямовані на посилення протидії правопорушенням окремих видів (незаконний обіг наркотичних засобів та психотропних речовин; незаконне носіння зброї) або в окремих сферах діяльності (незаконний обіг підакцизних товарів): «Фальсифікат», «Зброя та вибухівка», «Мак», «Шприц», «Трал» та ін.;

2) комплексні оперативно-профілактичні заходи (сукупність оперативно-розшукових та профілактичних заходів, спрямованих на активізацію зусиль органів та підрозділів внутрішніх справ за всіма або основними напрямками оперативно-службової діяльності з метою «оздоровлення» оперативної обстановки у разі її ускладнення): «Допінг», «Батискаф», «Канал» [280, с. 514].

Тимчасом у разі ускладнення оперативної обстановки в регіонах за всіма або окремими напрямками оперативно-службової діяльності, коли для її стабілізації необхідна активізація значних зусиль і комплексного залучення наявних та додаткових сил та засобів органів і підрозділів внутрішніх справ, проводяться загальнопрофілактичні заходи.

Так, за даними Департаменту ДІАЗ МВС України, підрозділами ОВС було проведено у 2014 році (у зазначених областях) проведено 78 загальнопрофілактичних заходів, зокрема щодо усунення окремих причин та умов, які детермінують вчинення насильницьких злочинів проти життя і здоров'я особи (вилучено 542 одиниці зброї, 39 кг наркотичних засобів тощо).

У результаті дослідження практичної діяльності підрозділів поліції встановлено, що з метою усунення причин та умов вчинення насильницьких злочинів студентами ВНЗ необхідним є скерування подань до Міністерства освіти та науки, місцевих органів виконавчої влади у сфері освіти і науки узагальненої інформації.

Відтак аналіз направлених підрозділами поліції звернень до підрозділів МОН щодо усунення причин і умов засвідчує таку ситуацію: отримано відповідей у термін до одного місяця (26,2%); до двох місяців (23,1%); скеровувались повторно (24%); не отримано відповідей (26,7%).

Однією з форм попереджувальної діяльності підрозділів Національної поліції України є роз'яснювальна робота у студентському середовищі про детермінанти, які спонукають до вчинення насильницьких злочинів. Це, зокрема, інформування студентів про наслідки вживання наркотичних засобів та алкогольних напоїв, які призводять до насильницьких злочинів проти життя і здоров'я особи. Така роз'яснювальна робота здійснюється під час лекцій, у друкованих

виданнях (посібниках), в аудіовізуальних засобах масової інформації (демонстрація фільмів) (65%), проведення науково-практичних заходів (35%) у ВНЗ зі залученням лікарів, експертів, фахівців центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, соціологів, кримінологів.

Дослідження окремих ВНЗ на предмет формування у студентів навичок здорового способу життя засвідчило, що з цією метою у ВНЗ розроблялися буклети і плакати, спрямовані на популяризацію фізичної культури (26%), розумової діяльності та морального портрета студента (22,4%), висвітлювалися негативні вчинки, що трапляються у студентській спільноті (17,2%), не проводились заходи (34,4%).

У межах інтерв'ювання також встановлено, що підвищенню ефективності запобігання насильницької злочинності проти життя і здоров'я особи, що вчиняється студентами ВНЗ, сприяє:

– висвітлення у ЗМІ результатів проведення профілактичних заходів, що здійснювали працівники НПУ та МОН щодо протидії незаконному розповсюдженню наркотиків серед молоді (69,5%);

– створення служби кваліфікованої екстреної психологічної допомоги студентам у телефонному режимі (54,7%);

– проведення працівниками поліції під час чергування та патрулювання рейдів за місцем скупчення молоді (концерти, футбольні матчі тощо) (47%);

– розроблення спільно з персоналом закладів вищої освіти методики антикримінального навчання профілактичної спрямованості (видання відповідних методичної та практичної літератури, програмне забезпечення) (65,4%);

– лекції у закладах вищої освіти щодо підвищення рівня правової пропаганди зі залученням фахівців різних галузей – юристів, соціологів, психологів, лікарів тощо (43%).

– з метою підготовки високопрофесійних співробітників НПУ закладах вищої освіти введення у межах навчальної дисципліни «Кримінологія» курсу

лекцій на тему: «Вікові психологічні особливості злочинності студентів», «Особливості злочинної психології студентів» з обов'язковим урахуванням історичних, географічних, соціально-економічних особливостей регіону (55,4%) (Додаток Б п. 42).

У цьому контексті поділяємо пропозиції О. А. Гапона та І. Р. Шинкаренка виокремлювати такі способи усунення окреслених проблем: введення спеціальних курсів за окремими напрямками протидії злочинності та методики виявлення, попередження та припинення злочинів; розроблення прикладних комп'ютерних програм із методикою протидії окремим видам злочинів; проведення практичних занять на базі окремих органів внутрішніх справ та їх оперативних підрозділів [43, с. 16].

Окрім того, вважаємо за необхідне, щоб підготовка майбутніх правоохоронців у ВНЗ МВС здійснювалася за єдиними для всіх вищів програмами. Також, на думку М. Л. Шелухіна, підготовка фахівців у сфері протидії злочинності має проходити поетапно й винятково у ВНЗ системи МВС. Так, сучасна реальність у сфері впливу на злочинність наполягає на визнанні негласної сфери захисту людини й суспільства від злочинних посягань, що складалася впродовж багатьох десятиліть, не лише єдиним самостійним видом соціально корисної юридичної діяльності, а й таким, що підлягає правовому регулюванню за загальними правилами [280, с. 36].

Вибір форми діяльності з усунення причин і умов, які сприяли вчиненню протиправної поведінки, обумовлюється обставинами вчиненого діяння, а також обставинами, що склалися на момент прийняття рішення, профілактичного характеру; іншими чинниками, пов'язаними із причинами й умовами, що сприяли вчиненню протиправної поведінки [193, с. 194].

Важливе значення для ефективності запобігання насильницькій злочинності за участі студентів на регіональному рівні мають заходи,

спрямовані на підтримку й розвиток культури в регіоні, збереження та розвиток духовно-моральної спадщини (зокрема релігії).

Практикою встановлена залежність між освітнім та культурним рівнем людей, їх вихованням та ризиком скоєння злочинів. Зміни, що відбуваються в нашому суспільстві, супроводжуються існуючими ідеями вседозволеності, споживацькими ідеалами «гарного» життя, жорстокістю, підміною культури її сурогатами, звичаями та жаргонами злочинного середовища, які мають бути нейтралізовані правовим вихованням студентів [240, с. 34].

Одним із чинників ефективності запобігання підрозділами Національної поліції України насильницьким злочинам проти життя і здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ, є визначення критеріїв оцінки профілактичної діяльності.

Відповідно до Системи оцінки діяльності Міністерства внутрішніх справ України, затвердженої наказом МВС України від 20.01.2011 № 17, загальними критеріями оцінки профілактичної роботи ОВС за ефективністю роботи є кількість зареєстрованих злочинів, припинених на стадії готування і замаху (ст.ст. 14, 15 КК України) [274, с. 182].

Так, відповідно до Настанови про діяльність органів і підрозділів Міністерства внутрішніх справ України з попередження злочинів, затвердженої наказом МВС України від 25.06.2001 № 507, ефективність роботи з попередження злочинів визначається ступенем її позитивного впливу на структуру, динаміку і рівень злочинності на території держави, області, міста, району, реальний стан громадського порядку і громадської безпеки на вулицях і в інших громадських місцях, житловому секторі, на об'єктах транспорту і транспортних магістралях. Водночас основним критерієм оцінки діяльності поліції з попередження злочинів завжди є думка населення про цю роботу.

Відтак у рамках опитування встановлено, що основу критеріїв оцінки запобіжної діяльності насильницьким злочинам проти життя і здоров'я

особи, що провадять підрозділи Національної поліції України, мають становити такі кількісні та якісні показники:

– думка громадськості щодо роботи підрозділів МВС стосовно стану запобігання злочинам проти життя і здоров'я особи на території обслуговування (на підставі аналізу матеріалів соціологічного опитування, засобів масової інформації, правозахисних організацій та інших недержавних установ тощо) (87,5%);

– кількість виявлених підрозділами МВС осіб, схильних до вчинення насильницьких злочинів проти життя і здоров'я особи, та стан профілактичної роботи з ними (82,9%);

– стан віктимологічної профілактики насильницьких злочинів проти життя і здоров'я особи, що здійснюють підрозділи ОВС на території обслуговування (72,4%);

– кількість фактів попередження підрозділами МВС насильницьких злочинів проти життя і здоров'я особи шляхом виявлення осіб, які мали намір вчинити злочин і поставлені на облік (76,2%);

– кількість припинених підрозділами МВС насильницьких злочинів проти життя і здоров'я особи на стадії готування чи замаху (88,9%);

– кількість розслідуваних підрозділами МВС насильницьких злочинів проти життя і здоров'я особи «за гарячими слідами» та злочинів минулих років тощо (82,1%) (Додаток Б п. 43).

3.2 Індивідуально-профілактичні заходи підрозділів Національної поліції України щодо запобігання насильницьким злочинам проти життя та здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ

Нині особлива увага правоохоронних органів має приділятися профілактиці злочинів на індивідуальному рівні. Як зазначив Д. А. Шестаков, під індивідуальною профілактикою злочинів розуміють здійснення з метою запобігання злочинам впливу на конкретну особу або на її безпосереднє оточення, що складається в соціальній або психологічній підтримці, а за необхідності також відповідного контролю [282, с. 254–255].

Відповідно до наказу МВС України від 25.06.2001 р. № 507 «Про затвердження Наставови про діяльність органів та підрозділів внутрішніх справ України з попередження злочинів», індивідуальна профілактика злочинів – це вид діяльності працівників органів та підрозділів внутрішніх справ щодо виявлення, послаблення впливу та нейтралізації дій, причин і умов, які сприяють їхньому вчиненню, вживання заходів до осіб, поведінка яких свідчить про високу імовірність скоєння ними злочину [225, с. 1].

О. М. Бандурка, здійснюючи прогнозування на 2010–2015, зазначав, що слід очікувати ускладнення соціально-кримінологічних характеристик злочинності. Прогнозується помітне зростання криміналізації в середовищі соціально незахищених груп населення, у тому числі серед студентів, а також інших осіб, що мають доходи нижчі прожиткового мінімуму. Очікується збільшення кількості злочинів, вчинених жінками та неповнолітніми. Крім того, особливу небезпеку становитиме криміналізація молодіжного середовища [17, с. 9].

Водночас існує тенденція, на яку зауважила В. В. Голіна, а саме, що тяжкі та особливо тяжкі насильницькі злочини проти життя та здоров'я особи за своїм характером вирізняються підвищеною жорстокістю, нелюдським ставленням до жертв. Як свідчить слідчо-судова практика, найжорстокіші

вбивства, поєднані із заволодінням матеріальними цінностями (часто дуже незначної вартості), вчиняють саме особи молодого віку [54, с. 5].

Проблему формування наукових засад тактики індивідуальної профілактики злочинів і в теоретичному аспекті, і на прикладному рівні у кримінологічній науці вивчали такі вчені, як Г. А. Аванесов, Ю. М. Антонян, С. І. Герасимов, В. В. Голіна, О. М. Джужа, А. Ф. Зелінський, С. Лейкіна, Г. М. Міньковський, Г. С. Саркісов та ін.

У науковій літературі наводяться різні визначення індивідуальної профілактики злочинів, але найбільш конкретизованим А. І. Алексеева й А. Б. Сахарова, котрі визначають її як систему цілеспрямованого, організованого, з урахуванням педагогічних вимог, виховного впливу на свідомість, почуття, волю особи, що профілакується, з метою усунення, нейтралізації, блокування у неї негативних і, одночасно, формування позитивних якостей, стереотипів і звичок законослухняної поведінки [6, с. 5].

Своєю чергою, О. М. Джужа індивідуальну профілактику визначає насамперед як процес впливу на тих осіб, від яких можна очікувати вчинення злочинів, та їх соціальне оточення. Цей вид діяльності є цілеспрямованою роботою з конкретно людиною та її найближчим оточенням. Об'єктами такої профілактики є індивіди, поведінка та спосіб життя яких свідчать про реальну ймовірність учинення ними злочинів. Погляди, мотиви, система ціннісних орієнтацій особи можуть стати основою для профілактичного впливу на неї лише тоді, коли ці погляди, мотиви, орієнтації мали вияв в антигромадській поведінці. З огляду на механізм злочинної поведінки, індивідуальна профілактика має бути спрямована на особу та її негативні риси, на середовище, що формує цю особу, а також на умови, обставини, ситуації, що сприяють або полегшують вчинення злочинів. Відтак зауважимо, що йдеться про безпосередню діяльність відповідних суб'єктів, тобто тих, від кого виходить такий вплив [175, с. 301].

Індивідуальна профілактика злочинної поведінки студентів ВНЗ має складатися з послідовного усунення об'єктивних негативних явищ соціально-економічного, ідеологічного, соціально-психологічного характеру (88,4%); викорінювання негативних обставин в організації їх життя, діяльності, побуту й дозвіллі (78,7%); з обов'язкової реалізації принципу невідворотності відповідальності за свою поведінку (90%): усунення криміногенних чинників, що сприяють мотивації того чи іншого виду їх злочинної поведінки (85,6%) (Додаток А п. 30).

Індивідуальна профілактика злочинів проти життя та здоров'я особи, що вчиняється студентами ВНЗ, класифікується за формами на ранню та безпосередню. Рання профілактика стосується студентів, які перебувають на початковому етапі криміналізації, у рамках якої необхідно виявляти джерела кримінальних та інших антисуспільних впливів на студента, якщо цей вплив ще не подіяв на його поведінку (66,7%); одночасно виявляти контакти або обставини, що негативно впливають на студентів (33,3%) (Додаток Б п. 44).

Завдання ранньої профілактики полягає у запобіганні джерелам негативного впливу і роз'ясненні студентам небезпечності таких контактів (надмірне вживання спиртного, зустрічі з раніше судимими особами). Ранню профілактику можна поділити на два види: а) здійснення профілактичних заходів стосовно оточуючих осіб, які можуть вплинути на студента (знайомі (25%), близькі родичі (28,2%), однокурсники (56,8%); б) здійснення профілактичного впливу стосовно конкретного студента, який схильний до правопорушень (76%) (Додаток Б п. 46).

Тимчасом безпосередня профілактика стосується студентів, поведінка яких свідчить про розвиток у них негативних інтересів, звичок, стереотипів (відчуження від позитивного мікросередовища студентів (45,8%); сумнівні знайомства (68,4%); безпосередні контакти з кримінальним середовищем (38%); з особами, що надмірно вживають

алкоголь (27,5%); із особами, що немедично вживають наркотичні засоби (21,1%); з особами, що вчиняють адміністративні правопорушення (19,2%)) (Додаток Б п. 45).

Завдання безпосередньої профілактики – стримати студента від подальшого становлення на злочинний шлях та схилити його до соціально правильного, оновити мікросередовище, в якому він спілкується, з негативного на позитивне [227, с. 101–102]. На нашу думку, об'єктом такої профілактики мають бути особи (студенти), поведінка і спосіб життя яких свідчать про реальну ймовірність вчинення злочинів.

Розмежування на ранню та безпосередню профілактику, як зазначають О. П. Снігерьев, В. В. Матвійчук та Д. Й. Никифорчук дають змогу практичним працівникам цілеспрямованіше планувати профілактичну роботу і використовувати більш ефективні для конкретної ситуації тактичні прийоми [245, с. 6].

Індивідуальна профілактика підрозділами Національної поліції України насильницьких злочинів проти життя і здоров'я особи здійснюється шляхом спонукання осіб до добровільної відмови від розпочатої ними антигромадської та протиправної діяльності або припинення цих дій. Для цього необхідне застосування комплексу заходів, які за характером, суб'єктом, наслідками або іншими ознаками здатні взаємно замінити один одного при створенні комплексу контрольно-попереджувальних заходів. Зокрема, Є. О. Гладкова стверджує, що це дозволить значно обмежити витрати часу на корекцію протиправної поведінки особи, а також припинення злочинних діянь із притягненням до кримінальної відповідальності особи зі заміною гуманними заходами без кримінально-правових наслідків [52, с. 440].

Водночас В. А. Плешакова зазначає, що об'єктом такої діяльності мають бути певні особи, поведінка і спосіб життя яких свідчать про реальну ймовірність скоєння злочинів [205, с. 23–27].

Крім того, В. Е. Коновалова і Ф. М. Сербулов наголошують, що залежно від окреслених завдань визначаються науково обґрунтовані тактичні прийоми засоби, методи і рекомендації щодо їх застосування до особи [108, с. 3–5].

Спрямовуючи індивідуальну профілактику на особу, необхідно враховувати умови, обставини, ситуації, що сприяють чи полегшують скоєння кримінально карних діянь. Індивідуальна профілактика виконує роль соціального інструмента, метою якого є нейтралізація або усунення негативних внутрішніх рис, коригування поведінки.

В. М. Бурлаков пропонує механізм індивідуальної профілактики, що допоможе діагностувати криміногенні вади особистості. Він структурує цей процес на самостійні етапи:

- виявлення осіб, які підлягають профілактичному впливу;
- вивчення особистості та умов її соціального середовища перебування;
- прогнозування антигромадської поведінки і планування запобіжних заходів;
- реалізація цих заходів та контроль отриманих результатів;
- фіксація досягнення цілей індивідуальної профілактики [31, с. 86–87].

Комплекс заходів, що охоплює система індивідуальної профілактики насильницьких злочинів проти працівників правоохоронних органів, не є суворим алгоритмом. За допомогою програмного забезпечення необхідно створювати умови для вибору, з огляду на конкретні умови. Однак свобода вибору є відносною, оскільки має бути обмежена рамками законності, відомчими нормативними актами, обов'язковим прокурорським наглядом і визначатися інтересами оптимального досягнення результату в конкретних умовах [52, с. 440].

Пошук і встановлення прогностично значущих ознак злочинної поведінки є головним, але не вичерпним завданням прогнозування. Передбачається, що на кожну особу, щодо якої складається прогноз,

створюється індивідуальний банк даних, тому прогностичний висновок багато в чому залежить від кількості прогностичних ознак, що його обґрунтовують, тобто отриманої відповідно до чинного законодавства інформації. Відтак неодмінною умовою дієвості прогнозування й подальшого запобігання є ретельне вивчення особи, щодо якої планується здійснення індивідуального впливу або корекції, на предмет установлення наявності в неї прогностичних ознак, які містяться в дослідницькій карті.

Метою індивідуального запобігання насильницьким злочинам проти життя і здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ, є позитивна корекція особистості, що передбачає зміни її поведінки з антигромадської до лояльної, яку схвалює суспільство. З уваги на теоретичні розробки О. М. Бандурки й О. М. Литвинова, для досягнення цієї мети необхідне вирішення таких завдань:

- виявлення студентів, поведінка котрих свідчить про реальну ймовірність вчинення злочинів;
- вивчення соціально-психологічних особливостей студентів, а також зовнішніх джерел негативного впливу;
- прогнозування ймовірності скоєння особами антигромадських і протиправних дій різної значущості й актуальності;
- планування з урахуванням суспільної небезпеки особистості заходів індивідуальної профілактики;
- застосування позитивних заходів впливу та корекції [21, с. 249–250].

Водночас у процесі вивчення особистості студента як об'єкта профілактичного впливу необхідно накопичувати дані про:

- протиправну поведінку: коли, де, що скоїв, яким способом, мотивація, мета, які використовував знаряддя, наявність співучасників, а також співучасників, що уникли відповідальності, відомості про потерпілих, які обставини полегшили вчинення правопорушення тощо;

– чинники, які детермінують протиправне діяння, виявлені причини кожного вчинку: чи був він пов'язаний із уживанням наркотиків, алкоголю, з конфліктами в соціально-побутовій чи студентській сферах, як ставиться студент до вчиненого тощо;

– рівень, соціальний стан, ставлення до навчання, однокурсників та викладачів;

– індивідуально-психологічні особливості, для з'ясування яких необхідне тестування: рівень інтелекту, обсяг знань, широта і рівень поглядів, риси характеру, психотип, вольові якості, інші інтереси тощо;

– схильність до антигромадської поведінки, зокрема такі чинники, як: садизм, вживання наркотиків або спиртних напоїв, агресивно-конфліктну поведінку тощо;

– фізіологічні особливості та захворювання;

– найближче оточення, зв'язки: рід занять, характеристики членів родини, сімейно-побутові відносини, взаємини з оточуючими студентами тощо [21, с. 251–252].

У рамках накопичення такої інформації необхідно уникати суб'єктивних думок і спиратися на розроблені методики тестування. Належить зважати на те, що делінквент, за правило, намагається приховати справжні відомості про себе або особисте життя. Тому одержувані дані підлягають постійному оновленню з різних джерел. Варто особливо наголосити на тому, що особу, щодо якої здійснюватиметься прогнозування із подальшим застосуванням запобіжних заходів, необхідно розглядати та аналізувати тільки системно.

Для виконання цих завдань має бути чітка регламентація індивідуальної профілактики правовими актами, щоб унеможливити втручання у приватне життя з імовірним обмеженням прав і свобод. Крім того, необхідно обмежити коло суб'єктів, які можуть займатися постановленням на облік, збиранням інформації про фігурантів, а головне – ухвалювати правове рішення про застосування заходів індивідуального

впливу. Питання про збирання інформації щодо об'єктів профілактичної діяльності можна вирішити у рамках існуючих у МВС України автоматизованих інформаційно-пошукових систем. Необхідно провадити цілеспрямоване збирання відповідних відомостей – від учинення першого правопорушення, залежно від характеру і небезпеки [153, с.54].

Тактика запобігання насильницьким злочинам має будуватися з урахуванням змісту психології студента. Психологічна складова конкретного студента, якому адресовано профілактичний вплив, здійснюється на основі індивідуальних психологічних особливостей кожного. Така діяльність провадиться у рамках конкретної психодіагностики. Як вказує О. М. Степанов, психодіагностика – це галузь психологічної науки, яка здійснює розробку методів виявлення і вимірювання індивідуально-психологічних особливостей особистості. Вчений зазначає, що ця методика передбачає розробку і застосування спеціальних психологічних тестів [228, с. 272].

Своєю чергою, С. Д. Максименко акцентує, що наукове дослідження психології особистості як предмета вивчення унікальності, неповторності і цільної системи становить доволі суттєву проблему [164, с. 52].

Учений, зокрема, визначає склад механізмів психіки людини, що ґрунтується на відображенні як регулятора діяльності людини і відповідає адекватних умовам середовища, яке впливає на функцію поведінки особи. З іншого боку, кожний психічний акт є результатом дії об'єктивного через суб'єктивне відображення, через людську індивідуальність, що накладає відбиток своєрідності на психічне життя. Врешті, у процесі злочинної діяльності психічне відображення постійно поглиблюється, вдосконалюється й розвивається [165, с. 76–77].

Важливим чинником є і соціальний вплив студентської спільноти.

Отже, механізм реалізації тактики запобігання насильницьким злочинам проти життя і здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ, може бути представлений у певному вигляді. Зокрема, особистісні

властивості, якості, фактори (виявлені під час аналізу, узагальнення) становлять основу створення психограми відповідного злочинця – вихідної моделі оптимального набору негативних, нейтральних або соціально значущих якостей, необхідних для ймовірного вчинення певного злочину за певних умов. Далі визначаються комплексні критерії відповідності особистісних якостей конкретних осіб ознакам криміногенної ситуації певного типу. Порівняння у ході такого дослідження індивідуальних характеристик із еталонними дасть змогу окреслити обґрунтований прогноз щодо «соціальної надійності» особи, яка вивчається. Це, певною мірою сприятиме вирішенню проблеми ранньої профілактики злочинної поведінки завдяки розробці науково обґрунтованих рекомендацій щодо здійснення корекції або впливу. На наш погляд, ці рекомендації мають містити:

- теоретичне обґрунтування можливості корегування або усунення соціально-психологічних причин вчинення злочинів та підвищення рівня оперативної надійності певної категорії осіб;

- пропозиції щодо формулювання рішення про організацію такого впливу з урахуванням соціально-психологічних якостей контингенту;

- характерні риси та особливості здійснення окремих запобіжних заходів: оптимальні умови реалізації, часові межі та прийоми корекції, заходи стимулювання самовиховання, орієнтири для контролю та оцінки змін [154, с. 135].

У цьому аспекті корисним постає досвід інших країн. Наприклад, у ФРН існує інформаційно-довідкова система «ШРОЛЬ», яку використовують підрозділи поліції, федеральне відомство з охорони Конституції, земельні відомства з охорони Конституції, митна служба і прикордонна охорона. Федеральний блок системи охоплює всі існуючі інформаційні масиви, дані про осіб, затримання, вчинені злочини тощо. У країнах Скандинавії уже впродовж 30 років діє комісія з профілактики злочинів та обстеження низькооплачуваних груп населення. Комісія, зокрема, складає оглядові

оціночні таблиці кожного делінквента, починаючи з того моменту, коли він потрапив у поле зору поліції, і до його виправлення. Відтак здійснюється збирання інформації про особисте життя, склад родини, захворювання, психічний стан тощо. У цих країнах розроблено правила доступу державних службовців до такої інформації, а також механізм своєчасного вилучення цих даних у разі виправлення. Скажімо, у Німеччині при використанні сучасних розробок створена комп'ютерна програма, що дозволяє здійснювати автоматичний контроль за правильним і своєчасним вилученням із оперативної пам'яті ЕОМ матеріалів, строк давності яких збіг [153, с. 54].

Розглядаючи тактику підрозділів Національної поліції України щодо запобігання насильницьким злочинам проти життя і здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ, потрібно зважати на певні обставини.

По-перше, запобігання злочинам досягається за рахунок застосування не одного заходу, а цілого комплексу (88%).

По-друге, результат за однієї і тієї самої тактики запобіжної роботи істотно змінюється залежно від ступеня криміногенності кожних детермінантів злочинної поведінки – особистості, її мікросоціального середовища та конкретної життєвої ситуації (92,4%).

По-третє, інтенсивність запобіжних заходів має безпосередньо залежати від ступеня прояву конкретних криміногенних детермінант (94%) (Додаток Б п. 47).

Індивідуальне запобігання має бути спрямоване на особистість, а також на умови, обставини, ситуації, що сприяють чи полегшують скоєння кримінально карних діянь. Ці заходи виконують роль соціального інструмента, покликаного нейтралізувати або усунути негативні внутрішні риси, скорегувати поведінку.

Отже, як уже зазначалося, для вирішення наведених завдань необхідна чітка регламентація запобігання злочинам правовими актами, щоб виключити вторгнення у приватне життя з імовірним обмеженням прав

і свобод. Крім того, необхідно обмежити коло суб'єктів, що можуть займатися постановкою на облік, збиранням інформації про фігурантів, а головне – ухвалювати правове рішення про застосування заходів індивідуального впливу.

Задля збирання інформації стосовно об'єктів профілактичної діяльності можна скористатися існуючими у МВС України автоматизованими інформаційно-пошуковими системами. Зокрема, належить здійснювати цілеспрямоване збирання відповідних даних – від скоєння першого правопорушення і за наростанням, залежно від характеру і небезпеки вчинених особою діянь, а відтак одержувати дедалі більше інформації.

Аналізуючи наукові доробки [81, с. 38–44; 279, с. 199–206]. та практичну діяльність, для одержання правоохоронними органами відомостей про студентів, схильних до насильницьких злочинів проти життя і здоров'я, використовують:

- методи оперативно-розшукової діяльності та їх результати (33,2%)
- допомогу дільничних інспекторів міліції, патрульно-постової служби (22,4%);
- аналіз статистичних даних про вчинені насильницькі злочини (18,4%);
- опрацьовані кримінальні провадження (17,9%);
- допомогу населення, особливо тієї його частини, яка виявляє бажання самостійно надавати допомогу правоохоронним органам (11,8%) (Додаток Б п. 48).

Оперативно-розшукова профілактика, котру провадять підрозділи Національної поліції України, щодо насильницьких злочинів проти життя і здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ, має такі переваги:

- ведеться оперативно-профілактичне спостереження за студентами, які поставлені на профілактичний облік у зв'язку з високим ступенем вірогідності їх злочинної поведінки (65%);

– забезпечується успіх індивідуальної профілактики завдяки наявності оперативної інформації щодо студентів, які можуть стати на злочинний шлях, та особливостей кожного з них із антигромадською поведінкою (54%);

– фіксуються підготовчі дії студентів, а відтак окреслюються оперативно-розшукові заходи щодо документування насильницьких злочинів (77,8%);

– негласно перевіряється причетність до вчинення насильницьких злочинів студентів, які знаходяться під оперативним спостереженням (65,7%);

– вивчаються окремі категорії студентів, які становлять оперативний інтерес, їх зв'язки, спосіб життя, поведінка та минуле для отримання підстав до застосування до них заходів профілактики (45,9%) [195, с. 590–591].

Оперативно-розшукова профілактика як самостійний напрям оперативно-розшукової діяльності є специфічною підсистемою профілактики злочинності і на загальному, і на індивідуальному рівнях.

На індивідуальному рівні оперативно-розшукової профілактики на підставі аналізу інформації, отриманої оперативним шляхом щодо студентів, схильних до вчинення злочинів, та про факти стосовно злочинних намірів цих осіб здійснюється превентивний вплив на особу, яка за своїм антигромадським способом життя здатна вчинити злочин. Ефективність такої діяльності, зокрема, підтвердили 85,4% опитаних практичних працівників.

Індивідуальне запобігання насильницьким злочинам, що вчиняються студентами ВНЗ, полягає у виявленні й обліку категорії осіб, схильних до злочинної діяльності, веденні щодо них оперативно-профілактичного спостереження й здійснення запобіжного впливу.

Отже, одним із важливих етапів цієї діяльності є виявлення й облік осіб, схильних до вчинення злочинів. Важливим компонентом діяльності щодо встановлення осіб, які провадять кримінальний спосіб життя, є характерні ознаки, за якими здійснюється їх пошук. У теорії ОРД і

практичній діяльності оперативних підрозділів поліції такий пошук здійснюється за ознаками поведінки особи [92, с. 70–77; 93, с. 46–54].

Ці ознаки слід розглядати як інформаційні сигнали про наміри осіб, схильних до вчинення злочинів. Можливість виявлення таких сигналів зумовлена тим, що так чи інакше злочинні задуми, негативні якості особи проявляються зовні: у висловах, учинках, діях. Урахування закономірностей формування й зовнішнього прояву цих сигналів, а також їх класифікація є неодмінною умовою підвищення ефективності оперативного пошуку осіб, схильних до вчинення злочинів [287, с. 425–429].

Інформаційно-пошукова робота підрозділів Національної поліції України постає як процес наукового пізнання фактів і обставин, причинно пов'язаних зі злочинними подіями, або як інформаційна основа для ухвалення рішень щодо проведення тих або інших заходів оперативно-профілактичного характеру на студента, зокрема:

1) постановку на оперативний облік студентів, схильних до вчинення злочинів, на стадії задуму чи готування або тих, хто вже вчинив злочини, з метою їх оперативної перевірки;

2) облік зареєстрованих злочинів (і розкритих, і нерозкритих) за характерними кримінально-правовими, криміналістичними і оперативно-тактичними ознаками для формалізації й уведення в банк даних для багаторазового використання;

3) облік інформації, що характеризує знаряддя вчинення злочинів; автотранспортних засобів, які були використані при вчиненні злочинів та ін. [288, с. 24].

Досліджуючи практичну діяльність підрозділів Національної поліції України щодо запобігання насильницьким злочинам, встановлено, що проводити попереджувальні заходи складно, а інколи й неможливо виокремити конкретні заходи, спрямовані на виконання лише одного завдання.

Зокрема, як зазначає О. О. Юхно, у рамках використання методів оперативно-розшукової діяльності до підрозділу кримінального розшуку

надходить інформація, що характеризує особистість контрольованої особи студента, її спосіб життя, зв'язки, ознаки кримінальної активності, інші відомості, що становлять оперативний інтерес, встановлюються характерні ознаки і особливості кримінального «почерку» особи, здійснюється пошук можливих джерел негласної інформації. Основними цілями індивідуального запобіжного впливу на окрему особу є: відмова фігуранта від реалізації злочинного задуму; недопущення ймовірної злочинної діяльності. Водночас цілями такого ж впливу на групу студентів є: роз'єднання учасників; позитивна переорієнтація; притягнення до кримінальної відповідальності активних учасників групи. Індивідуальний запобіжний вплив передбачає втручання, за допомогою якого досягається затримка розвитку причинного зв'язку, який зумовлює реалізацію антигромадських поглядів у суспільно небезпечному діянні. Вибір способів впливу залежить від характеристик особи студента. Відтак, що ґрунтовніше працівники ОВС опрацювали відомості про особу студента, то більше напрямів або комбінацій необхідно застосувати для позитивного впливу на неї. У зв'язку з цим серед працівників оперативних підрозділів ОВС панує скептичне ставлення до методу переконання, оскільки завдання напрацювання стійких позитивних або бодай стримуючих понять і уявлень про норми права й поведінки в суспільстві індивідів, щодо яких прогнозується злочинна поведінка, вважається малоімовірним через низку об'єктивних і суб'єктивних причин [288, с. 25].

Своєю чергою, В. Д. Пчолкін зазначає, що інформація, яка характеризує фігуранта, має аналізуватися з огляду на її тактичну значущість й можливі напрями її використання. Вона є основою для прогнозування ймовірної злочинної поведінки й здійснення індивідуального запобіжного впливу [229, с. 132–136].

У процесі свого дослідження М. Л. Давиденко робить висновок, що оперативним працівникам важко самотійно якісно проаналізувати соціально-психологічну інформацію про фігуранта, правильно обрати

з різноманітності фактів інформацію, що відображає певні тенденції у вчинках і вибіркового спілкуванні індивіда, оцінити властивості його особистості, які не залишаються нейтральними в сукупності чинників, що детермінують злочинну поведінку [225, с. 37].

Окремі науковці стверджують, що такі недоліки в індивідуальній запобіжній роботі певною мірою пов'язані з проблемою професійного відбору й підготовки оперативних працівників, котрі, поряд зі загальними вимогами, мають володіти специфічними (додатковими) знаннями й навичками, наприклад, щодо методики прогнозування індивідуальної злочинної поведінки, закономірностей педагогіки психології, психіатрії тощо [287, с. 425–429].

Прогнозування, наголошує О. Н. Литвинов, по суті, необхідно розглядати як найважливіший елемент індивідуального запобіжного впливу, що передбачає вивчення злочинця, здебільшого із застосуванням негласних засобів і методів, вибір відповідних тактичних форм реагування на дозлочинну поведінку [151, с. 243–253] та детермінує злочинну поведінку.

Для індивідуального запобігання насильницьким злочинам, що здійснюють підрозділи Національної поліції України, найбільш характерною є інша ситуація, оскільки у межах своєї компетенції вони мають контролювати осіб (студентів), психологічно готових до вчинення злочинів, які перебувають у стані глибокої деформації поглядів про норми поведінки й взаємини з людьми. З одного боку, переконати особу відмовитися від учинення злочину можуть оперативні працівники, спілкування яких із фігурантами формується на довірчих стосунках. З іншого, – можливості вказаних осіб у переконанні таких студентів відмовитися від учинення злочинів обмежені. Завищені завдання можуть спричинити розшифрування і втрату оперативних можливостей [214, с. 188–193].

У цьому контексті О. І. Тарасенко зазначає, що методи індивідуального запобіжного впливу, що ґрунтуються на відмові особи від злочинної діяльності, не завжди дають позитивний результат. Це, зокрема, характерно

для певних ситуацій, коли попередня злочинна діяльність осіб перебуває на завершальній стадії або немає оперативних можливостей впливу на конкретних осіб через стійкість антигромадської установки фігурантів, які не піддаються виховним заходам. У таких випадках виправданим є вжиття іншої групи заходів індивідуального запобіжного впливу, пов'язаних із затриманням особи за підготовчі дії або в момент замаху на вчинення злочину [259, с. 76–78].

Залежно від того, в якій формі відбувається приготування до насильницького злочину студентами ВНЗ, працівникам карного розшуку необхідно застосовувати свої оперативні можливості щодо недопущення подальшого розвитку злочинної діяльності конкретного студента чи групи.

Найчастіше, коли приготувальні дії полягають у підшукуванні або виготовленні студентом знарядь скоєння злочину, місць вчинення зґвалтування, формою запобігання є негайне вилучення цих знарядь, створення умов, що позбавляють студента можливості продовжувати приготувальні дії до насильницького злочину.

Запобігати насильницькому злочину проти життя і здоров'я і особи, що вчиняється студентами ВНЗ, можна такими способами: безпосередньо співробітником поліції (81,2%), опосередковано з активною допомогою інших осіб (знайомих, близьких родичів, конфідентів – 88,4%) і комбіновано (80,5%) (Додаток Б п. 49).

Всю діяльність зі запобігання насильницьким злочинам проти життя і здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ, можна окреслити відповідно до завдань, що вирішуються, а саме:

- схиляння студента до відмови від злочинних намірів і дій (55,2%);
- притягнення студента до кримінальної відповідальності за наявності достатніх доказів про підготовку або замах на насильницький злочин (34,6%);
- притягнення студента до кримінальної відповідальності за скоєння іншого нетяжкого злочину (9%).

За результатами нашого дослідження встановлено, що індивідуально профілактичні заходи підрозділи Національної поліції України щодо запобігання насильницьким злочинам здійснюється шляхом:

- профілактичної бесіди з метою схилення до відмови (77,5%);
- роз'яснення норм кримінального права (56,6%);
- усного попередження про кримінальну відповідальність за протиправні діяння (88,4%);
- виклику до підрозділів поліції з метою офіційного попередження про кримінальну відповідальність (45%);
- постановки на профілактичний облік (33,7%) (Додаток Б п. 50).

До найбільш ефективних способів індивідуального профілактичного впливу насильницьких злочинів проти життя і здоров'я особи О. П. Снігер'юв, В. В. Матвійчук і Д. Й. Никифорчук відносять вплив на осіб, які готують злочини, з використанням оперативних можливостей, а також підтримують інші заходи, зокрема затримання особи під час вчинення злочину [245, с. 14].

У рамках припинення підготовлюваного насильницького злочину вибір заходів залежить від особистості студента, який готує цей злочин, і стадії розвитку підготовки до моменту надходження первинної інформації до правоохоронного органу.

Затримання особи на стадії готування чи незакінченого замаху є основним засобом припинення насильницького злочину проти життя і здоров'я особи. Чинниками, які впливають на запобіжний процес, є своєчасність отримання первинної інформації та її повнота, активність виконавців, обдуманість запланованих заходів, готовність оперативного підрозділу вирішувати такі завдання, роль оперативного працівника у здійсненні такої роботи тощо.

Найбільш поширеними тактичними прийоми схилення студентів до відмови від намірів вчинити насильницький злочин проти життя і здоров'я особи є:

- формування переконання у недоцільності вчинення саме цього насильницького злочину (62,3%);
- аргументація недоцільності вчинення насильницького злочину через труднощі його приховання (57,7%);
- наведення аргументів неминучості викриття та покарання обраного варіанту злочинних дій (88,3%);
- роз'яснення можливості втрати особистого благополуччя внаслідок реалізації злочинних задумів (відрахування з ВНЗ, наявність судимості, яка вплине на кар'єрний ріст та ін. (81,7%)) (Додаток Б п. 51).

За результатами дослідження практичної діяльності карного розшуку встановлено, що перевагу у запобіжній діяльності насильницьким злочинам проти життя і здоров'я має використання негласних сил оперативних підрозділів, що дає змогу:

- контролювати студентів, які перебувають на обліку, та безпосередньо здійснювати заходи щодо відмови їх від злочинних намірів (75%);
- безпосередньо усувати умови, що сприяють вчиненню злочинів, та створювати додаткові перешкоди щодо унеможливлення здійснення злочинного задуму (81,2%);
- сприяти оперативним підрозділам ОВС щодо недопущення вчинення злочинів на стадії готування чи замаху (процес документування підготовчих дій) (66%);
- проводити спеціальні запобіжні операції на основі миттєво опрацьованої та використаної для оперативних комбінацій негласної інформації (77,8%) (Додаток Б п. 52).

На загальному рівні індивідуальні профілактичні заходи оперативних підрозділів Національної поліції України спрямовані на обмеження дії негативних явищ і процесів, взаємопов'язаних зі злочинністю; усунення (нейтралізацію) детермінантів злочинних проявів; ліквідацію криміногенних чинників у мікросередовищі особи, які формують її антигромадську позицію і мотиви [279, с. 203].

На індивідуальному рівні за допомогою негласних заходів профілактики на підставі аналізу інформації, яка була отримана оперативним шляхом щодо осіб, схильних до вчинення злочинів, та про факти щодо злочинних намірів цих осіб, здійснюється превентивний вплив на особу, яка за своїм антигромадським способом життя здатна вчинити злочин. Зокрема, опитування працівників оперативних підрозділів поліції засвідчило, що у практичній діяльності правоохоронних органів нині ще недостатньо використовуються негласні сили щодо запобігання насильницьким злочинам. Відтак основними причинами є:

- недосконалість нормативно-правової основи запобіжної діяльності (88,8%);
 - відсутність методичного забезпечення запобіжної діяльності (71,4%);
 - відсутність обліку запобіжної діяльності (68,6%);
 - неналежна професійна підготовка працівників поліції (51,2%)
- (Додаток Б п. 53).

Отже, використання оперативними підрозділами Національної поліції України сил, засобів і методів у поєднанні з іншими заходів сприятиме ефективному припиненню насильницьких злочинів проти життя і здоров'я особи на стадіях підготовки та незакінченого замаху.

Профілактика, що провадять оперативні підрозділи Національної поліції України, щодо насильницьких злочинів проти життя і здоров'я особи є самостійною формою запобіжної діяльності і специфічною підсистемою профілактики злочинності і на загальному, і на індивідуальному рівнях.

Висновки до третього розділу

1. Загальні заходи щодо запобігання насильницьким злочинам проти життя і здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ, здійснюють працівники підрозділів Національної поліції України на всіх етапах оперативно-службової діяльності: у процесі перевірки первинної інформації, під час аналізу конкретних правопорушень, там, де є можливість виявляти криміногенні обставини, що їм сприяють, а також визначати осіб, які можуть ними скористатися.

Кримінологічне запобігання насильницьким злочинам вирізняється, зокрема, тим, що в його рамках вивчаються особливості не лише гласної, а й негласної діяльності оперативних підрозділів карного розшуку з усунення причин та умов, що сприяють учиненню зазначених злочинів, а також проводяться спеціальні операції з метою усунення таких детермінантів, як незаконний обіг наркотиків, психотропних речовин, зброї та боротьби з алкоголізмом.

2. Заходи індивідуальної профілактики підрозділів Національної поліції України спрямовані на запобігання злочинній поведінці студентів ВНЗ і мають охоплювати послідовне усунення об'єктивних негативних явищ соціально-економічного, ідеологічного, соціально-психологічного характеру, викорінення негативних обставин в організації їх життя, діяльності, побуті й дозвіллі, обов'язкову реалізацію принципу невідворотності відповідальності за свою поведінку, усунення криміногенних чинників, що сприяють мотивації того чи іншого виду їх злочинної поведінки.

У межах вивчення практичної діяльності карного розшуку встановлено, що перевага у запобіжній діяльності щодо насильницьких злочинів проти життя і здоров'я особи відводиться використанню негласних сил оперативних підрозділів, що дає змогу:

– контролювати студентів, які перебувають на обліку, та безпосередньо здійснювати заходи щодо відмови їх від злочинних намірів (75%);

– усувати умови, що сприяють вчиненню злочинів, та створення додаткових перешкод, спрямованих на унеможливлення здійснення злочинного задуму (81,2%);

– сприяти оперативним підрозділам ОВС щодо недопущення вчинення злочинів на стадії готування чи замаху (процес документування підготовчих дій) (66%);

– проводити спеціальні запобіжні операції на основі миттєво опрацьованої та використаної для оперативних комбінацій негласної інформації (77,8%).

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення й нове вирішення наукового завдання щодо кримінологічного запобігання підрозділами Національної поліції України насильницьким злочинам проти життя і здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ, а також шляхів удосконалення такої діяльності. Відтак сформульовано низку висновків, пропозицій і рекомендацій, спрямованих на досягнення поставленої мети.

1. З'ясування стану правового й наукового розроблення основних кримінологічних питань, пов'язаних із запобіганням підрозділами Національної поліції України насильницьким злочинам проти життя і здоров'я особи, засвідчило, що за останні 50 років наукові розвідки у цьому напрямі здійснювалися залежно від рівня злочинності, політичного й економічного стану держави та наявних правових основ, а тому ця проблема є актуальною і потребує ґрунтовного вивчення.

За часів СРСР, а згодом і Незалежної України, до кінця ХХ ст. у кримінології домінував термін «боротьба зі злочинністю», а запобігання окреслювалось як система взаємопоєднаних попереджувальних заходів. Зокрема, запобігання злочинності розглядалось як діяльність державних органів, громадських організацій і окремих громадян, що спрямована на усунення або нейтралізацію причин і умов злочинності загалом чи окремих її видів, а також конкретних злочинів. У 2000 р. укотре прийнято Комплексну програму профілактики злочинності на 2001–2005 роки, в якій термін «боротьба зі злочинністю» замінено на «протидія злочинності», що засвідчило перехід від традиційних поглядів на можливість подолання злочинності як суспільного явища до концепції протидії злочинності як перманентного стану, який дає змогу утримувати її на деякому рівні, що становить певну загрозу основам національної безпеки України.

2. Наведено кримінологічну характеристику насильницьких злочинів проти життя та здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ (вбивство,

умисні тілесні ушкодження, хуліганство, зґвалтування). Спільним для цих злочинів є небезпечні насильницькі дії або погрози їх застосування. Окреслено рівень, структуру, динаміку й географію злочинних дій, що вказує на незначне зниження такої злочинності після прийняття нового КПК України. Встановлено, що механізм учинення насильницьких злочинів характеризується раптовістю виникнення наміру.

Констатовано, що попри порівняно незначну частку насильницьких злочинів, учинених студентами ВНЗ, у загальній структурі злочинності, вони вирізняються підвищеною суспільною небезпечністю, оскільки призводять до тяжких наслідків для потерпілих. За сучасних умов насильницька злочинність студентів зазвичай має побутовий (37,5%) або ситуативний (30%) характер. Тимчасом збільшується кількість організованих та заздалегідь підготовлених злочинів (32,5%), яким притаманні особлива жорстокість і зухвалість, простежуються витончені способи приховування злочинів. Рівень латентності становить близько 35%.

3. Узагальнено кримінологічну характеристику злочинця-студента ВНЗ, який вчиняє насильницькі злочини проти життя і здоров'я. Це особа, за правило, чоловічої статі, не одружена, котра дотримується певних норм співіснування. Така особа вирізняється такими рисами, як брутальність (55,7%), агресивність (87,7%), жорстокість (65,4%), зухвалість (77,5%), нахабність (67,8%), а також конфліктність (45,7%). З-поміж ознак домінує кримінальна сфера відносин злочинців-студентів, які займаються кримінальним бізнесом (38,8%), азартними іграми (47,5%), торгівлею наркотиками (35,4%) тощо.

З-поміж тяжких насильницьких злочинів зростає частка вчинених студентами ВНЗ внаслідок вживання алкогольних напоїв (44,5%), наркотичних речовин та психотропних засобів (33,7%). Простежується кримінальна активізація таких осіб у навчальних закладах медичного спрямування та на платних факультетах заочного навчання більшості ВНЗ.

Насильство над особою – своєрідний стереотип загальноприйнятої серед студентів поведінки.

Класифіковано злочинців за соціальним станом, статтю, груповою організованістю та частотою вчинення, психічними та іншими захворюваннями тощо.

4. Обґрунтовано, що під детермінантами, які впливають на скоєння насильницьких злочинів проти життя і здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ, необхідно розуміти об'єктивні і суб'єктивні чинники, що обумовлюють вибір студентом злочинної поведінки і, своєю чергою, сприяють вчиненню ним злочину або його приховуванню.

Доведено, що залежно від сфери виникнення та функціонування можна виокремити групи детермінант, які впливають на вчинення насильницьких злочинів проти життя і здоров'я особи студентами ВНЗ: соціально-економічні, політико-ідеологічні, правові, соціально-психологічні, організаційно-управлінські та детермінанти, пов'язані з недоліками правоохоронної і правозастосовної діяльності (окреслено в дисертації).

Підтверджено, що такі негативні явища, як незаконний обіг наркотичних засобів, зловживання спиртними напоями, соціальна реклама насилля з використанням мережі Інтернет мають перевагу над іншими детермінантами, що спонукають до вчинення насильницьких злочинів проти життя і здоров'я особи студентами ВНЗ.

5. Доведено, що активізації діяльності підрозділів Національної поліції України щодо запобігання насильницьким злочинам, що вчиняються студентами ВНЗ, сприятиме належне забезпечення статистичною, оперативно-довідковою, оперативно-розшуковою, архівною інформацією, а також створення, розвиток та й використання автоматизованих інформаційних систем, інтегрованих інформаційних пошукових систем і побудова, відповідно, корпоративних інформаційних мереж загального і спеціального користування всієї правоохоронної системи.

До основних джерел отримання підрозділами Національної поліції України інформації про причини й умови, що сприяють вчиненню насильницьких злочинів проти життя і здоров'я особи студентами ВНЗ, належать: методи оперативно-розшукової діяльності (26%); громадські студентські організації (15%); засоби масової інформації (телебачення, радіо, преса), Інтернет (24%); співробітники підрозділів і служб НП України (16%); інформаційно-довідкові системи НП України (15%); інформаційно-довідкові системи інших правоохоронних та державних органів України (19%);

Обґрунтовано, що з метою удосконалення інформаційно-аналітичної роботи підрозділів Національної поліції України із протидії насильницьким злочинам, що вчиняються студентами ВНЗ, необхідно створити окремий облік в комп'ютерній базі даних «Статистика» (80,7%), а на сайті МВС України – електронну версію журналу «Правова профілактика правопорушень» (77,2%).

6. Охарактеризовано внутрішню і зовнішню взаємодію підрозділів Національної поліції України з правоохоронними органами, державними структурами та громадськістю щодо запобігання насильницьким злочинам проти життя і здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ. Основними формами такої взаємодії є: обмін інформацією про об'єкти загальної та індивідуальної оперативної профілактики, про осіб (злочини), що готують(ся), криміногенні чинники (77%); спільне розроблення загальних та спеціальних планів запобігання злочинам (84,7%); використання взаємодіючих сил і засобів (банків даних) (65,7%); спільне проведення нарад та конференцій щодо запобігання злочинності (48,4%); спільне видання нормативних актів та наукової літератури щодо впровадження передових форм запобігання злочинності (92,1%).

Визнано за доцільне з метою удосконалення організації взаємодії, здійснення наукового прогнозування і планування запобіжної діяльності створити підрозділ із профілактики злочинів у територіальних підрозділах поліції (89,7%), а у відомчому науково-практичному виданні МВС України

«Бюлетень з обміну досвідом роботи» започаткувати рубрику «Запобігання насильницькій злочинності».

7. Встановлено, що діяльність підрозділів Національної поліції України щодо профілактики насильницької злочинності студентів ВНЗ проти життя і здоров'я особи ґрунтується на Концепції реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень на певний період шляхом використання спеціальних сил і засобів із метою впливу на рівень, структуру та динаміку злочинності загалом. Відтак констатовано, що заходи підрозділів НПУ мають бути спрямовані на пошук оперативної інформації на виявлення причин і умов, що сприяють вчиненню насильницьких злочинів та їх усуненню (нейтралізації), та охоплювати: отримання гласної і негласної інформації про причини й умови, що сприяють вчиненню насильницьких злочинів (88,2%); розроблення й реалізацію комплексних і цільових програм запобігання насильницьким злочинам проти життя і здоров'я особи, а також спеціальних планів профілактики зазначених злочинів («Зброя та вибухівка», «Мак», «Шприц», «Трал» та ін.) у конкретній області, районі, навчальній установі з метою виявлення й усунення детермінантів насильницьких злочинів (91,4%); подання Міністерству освіти та науки, місцевим органам виконавчої влади у сфері освіти і науки узагальненої інформації щодо усунення причин та умов, що сприяють вчиненню насильницьких злочинів (71,7%); організацію правового виховання студентів ВНЗ (95,6%); залучення студентських та інших громадських формувань до профілактичної діяльності (85%); взяття на профілактичний облік студентів із чіткою антигромадською поведінкою, студентів, які систематично порушують громадський порядок (77,8%); виявлення неблагополучних сімей студентів з антисоціальною поведінкою (65,9%); організація взаємодії з іншими правоохоронними органами, державними органами та громадськими формуваннями правоохоронної спрямованості щодо безпосередньої участі у здійсненні профілактичних заходів (88,4%); вивчення і поширення позитивного досвіду щодо здійснення запобіжної діяльності із залученням ЗМІ (71,2%).

8. Вказано, що індивідуальне запобігання підрозділами Національної поліції України насильницьким злочинам проти життя та здоров'я особи, що вчиняється студентами ВНЗ, полягає у виявленні й обліку осіб, схильних до злочинної діяльності, в застосуванні до них оперативно-профілактичного впливу з метою відмови від злочинної діяльності.

Перевага надається негласним силам, засобам і методам, які використовує карний розшук для: виявлення і поставлення на облік студентів, схильних до вчинення злочину (98%); здійснення оперативно-профілактичного спостереження за студентами, які перебувають на профілактичному обліку, з метою вчасного виявлення злочинного наміру (65%); документування насильницьких злочинів на стадії готування або незакінченого замаху (77,8%).

Визначено найбільш ефективні тактичні прийоми схилення студентів до відмови від намірів вчинити насильницький злочин. Це, зокрема, наведення аргументів щодо: недоцільності вчинення саме цього виду насильницького злочину (62,3%); недоцільності вчинення насильницького злочину через труднощі його приховання (57,7%); неминучості викриття та покарання таких злочинних дій (88,3%); можливості втрати особистого благополуччя внаслідок реалізації злочинних задумів (відрахування з ВНЗ, факт судимості, що перешкоджає кар'єрному росту, тощо (81,7%).

9. У рамках дослідження розроблено низку пропозицій щодо змін і доповнень до чинних нормативних актів, спрямованих на підвищення ефективності процесу запобігання підрозділами Національної поліції України насильницьким злочинам проти життя і здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ, зокрема:

– до Кримінального процесуального кодексу України: доповнити частину 2 статті 9 КПК України після слів «...обставини, які пом'якшують його покарання» таким змістом «...виявити причини й умови, які сприяли вчиненню злочину»;

– до Закону України «Про Національну поліцію»: доповнити пункт 15 розділу 3 статті 15 таким змістом «...право перевірки осіб, які мають право на володіння та зберігання зброї та боєприпасів»;

– до Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»: у пункті 1 частини 2 статті 7 у тексті «вживати необхідних оперативно-розшукових заходів щодо попередження і припинення злочинів..» словосполучення «попередження і припинення злочинів» замінити на «профілактика злочинів»;

– до Закону України «Про вищу освіту»: доповнити пункт 4 статті 26 таким змістом «...керівництво та професорсько-викладацький персонал ВНЗ вживає заходів щодо запобігання правопорушенням, учиненим студентами».

Обґрунтовано прийняття Закону України «Про профілактику правопорушень».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аванесов Г. А. Теория и методология криминалистического прогнозирования. М.: Юридическая литература, 1972. 384 с.
2. Авер'янов В. Б. Конституція України: наук.-практ. коментар. В. Б. Авер'янов, О. В. Батанов, Ю. В. Баулін, Ю. П. Битяк, В. І. Борисова; голова редкол. В. Я. Тацій; Академія правових наук України. Х.: Право, 2003. 806 с.
3. Адміністративні правопорушення в Україні у 2012 р.: статистичний бюлетень. К.: Служба статистики України, 2013. 235 с.
4. Алексеев А. И., Синилов Г. К. Актуальные проблемы теории оперативно-розыскной деятельности органов внутренних дел. М.: ВНИИ МВД СССР, 1978. 224 с.
5. Алексеев А. И., Синилов Г. К. Оперативно-профилактическое наблюдение. М.: ВНИИ МВД СССР, 1978. 211 с.
6. Алексеев А. И., Сахаров А. Б. Причины преступлений и устранение их органами внутренних дел. М.: ВНИИ МВД СССР, 1985. 253 с.
7. Аналітична довідка вищих навчальних закладів в Україні. URL: studentu.ukrainianforum.net/t20-topic.
8. Аналітична довідка оперативно-службової діяльності МВС України за 2009 р. К.: МВС України, 2010. 46 с.
9. Аналітична довідка ДІАЗ МВС України про стан злочинності за 2012 р. К.: ДІАЗ МВС України, 2013. 40 с.
10. Аналітична довідка про стан злочинності за 2013 р. Львів: ГУМВС України, 2014. 38 с.
11. Антонов-Романовский Г. В., Лютов А. А. Виктимность и нравственность. *Вопросы борьбы с преступностью*. М., 1984. Вып. 33. С. 40–47.
12. Антонян Ю. М., Шостакович Б. В. Криминальная сексология / под ред. Ю. М. Антоняна. М.: Спарк, 1999. 484 с.
13. Антонян Ю. М. О понятии профилактики преступлений. *Вопросы борьбы с преступностью*. М., 1977. Вып. 26. С. 26–27.

14. Ануфрієв М. І. Партнерство ОВС з населенням: стратегія, сучасний стан і досвід. *Проблеми взаємопорозуміння, співпраці та взаємодії органів охорони правопорядку з населенням*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., (м. Донецьк, 12 квітня 2000 р.). Донецьк: Донецьк, ін-т внутр. справ, 2000. С. 10–12.
15. Аскин Я. Ф. *Философский детерминизм и научное знание*. М.: Мысль, 1977. 188 с.
16. Бабакин В. М. Теорія і практика правоохоронної діяльності. *Право і безпека*: науковий журнал. Х.: ХНУВС, 2013. № 4 (51). С. 71–75.
17. Бандурка О. М. Концепція програми попередження злочинів в Харківській області на 2010–2015 роки. *Попередження злочинів суб'єктами ОРД*: матеріали наук.-практ. конференції. Х.: ХНУВС, 2010. С. 4–9.
18. Бандурка О. М. *Оперативно-розшукова діяльність*: підручник Ч. І. Х.: Вид-во Національного ун-ту внутр. справ, 2002. 336 с.
19. Бандурка А. М., Бочарова С. П., Землянская Е. В. *Основы психологии управления*: учебник. Х.: Университет внутренних дел, 1999. 528 с.
20. Бандурка О. М., Давиденко Л. М. *Преступность в Украине: причины и противодействие*: монографія. Х.: Гос. спец. изд-во «Основа», 2003. 368 с.
21. Бандурка О. М., Литвинов О. М. *Протидія злочинності та профілактика злочинів*: монографія. Х.: ХНУВС, 2011. 456 с.
22. Бараненко Б. І. До застосування поняття «організовані злочинні групи як безпосередні об'єкти оперативно-розшукового втручання (деякі проблемні питання). *Теорія оперативно-розшукової діяльності правоохоронних органів* / заг. ред. В. Л. Регульського. Львів: ЛІВС при НАВС України. 2000. С. 15–29.
23. Басецкий И. И., Шиенок В. П. *Оперативно-розыскная деятельность органов внутренних дел*: учебник. Мн.: Акад. милиции МВД Республики Беларусь, 1994. 495 с.
24. Белкин Р. С. *Теория доказывания*: науч.-метод. пособ. М.: Норма, 1999. 429 с.
25. Бесчастний В. М. *Нормативне закріплення організаційних відносин як основа реалізації правової політики у сфері боротьби зі злочинністю*.

Кримінально-правова політика держави: теоретичні та практичні аспекти проблеми: матеріали міжнародної наукової конференції (17–18 листопада 2006 р.). Донецьк: Донецький юридичний інститут ЛДУВС, 2006. С. 351–353.

26. Бесчастний П. В. Роль органів місцевого самоврядування в організації взаємодії органів внутрішніх справ із громадськістю. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка.* Луганськ: ЛДУВС, 2011. № 3. С.43–50

27. Биков В. М. Криміналістична характеристика злочинних груп. Ташкент: ВШ МВС СРСР, 1986. С. 29–40.

28. Бобров В.Г. Федеральный закон «Об оперативно-розыскной деятельности»: вопросы, требующие разрешения. *Проблемы формирования уголовно-розыскного права.* М.: МВД РФ, 1998. Вып. 2. С. 9–20.

29. Богатирьев І. Г., Ларченко О. М. Кримінологічна характеристика статевого злочину. *Південноукраїнський часопис.* Одеса: ОІВС, 2008. № 3. С. 186–189.

30. Булатов Г., Майоров П. Показательность данных уголовной статистики. *Вестник.* М.: МГУ, 1969. № 3. С. 58–63.

31. Бурлаков В. Н. Криминогенная личность и индивидуальное предупреждение преступлений: проблемы моделирования. СПб: С.-Петербургская академия МВД России, 1998. 235 с.

32. Валуйська М. Ю. Кримінологічна характеристика особистості злочинців, що вчинили умисні вбивства при обтяжуючих обставинах: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Х.: ХНУВС, 2002. 248 с

33. Вандышев А. С. Методологические организационно-тактические проблемы оперативного поиска. *Труды КВШ МВД СССР.* К.: КВШ, 1976. С. 37–40.

34. Василевич В. В. Поняття кримінологічної характеристики насильницьких злочинів. *Право України.* К., 1997. № 12. С. 80–82.

35. Васильев А. М. Правовые категории. Методологические аспекты разработки системы категорий теории права. М.: Право, 1976. 265 с.

36. Великий енциклопедичний юридичний словник. 2-ге вид. перероб. і доповн. / за ред. акад. НАН України Ю. С. Шемшученка. К.: Юридична думка, 2007. 1020 с.

37. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусол. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2003. 1440 с.

38. Волков Б. С. Криминологическое исследование личности преступника в советском праве. *Теоретические проблемы учения о личности преступника*. М., 1979.

39. Волошин Ю. Теоретико-методологічні питання виявлення сутності «правове забезпечення». *Правничий часопис Донецького університету*. Донецьк: ДНУ, 2009. № 1–2 (21–22). С. 10–16.

40. Воронко В. С. Особливості механізму індивідуальної злочинної поведінки осіб, які вчиняють насильницькі злочини проти особи. *Науковий вісник Дніпропетровського університету економіки та права*. Дніпропетровськ: ДУЕП, 2010. № 1. С. 33–40.

41. Воронцов Б. С., Николаева Л. П. Дифференциация преступных групп. *Труды ВНИИ МВД СССР*. М., 1973. № 27. С. 52–55.

42. Гавловська А. О. Молодіжні програми профілактики злочинності серед молоді: загальнотеоретичний аналіз. *Політика в сфері боротьби зі злочинністю: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Івано-Франківськ, 25–26 лютого 2011 р.). Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника, 2011. С. 118–120.

43. Гапон О. А., Шинкаренко І. Р. Проблеми підготовки фахівців для оперативних підрозділів міліції у вищих навчальних закладах МВС України. *Бюлетень з обміну досвідом роботи: науково-практичне видання*. 2002. № 140. С. 14–20.

44. Гатаулина Г. И. Криминалистические особенности расследования преступлений, совершивших несовершеннолетними с психическими аномалиями: дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Уфа: НУ, 2003. 245 с.

45. Гаухман Л. Д. Насилие как средство совершения преступлений. М.: Юридическая литература, 1974. 48 с.

46. Гаухман А. Д. Проблемы уголовно-правовой борьбы с насильственными преступлениями в СССР. М.: Право, 1981. 45 с.
47. Гегель Г. В. Сочинения. Т. 1: Энциклопедия философских наук. Ч. 1: Логика. М.: Госиздат, 1929. 367 с.
48. Герасименко А. П., Дамов Ю. В. Классификация преступных групп. *Совершенствование оперативно-розыскной деятельности в современных условиях*. Омск: Омская ВШ милиции МВД СССР, 1990. С. 34–46.
49. Герасимов С. И. Концептуальные основы и научно-практические проблемы предупреждения преступности. М.: МГУ, 2001. 54 с.
50. Гернет М. Н. Избранные произведения / сост. М. М. Бабаев. М.: Юридическая литература, 1974. 639 с.
51. Гладких В. И., Бабенко А. В. Методологические основы разработки комплексных программ борьбы с преступностью в регионе. М.: Российский следователь. 2005. № 11. С. 40–45.
52. Гладкова Є. О. Індивідуальна профілактика насильницьких злочинів проти працівників органів внутрішніх справ України. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. Дніпропетровськ: ДДУВС, 2013. № 1. С. 439–444.
53. Голина В. В. Криминологическая профилактика, предотвращение и пресечение преступлений. К.: КВШ МВД Украины, 1989. 138 с.
54. Голіна В. В. Криміналістична характеристика злочинів проти життя та здоров'я особи, що вчиняються неповнолітніми. Х.: ХНУВС, 2007. 138 с.
55. Голубец В. В., Третьиних С. И. Проблемы оперативно-розыскных профилактических преступлений в современных условиях Украины. *Проблемы юридической науки и правоохранной практики*. К.: КВШ МВД Украины, 1994. 320 с.
56. Гребельский Д. В. Некоторые вопросы совершенствования курса «Оперативно-розыскная деятельность органов охраны общественного порядка». *Труды ВШ МООП СССР*. М.: МВД СССР, 1967. № 16. С. 81–86.

57. Гриценко В. Г. Щодо питання розвитку правового режиму запобігання злочинам. *Південноукраїнський правничий часопис*. Одеса. ОДУВС, 2010. № 2. С. 40–42.

58. Гульман Б. Л. Сексуальні злочини (Системний аналіз психологічних, соціальних, соціально-психологічних і біологічних чинників, психодіагностика та психопрофілактика): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра психол. наук. К., 1994. 36 с.

59. Гусєва К. А. Використання у нормативно-правовому регулюванні запобігання злочинам міліцією України міжнародного досвіду. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка*. Луганськ: ЛДУВС, 2010. № 2. С. 142–149.

60. Гусєва К. А. Запобігання злочинам органами внутрішніх справ як один із пріоритетів забезпечення національної безпеки України. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка*. Луганськ: ЛДУВС, 2011. № 2. Ч. 1. С. 253–263.

61. Даль В. И. Толковый словарь живого великорусского языка: в 4 т. Т. 2. М.: Русский язык, 1978. 779 с.

62. Даньшин І. М. Усталені форми злочинності: кримінологічний нарис. Х.: АНТП, 2002. 110 с.

63. Дидоренко Э. А., Овчинский С. С. Оперативно-профилактическое наблюдение. К.: МВД УССР, 1982. 96 с.

64. Джужа О. М., Орлов Ю. Ю. Аналіз загальнодержавних комплексних заходів запобігання злочинності в Україні. *Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ*. К.: КНУВС, 2006. № 3. С. 119–129.

65. Джужа О. М., Моїсєєв Є. М. Жертва злочину: підходи до визначення та кваліфікації. *Вісник ЛДУВС*. Спеціальний випуск. 2011. № 2. Ч. 1. С. 74–81.

66. Джужа О. М. Запобігання злочинам, пов'язаним із сексуальним насильством: монографія. К.: Атіка, 2009. 240 с.

67. Джужа О. М. Запобігання злочинам, пов'язаним із сексуальним насильством (кримінально-правові, кримінологічні та оперативно-розшукові заходи): монографія. К.: НАВСУ, 2005. 380 с.

68. Джужа О. М., Орлов Ю. Ю. Поняття та сутність аналітичної розвідки. *Організація інформаційно-аналітичної роботи підрозділів ДСБЕЗ МВС України у протидії економічним злочинам: доповіді провідних вчених, представників громадськості, державних службовців та працівників підрозділів ДСБЕЗ на міжвідомчому семінарі-наradі / відп. ред. Л. П. Скалозуб, В. І. Василичук, В. Д. Сапсай. К., 2009. С. 37–46.*

69. Джужа О. М. Профілактична робота громадських формувань в Україні: проблеми та перспективи. *Науковий вісник Київської національної академії внутрішніх справ. К.: КНАВС, 2009. № 4. (65). С. 3–8.*

70. Доповідь 12 Конгресу ООН із запобігання злочинності і кримінального правосуддя (Бразилія, 12–19 квітня 2010 року). A/REC/65/230. URL: <http://daccess-ddsny:un.org/djc>.

71. Дубинин Н. П., Карпець И. И., Кудрявцев В. Н. Генетика, поведение, ответственность. М.: Наука, 1982. 264 с.

72. Дяків Б. З. Загальні заходи та їх значення для запобігання органами внутрішніх справ злочинам проти життя і здоров'я особи, які вчиняються студентами вищих навчальних закладів. *Митна справа. 2014. № 5. Ч. 2. С. 45–49.*

73. Дяків Б. З. Негативний вплив соціально-психологічних факторів на протиправну поведінку студентської молоді України. *Митна справа. 2014. № 6. Ч. 2. С. 56–67.*

74. Дяків Б. З. Портретування у методології кримінологічного дослідження особистості кримінологічного дослідження особистості студента вищого навчального закладу, який учинює насильницькі злочини проти життя та здоров'я особи. *Право і суспільство. 2015. № 1. С. 78–80.*

75. Дяків Б. З. Психологические особенности личности студента высшего учебного заведения, совершившего насильственное преступления. *Лега и Вита. Республика Молдова, 2016. № 2. С. 67–69.*

76. Дяків Б. З. Кримінологічне запобігання вчиненню студентами насильницьких злочинів в умовах вищого навчального закладу. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Херсон: ХДУ, 2015. № 2. С. 67–69.

77. Жалинский А. Э., Костицкий М. В. Эффективность профилактики преступлений и криминологическая информация. Львов: Атлас, 1980. 216 с.

78. Жалинский А. Э. Криминологические аспекты предупреждения преступлений. *Вопросы борьбы с преступностью*. К.: КНУ, 1972. Вып. 15. С. 3–10.

79. Жалинский А. Э. Условия эффективности профилактики преступлений. М.: Издательство ВНИИ МВД СССР, 1988. 152 с.

80. Заворіна О. П. Попередження вбивств та тяжких тілесних ушкоджень, вчинених неповнолітніми. *Оперативно-розшукова діяльність органів внутрішніх справ: проблеми теорії та практики: матеріали науково-практичної конференції* (м. Дніпропетровськ 16 листопада 2011 р.). Дніпропетровськ: ДДУВС, 2011. С. 38–44.

81. Загальна теорія держави і права / за ред. В. В. Копейчикова. К.: Юрінком, 1997. 620 с.

82. За даними статистики ГПУ України 2013–2016 рр. URL: <http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/>

83. За даними статистики ГУБОЗ МВС України 2009–2013 рр.: аналітична довідка про стан протидії організованій злочинності у 2009–2013 рр. К.: МВС України, 2013. 33 с.

84. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3 кн. Кн. 1. Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. 424 с.

85. Закалюк А. П. Общественное воздействие и предупреждение правонарушений. К.: Наукова думка, 1975. С. 129–131.

86. Звирбуль В. К., Кудрявцев В. Н., Михайлов А. И., Рахунов Р. Д., Якубович Н. А. Выявление причин преступления и принятие предупредительных мер по уголовному делу. М.: Юрид. лит., 1967. 152 с.

87. Зелинский А. Ф. Криминология: курс лекций. Х.: Юрист, 1996. 260 с.
88. Зелінський А. Ф., Коржанський М. Й. Корислива злочинна діяльність: монографія. К.: Генеза, 1998. 144 с.
89. Зелинский А.Ф. Криминальная психология: научно-практическое издание. К.: Юринком Интер, 1990. 237 с.
90. Землюков С. В. Уголовно-правовые проблемы преступного вреда. Новосибирск: Изд. Новосибирского Университета, 1991. 242 с.
91. Иванов И. И. Оптимизация профилактической функции уголовного судопроизводства. *Правоведение*. 2002. № 4. С. 70–77.
92. Иванов П. И. Проблемы совершенствования оперативно-розыскной профилактики. *Права человека и проблемы обеспечения законности*: межвузовский сборник научных трудов. Н. Новгород: НДУ, 1993. С. 46–54.
93. Інформаційно-довідкове забезпечення кримінального провадження: підручник / В. В. Бірюков, В. Г. Хахановський, В. С. Бондар, С. В. Шалімов; за заг. ред. В. В. Бірюкова К.: «Центр учбової літератури», 2014. 288 с.
94. Каляянов Д. П., Иванов Д. А. Визначення поняття інформаційно-правове забезпечення». *Південноукраїнський правничий часопис*: науковий журнал. Одеса: ОІВС, 2000. № 4. С. 73–74.
95. Кальман О. Г. Стан і головні напрямки запобігання економічної злочинності в Україні: теоретичні та прикладні проблеми: монографія. Х.: Гімназія, 2003. 352 с.
96. Карпец И. И. Современные проблемы уголовного права и криминологии. М.: Юрист, 1976. 224 с.
97. Каиржанов Е. М. Понятие, структура и виды профилактики преступлений: лекция. Караганда: КВШ МВД СССР, 1986. 45 с.
98. Кириченко О. В., Шевченко О. А. Оперативно-розыскові аспекти протидії злочинності. *Вісник Запорізького юридичного інституту Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. Запоріжжя: ЗЮІ ДДУВС, 2009. № 2. С. 201–209.

99. Козаченко И. П. Оперативно-розыскная профилактика преступлений. Становление и развитие. *Проблемы совершенствования оперативно-розыскной деятельности органов внутренних дел*. К.: КВШ МВД СССР, 1984. С. 35–39.

100. Козаченко И. П. Правовые и организационно-тактические основы оперативно-розыскной профилактики преступлений: дисс. ... д-ра юрид. наук. М.: ВНИИ МВД РФ, 1992. 340 с.

101. Козаченко И. П., Сабиров Р. Д. Уголовно-правовое понятие насилия. *Уголовный закон и совершенствование мер борьбы с преступностью*. Свердловск. СШ МВД СССР, 1981. 124 с.

102. Козаченко І. П. Особливості сучасних теоретичних засад взаємодії оперативних підрозділів МВС України з громадянами. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка*. Луганськ: ЛДУВС, 2009. № 2. С. 69–79.

103. Козбаненко В. А. Правовое регулирование и правовое обеспечение государственного управления: сущность и содержание: учеб.-метод. пособ. М.: ИПК госслужбы, 2002. 221 с.

104. Колб О. Г., Журавська З. В. Управлінський аспект профілактики злочинів. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*: зб. наук. статей. Івано-Франківськ, 2006. Вип. XVI. С. 168–173.

105. Колпаков В. К. Теоретические аспекты взаимодействия оперативных аппаратов ОВД с иными субъектами борьбы с преступностью. *Проблемы взаимодействия оперативных аппаратов с иными службами ОВД, с государственными и общественными организациями*: межвузовский сборник научных трудов / ответственный редактор И. П. Козаченко. К.: НИ и РИО КВШ МВД СССР им. Ф. Е. Дзержинского, 1989. 212 с.

106. Конгреси ООН: перспективи використання їх рекомендацій у плануванні та здійсненні заходів запобігання злочинності в Україні / В. В. Голіна, М. Г. Колодужний. *Проблеми законності*. Х.: Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого, 2010. Вип. 108. С. 169–177.

107. Кондратьев Я. Ю. Теоретичні, правові та оперативно-тактичні засади запобігання злочинів оперативними підрозділами кримінальної міліції: монографія. К.: Нац. акад. внутр. справ України, 2004. 444 с.

108. Коновалова В. Е., Сербулов Ф. М. Следственная тактика: принципы и функции. К.: Юрид. лит., 1983. 160 с.

109. Косенко С. С. Віктимологічна профілактика статевих злочинів щодо неповнолітніх: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.08. К.: КНАВС, 2004. 20 с.

110. Конституція України (відповідає офіційному тексту). К.: «Центр учбової літератури», 2013. 60 с.

111. Концепції реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень на період до 2015 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 листопада 2011 р. № 1209-р. URL: <http://w.cl.rada.gov.ua>.

112. Котеляк В. Е. Кримінологічна характеристика агресивної корисливо-насильницької злочинності. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. Дніпропетровськ: ДДУВС, 2006. № 2. С. 335–340.

113. Кохановська О. Доктринальні підходи до вирішення проблеми співвідношення інформації з матерією, енергією, мовою як основа фундаментальних досліджень сутності інформації у праві. *Підприємництво, господарство і право*: науковий журнал. К., 2005. № 2. С. 4–6.

114. Костицкий М.В. Информационное обеспечение профилактики преступлений: автореф. дисс. на соискание уч. степени канд. юрид. наук: 12.00.08. Львов: ЛГУ, 1978. 17 с.

115. Котова Н. К. Виктимологические проблемы тяжких агрессивно-насильственных преступлений: автореф. дисс. на соискание уч. степени канд. юрид. наук. 12.00.08. Алма-Ата: ГУ, 1999. 30 с.

116. Крылов О. П., Якушин Н. И. О понятии оперативно-розыскной профилактики и некоторых социально-психологических аспектов вовлечения подростков в преступную и иную антиобщественную деятельность.

Совершенствование организации и тактики оперативной деятельности органов внутренних дел. Омск: Омск. высш. шк. милиции МВД СССР, 1984. С. 132–133.

117. Криминальная мотивация / под ред. В. М. Кудрявцева. М.: Наука, 1986. 192 с.

118. Криминология / Г. А. Аванесов М.: Академия МВД СССР, 1984. 448 с.

119. Криминология: учебник. 3-е изд., перераб. и доп. / под ред. Г. А. Аванесова. М.: Юрид. лит., 2005. 455 с.

120. Криминология: учебник / под ред. акад. В. Н. Кудрявцева, проф. В. Е. Эминова. М.: Юрист, 1995. 512 с.

121. Криминология: учеб. для вузов / под ред. проф. В. Н. Бурлакова, проф., академика В. П. Сальникова. СПб.: Санкт-Петербургская академия МВД России, 1998. 576 с.

122. Криминология: учебник / под ред. Б. В. Коробейникова, Н. Ф. Кузнецовой, Г. М. Миньковского. М.: БЕК, 1998. 556 с.

123. Кримінологія: Загальна та Особлива частини: підручник / І. М. Даньшин, В. В. Голіна, О. Г. Кальман, О. В. Лиходєд; за ред. І. М. Даньшина. Х.: Право, 2003. 352 с.

124. Кримінологія: підручник для студ. вищ. навч. закл. / О. М. Джужа, Я. Ю. Кондратьєв, О. Г. Кулик, П. П. Михайленко та ін.; за заг. ред. О. М. Джужи. К.: Юрінком Інтер, 2002. 416 с.

125. Курс кримінології. Загальна частина: підручник: в 2 кн. Кн. 1 / О. М. Джужа, П. П. Михайленко, О. Г. Кулик та ін.; за заг. ред. О. М. Джужи. К.: Юрінком Інтер, 2001. 352 с.

126. Криминология: учебник / Н. А. Беляев, И. В. Волгарева, Н. М. Кропачев и др.; под ред. В. В. Орехова. СПб.: Изд-во СПб. ун-та, 1992. 216 с.

127. Кримінологія. Спеціальний курс зі схемами (Загальна та Особлива частина): навч. посібник / О. М. Джужа, Є. М. Моїсєєв, В. В. Василевич. К.: Атіка, 2001. 368 с.

128. Кримінологія: навч.-метод. посіб. / за заг. ред. О. М. Джужи, Є. М. Моїсєєва, В. В. Василевич та ін. К.: Атіка, 2003. 400 с.

129. Кримінологія: навч. посіб. / О. М. Джужа, В. В. Василевич, О. Г. Колб та ін.; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Джужи. К.: Атіка, 2009. 312 с.
130. Криминология: учеб. для юрид. вузов / под ред. А. И. Долговой. М.: Юристь, 1997. 440 с.
131. Криминология: учебник / под ред. Б. В. Коробейникова, Н. Ф. Кузнецовой, Г. М. Миньковского. М.: Юридическая литература, 1988. 384 с.
132. Кувалдин В. П. Научные основы компьютеризации оперативно-розыскной деятельности аппаратов БЭП. М.: Академия МВД России, 1993. 245 с.
133. Курс кримінології: Особлива частина: підручник: у 2 кн. / М. В. Корнієнко, Б. В. Романюк, І. М. Мельник та ін.; за заг. ред. О. М. Джужі. К.: Юрінком Інтер, 2001. Кн. 2. 480 с.
134. Кудрявцев В. Н. Генезис преступления. Опыт криминологического моделирования: учеб. пособие. М.: ФОРУМ-ИНФРА-М, 1998. 216 с.
135. Кудрявцев В. Н. Социально-психологические аспекты поведения. *Вопросы философии*. 1974. № 1. С. 98–114.
136. Кузнецова Н. Ф. Проблемы криминологической детерминации. М.: Юридическая литература, 1984. 204 с.
137. Курбатова І. С. Кримінологічні засади запобігання насильницьким злочинам щодо осіб похилого віку в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спеціальність 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. К.: Національна академія прокуратури України, 2014. 18 с.
138. Курс советской криминологии. Предупреждение преступности. М.: Юридическая литература, 1986. 318 с.
139. Ключев М. М. Кримінологічні засади програмування запобігання злочинності: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.08. К.: КНУВС, 2008. 20 с.
140. Лаевский Г. Г. Научные основы и пути совершенствования оперативно-розыскной деятельности по борьбе с лицами, ведущими

антиобщественный паразитический образ жизни. М.: ВЮЗШМВД СССР, 1991. 260 с.

141. Лекарь А. Г., Вольнский А. Ф., Гребельский Д. В., Самойлов В. Г. Методологические проблемы оперативно-розыскной деятельности органов внутренних дел. *Труды Киевской высшей школы МВД СССР*. К.: КВШ МВД СССР, 1976. С. 3–34.

142. Лекарь А. Г. Предотвращение рецидивной преступности органами внутренних дел. М.: ВШ МВД СССР, 1971. 65 с.

143. Лекарь А. Г. «Профилактика», «предупреждение», «предотвращение» преступлений. *Советская милиция*. М.: МВД СССР, 1973. № 1. С. 65.

144. Лекарь А. Г. Основы организации предотвращения преступлений органами внутренних дел. М.: ВШ МВД СССР, 1988. 86 с

145. Литвак О. М. Держава і злочинність: монографія. К.: Атіка, 2004. 304 с.

146. Литвак О. М. Злочинність, її причини та профілактика. К.: Україна, 1997. 176 с.

147. Литвак О. М. Державний контроль за злочинністю (кримінологічний аспект): дис. ... д-ра юрид., наук: спец. 12.00.08. Х., 2002. 414 с.

148. Литвинов О. М. Адміністративно-територіальна координація діяльності суб'єктів профілактики злочинів в Україні на місцевому рівні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00 07. Х.: ХНУВС, 2002. 276 с

149. Литвинов О. М. Поняття і класифікація причин та умов, що сприяють вчиненню злочину. *Форум права*. 2008. № 2. С. 323–327.

150. Литвинов О. М. Проблеми організації практичного криміналістичного прогнозування. *Проблеми правознавства і правоохоронної діяльності*: зб. наукових праць. Донецьк: ДЮІ, 2003. № 3. С. 243–253.

151. Литвинов О. М. Сучасні проблеми управління профілактикою злочинів: монографія. Херсон: «Олді-плюс», 2003. 87 с.

152. Литвинов О. М. Тактика індивідуальної профілактики злочинів. *Південноукраїнський правничий часопис*: науковий журнал. Одеса: ОДУВС. 2007. № 3. С. 53–55.

153. Литвинов О. М. Тактика запобігання злочинам. *Право і безпека*. 2011. № 1 (38). С. 131–135.
154. Литвинов О. М. Функціональні аспекти профілактики злочинів. *Південноукраїнський правничий часопис: науковий журнал*. Одеса: ОДУВС, 2010. № 2. С. 26–28.
155. Личность преступника / Ю. М. Атомян, В. Н. Кудрявцев, В. Е. Эминов. М.: Юридическая литература, 1989. 433 с.
156. Личность преступника как объект криминологического исследования: сб. ст. М.: МГУ, 1996. 323 с.
157. Ліщенко Г., Мінченко С. Віктимологічні аспекти негативних соціальних явищ, пов'язаних зі злочинністю. *Право України*. 2006. С. 107–111.
158. Лукашов В. А. Теоретико-прикладные основы оперативно-розыскной деятельности органов внутренних дел. Введение в курс: учеб. пособие. М., 1989. 452 с.
159. Лукаш А. С. Згвалтування: криминологічна характеристика, детермінація та їх попередження: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Х.: ХНУВС, 2007. 19 с.
160. Лукаш А. С. Криминологічна характеристика згвалтувань в Україні. *Право і безпека: науковий журнал*. Х.: ХНУВС, 2006. № 5. (2). С. 48–54.
161. Лук'янчиков Б. Є. Поняття і види характеристик злочинів. *Теорія оперативно-службової діяльності правоохоронних органів України: наукове видання / за гол ред. проф. В. Л. Регульського*. Львів: ЛЮІВС при НАВС, 2000. С. 170–177.
162. Лунеев В. В. Преступность XX века. Мировые, региональные и российские тенденции. М.: Издательство НОРМА, 1997. 525 с.
163. Максименко С. Д. Генезис существования личности: монография. К.: Издательство ООО «КММ», 2006. 240 с.
164. Максименко С. Д. Психологія учіння людини: генетико-модельючий підхід: монографія. К.: Видавничий Дім «Слово», 2013. 592 с.

165. Мамчур Н. Інформаційне забезпечення діяльності суб'єктів профілактики правопорушень серед молоді. *Вісник Львівського юридичного інституту внутрішніх справ*. Львів: ЛЮІВС, 2004. № 2. С. 279–281.

166. Мартинов М. Д. оптимізація взаємодії територіальних органів внутрішніх справ з населенням. *Право і безпека*. Х.: ХНУВС, 2010. № 4 (36). С. 155–159.

167. Матусовский Г. А. Экономические преступления: криминалистический анализ. Х.: Консум, 1999. 215 с.

168. Мацюк В. Я., Панасюк С. А., Ніколайчук В. А., Стрілець Б. В., Попов І. В. Науково-практичний коментар Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», станом на 01.05.2011 р. / за заг. ред. В. Я. Мацюка. К.: Видавничий дім «Професіонал», 2011. 304 с.

169. Медицький І. Б. Профілактичні підрозділи в системі МВС: перспективи відновлення їх діяльності. *Досудове слідство: шляхи удосконалення кримінального та кримінально-процесуального законодавств: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Івано-Франківськ, 30 листопада 2007 р.)*. Івано-Франківськ: ПЮІ, 2007. С. 74–78.

170. Методика расследования экономических преступлений, совершаемых организованными группами. Руководство для следователей: научно-практическое пособие / В. П. Корж. Х.: Издательство «Лицей», 2002. 280 с.

171. Методологические проблемы теории оперативно-розыскной деятельности органов внутренних дел / А. Г. Лекарь, А. Ф. Вольнский, Д. В. Гребельский, В. Г. Самойлов. *Тр. Киев. Высш. шк. МВД СССР*. К., 1986. Вып. 8. С. 30–33.

172. Методичні рекомендації щодо порядку роботи з інформаційною підсистемою «Єдиний облік» Інтегрованої інформаційно-пошукової системи органів внутрішніх справ України: лист МВС України від 09.01.2013 № 346/Чн.

173. Міжнародна поліцейська енциклопедія: у 10 т. / відп. ред. Ю. І. Римаренко, В. Я. Тацій, Ю. С. Шемшученко. К.: Концерн Видавничий

Дім «Ін Юре», 2005. Т. II. Права людини у контексті поліцейської діяльності. 1234 с.

174. Міжнародна поліцейська енциклопедія: у 10 т / відп. ред.: Є. М. Моїсєєв, І. Р. Римаренко, В. Я. Тацій, Ю. С. Шемшученко. К.: Атіка, 2007. Т. IV: Кримінально-правові, кримінологічні та кримінально-виконавчі засади поліцейської діяльності. 968 с.

175. Міжнародна поліцейська енциклопедія: у 10 т. / відп. ред.: В. В. Коваленко, Є. М. Моїсєєв, В. Я. Тацій, Ю. С. Шемшученко. К.: Атіка, 2010. Т. VI. Оперативно-розшукова діяльність поліції (міліції). 1128 с.

176. Міллер А. Що таке причини та умови злочинів? *Право України*. 2001. С. 89–92.

177. Милуков С. Ф. Учет личности преступника в деятельности аппаратов БХСС. Горький: ГВШ МВД СССР, 1985. С. 4–6.

178. Мінка Т. П. Органи внутрішніх справ як суб'єкти забезпечення адміністративно-правових режимів: монографія. Дніпропетровськ: ДДУВС, 2010. 236 с.

179. Міністерство внутрішніх справ України: офіційний сайт. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/kavis/2011_1/gorbat.htm. <http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/545259>.

180. Минская В. С. Опыт виктимологического изучения изнасилований. *Вопросы борьбы с преступностью*. М., 1972. Вып. 17. С. 20–26.

181. Михайличенко Д. А. Інформаційне забезпечення організації під час запобігання злочинам. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка*. Спеціальний випуск. Луганськ. ЛДУВС, 2013. № 6. С. 198–202.

182. Михайличенко Д. А. Шляхи удосконалення діяльності правоохоронних органів щодо попередження загально кримінальної злочинності з використанням сучасних технологій. *Попередження злочинів суб'єктами оперативно-розшукової діяльності: матеріали науково-практичної конференції*. Х.: ХНУВС, 2010. С. 103–106.

183. Миньковский Г. М. Задачи и возможности использования уголовно-правовых средств профилактики преступности. *Пути совершенствования мер по предупреждению преступности: материалы Всесоюзной научно-практической конференции*. М.: Академия МВД СССР, 1988. С. 37–45.

184. Миньковский Г. М. Проблемы информационного обеспечения криминологического планирования. *Вопросы борьбы с преступностью*. М.: Юрид. лит., 1977. Вып. 26. 168 с.

185. Мовчан А. В. Теоретичні засади інформаційного забезпечення інформаційно-аналітичного забезпечення оперативно-розшукової діяльності. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. К.: НАВС, 2011. № 2(75). С. 181–188.

186. Мовчан А. В. Оперативні обліки як складова частина системи інформаційного забезпечення оперативно-розшукової діяльності. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2006. № 1. С. 53–55.

187. Научно-практический комментарий Кримінального кодексу України. 4-те вид., перероб. та доповн. / за ред. М. І. Мельника М. І. Хавронюка. К.: Юридична думка, 2007. 1184 с.

188. Негодченко В. О. Діяльність органів внутрішніх справ щодо попередження злочинів у сучасних умовах: монографія. Дніпропетровськ, ДДУВС, 2005. 320 с.

189. Новейший словарь иностранных слов и выражений. Мн.: Современный литератор, 2003. 564 с.

190. Оболенцев В. Ф. Актуальні проблеми латентної злочинності: дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.08. Х.: ХНУВС, 2001. 185 с.

191. Овчинский С. С. Оперативно-розыскная профилактика: лекция. МВД СССР. Караганда: Карагандинская высш. шк. МВД СССР, 1982. 24 с.

192. Ожегов С. И. Толковый словарь русского языка: 80000 слов и фразеологических выражений. 4-е изд., доп. / ред. Н. Ю. Шведова; РАН; Ин-т русского языка им. В. В. Виноградова. М.: Азбуковник, 1999. 944 с.

193. Омельчук О. М. Діяльність міліції щодо встановлення й усунення причин і умов, які сприяли вчиненню протиправної поведінки. *Діяльність*

підрозділів кримінальної міліції: сучасний стан та перспективи вдосконалення: тези доповідей та повідомлень учасників Міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 12 квітня 2013 р.). Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2013. С. 193–196.

194. Оперативно-розыскная деятельность: учебник. 2-е изд., доп. и перераб. / под ред. К. К. Горяинова, В. С. Овчинского, Г. К. Синилова, А. Ю. Шумилова. М.: ИНФРА, 2004. 848 с.

195. Оперативно-розшукова діяльність: навч посібник / Є. М. Моїсеєв, О. М. Джужа, Д. Й. Никифорчук та ін.; за ред. проф. О. М. Джужи. К.: Правова єдність, 2009. 310 с.

196. Оперативно-розшукова діяльність (Особлива частина): протидія злочинам загально кримінального спрямування: навч. посібник / В. П. Захаров, А. В. Баб'як, Л. Ф. Гула. Львів: ЛьвДУВС, 2013. 476 с.

197. Организация профилактики преступлений органами внутренних дел: концептуальные новые, практика, перспективы совершенствования: монография / под общ. ред. А. М. Бандурки. Х.: Изд-во Нац. ун-та внутр. дел, 2010. 350 с.

198. Орлов Ю. Ю. Застосування оперативної техніки в оперативно-розшуковій діяльності міліції (теорія і практика). К.: КНУВС, 2007. 559 с.

199. Основы оперативно-розыскной деятельности: учебник. изд. 2-е, испр. и доп. / под. ред. В. Б. Рушайло. СПб.; М.: Издательство «Лань», 2000. Серия «Учебники для вузов. Специальная литература». 720 с.

200. Пазиніч І. І., Кириченко О. В. Актуальні проблеми запобіжної діяльності оперативних підрозділів органів внутрішніх справ України. *Сторіччя розшуку: історія, сучасність, перспективи*: матеріали Міжнарод. науково-практ. конф. (м. Одеса, 24 жовтня 2008 р.). Одеса, 2008. С. 162–163.

201. Парыгин Б. Д. Основы социально-психологической теории. М.: Мысль, 1971. 339 с.

202. Півень А. В. Кримінологічна характеристика та профілактика вилічної насильницької злочинності: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня

канд. юрид. наук: спеціальність 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. К.: НАВС, 2013. 18 с.

203. План заходів з виконання Концепції реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень на період до 2015 року, затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 8 серпня 2012 р. № 767. URL: <http://w.cl.rada.gov.ua>.

204. Правовые, информационные и тактические основы оперативно-розыскной деятельности советской милиции. М.: ВНИИ МВД СССР, 1975. 243 с.

205. Плешакова В. А. Криминология и организация предупреждения преступлений: учеб. пособие / отв. ред. Э. И. Петров. М.: Акад. МВД РФ, 1995. 249 с.

206. Плішкін В. М. Теорія управління органами внутрішніх справ: підручник / за ред. канд. юрид. наук Ю. Ф. Кравченка. К.: Національна академія внутрішніх справ України, 1999. 702 с.

207. Побегайло З. Ф. Насильственная преступность: современные тенденции, перспективы борьбы. *Сов. гос. и право*. 1988. № 9. С. 72–75.

208. Положення про Департамент карного розшуку Міністерства внутрішніх справ України, затв. Наказом МВС України від 21 вересня 2012 р. № 818. URL: <http://w.cl.rada.gov.ua>.

209. Положення про Міністерство внутрішніх справ України: Указ Президента України від 31 липня 2012 р. URL: <http://w.cl.rada.gov.ua>.

210. Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань, затв. Наказом Генерального прокурора України від 17 серпня 2012 р. № 69 (із змінами та доповненнями, внесеними наказом Генеральної прокуратури України від 14 листопада 2012 р. № 113). URL: <http://w.cl.rada.gov.ua>.

211. Пономаренко Ю. Г. Поняття та види попередження злочинності. *Науковий вісник Юридичної академії Міністерства внутрішніх справ*. К.: ЮАВС, 2003. № 3. С. 250–254.

212. Предупреждение и раскрытие преступлений уголовным розыском: учебник для средних специальных школ милиции МВД СССР / под

редакцией кандидатов юридических наук П. В. Гончарова, В. И. Тихоненко. М.: Научно-исследовательский и редакционно-издательской отдел МФЮЗО при Академии МВД СССР, 1987. 257 с.

213. Предупреждение и раскрытие преступлений аппаратами уголовного розыска: науч. пос. / под редакцией генерал-майора Б. Я. Штейнебрика и доктора юридических наук, профессора В. А. Лукашова. М.: Академия МВД СССР, 1987. 350 с.

214. Проблеми оперативно-розшукової діяльності й забезпечення прокурорського нагляду за її законністю. Луганськ: Луганськ. ін-т внутр. справ, 2000. С. 188–193.

215. Про вищу освіту: Закон України від 05 вересня 2017 р. № 2145-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <http://w.cl.rada.gov.ua>.

216. Про затвердження Положення про Інтегровану інформаційно-пошукову систему органів внутрішніх справ України: Наказ МВС України від 12 жовтня 2009 р. № 436. URL: <http://w.cl.rada.gov.ua>.

217. Про концепцію національної програми інформатизації: Закон України від 04 лютого 1998 р. № 75/98. URL: <http://w.cl.rada.gov.ua>.

218. Про Національну поліцію України: Закон України. URL: <http://daccess-ddsny: un.org /djс>.

219. Про телебачення і радіомовлення: Закон України. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 10. Ст. 43. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>)

220. Про рекламу: Закон України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 39. Ст. 181. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>

221. Про Стратегію економічного та соціального розвитку України «Шляхом європейської інтеграції» на 2004–2015 роки: Указ Президента України від 28 квітня 2004 р. № 493/2004. URL: <http://w.cl.rada.gov.ua>

222. Протидія серійним злочинам – посяганням на життя людини: посіб. / Д. О. Александров, Є. М. Бодюл, В. І. Василичук та ін.; заг. ред. В. Я. Горбачевського. К.: УВПД ГШ МВС України, 2009. 176 с.

223. Про затвердження Концепції Державної програми профілактики правопорушень на період до 2015 року: Розпорядження Кабінету міністрів України від 29 вересня 2010 р. № 1911-р. URL: <http://daccess-ddsny.un.org/djs>.

224. Про затвердження Настанови про діяльність органів і підрозділів внутрішніх справ України з попередження злочинів: Наказ МВС України від 25 червня 2001 р. № 507. К.: МВС України, 2001. 4 с.

225. Противодействие преступности: учебное пособие / Л. М. Давыденко, М.Л. Давыденко, А.Н Литвинов, О.О. Юхно. К.: Хай-Тек Пресс, 2011. 317 с.

226. Профілактика злочинів: підручник / О. М. Джужа, В. В. Василевич, О. Ф. Гіда та ін.; за заг. ред. докт. юрид. наук, проф. О. М. Джужи. К.: Атіка, 2011. 720 с.

227. Прохоров П. А. Оперативно-розыскные меры в предупреждении формирования преступных групп: учеб. пособ. Омск: НИиРИО, 1986. 76 с.

228. Психологічна енциклопедія / автор-упорядник О. М. Степанов. К.: «Академвидав», 2006. 424 с.

229. Пчолкін В. Д. Теоретико-правові проблеми оперативно-розшукової діяльності: стан та напрямки дослідження і шляхи розвитку оперативно-розшукової діяльності в сучасних умовах: матеріали наук.-практ. конф. (28 листопада 2006 р.). Х.: ХНУВС 2009. С. 132–136.

230. Ратинов А. Р., Ефремова Г. Х. Правовая психология и преступное поведение. Красноярск, 1988. 215 с.

231. Резник Г. М. Криминологическая профилактика и социальное планирование. *Вопросы борьбы с преступностью*. 1979. Вып. 31. С. 29–36.

232. Рівень безробіття населення (за методологією МОП) за статтю, віковими групами та місцем проживання у 2012–2014 роках / Державна служба статистики. URL: <http://ww.ukrstat.gov.ua/>

233. Ривман Д. В., Установ В. С. Виктимология. СПб.: Юридический центр Пресс, 2000. 332 с.

234. Рижков Е. В. Методичні підходи до інформаційного забезпечення оперативно-розшукової діяльності підрозділів органів внутрішніх справ. *Вісник Національної академії внутрішніх справ*. К.: НАВС, 2004. С. 108–114.

235. Рогов М. А. Особенности организации оперативно-розыскной деятельности на железнодорожном, водном и воздушном транспорте. М.: МВД СРСР, 1981. С. 75.

236. Самойлов В. Г. Некоторые аспекты характеристики оперативно-розыскной деятельности как процесса познания. *Вопросы совершенствования оперативной работы органов внутренних дел*. Омск: Омск. высш. шк. милиции МВД СССР, 1982. С. 14–15.

237. Сборник постановлений Пленума Верховного Суда СССР 1924–1977 гг. М.: Право, 1978. Ч. 2. 456 с.

238. Серeda Г. П., Шамара О. В. Міждисциплінарне вчення про інформаційне забезпечення розслідування злочинів як форма взаємодії кримінального процесу, оперативно-розшукової діяльності та криміналістики на сучасному етапі. *Вісник Запорізького юридичного інституту ДДУВС*. Запоріжжя: ЗЮІ, 2011. № 3. С. 310–321.

239. Сердюк Л. В. Психическое насилие как предмет уголовно-правовой оценки следователем. Волгоград: Волгоградская ВСШ, 1981. 429 с.

240. Семенишин О. М. Напрями запобігання злочинів, вчиняються неповнолітніми. *Економіка і право*. 2010. № 9. С. 30–34.

241. Сенік В. В. До питання удосконалення інформаційного забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України. *Інформатизація вищих навчальних закладів МВС України*: матеріали науково-практичної конференції (м. Харків, 11–12 квітня 2006 р.) Х.: ХНУВС, 2006. С. 208–212.

242. Ситковская О. Д. Психология уголовной ответственности: пособие. М.: «Норма», 2002. 278 с.

243. Словарь русского языка: в 4 т. / под ред. Г. П. Князькова, Т. Н. Поповцева, М. Н. Судоплатова. М.: Государственное изд-во иностранных и национальных словарей. 1957. Т. 2: К–О. 1015 с.

244. Смагоринский Б. П. Теоретические и организационно-тактические основы оперативно-розыскной деятельности органов внутренних дел по охране личной собственности от преступных посягательств. М.: Акад. МВД СССР, 1990. 362 с.

245. Снігерьев О. П. Матвійчук В. В., Никифорчук Д. Й. Умисні вбивства. Попередження та розкриття: практичний посібник. К.: КНТ, 2005.

246. Соколов Д. И. К понятию преступности и ее состояния. *Становление и развитие советского уголовного законодательства*: матер. межвуз. конфер., посвященной 50-летию первого советского уголовного кодекса. Волгоград: «Право», 1973. 240 с.

247. Сподарик Н. І. Детермінанти, які впливають на вчинення насильницьких злочинів проти життя та здоров'я особи студентами ВНЗ. *Європейські перспективи*: науково-практичний журнал. 2015. № 7. С. 138–143.

248. Сподарик Н. І. Інформаційно-аналітичне забезпечення підрозділів Національної поліції України у запобігання насильницьких злочинів проти життя та здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ. *Юридичний науковий електронний журнал*: електронне наукове фахове видання. 2017. № 3. С. 143–146.

249. Сподарик Н. І. Правові заходи запобігання злочинів проти життя і здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ. *Вдосконалення правового механізму захисту прав і свобод людини і громадянина в умовах євроінтеграції*: збірник матеріалів міжнародної конференції (м. Львів, 28 лютого 2017 р.). Львів: Навчально-науковий Інститут права та психології Національного університету «Львівська політехніка», 2017. С. 517–520.

250. Стан і структура злочинності в Україні 2008–2012 рр. URL: <http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/717134>

251. Стан та структура злочинності в Україні 2013–2014 рр. URL: <http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/717134>.

252. Старков О. В. Криминология: Общая, особенная и специальная части: учебник. СПб.: «Юридический центр Пресс», 2012. 1048 с.

253. Стихарна І. С. До поняття оперативно-розшукового запобігання злочинам, учинених організованими злочинними групами етнічної спрямованості. *Південноукраїнський правничий часопис*. Одеса: ОДУВС, 2008. № 4. С. 220–222.

254. Стратегія і тактика протидії злочинності: монографія / О. М. Бандурка, О. М. Литвинов. Х.: Ніка Нова, 2012. 318 с.

255. Стратегія національної безпеки України «Україна у світі, що змінюється», затверджена Указом Президента України від 12 лютого 2007 р. № 105 (в редакції від 8 червня 2012 р. № 389/2012). URL: <http://w.cl.rada.gov.ua>

256. Стручков Н. А. Преступность как социальное явление: лекции по криминологии. Днепропетровск: ВПУ МВД СССР, 1979. 183 с.

257. Сучасна правова енциклопедія. 2-ге вид., перероб. і допов. / О. В. Зайчук, О. Л. Копиленко, В. С. Ковальський та ін.; за заг. ред. О. В. Зайчука; Ін-т законодавства Верховної Ради України. К.: Юрінком Інтер, 2013. 408 с.

258. Сучасний тлумачний словник української мови: 100 000 слів / за заг. ред. д-ра філол. наук, професора В. В. Дубічинського. Х.: ВД «ШКОЛА», 2009. 1008 с.

259. Тарасенко О. І. Оперативно-розшукове забезпечення розслідування бандитизму. *Науковий вісник Національної академії Служби безпеки України*. К.: НАСБУ, 2006. № 24. С. 76–82.

260. Тарарухин С. А. Преступное поведение. Социальные и психологические черты. М.: Юрид. лит., 1974. 224 с.

261. Теория оперативно-розыскной деятельности: учебник / под ред. К. К. Горяинова, В. С. Овчинского, Г. К. Синилова. М.: ИНФРА-М, 2006. 832 с.

262. Тертишник В. М. Кримінальний процес України. Загальна частина: підручник. Академічне видання. К.: Алерта, 2014. 440 с.

263. Тертышник В. М. Уголовный процесс: учеб. пособие. 2-е изд., перераб. и доп. Х.: Право, 1999. 528 с.

264. Тлумачний словник української мови / укл. Т. В. Ковальова, Л. П. Коврига. Х.: Синтекс, 2002. 672 с

265. Туркевич И. К. Деятельность местных советов народных депутатов по предупреждению преступлений и иных правонарушений: автореф. дисс. ... д-ра юрид. наук.: 12.00.08. К., 1987. 35 с.

266. Утевский А. Б. Предупреждение и раскрытие преступлений оперативными аппаратами ОВД на транспорте: учебное пособие. М.: МВД СССР, 1986. 234 с.

267. *Философский энциклопедический словарь* / гл. ред.: Л. Ф. Ильичов, П. Н. Федосеев, С. М. Ковалев, В. С. Панов. М.: Сов. Энциклопедия, 1983. 840 с.
268. Франковски С., Гольдман Г., Лентовска О. Верховный Суд США о гражданских правах и свободах. Варшава, 1997. С. 186–188.
269. Фролова О. Г. Новітня методологія в управлінні в органах внутрішніх справ: монографія. Донецьк: Донецьк. ін-т внутр. справ, 2001. 396 с.
270. Хахановський. В. Г. До проблеми вдосконалення інформаційного забезпечення ОВС України. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка*. Спеціальний випуск. Луганськ. ЛДУВС, 2011. № 3. С. 40–47.
271. Царегородцев А. М. Предупреждение групповых преступлений: межвузовский сборник научных трудов. Омск: Омская высшая школа милиции МВД СССР, 1985. С. 3–8.
272. Цветков С. И. Комплексное использование сил и средств правоохранительных органов при расследовании деятельности преступных структур. М.: Московский институт МВД России, 1994. 235 с.
273. Шакун В. І. Влада і злочинність. К.: Довіра, 1997. 146 с.
274. Шендрик В., Сафонов О. Фактори, які негативно впливають на діяльність оперативних підрозділів ОВС України щодо профілактики та попередження злочинів. *Право і безпека*. Х.: ХНУВС, 2010. № 4 (36). С. 150–155.
275. Шалімов С. В. Інформаційні системи департаменту інформаційно-аналітичного забезпечення МВС України – резерв з необхідних відомостей для забезпечення підрозділів ОВС. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка*. Луганськ: ЛДУВС, 2014. № 1. С. 321–327.
276. Шамрай В. М. Поняття і суть взаємодії, її значення. *Прокуратура. Людина. Держава*. 2004. № 1 (3). С. 60–67.
277. Шевченко О. А. Критерії оцінки запобіжної діяльності підрозділів карного розшуку. *Сучасні проблеми теорії і практики оперативно-розшукової діяльності ОВС*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (3 червня 2011 р.). Запоріжжя: ЗЮІ, 2011. С. 182–185.

278. Шевченко О. А. Оперативно-розшукова профілактика злочинів, як вид діяльності ОВС України. *Вісник Запорізького юридичного інституту*. Запоріжжя: ЗЮІ, 2009. № 2. С. 199–206.

279. Шевченко О. А. Профілактика злочинів підрозділами карного розшуку. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. Дніпропетровськ: ДДУВС, 2011. № 4. С. 509–516.

280. Шевчук Т. І. Кримінологічна характеристика та запобігання насильницьким злочинам проти життя та здоров'я особи у сільській місцевості: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. Львів: ЛьвДУВС, 2013. 16 с.

281. Шестаков Д. А. Криминология: Новые подходы к преступлению и преступности: Криминогенные законы и криминологическое законодательство. Противодействие преступности в изменяющемся мире: учебник. 2-е изд. перераб. и доп. СПб.; М.: Издательство Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2006. 561 с.

282. Шестаков Д. А. Семейная криминология: Криминофалистика. СПб.; М.: Юрид. центр Пресс, 2003. 389 с.

283. Шелухін М. Л. Про інноваційний підхід до підготовки оперативних працівників органів внутрішніх справ у ВНЗ системи МВС. *Бюлетень з обміну досвідом роботи МВС України*. К., 2012. № 190. С. 34–40.

284. Шляпочников А. С., Забрянский Г. И. Выявление латентной преступности. *Советское государство и право*. 1969. № 5. С. 99–101.

285. Шумилов А. Ю. Краткая сыскная энциклопедия: Деятельность оперативно-розыскная контрразведывательная, частная сыскная (детективная). М., 2000. 312 с.

286. Юхно О. О. Актуальні аспекти удосконалення культури мовлення, паралінгвістичних, екстралінгвістичних і психологічних знань при оперативно-розшуковому попередженні та розкритті злочинів. *Становлення особистості професіонала: перспективи й розвиток*: матеріали

III Всеукраїнської наук.-практ. конф. (м. Одеса, 19 лютого 2010 р.). Одеса: ОДУВС, 2010. 429 с.

287. Юхно О. О. Зміст і форми профілактики як чинники запобігання злочинам органів внутрішніх справ. *Південноукраїнський правничий часопис*. Одеса: ОДУВС, 2010. № 4. С. 23–27.

288. Юхно О. О. Теорія та тактика оперативно-розшукового запобігання злочинам органами внутрішніх справ: монографія. Одеса: Інтерпрінт, 2010. 368 с.

289. Юхно О. О. Теоретичні та практичні засади ролі правоохоронних органів та громадськості у стратегії і тактиці держави щодо запобігання злочинності. *Південноукраїнський правничий часопис*. Одеса: ОДУВС, 2008. № 34. С. 31–35.

290. Яковлев А. М. Индивидуальная профилактика преступного поведения. Горький: ГВСШ МВД СССР, 1977. 98 с.

291. Яра О. Загальносоціальні заходи попередження некорисливих насильницьких злочинів. *Підприємництво, господарство і право*. К.: Вид. «Ін Юре», 2009. № 9. С. 137–138.

292. Ярмыш Н. Н. Теоретические проблемы причинно-следственной связи в уголовном праве (философско-правовой анализ): монография. Х.: Право, 2003. 512 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Підсумки
анкетування студентів ВНЗ щодо запобігання
насильницьким злочинам проти життя та здоров'я особи

№	Перелік питань	Варіанти відповідей	Кількість отриманих відповідей у відсотках					Загальна або середня кількість отриманих відповідей у відсотках
			Волинська область	Львівська область	Рівненська область	Тернопільська область	Хмельницька область	
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1.	Стать: 1.1. чоловіча; 1.2. жіноча.		42 – 84% 8 – 16%	40 – 80% 10 – 20%	38 – 76% 12 – 24%	32 – 64% 18 – 36%	35 – 70% 15 – 30%	178 – 74,8% 63 – 25,2%
2.	Курс навчання: 2.1. перший; 2.2. другий; 2.3. третій; 2.4. четвертий; 2.5. п'ятий.		0% 5 – 10% 15 – 30% 14 – 28% 16 – 32%	0% 7 – 14% 18 – 36% 14 – 28% 12 – 22%	0% 6 – 12% 15 – 30% 16 – 32% 13 – 26%	0% 9 – 18% 10 – 20% 17 – 34% 14 – 28%	0% 8 – 16% 11 – 22% 13 – 26% 18 – 36%	0% 35 – 14% 69 – 27,6% 74 – 29,6% 73 – 28,8%
3.	Факультет навчання: 3.1. юридичний; 3.2. економічний; 3.3. фізичний; 3.4. психологічний.		20 – 40% 12 – 24% 8 – 16% 10 – 20%	22 – 44% 18 – 36% 5 – 10% 5 – 10%	15 – 30% 12 – 24% 14 – 28% 9 – 18%	14 – 28% 13 – 26% 12 – 24% 11 – 22%	16 – 32% 14 – 28% 11 – 22% 9 – 18%	81 – 31,6% 69 – 27,8% 52 – 16,8% 48 – 15,8%
4.	Сімейний стан: 4.1. одружений; 4.2. неодружений.		11 – 17% 39 – 83%	15 – 30% 35 – 70%	13 – 26% 37 – 74%	8 – 16% 42 – 84%	5 – 10% 45 – 90%	52 – 19,8% 198 – 81,2%
5.	Місце проживання до навчання у ВНЗ: 5.1. село; 5.2. місто.		19 – 38% 31 – 62%	17 – 34% 33 – 66%	14 – 28% 36 – 72%	18 – 36% 32 – 64%	11 – 22% 39 – 78%	78 – 31,6% 172 – 73%
6.	Місце проживання під час навчання у ВНЗ: 6.1. з родичами; 6.2. у гуртожитку; 6.3. на квартирі; 6.4. доїжджаю з м/т.		33% 14% 32% 22%	31% 14% 35% 28%	28% 11% 24% 30%	34% 11% 28% 25%	34% 10% 31% 35%	30% 12% 30% 28%
7.	Соціальний стан родичів студентів, які навчаються у ВНЗ: 7.1. робочі; 7.2. службовці;		15,2% 34,5%	18,3% 37,6%	14,5% 33,2%	18% 30%	17,5% 36,2%	16,7% 35,3%

	7.3. селяни; 7.4. підприємці.		8,1% 35,4%	12,7% 42,2%	9,7% 36,3%	11,3% 38%	8,2% 38,1%	10% 38%
8.	Рівень доходів батьків студентів, які навчаються в ВНЗ: 8.1. низькі; 8.2. середні; 8.3. високі.		10,3% 52,8% 36,4%	12,2% 55,8% 40,5%	9,9% 53,4% 35,9%	10% 51,3% 36,7%	12,6% 50,9% 35,5%	11% 52,8% 37,2%
9.	З яких джерел інформації Ви дізналися про способи вчинення насильницьких злочинів? 9.1. з юридичної літератури; 9.2. з художньої літератури; 9.3. від знайомих; 9.4. з власного досвіду; 9.5. з телебачення; 9.6. з Інтернету.		1,2% 1,1% 0% 3,1% 5,7% 6,8%	3% 2,3% 0,8% 3,9% 9,2% 8,7%	2,3% 1,6% 0,2% 3,4% 6,1% 7,3%	1,7% 0,5% 0,7% 3,3% 4,4% 6,4%	1,8% 0,7% 0,3% 3,6% 4,6% 5,5%	9,2% 6,2% 2% 17,3% 30% 34,7%
10.	Які види насильницьких злочинів проти життя та здоров'я особи, на Вашу думку, найчастіше вчиняються студентами ВНЗ? 10.1. вбивства; 10.2. тілесні ушкодження; 10.3. згвалтування; 10.4. хуліганство; 10.5. інше (вказати).		10% 66% 20% 12% 0%	9% 56% 21,4% 11,6% 1%	5,1% 64,5% 17,5% 11,9% 0%	8,2% 48,6% 21,4% 20,2% 1,6%	11% 48,4% 22,8% 17,1% 0,7%	8,06% 56,7% 20,6% 14,5% 0,6%
11.	Назвіть основні мотиви вчинення насильницьких злочинів проти життя та здоров'я студентами ВНЗ: 11.1. самоствердження; 11.2. корисливість; 11.3. секс; 11.4. хуліганські дії; 11.5. ненависть; 11.6. інші.		25,3% 17,5% 11,5% 7,7% 3% 19,6%	28,4% 16,7% 12,9% 9,4% 4,1% 23,3%	25,7% 14,7% 12,6% 8,5% 3,4% 18,5%	26,7% 16,3% 11,3% 7,3% 3,1% 21,2%	27,8% 18,3% 10,9% 8,6% 3,4% 20,4	26,7% 16,7% 11,9% 8,3% 3,4% 20,7%
12.	В яких місцях переважно вчиняються насильницькі злочини проти життя та здоров'я особи студентами ВНЗ? 12.1. у навчальних закладах; 12.2. у громадських місцях;		9,5% 36,3%	10,7% 37,4%	10,4% 36,9%	12,3% 39,7%	7,1% 36,7%	10% 37,4%

	12.3. на приватних територіях; 12.4. інше.		32,6% 18,3%	34,7% 19,4%	33,5% 18,6%	32,7% 20,8%	33,5% 17,9%	33,6% 19%
13.	Що, на Вашу думку, впливає на механізм учинення злочинів проти життя та здоров'я особи студентами ВНЗ? 13.1. невиконання батьками своїх обов'язків; 13.2. неналежний приклад батьків для наслідування (вседозволеність, виправдання проступків тощо); 13.3. формування комплексу вседозволеності та безкарності.		75,5% 78,3% 65,8%	74,8% 73,2% 81,7%	76,4% 87,3% 49,7%	72,5% 52,7% 75,7%	75,7% 82,7% 67,1%	75% 67% 68%
14.	Які з перелічених чинників, на Вашу думку, найбільше впливають на зростання насильницької злочинності проти життя та здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ? 14.1. об'єктивна суперечність між економічними потребами студентів і можливостями рідних у їх задоволенні; 14.2. надмірне вживання спиртних напоїв; 14.3. наркотизація студентів; 14.4. різке майнове розшарування студентів; 14.5. вплив (негативний) засобів масової інформації.		47,7% 55,7% 13,3% 81,5% 76,7%	71,5% 82,7% 27% 84,5% 80,7%	63,6% 58,8% 11,3% 51,7% 73,3%	58,7% 81,5% 15% 38,6% 58,3%	71,5% 48,3% 21,4% 73,7% 86%	62,6% 65,4% 17,4% 66,2% 74,6%
15.	Які основні особливості студента ВНЗ, який учиняє насильницькі злочини? 15.1. не повністю сформована соціальна спрямованість;		60%	77,3%	53,5%	62,5%	76,7%	66%

	15.2. недостатній соціальний досвід;		53,3%	66,2%	46,5%	56,3%	57,7%	56%
	15.3. неналежно розвинута воля;		36,7%	46,7%	44,6%	50%	47,3%	45%
	15.4. азартність;		61,7%	80%	76,7%	76,7%	70%	73%
	15.5. невміння контролювати свою поведінку й емоції;		71,7%	91,6%	93,7%	80,5%	87,5%	85%
	15.6. матеріальна та інша залежність від батьків (дорослих осіб).		80,3%	95,7%	92,1%	88,9%	93%	90%
16.	Як, на Вашу думку, об'єднуються студенти в групі?							
	16.1. для відпочинку;		24,5%	31,4%	28,5%	29,1%	23%	27,3%
	16.2. з метою вчинення злочину;		22,7%	33,4%	28,8%	27,9%	36,1%	29,4%
	16.3. змішані групи;		41,4%	48,7%	42,6%	44,3%	39,7%	43,3%
	16.4. для інших цілей.		0%	0%	0%	0%	0%	0%
17.	Які характерні ознаки та причини злочинів, що вчиняються студентами ВНЗ?							
	17.1. грубість;		50,6%	61,3%	50%	49,7%	57,9%	55,7%
	17.2. агресивність;		89,4%	92,5%	81,4%	88,6%	86,6%	87,7%
	17.3. жорстокість;		56,6%	69,9%	66,2%	64,3%	70%	65,4%
	17.4. зухвалість;		65,7%	82,4%	79,7%	83,3%	76,4%	77,5%
	17.5. нахабність;		51,5%	73,4%	75,6%	74,3%	64,2%	67,8%
	17.6. кримінальний бізнес;		31,7%	44,7%	36,7%	41,8%	39,1%	38,8%
	17.7. азартні ігри;		37,2%	55,4%	50,2%	49,7%	45%	47,5%
	17.8. торгівля наркотиками;		29,7%	42,6%	38,1%	34,7%	38,9%	35,4%
	17.9. конфлікти;		36,7%	47,5%	48,4%	39,3%	46,6%	45,7%
	17.10. самоствердження;		67,6%	71,4%	65,2%	70,4%	67,9%	68,5%
	17.11. підтримка престижу;		26,6%	43,6%	30,1%	29,5%	30,7%	31,5%
	17.12. утвердження авторитету;		27,7%	38,4%	30,1%	43,7%	29,1%	32,6%
	17.13. прагнення бути лідером;		27,9%	31,2%	29,6%	30,8%	32,5%	30,4%
	17.14. боротьба за лідерство.		28,1%	35,4%	38,1%	29,7%	31,7%	32,6%
18.	Які внутрішні причини впливають на вчинення насильницьких злочинів?							
	18.1. кримінально-правова свідомість студента;		18,4%	24,7%	23,5%	17,6%	24,5%	21,7%
	18.2. емоційне ставлення до потерпілого, що сформувалося в криміногенній ситуації;		14,3%	20,7%	20,7%	21,3%	22%	19,4%

	18.3. зневажливе ставлення до життя та здоров'я інших осіб, а також іноді й до свого;		11,7%	21,5%	16,4%	18,2%	14,5%	15%
	18.4. відсутність співчуття;		13,8%	21,2%	20,5%	17,9%	19,6%	18,6%
	18.5. егоїзм.		18,4%	27,7%	26,7%	29,6%	24,5%	25,3%
19.	Які основні причини конфліктів у студентському середовищі?							
	19.1. неприємні принижувальні образи, психологічна несумісність;		22,5%	32,4%	27,7%	28,3%	30,6%	28,3%
	19.2. аморальна поведінка потерпілого, підозра у крадіжках;		15,2%	23,4%	20,3%	18,1%	19,5%	19,3%
	19.3. неуспішність у навчанні;		9,2%	13,4%	13,7%	11,2%	10,5	11,6%
	19.4. неповернення боргу;		23,7%	31,5%	25,8%	24,9%	27,5%	26,7%
	19.5. тощо.		10,6%	18,2%	16,2%	13,3%	11,7%	14,1%
20.	Як часто Ви у навчальному закладі, в якому навчаєтесь, були присутні на запобіжних заходах щодо насильства?							
	20.1. раз у рік;		16,5%	21,6%	16,7%	23,2%	18%	19%
	20.2. раз у квартал;		22,6%	30,5%	26,3%	28,3%	27,3%	27%
	20.3. раз у півроку;		38,3%	45,4%	39,7%	44,9%	41,7%	42%
	20.4. раз у місяць.		8%	14%	10%	17%	11%	12%
21.	Які з наведених засобів масової інформації, що демонструють сцени насильства, сприяють збільшенню насильницьких злочинів проти життя та здоров'я особи, які вчиняються студентами ВНЗ?							
	21.1. телебачення;		28,4%	35,3%	34,1%	32,7%	35%	33,2%
	21.2. радіо;		5%	8%	6,1%	10%	5%	7,1%
	21.3. друковані засоби;		13,7%	14,3%	12%	15%	15%	14%
	21.4. Інтернет.		42,5%	49,3%	46,7%	39%	51%	45,7%
22.	Чи погоджуєтесь з твердженням, що:							
	22.1. керівництво ВНЗ може запобігти насильницькій злочинності у ВНЗ;		35,8%	53,3%	41,7%	48%	43,3%	44,5%
	22.2. суспільні організації ВНЗ можуть запобігти насильницькій злочинності;		45,2%	56,4%	47,3%	45%	47,6%	48,2%

	22.3. засоби масової інформації можуть запобігти насильницькій злочинності у ВНЗ; 22.4. профілактична робота ОВС може запобігти насильницькій злочинності у ВНЗ.		25,3%	32,4%	26,7%	28,3%	24,3%	27,4%
			70,4%	81,7%	69,5%	71,6%	74,3%	73,5%
23.	Як, на Вашу думку, впливає виховна робота викладачів на рівень насильницької злочинності серед студентів? 23.1. впливає позитивно; 23.2. впливає негативно; 23.3. не впливає.		45,3%	57,4%	53,4%	55%	52,1%	54,7%
			12,6%	16,7%	13,3%	18,3%	12,6%	14,7%
			29,4%	33,3%	28,3%	33,7%	28,3%	30,6%
24.	Укажіть, які Ви знаєте недержавні громадські організації у Вашому ВНЗ, що займаються проблемами насильницької злочинності у навчальному закладі?			Студентська організація «Просвіта»				
25.	Чи бажаєте Ви надавати добровільну допомогу ОВС у протидії насильницькій злочинності? 25.1. бажаю; 25.2. не бажаю; 25.3. утримуюсь.		22,7%	26,4%	23,2%	25,7%	28%	25,2%
			32,1%	34,5%	29,3%	33,3%	28,3%	31,5%
			44,8%	46,7%	45%	43,7%	42,3%	44,3%
26.	Які, на Вашу думку, основні причини латентності насильницьких злочинів проти життя та здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ? 26.1. наявність страху в потерпілих; 26.2. недовіра громадян до ОВС; 26.3. домовленість із потерпілим; 26.4. недосконалість КПК; 26.5. непрофесійність працівників ОВС.		23,3%	25,4%	22,3%	22,7%	18,3%	22,4%
			38,3%	37,3%	29,3%	33,3%	34,3%	34,5%
			15,5%	25,8%	19,5%	17,4%	16,3%	18,9%
			13,3%	18,3%	13,6%	15,1%	16,7%	15,4%
			10,1%	8,5%	7,5%	8,2%	9,7%	8,8%
27.	Які з перелічених загальнопрофілактичних заходів є ефективними у запобіганні							

	наси́льницьким злочинам, що вчиняються студентами ВНЗ?							
	27.1. контроль за уживанням алкогольних напоїв;		23,5%	26,7%	25%	27,3%	24%	25,3%
	27.2. боротьба з наркоманією;		26,1%	25,6%	22,7%	20,9%	23%	23,7%
	27.3. спільне патрулювання;		17,7%	21,3%	18,7%	20,1%	18,5%	19,3%
	27.4. вживання спеціальних заходів ОВС;		16,7%	18,4%	18,3%	19,4%	16,2%	17,8%
	27.5. притягнення до кримінальної відповідальності.		11,5%	15,3%	19,6%	9,4%	13,7%	13,9%
28.	Які з перелічених індивідуально профілактичних заходів є ефективними у запобіганні наси́льницьким злочинам, що вчиняються студентами ВНЗ?							
	28.1. проведення бесіди;		60,7%	66,7%	70,8%	60,7%	62,6%	64,3%
	28.2. офіційне попередження;		69,3%	88,7%	60,8%	71,7%	75%	73,1%
	28.3. поставлення на облік;		71,7%	82,3%	74,6%	71,6%	76,3%	75,3%
	28.4. відкриття кримінального провадження.		59,6%	75,1%	69,3%	65,3%	64,7%	66,8%
29.	Які, на Ваш погляд, чинники перешкоджають підвищенню ефективності запобігання наси́льницькій злочинності ОВС?							
	29.1. відсутність спеціального підрозділу;		17,3%	16,7%	14,5%	18,3%	11,7%	15,7%
	29.2. низький професійний рівень працівників ОВС;		15,8%	22%	20,7%	17,3%	18,7%	18,9%
	29.3. недостатнє матеріальне забезпечення працівників ОВС;		19,3%	24,3%	21,4%	19,3%	18,7%	20,6%
	29.4. надмірне навантаження;		25,1%	24,7%	19,7%	21,3%	21,7%	22,5%
	29.5. неефективна взаємодія поліції з ВНЗ.		20,7%	22,5%	23,3%	20,7%	24,3%	22,3%

30.	Які, на Вашу думку, негативні фактори необхідно усунути у запобіганні насильницьким злочинам, що вчиняються студентами ВНЗ?							
	30.1. негативні обставини в організації їх життя, діяльності, побуті й дозвіллі;	80,3%	91,7%	94,7%	93,3%	82%	88,4%	
	30.2. реалізація принципу невідворотності відповідальності за свою поведінку;	77,3%	79,4%	81,5,3%	70,3%	85%	78,7%	
	30.3. криміногенні чинники, що сприяють мотивації того чи іншого виду їх злочинної поведінки;	86,6%	93,5%	88,9%	91,4%	89,6%	90%	
	30.4. вкрай незадовільне запобігання (таку діяльність не провадять).	84,4%	85,3%	86,3%	83,3%	88,7%	85,6%	

Підсумки
анкетування працівників Національної поліції щодо поширення
насильницьких злочинів проти життя та здоров'я особи,
що вчиняються студентами ВНЗ

№	Перелік питань	Варіанти відповідей	Кількість отриманих відповідей у відсотках					Загальна або середня кількість отриманих відповідей у відсотках
			Волинська область	Львівська область	Рівненська область	Тернопільська область	Хмельницька область	
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1.	Ваш вік 1.1. до 25 років; 1.2. 25–30 років; 1.3. 30–39 років; 1.4. 40 і більше.		14–28% 20–40% 12–24% 4–8%	15–30% 21–42% 9–18% 5–10%	17–34% 19–38% 11–22% 3–6%	16–32% 22–45% 10–20% 2–4%	22–44% 18–36% 8–16% 2–4%	84–33,6% 100–40% 50–20% 16–6,4%
2.	У яких підрозділах Ви працюєте? 2.1. карний розшук; 2.2. слідчі підрозділи; 2.3. поліція громадської безпеки.		35–70% 7–14% 8–16%	32–64% 10–20% 8–16%	29–58% 15–30% 6–12%	31–62% 10–20% 9–18%	33–66% 7–14% 10–20%	160–64% 49–19,6% 41–16,4%
3.	Ваш стаж роботи в ОВС 3.1. до 3 років; 3.2. 3–5 років; 3.3. 6–14 років; 3.4. 15 і більше.		18–36% 13–26% 10–20% 9–18%	21–42% 10–20% 11–22% 8–16%	20–40% 11–22% 9–18% 10–20%	19–38% 12–24% 12–24% 7–14%	21–42% 11–22% 10–20% 8–16%	99–36,6% 57–22,8% 52–28,8% 42–16,8%
4.	Ваша освіта 4.1. середньо-спеціальна освіта; 4.2. незакінчена вища; 4.3. вища економічна; 4.4. вища юридична освіта.		3–6% 6–12% 13–26% 28–56%	4–8% 6–12% 15–30% 25–50%	3–6% 7–14% 14–28% 26–52%	3–6% 9–18% 12–24% 26–52%	2–4% 8–16% 14–28% 26–52%	15–6% 36–14,4% 68–27,2% 131–52,4%
5.	Які з указаних видів насильницьких злочинів належать до злочинів проти життя та здоров'я особи? 5.1. вбивства; 5.2. тяжкі тілесні ушкодження; 5.3. тяжкі тілесні ушкодження, що спричинили смерть потерпілого;		95% 94% 95%	97% 98% 97%	92% 91% 92%	98% 95% 98%	93% 93% 93%	95% 94,2% 95%

	5.5. згвалтування; 5.6. хуліганство; 5.7. інші.		86% 74% 25%	85% 77% 30%	88% 80% 28%	90% 82% 21%	89% 79% 17%	87,6% 78,4% 24,2%
6.	Коли найчастіше скоюють насильницькі злочини проти життя та здоров'я особи у Вашому районі? 6.1. 6–9 год; 6.2. 9–18 год; 6.3. 18–21 год; 6.4. 21–23 год; 6.5. 23–02 год; 6.6. 02–06 год.		0% 3–6% 10–20% 25–50% 8–16% 4–8%	0% 2–4% 11–22% 26–52% 8–16% 3–6%	0% 2–4% 10–20% 25–50% 8–16% 5–10%	0% 3–6% 9–18% 24–48% 9–18% 5–10%	0% 1–2% 10–20% 20–40% 15–30% 4–8%	0% 11–4,4% 50–20% 120–48% 48–19,2% 21–8,4%
7.	Де переважно вчиняють насильницькі злочини у Вашому районі обслуговування? 7.1. в будинках; 7.2. на вулиці; 7.3. у громадських місцях; 7.4. на приватних територіях.		30,2% 37,1% 14,5% 17,7%	34,6% 41,3% 16,7% 17,4%	30,7% 39,2% 15,2% 16,6%	29,7% 34% 13,3% 12,7%	34,8% 40,3% 11,3% 14,6%	32% 38% 14,2% 15,8%
8.	Які, на Вашу думку, застосовуються способи учинення насильницьких злочинів? 8.1. вчинення групою; 8.2. використання господарсько-побутових предметів; 8.3. за допомогою рук і ніг; 8.4. застосування різної зброї.		30,7% 35,1% 18,2% 5,7%	34,5% 42,4% 26,4% 8,7%	29,3% 31,7% 24,8% 5,3%	32% 38,3% 20,7% 7,4%	33,5% 37,5% 22,4% 6,9%	32% 39% 22% 6,8%
9.	Які з перелічених ідеологічних чинників, на Вашу думку, найбільше впливають на збільшення насильницької злочинності у Вашому районі? 9.1. втрата значною частиною населення загальноновизнаних людських ідеалів; 9.2. правовий нігілізм населення; 9.3. втрата довіри до правоохоронних органів; 9.4. алкоголізація населення;		64,7% 53,7% 85,7% 49,7%	72,4% 61,3% 92,3% 54,3%	76,5% 57,3% 86,5% 51,5%	67,7% 50,4% 91,7% 53,3%	62,7% 55,8% 88,3% 53,7%	68,4% 55,7% 88,9% 52,5%

	9.5. «криміналізація» значної частини населення, поширення кримінальної субкультури в ЗМІ та Інтернеті; 9.6. інші.		55,9%	64,5%	56,7%	55,6%	56,8%	57,9%
			74,5%	81,4%	79,4%	75,6%	76,1%	77,4%
10.	Які з перелічених правових чинників, на Вашу думку, найбільше впливають на збільшення насильницької злочинності у Вашому районі?							
	10.1. неефективність деяких законодавчих актів;		54,4%	60,1%	52,5%	56,7%	54,3%	55,6%
	10.2. неконкретність законодавства щодо запобігання злочинам;		60,7%	66,7%	67,6%	64,7%	63,8%	64,7%
	10.3. недоліки в КПК України;		46,3%	53,3%	47,7%	44,9%	52,3%	48,9%
	10.4. поширеність насильницької злочинності;		50,8%	61,7%	54,6%	53,1%	55,3%	55,1%
	10.5. неефективність застосування кримінального закону судовою системою;		42,5%	52,6%	44,5%	43,1%	44,8%	45,5%
	10.6. інше.		0%	0%	0%	0%	0%	0%
11.	Скільки робочого часу Ви затрачаєте на запобігання насильницькій злочинності?							
	11.1. не затрачаю;		0%	0%	0%	0%	0%	0%
	11.2. до 10%;		33 – 66%	38 – 76%	45 – 90%	27 – 54%	35 – 70%	187 – 71,2%
	11.3. до 15%;		17 – 34%	12 – 24%	15 – 10%	23 – 46%	15 – 30%	63 – 28,8%
	11.4. до 20%;		0%	0%	0%	0%	0%	0%
	11.5. понад 20%.		0%	0%	0%	0%	0%	0%
12.	Які з перелічених організаційних чинників, на Вашу думку, найбільше впливають на збільшення насильницької злочинності у Вашому районі?							
	12.1. перевантаження системи ОВС;		52,1%	53,5%	69,3%	56,7%	59,4%	58,2%
	12.2. низький рівень оперативної профілактики злочинів;		79,3%	86,4%	82,5%	81,3%	80,1%	82,4%
	12.3. невідповідність системи заходів		39,7%	45,2%	42,7%	38,3%	42,3%	43,5%

	протидії насильницькій злочинності; 12.4. суперечності в компетенції окремих підрозділів ОВС; 12.5. відсутність законодавства щодо запобігання насильницькій злочинності; 12.6. низький професійний рівень співробітників ОВС, які протидіють насильницьким злочинам; 12.7. низький рівень їх матеріально-технічного забезпечення.		33,3%	45,2%	38,3%	35,4%	36,3%	37,7%
			60,1%	67,2%	61,3%	65,4%	66,5%	64,1%
			38,7%	44,3%	42,3%	40%	43,7%	41,8%
			59,6%	70,4%	60,7%	61,2%	72,6%	64,9%
13.	Які з перелічених об'єктивних причин, на Вашу думку, найбільше впливають на зростання насильницької злочинності у Вашому районі? 13.1. зростання майнового розшарування населення; 13.2. ускладнення криміногенної обстановки в умовах кризових явищ у економіці; 13.3. зростаюча активність «ділків тіньової економіки»; 13.4. втрата духовності; 13.5. недоліки в організації протидії.		50,3%	58,3%	60,3%	60,4%	51,7%	55%
			40,2%	50,4%	48,4%	44,7%	41,3%	45%
			22,6%	30,5%	24,4%	25,3%	27,2%	26%
			30,5%	32,9%	34,2%	32,7%	36,7%	33,2%
								23,3%
14.	Чи погоджуєтесь з думкою, що допомогу співробітникам КР ОВС у процесі подолання проблем насильницьких злочинів, що вчиняються студентами ВНЗ, надають: 14.1. органи місцевого самоврядування; 14.2. співробітники соціальних служб;							
		ТАК	20 – 60%	28 – 56%	42 – 84%	38 – 80%	45 – 90%	173 – 74%
		НІ	30 – 40%	22 – 44%	8 – 16%	12 – 20%	5 – 10%	77 – 26%
		ТАК	37 – 74%	33 – 66%	37 – 74%	36 – 72%	31 – 62%	174 – 69,6%
		НІ	13 – 26%	17 – 34%	13 – 26,3%	14 – 28%	19 – 38%	76 – 30,4%

	14.3. служба громадської безпеки;	ТАК НІ	10–20% 40–80%	7–14% 43–86%	11–22% 39–78%	3–6% 47–94%	6–12% 44–88%	37–14,8% 213–85,2%
	14.4. слідчі підрозділи;	ТАК НІ	28–56% 12–44%	37–74% 13–26%	33–66% 17–34%	29–58% 21–42%	34–68% 26–52%	164–66,4% 86–33,6%
	14.5. дільничні інспектори.	ТАК НІ	27–74% 13–26%	24–48% 26–52%	22–44% 28–56%	23–46% 27–54%	24–48% 26–52%	120–48% 130–52%
15.	Від кого за останній рік Ви отримували інформацію про детермінанти насильницьких злочинів?							
	15.1. керівного складу ВНЗ;	Постійно	11%	18%	17%	14%	15%	15%
	15.2. інших державних органів.	Постійно	14%	20%	12%	15%	14%	16%
16.	Чи вважаєте Ви, що підрозділи ОВС взаємодіють з органами місцевого самоврядування у таких формах?							
	16.1. розроблення заходів;	ТАК НІ	31% 69%	33% 67%	35% 65%	32% 68%	29% 71%	32% 68%
	16.2. технічна допомога;	ТАК НІ	27,2% 72,8%	27,3% 72,7%	34% 66%	25% 75%	29% 71%	28,5% 71,5%
	16.3. охорона громадського порядку;	ТАК НІ	36% 64%	48,3% 51,7%	38,2% 61,8%	37% 63%	38% 62%	39,5% 60,5%
	16.4. заслуховування звітів.	ТАК НІ	42% 58%	47% 53%	48,3% 51,7%	41,1% 58,8%	48,6% 51,4%	45,4% 54,6%
17.	Які з перелічених суб'єктивних причин, на Вашу думку, найбільше впливають на збільшення насильницької злочинності у Вашому районі?							
	17.1. відсутність дієвої законодавчої бази боротьби з насильницькою злочинністю;	ТАК НІ	20,3% 79,7%	24,2% 75,8%	23,4% 76,6%	21,1% 78,9%	23,5% 76,5%	22,5% 77,5%
	17.2. зниження ролі застосування або взагалі відсутність профілактичних заходів, зокрема й оперативних;	ТАК НІ	18,4% 20%	17,6% 25%	19,3% 35%	15,7% 33,3%	19% 16,7%	18% 82%
	17.3. організаційно-тактичні прорахунки у сфері організації та здійснення боротьби з насильницькою злочинністю;	ТАК НІ	9,6% 90,4%	12,4% 87,6%	13,7% 86,3%	10% 90%	9,3% 90,7%	11% 89%

	17.4. прорахунки у кадровому забезпеченні та плінність начальницького складу ОВС;	ТАК НІ	44,7% 55,3%	46,3% 53,7%	40,3% 59,7%	46,7% 53,3%	49% 51%	45% 55%
	17.5. прорахунки у визначенні головних напрямів боротьби з насильницькими злочинами;	ТАК НІ	29,7%	34,2%	30,1%	32%	31%	31,4%
	17.6. низький рівень контролю за способом життя осіб, які перебувають на обліку;	ТАК НІ	14,5%	15,7%	18,4%	17,5%	15,4%	16,3%
	17.7. недооцінка низки питань, пов'язаних із професіоналізацією та зростаючою консолідацією злочинної діяльності	ТАК НІ	9,3% 90,7%	17% 83%	13,5% 86,5%	11,7% 88,3%	10,5% 89,5%	12,4% 87,6%
18.	Що, на Вашу думку, впливає на латентність насильницьких злочинів?							
	18.1. приховування злочину;		15,3%	21,4%	17,5%	16,3%	19,5%	18%
	18.2. неправильне сприйняття свідками події;		19,4%	25,3%	21,7%	20,3%	23,3%	22%
	18.3. небажання очевидців події повідомляти про скоєння злочинів стосовно близьких людей;		11,6%	16,7%	13,3%	12,7%	15,7%	14%
	18.4. приховування інформації за окрему винагороду;		8,4%	12,5%	11,7%	9,8%	7,6%	10%
	18.5. небажання бути свідком у справі;		19,5%	23,7%	21,1%	18,1%	17,6%	20%
	18.6. страх перед злочинцями.		15,3%	17,4%	15,8%	14,3%	17,2%	16%
19.	Які Ви знаєте недержавні громадські організації у Вашому районі, що займаються проблемами насильницької злочинності у ВНЗ?		Українське козацтво, товариство студентів, самооборона					
20.	Які з перелічених соціально-психологічних причин, на Вашу думку, найбільше впливають на зростання							

	насильницької злочинності у Вашому районі?							
	20.1. поширеність у засобах масової інформації про насильство;	85,7%	93,6%	88,4%	90,5%	84,3%	88,5%	
	20.2. поширення алкоголізму та наркоманії;	73,4%	81,6%	80,7%	78,7%	77,6%	78,4%	
	20.3. криза моралі;	71,7%	82,7%	76,5%	72,4%	74,7%	75,6%	
	20.4. низька правова культура;	69,6%	75,2%	71,7%	71,1%	68,4%	71,2%	
	20.5. недовіра до державного механізму;	85,3%	93,7%	89,3%	86,4%	87,3%	88,4%	
	20.6. неповага до особистості.	65,7%	73,4 %	66,2%	65,4%	63,3%	67,2%	
21.	Які, на Вашу думку, ситуації найбільше впливають на вчинення насильницьких злочинів студентами ВНЗ?							
	21.1. провокація потерпілого;	30,5%	34,7%	33,4%	30,1%	32,2%	32,6%	
	21.2. відсутність очевидців;	18,3%	15,7%	20,3%	18%	17,7%	18%	
	21.3. страх потерпілих перед своїми кривдниками;	19,5%	26,3%	22,5%	21,4%	25,2%	23,7%	
	21.4. опір жертви діям злочинця.	24,6%	20%	18,3%	33,3%	32,3%	25,7%	
22.	Яких, на Вашу думку, потрібно вжити заходів для отримання даних про детермінанти насильницьких злочинів проти життя та здоров'я, вчинених студентами ВНЗ?							
	22.1. робота в Інтернеті;	40,5%	53,5%	51,4%	42,7%	48,9%	47%	
	22.2. використання ЗМІ;	46,7%	65,7%	66,9%	61%	49,7%	58%	
	22.3. використання анонімних скриньок.	73,5%	92,4%	84,5%	53,3%	78,3%	76,4%	
23.	Які, на Вашу думку, необхідно створити підрозділи, що б координували профілактичну роботу в сфері злочинності?							
	23.1. спеціальний підрозділ в ОВС;	33,3%	75,8%	63,5%	46,7%	57,7%	55,4%	
	23.2. відділ у державній адміністрації;	5,7%	14,3%	9,5%	15,7%	12,3%	11,5%	
	23.3. окремий правоохоронний орган.	2,7%	9%	7,4%	5,4%	6%	1%	

24.	Які, з перелічених категорій громадян найчастіше стають жертвами насильницьких злочинів, учинених студентами? 24.1. особи, які зловживають алкогольними напоями; 24.2. жінки легкої поведінки; 24.3. бізнесмени; 24.4. іноземці.		28,4%	43,3%	31,7%	20,3%	41,3%	33%
25.	Які, на Ваш погляд, умови є найбільш необхідними для підвищення ефективності запобігання насильницькій злочинності у Вашому районі? 25.1. забезпечення автомобільним транспортом; 25.2. зменшення робочого навантаження; 25.3. запровадження особливої форми службової підготовки для них; 25.4. удосконалення форм і методів запобігання злочинам.		66,3%	55,7%	59%	68,7%	70,3%	65%
26.	Як Ви вважаєте, чи проведення профілактичних бесід із студентами дасть змогу зменшити рівень насильницької злочинності?	ТАК НІ	68,3% 31,7%	94,3% 5,7%	86% 14%	85,4% 14,6%	92,5% 7,5%	85,3% 14,7%
27.	Чи проводили Ви профілактичні бесіди з метою запобігання злочинам у навчальних закладах?	ТАК НІ	53,4% 36,6%	58,2% 41,8%	51% 49%	47,2% 52,8%	74,3% 25,7%	56,8% 45,2%
28.	Чи забезпечені Ви необхідними методичними рекомендаціями про способи та методи запобігання конкретним насильницьким злочинам?	ТАК НІ	53,2% 46,8%	51% 49%	60% 40%	74% 26%	60% 40%	59,6% 40,4%

29.	<p>Яких Ви вважаєте необхідно вжити загальних профілактичних заходів для запобігання насильницьким злочинам проти життя та здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ?</p> <p>29.1. збільшення державного замовлення та суми стипендій;</p> <p>29.2. активна діяльність правоохоронних органів;</p> <p>29.3. стимулювання повноти виявлення і розслідування насильницьких злочинів, подолання «ножиць» між тенденціями злочинності та практикою вибору засобів попередження і застосування покарань тощо;</p> <p>29.4. усунення чи обмеження криміногенних факторів через формування у студентів моральної позиції;</p> <p>29.5. встановлення контролю за засобами масової інформації й естради, які пропагують насилля, злочинний спосіб життя;</p> <p>29.6. викорінення таких негативних чинників, як соціальна несправедливість, корупція, національна ворожнеча та насильство, що пропагують російські ЗМІ;</p> <p>29.7. встановлення міжвідомчої співпраці на інформаційно-методичному рівні та при проведенні спільних профілактичних операцій;</p> <p>29.8. проведення профілактичних заходів</p>	ТАК НІ						58% 42%
			35,3%	43%	55,1%	27,2%	39,4%	40%
			55,2%	39,5%	42,3%	50,1%	33,4%	44,1%
			56,7%	45,7%	33,6%	43,2%	51,3%	55,6%
			82,1%	69,2%	84,4%	77,5%	68,3%	76,3%
			51%	60,4%	58,9%	49,2%	44,5%	52,8%
			75,9%	82,5%	81,2%	75,3 %	77,1%	78,4%
			62,4%	51,4%	61,1%	58,6%	63,5%	59,4%
			64,4%	57,8%	66,4%	58,1%	55,3%	60,4%

	з правової пропаганди (заходи, спрямовані на виховання правосвідомості студентів задля досягнення рівня дотримання правових норм за особистим переконанням та виховання профілактичної активності студентів тощо)							
30.	Які організаційні підрозділи необхідно створити для поліпшення взаємодії у запобіганні злочинам? 30.1. створити Всеукраїнський штаб громадських формувань; 30.2. увести до штатів територіальних державних адміністрацій посади інструкторів з питань роботи з громадськими формуваннями; 30.3. створити в районних держадміністраціях спеціалізовані загони; 30.4. створити студентські формування з охорони громадського порядку.	ТАК НІ	44,5%	61,5%	55,3%	47,1%	51,6%	56,6% 43,4%
								52%
			70,1%	65,4%	69,2%	55,3%	73%	66,6%
			45,8%	52,5%	50,1%	39,7%	40,4%	45,7%
			70,4%	66,7%	45,3%	70,3%	59,3%	62,4%
31.	Які основні питання має врегулювати Закон України «Про запобігання злочинам»? 31.1. інформаційно-прогностичне забезпечення; 31.2. організація суб'єктів запобіжної діяльності й їх права; 31.3. систему обліку результатів запобігання злочинам; 31.4. заходи профілактичної діяльності тощо.	ТАК НІ	61,8%	57,7%	75,4%	66,7%	50%	75,6% 24,4%
								62,3%
			78,8%	65%	81,7%	70,8%	80,7%	75,4%
			85,9%	73,3%	65,4%	71,7%	85,1%	76,3%
			90,4%	86,3%	90,7%	93,3%	81,3%	88,4%

32.	Які чинники (інформацію) необхідно враховувати в рамках організації ефективного запобігання насильницьким злочинам проти життя та здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ? 32.1. кількісні й якісні показники про окремі види злочинності; 32.2. загальні причини й умови насильницької злочинності; 32.3. причини й умови насильницької злочинності за окремими видами злочинів; 32.4. стан і засоби підвищення ефективності запобігання злочинності.	ТАК НІ						67,6% 32,4%
	32.1. кількісні й якісні показники про окремі види злочинності;		79,4%	85,7%	90,5%	81,4%	79,5%	83,3%
	32.2. загальні причини й умови насильницької злочинності;		81,5%	97,4%	75,5%	79,3%	93,3%	85,4%
	32.3. причини й умови насильницької злочинності за окремими видами злочинів;		63,3%	68,3%	65%	72,4%	62%	66,2%
	32.4. стан і засоби підвищення ефективності запобігання злочинності.		29,9%	36,7%	33,5%	41,7%	38,7%	35,7%
33.	Які, на Ваш погляд, використовуються джерела для отримання інформації про причини й умови, що сприяють учиненню насильницьких злочинів? 33.1. від конфідентів; 33.2. від студентів; 33.3. із студентських організацій; 33.4. із засобів масової інформації; 33.5. інші.							
	33.1. від конфідентів;		38,3%	43%	31,7%	30%	32%	35%
	33.2. від студентів;		7%	10%	13%	12%	8%	10%
	33.3. із студентських організацій;		0%	0%	10%	7%	8%	5%
	33.4. із засобів масової інформації;		3%	11%	9%	8%	4%	7%
	33.5. інші.		38%	45%	40%	39%	53%	43%
34.	Які основні недоліки в інформаційному забезпеченні запобігання насильницькій злочинності? 34.1. немає єдиної системи обміну інформацією між правоохоронними органами;							
	34.1. немає єдиної системи обміну інформацією між правоохоронними органами;		48,4%	59,3%	67,3%	60,3%	39,7%	55%

	34.2. недосконалість нормативної бази щодо використання сучасних інформаційних технологій; 34.3. інші.		30,5%	37,8%	40,2%	29,4%	32,5%	34%
			13%	10,3%	8,7%	12%	11%	11%
35.	Які засоби запобігання насильницьким злочинам є найефективнішими?							
	35.1. правові;		51,5%	65,3%	62,4%	78,3%	64,5%	66,4%
	35.2. кримінологічні;		76,7%	85%	72,3%	77,8%	66,7%	75,7%
	35.3. кримінально-правові;		38,6%	38,3%	30%	43,3%	28,3%	35,7%
	35.4. оперативно-розшукові;		85,2%	88,3%	90%	87,3%	91,2%	88,4%
	35.5. інші.		0%	0%	0%	0%	0%	0%
36.	У чому, на Вашу думку, полягають завдання кримінологічного прогнозування щодо запобігання насильницьким злочинам?							
	36.1. забезпеченні з'ясування всіх обставин, що мають значення для розробки перспективних планів;		71,7%	83,3%	76,7%	73,3%	80,5%	77,1%
	36.2. встановленні можливих змін у стані, рівні, структурі та динаміці насильницької злочинності у майбутньому;		68,4%	66,1%	72,4%	63,3%	71,7%	67,3%
	36.3. встановленні обставин, які сприяють цим змінам;		56%	63,3%	58,3%	46,7%	51,7%	55,2
	36.4. з'ясуванні обставин, які допомагають цим змінам;		74,2%	72,2%	65,7%	60,2%	69,7%	68,4%
	36.5. виборі оптимального способу вдосконалення діяльності ОВС.		96,3%	85,6%	79,4%	93,3%	87,4%	88,4%
37.	Які чинники впливають на результати запобігання насильницьким злочинам проти							

	життя та здоров'я особи?							
	37.1. відсутність спеціального Закону України;	86,7%	91,4%	79,3%	85,1%	88,3%	82,3%	
	37.2. відсутність окремого підрозділу в МВС щодо кримінологічного прогнозування, програмування (планування) й організації взаємодії;	70%	79,2%	82,4%	75,3%	80,1%	77,4%	
	37.3. відсутність основних критеріїв обліку й оцінки запобігання злочинам ОВС;	56,6%	67,3%	60,4%	59,3%	62,4%	61,2%	
	37.4. плінність кадрів ОВС;	91,3%	87,4%	89,5%	78,9%	96,4%	88,7%	
	37.5. неналежне методичне забезпечення виявлення та попередження насильницьких злочинів;	67,4%	66,7%	59,4%	70,4%	60,1%	64,8%	
	37.6. недосконале технічне та матеріальне забезпечення запобіжної діяльності підрозділів ОВС.	49,8%	57,4%	52,6%	67,3%	50,9%	55,6%	
38.	Які основні види кримінологічного планування запобіжних заходів є ефективними?							
	38.1. за масштабом:							
	– регіональні;	19%	21%	18%	22%	20%	20%	
	– місцеві;	24%	25%	27%	28%	26%	25%	
	– на окремому об'єкті;	57%	54%	55%	50%	54%	55%	
	38.2. за складом учасників:							
	– комплексне;	20,5%	24,3%	21,3%	19,5%	24,4%	22%	
	– міжвідомче;	27,3%	32,2%	22,2%	32,1%	28,2%	28,4%	
	– відомче;	52,2%	43,5%	56,5%	48,4%	47,4%	48,6%	
	38.3. за спрямованістю:							
	– територіальне;	45,4%	49,%	42%	49%	42%	47,4%	
	– галузеве;	54,6%	51%	58%	51%	47,%	52,6%	
	38.4. за предметом:							
	– всі злочини;	41,2%	45%	42%	46%	41%	44,2%	
	– окремі злочини.	58,8%	55%	58%	54%	59%	55,8%	
39.	Які основні форми взаємодії у запобіганні насильницьким злочинам?							
	39.1. обмін інформацією;	70%	80%	81%	75%	79%	77%	

	39.2. розроблення загальних управлінських рішень;		79,4	88,2%	83,1%	85,3%	87,5%	84,7%
	39.3. спільне застосування сил;		59,8%	68,4%	71,6%	62,5%	66,2%	65,7%
	39.4. використання інформаційно-пошукових систем;		68,4%	65,6%	62,7%	79,5%	62,3%	67,7%
	39.5. спільне видання нормативних актів і наукової літератури щодо впровадження передових форм запобігання злочинності;		48,6%	51,7%	49,4%	44,7%	47,6%	48,4%
	39.6. інші.		88%	95%	97%	93%	87%	92%
40	Які Ви застосовуєте спеціальні заходи щодо запобігання насильницьким злочинам проти життя та здоров'я особи?							
	40.1. аналіз оперативно-розшукових та інших даних про причини й умови;		65,8%	71,5%	67,8%	71,3%	64,6%	68,2%
	40.2. розробку рекомендацій щодо усунення причин і умов;		60,6%	57,2%	49,7%	56,4%	52,3%	55,3%
	40.3. подання Міністерству освіти та науки, місцевим органам виконавчої влади у сфері освіти і науки узагальненої інформації;		62%	64,6%	60,4%	63,4%	58,1%	61,7%
	40.4. правове виховання студентів ВНЗ;		32,6%	38,1%	40,2%	29,4%	30,5%	35,6%
	40.5. розробку та реалізацію комплексних і цільових програм;		54,6%	63,3%	59,7%	55,3%	59,1%	58,4%
	40.6. залучення студентських й інших громадських формувань до профілактичної діяльності;		32,6%	31,3%	31,5%	38,4%	40,2%	35%
	40.7. взяття на профілактичний облік студентів;		48,3%	53,2%	49,5%	44,6%	42,4%	47,8%
	40.8. виявлення неблагополучних сімей студентів із антисоціальною поведінкою;		34,7%	40,2%	39,1%	34,3%	31,2%	35,9%

	40.9. організаційні заходи щодо взаємодії з питань профілактики насильницьким злочинам з іншими правоохоронними органами та громадськими формуваннями;	47,6%	55,2%	50,1%	44,3%	46,8%	48,8%
	40.10. вивчення та поширення позитивного досвіду щодо провадження запобіжної діяльності.	49,7%	55,6%	48,7%	57,8%	44,6%	51,2%
41	Які Ви обираєте основні напрями діяльності щодо запобігання насильницьким злочинам проти життя та здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ?						
	41.1. здійснення оперативного відпрацювання конкретних вищих навчальних закладів під час проведення загальнопрофілактичних операцій;	79,5%	84,4%	91,2%	77,7%	81,2%	82,8%
	41.2. виявлення студентів, які можуть учинити злочин;	82,3%	92,4%	90,3%	85,4%	83,6%	86,8%
	41.3. припинення злочину на стадії підготовки чи замаху на його вчинення.	48,3%	48,6%	41,2%	44,5%	39,1%	44,3%
42.	Які заходи підвищують ефективність запобігання насильницьким злочинам проти життя та здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ?						
	42.1. висвітлення в ЗМІ результатів проведення профілактичних заходів працівниками ОВС і МОЗ у протидії незаконному розповсюдженню наркотиків серед молоді;	61,4%	81,7%	65,3%	71,7%	67,4%	69,5%

	42.2. створення служби кваліфікованої екстреної психологічної допомоги студентам у телефонному режимі;	49,7%	56,8%	55,4%	60,4%	51,2%	54,7%
	42.3. проведення працівниками поліції під час чергування та патрулювання рейдів за місцем скупчення молоді (концерти, футбольні матчі тощо);	39,1%	57,3%	46,4%	50,1%	42,1%	47%
	42.4. спільно з персоналом ВНЗ розроблення методики антикримінального навчання профілактичної спрямованості (видання відповідних методичних та практичних посібників і комп'ютерних програм);	60,2%	75,4%	66,3%	61%	64,1%	65,4%
	42.5. лекції у ВНЗ щодо підвищення рівня правової пропаганди із залученням інших фахівців (юристів, соціологів, психологів, лікарів та ін.);	39,4%	54%	44,2%	40,1%	37,4%	43%
	42.6. введення у межах навчальної дисципліни «Кримінологія» курсу лекцій «Вікові психологічні особливості злочинності студентів», «Особливості злочинної психології студентів» із обов'язковим урахуванням історичних, географічних, соціально-економічних особливостей регіону.	51,5%	62,1%	54,6%	49,6%	59,2%	55,4%
43	Які основні критерії оцінки запобіжної діяльності ОВС насильницьким злочинам?						
	43.1. думка громадськості;	79,4%	92,5%	91,3%	89,6%	86,7%	87,7%
	43.2. кількість виявлених підрозділами ОВС	81,4%	91,1%	90,4%	75,2%	76,4%	82,9%

	осіб, які можуть учинити насильницькі злочини; 43.3. стан віктимологічної профілактики насильницьких злочинів проти життя та здоров'я особи підрозділами ОВС на території обслуговування; 43.4. попередження підрозділами ОВС насильницьких злочинів; 43.5. кількість припинених підрозділами ОВС насильницьких злочинів; 43.6. кількість розслідуваних підрозділами ОВС насильницьких злочинів.		64,4%	81%	71%	80,2%	70,4%	73,4%
			71,4%	82,3%	79,3%	80,4%	67,6%	76,2%
			85,4%	95,3%	91,2%	82,4%	90,2%	88,9%
								82,1%
44	Яких заходів Ви вживаєте на ранній стадії індивідуальної профілактики стосовно студентів, які перебувають на початковому етапі криміналізації? 44.1. виявляємо джерела кримінальних та інших антисуспільних впливів на студента; 44.2. виявляємо контакти або обставини, що негативно впливають на студентів.		60,1%	70,4%	67,2%	71,3%	64,5%	66,7%
			39,9%	29,6%	32,8%	28,7%	35,5%	33,3%
45	Що впливає на кримінальну поведінку студента? 45.1. розвиток у них негативних інтересів, звичок, стереотипів; 45.2. сумнівні знайомства; 45.3. безпосередні контакти з кримінальним середовищем;		39,2%	51,4%	48,3%	50,1%	41%	45,8%
			67,7%	77,3%	70,1%	66,6%	62,3%	68,4%
			31,3%	43,4%	41,3%	36,3%	39,5%	38%

	45.4. студенти, що надмірно вживають алкоголь;		25,6%	36,3%	30,2%	25,4%	20%	27,5%
	45.5. студенти, які немедично вживають наркотичні засоби;		19,5%	28,4%	20,5%	30,4%	29,7%	21,1%
	45.6. студенти, що вчиняють адміністративні правопорушення.		17,5%	28,6%	20,3%	18,4%	20,7%	19,2%
46	Яких заходів уживаєте на етапі ранньої профілактики?							
	46.1. профілактичних заходів стосовно оточуючих осіб, які можуть вплинути на студента;		17,3%	32,1%	20,7%	30,4%	24,5%	25%
	46.2. профілактичних заходів стосовно близьких родичів, які можуть вплинути на студента;		25,7%	35,1%	30,4%	22,4%	27,4%	28,2%
	46.3. профілактичних заходів стосовно одногрупників, які можуть вплинути на студента;		52,5%	62,3%	50,1%	61,3%	49,8%	56,8%
	46.4. здійснення профілактичного впливу стосовно конкретного студента, який схильний до правопорушень.		74,5%	81,4%	69,5%	75,2%	79,4%	76%
47.	На які обставини необхідно зважати під час обрання тактики запобігання насильницьким злочинам?							
	47.1. комплексне застосування заходів;		85,2%	93,1%	92,4%	89,3%	80%	88%
	47.2. конкретні життєві ситуації;		95,1%	95,7%	88,6%	96,2%	86,4%	92,4%
	47.3. заходи, що відповідають детермінантам.		89,5%	98,4%	99,5%	87,4%	95,2%	94%
48	Які Ви використовуєте джерела інформації стосовно студентів, котрі схильні до вчинення насильницьких злочинів проти життя та здоров'я?							

	48.1. методи оперативно-розшукової діяльності й їх результати;		32,4%	35,7%	25,5%	36,3%	30,1%	33,2%
	48.2. допомогу дільничних інспекторів поліції, патрульно-постової служби;		24,2%	23,4%	21,3%	25%	18,4%	22,4%
	48.3. аналіз статистичних даних про вчинені насильницькі злочини;		17,3%	19,4%	14,6%	17,5%	18%	18,4%
	48.4. дослідження розслідуваних кримінальних проваджень;		15,4%	13%	17,2%	16,4%	12,2%	14,9%
	48.5. повідомлення громадськості.		10,7%	13,5%	11,4%	8,6%	11,3%	11,1%
49.	Які Ви використовуєте способи впливу на особу з метою відмовити її від учинення насильницького злочину?							
	49.1. безпосередньо співробітником ОВС;		79,4%	85,5%	84,1%	74,6%	82,4%	81,2%
	49.2. опосередковано з активною допомогою інших осіб (знайомих, близьких родичів, конфідентів);		85,5%	92,4%	90,4%	86,3%	87,4%	88,4%
	49.3. комбіновано.		78,9%	83,5%	77,4%	81,2%	81,5%	80,5%
50.	Яких Ви вживаєте індивідуальних заходів для схилення особи до відмови від учинення насильницького злочину?							
	50.1. профілактичну бесіду;		71,5%	81,4%	80,6%	79,7%	74,3%	77,5%
	50.2. роз'яснення норм кримінального права;		51,5%	61,3%	50,4%	64,5%	52,3%	56,6%
	50.3. усне попередження про кримінальну відповідальність за протиправні діяння;		83,4%	92,4%	89,5%	91,3%	85,4%	88,4%
	50.4. виклик до ОВС для офіційного попередження про кримінальну відповідальність;		41,6%	53,3%	44,5%	50,1%	35,5%	45%

	50.5. постановку на профілактичний облік.		32,4%	39,6%	28,8%	30,3%	37,4%	33,7%
51.	Які Ви використовуєте тактичні прийоми для схиляння особи до відмови від учинення насильницького злочину? 51.1. формування переконання у недоцільності вчинення цього насильницького злочину; 51.2. аргументація недоцільності вчинення насильницького злочину через труднощі його приховування; 51.3. аргументація неминучості викриття та покарання обраного варіанту злочинних дій; 51.4. роз'яснення можливості втрати особистого благополуччя внаслідок реалізації злочинних задумів (відрахування з ВНЗ, наявність судимості, що впливає на кар'єрний ріст, тощо).		58,4%	66,7%	59%	63,4%	67,7%	62,3%
			52,7%	62,6%	60,2%	56,3%	52,1%	57,7%
			85,4%	93,2%	91,6%	83,4%	87,9%	88,3%
			77,6%	86,4%	83,5%	85,7%	75,3%	81,7%
52	Які Ви застосовуєте сили ОВС для запобігання вчинення насильницьких злочинів? 52.1. контроль студентів, які перебувають на обліку, та безпосереднє вжиття заходів для відмови їх від злочинних намірів; 52.2. сприяння оперативним підрозділам ОВС у недопущенні вчинення злочинів на стадії готування чи замаху (процес документування підготовчих дій);		72,3%	83,4%	79,3%	70,5%	69,5%	75%
			67,4%	81,4%	59,3%	62,1%	59,8%	66%

	52.3. негайне опрацювання негласної інформації та використання для оперативних комбінацій із метою проведення спеціальних запобіжних операцій.		74,5%	85,3%	78,4%	70,5%	80,3%	77,8%
53.	Які основні чинники впливають на застосування негласних сил ОВС для запобігання вчинення насильницьких злочинів? 53.1. немає нормативно-правової основи запобіжної діяльності; 53.2. недостатнє методичне забезпечення запобіжної діяльності; 53.3. не ведеться облік запобіжної діяльності; 53.4. низька професійна підготовка працівників ОВС.		84,3%	92,5%	94,8%	87,4%	85%	88,8%
			60,5%	83,4%	70,5%	69,4%	73,4%	71,4%
			69,4%	72,5%	66,4%	70,1%	64,6%	68,6%
			44,1%	57,4%	48,9%	55,4%	50,2%	51,2%
54	Які Ваші пропозиції стосовно зниження рівня насильницької злочинності серед студентів ВНЗ?		<ol style="list-style-type: none"> 1. Забезпечити працівників поліції окремим кабінетом у ВНЗ. 2. Збільшити заробітну плату. 3. Створити службу профілактики. 4. Встановити окремі показники запобіжної діяльності. 5. Розробити методичні рекомендації. 6. Забезпечити працівників карного розшуку технічними засобами. 7. Створити Єдиний комп'ютерний банк даних правоохоронних, державних органів і правозахисних організацій. 8. Розробити Національну програму здорового способу життя молоді. 9. Створити в обласних і районних державних адміністраціях службу з організації взаємодії у питаннях попередження злочинності. 10. Транслювати по місцевих ТВ спеціальні програми задля правового виховання молоді. 					

ПРО ПРОФІЛАКТИКУ ПРАВОПОРУШЕНЬ: проект Закону України

Розділ І.

Загальні положення

Стаття 1. Основні терміни, використані в Законі

Правопорушення – соціально негативне, передбачене нормами права, винне діяння, яке порушує громадський правопорядок і спричиняє шкоду інтересам держави, фізичної або юридичної особи.

Правопорушник – фізична осудна особа, яка вчинила правопорушення.

Попередження – система засобів адміністративного примусу, спрямованих на недопущення здійснення наміру конкретної особи до початку зазіхання на вчинення правопорушень.

Недопущення – система засобів адміністративного примусу, спрямованих на перешкоджання здійсненню злочинного наміру конкретною особою на стадії готування.

Припинення – заходи, спрямовані на зупинення протиправної діяльності, яка вже почалася, з метою відвернення настання суспільно небезпечних наслідків.

Профілактика правопорушень – обов’язкова діяльність органів державної влади, місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, у тому числі громадських організацій, спрямована на виявлення та усунення причин і умов, які сприяють учиненню правопорушень, а також виявлення осіб, схильних до вчинення правопорушень, та застосування заходів до їх виправлення.

Загальна профілактика – заходи, спрямовані на виявлення причин і умов, що сприяють учиненню правопорушень на всій території України, у її окремому регіоні, галузі господарства, стосовно частини населення чи групи осіб, а також на підприємстві, в установі чи організації незалежно від форм власності.

Віктимологічна профілактика правопорушень – система взаємопов’язаних, організаційно забезпечених державних, громадських й індивідуальних заходів, спрямованих на виявлення та усунення або нейтралізацію чинників, які формують особисту чи масову можливість стати жертвою правопорушення.

Віктимність – підвищена схильність (вірогідність) стати жертвою правопорушення.

Віктимізація – процес перетворення в жертву, чи наслідок такого процесу.

Віктимна ситуація – життєва обстановка, що складається у зв’язку з якостями особи чи поведінкою жертви, коли виникає реальна можливість заподіяння їй шкоди.

Жертва правопорушення – особа, що потерпіла від правопорушення, незалежно від того, чи визнана вона такою у встановленому законом порядку і чи усвідомлює себе такою.

Індивідуальна профілактика правопорушень – система спеціальних заходів щодо конкретних осіб, які не скоїли протиправних діянь, але знаходяться в несприятливих умовах і під їх впливом можуть учинити такі дії, ведуть антисуспільний спосіб життя, скоюють правопорушення, характеризуються формуванням умислу і мотиву на вчинення правопорушень, підготовкою конкретного правопорушення, учинили замах на злочин, але не довели його до кінця, скоїли злочин і можуть допустити рецидив.

Антисуспільна спрямованість особи. Виявляється в її аморальних учинках, дисциплінарних, адміністративних та інших правопорушеннях, які ще не мають злочинного характеру, але при повторенні дедалі більше набирають кримінальних рис.

Інші категорії осіб, які схильні до вчинення правопорушень, – це особи: визнані в установленому порядку хронічними алкоголіками або зловживають спиртними напоями і двічі протягом року притягалися до адміністративної чи іншої відповідальності за розпиття спиртних напоїв або появу в громадських місцях у нетверезому вигляді;

визнані в установленому порядку наркоманами, токсикоманами або вживають наркотичні речовини без призначення лікаря;

психічно хворі, які страждають на тяжкі психічні розлади і перебувають на спеціальному обліку в закладах охорони здоров'я;

які вчинили насильство в сім'ї після винесення їм офіційного попередження про неприпустимість учинення насильства в сім'ї;

неповнолітні, які скоїли адміністративні правопорушення, ведуть антисуспільний спосіб життя, у тому числі звільнені із спеціальних виховних установ;

які двічі протягом року притягалися до адміністративної відповідальності за дрібне хуліганство.

Стаття 2. Законодавство України про профілактику правопорушень

Законодавство України про профілактику правопорушень складається з Конституції України, цього Закону та інших законодавчих актів України, що регулюють діяльність органів державної влади, органів місцевого самоврядування, а також участь підприємств, установ, організацій, громадян та їх організацій у профілактиці правопорушень.

Усі заходи щодо профілактики правопорушень здійснюються відповідно до Конституції та законів України.

Стаття 3. Принципи здійснення профілактики правопорушень

Профілактика правопорушень здійснюється за принципами:

законності – лише в межах обов'язків і прав, які визначені цим Законом та іншими законами України;

спільності – участі в профілактичній діяльності, крім правоохоронних органів, усіх інших органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, громадських організацій та окремих громадян;

гуманізму – поваги до прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина та визнання їх пріоритету над державними інтересами;

віддання переваги методам переконання – застосування примусових заходів лише після вичерпання всіх інших заходів впливу;

гласності – систематичного висвітлення в державній статистиці та засобах масової інформації відомостей про стан профілактики правопорушень;

недопущення розголошення особистих даних людини, отриманих у процесі здійснення профілактичних заходів;

індивідуалізації та диференціації форм і методів профілактики;

об'єктивності – безстороннього, неупередженого, незалежного від волі та бажання людини здійснення заходів, що запобігають учиненню правопорушень;

системності – застосування заходів попередження правопорушень у комплексному поєднанні відповідно до розроблених планів;

обов'язковості – нормативно закріпленого здійснення заходів безумовних для виконання;

верховенства права – відповідність норм закону нормам Конституції України і не суперечення їй.

Стаття 4. Суб'єкти профілактики правопорушень

Суб'єктами загальної та індивідуальної профілактики правопорушень є органи державної влади (законодавчої, виконавчої, судової), органи місцевого самоврядування, органи прокуратури, засоби масової інформації, громадські організації, у тому числі громадські формування з охорони громадського порядку, релігійні установи та організації, підприємства, установи та організації незалежно від форм власності, які беруть участь у профілактиці правопорушень.

Керівники суб'єктів профілактики правопорушень несуть відповідальність за організацію профілактичної роботи в межах своїх повноважень.

Стаття 5. Об'єкти профілактики правопорушень

Дія цього Закону поширюється на громадян України, осіб без громадянства, а також іноземців, за винятком дипломатичних представників іноземних держав та інших громадян, які за законами України і міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, користуються імунітетом від кримінальної та адміністративної юрисдикції, криміногенні чинники правопорушень, осіб з криміногенними нахилами, а також юридичних осіб стосовно дотримання ними вимог законодавства щодо охорони державного і колективного майна, мікросередовище, яке сприяє формуванню особи з криміногенними нахилами.

Стаття 6. Функції суб'єктів профілактики

До функцій суб'єктів профілактики правопорушень залежно від їхніх повноважень належать:

- розроблення заходів профілактики правопорушень;
- організація об'єктивного статистичного обліку, що відображає реальний стан правопорядку на території України, Автономної Республіки Крим, області, міста, району, селища, села, підприємства, установи, організації незалежно від форм власності;
- систематичний аналіз статистичних даних про правопорушення, учинені в різних сферах життєдіяльності;
- прогнозування криміногенної ситуації на території країни та в окремих її регіонах на перспективу;
- визначення сил і засобів, необхідних для ефективної профілактики правопорушень;
- фінансування і матеріально-технічне забезпечення заходів профілактики правопорушень;
- практична реалізація комплексних і цільових програм та інших профілактичних заходів із профілактики правопорушень та усунення їх детермінант;
- аналіз стану профілактичної діяльності в цілому в державі та регіонах з метою визначення її ефективності та внесення необхідних корективів у профілактичну роботу;
- правове роз'яснення серед населення чинного законодавства з питань недопущення протиправної поведінки та відповідальності за вчинення правопорушень;
- інформування населення про стан профілактики правопорушень через засоби масової інформації;
- патріотичне, моральне, духовне виховання і пропаганда здорового способу життя як засіб відвернення громадян від наркоманії, наркозлочинності й алкоголізму;
- психологічна реабілітація осіб, що вживали наркотичні засоби, психотропні речовини та зловживали спиртними напоями.

Стаття 7. Основні криміногенні чинники, які потребують профілактичного впливу

- До основних криміногенних чинників належать:
- бідність, безробіття, відсутність доступного житла, недосконалість системи освіти;
 - загострення соціальної нерівності;
 - ослаблення соціальних і сімейних зв'язків, а також неналежне виховання в сім'ї, що посилює несприятливі умови життя;
 - збільшення кількості неблагополучних сімей, розлучень, асоціальна поведінка батьків, ухилення або відсторонення батьків від виконання своїх обов'язків з виховання дітей, жорстокість і насилля в сім'ях;
 - соціальні чинники, пов'язані з міграційними процесами;

руйнування культурної самобутності, утрата моральних принципів суспільного життя та патріотизму, антигромадський спосіб життя;

погіршення умов життя окремих соціальних груп, недостатня мережа об'єктів культурно-побутового призначення, спортивних установ, місць відпочинку;

низький рівень медичного обслуговування населення;

алкоголізм, немедичне вживання наркотичних засобів та інших психотропних речовин;

поширення в засобах масової інформації ідей і поглядів, що призводять до зростання нетерпимості, насильства та обману;

необмежений доступ неповнолітніх до ігрового бізнесу;

недоліки в охороні державного і колективного майна і інші умови, які сприяють скоєнню правопорушень в суспільстві.

Вирішення зазначених проблем повинно здійснюватися систематично на державному, регіональному, місцевому та індивідуальному рівнях.

Стаття 8. Джерела та порядок фінансування профілактики правопорушень

За результатами аналізу стану правопорядку в державних, регіональних і галузевих планах економічного та соціального розвитку передбачається проведення фінансування окремих профілактичних заходів, їх кадрове та ресурсне забезпечення.

Фінансування профілактики правопорушень здійснюється за рахунок державного бюджету, місцевих бюджетів, позабюджетних коштів, за рахунок добровільних внесків.

Розділ II

Загальна профілактика правопорушень

Стаття 9. Заходи загальної профілактики правопорушень

До заходів загальної профілактики правопорушень належать:

кримінологічна експертиза;

роз'яснення положень законодавства України;

кримінологічне дослідження;

профілактична перевірка;

профілактичний припис, подання, постанова;

повідомлення про невиконання профілактичного припису;

інформування населення про стан правопорядку, засоби та методи захисту громадян і власності від правопорушень;

профілактична допомога.

Стаття 10. Кримінологічна експертиза

Кримінологічна експертиза проектів або чинних законів та інших нормативних актів проводиться з метою визначення їх відповідності соціальним

потребам суспільства в галузі правопорядку, виявлення можливих наслідків криміногенного характеру в результаті їх прийняття та застосування.

Кримінологічна експертиза може призначатися суб'єктами профілактики правопорушень.

Кримінологічна експертиза проводиться експертами. Залежно від змісту нормативного акта і характеру поставлених питань може бути проведена комплексна кримінологічна експертиза із залученням соціологів, юристів, економістів та інших фахівців.

Кримінологічна експертиза може бути також доручена науково-дослідним установам або навчальним закладам, а також професійним асоціаціям (організаціям) кримінологів.

Висновки за наслідками кримінологічної експертизи мають рекомендаційний характер для органу державної влади, який може скасувати розглянуті комісією проекти, унести в них відповідні зміни або мотивовано відхилити висновки експертної комісії.

Стаття 11. Роз'яснення положень законодавства України

Суб'єкти профілактики правопорушень у межах своєї компетенції ведуть серед населення, окремих його категорій, посадових осіб підприємств, організацій, установ роботу з роз'яснення положень законодавства України, у тому числі з питань профілактики правопорушень, віктимологічної профілактики, зокрема щодо необхідності виявлення й усунення причин і умов, які сприяють учиненню правопорушень, відповідальності за протиправні діяння, а також уживають заходів із своєчасного виявлення осіб, які, виходячи з їх поведінки, під впливом певних причин та умов можуть стати потерпілими від правопорушення.

Стаття 12. Кримінологічне дослідження

Кримінологічне дослідження проводиться з метою виявлення ознак готування злочинів, вивчення причин і умов учинення правопорушень, свідомого або несвідомого створення умов, які сприяють учиненню правопорушень, а також з метою прогнозування впливу тих чи інших обставин на стан правопорядку в майбутньому та обґрунтування необхідності і спрямованості профілактичних заходів.

Правоохоронними органами кримінологічне дослідження здійснюється в межах їх обов'язків і прав, визначених законами України, шляхом постійного вивчення стану злочинності і документів, даних і документів, що характеризують діяльність органів влади, підприємств, організацій та установ незалежно від форми власності, спосіб життя окремих фізичних осіб, матеріалів органів дізнання, узагальнення слідчої та досудової практики.

Кримінологічне дослідження може призначатися Верховною Радою України, Президентом України, Кабінетом Міністрів України, Верховною Радою Автономної Республіки Крим, Радою міністрів Автономної Республіки

Крим, міністерствами та іншими центральними і місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та здійснюватися визначеними ними органами в процесі розроблення проектів законодавчих та інших нормативних актів, планів або програм профілактики правопорушень, а також за результатами профілактичних перевірок на підприємствах, в установах, організаціях.

Стаття 13. Профілактична перевірка. Профілактичний припис, подання, постанова

У разі отримання достатніх відомостей про наявність причин і умов, що можуть сприяти вчиненню правопорушень, на підставі відповідних рішень працівниками правоохоронних органів проводиться профілактична перевірка. До участі в ній залучаються фахівці, а в разі необхідності – представники громадських організацій.

Службові особи підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності, на яких проводиться профілактична перевірка, зобов'язані надати особам, що проводять перевірку, можливість оглянути територію, приміщення, ознайомитися з необхідними документами, матеріалами, дати пояснення з питань, які стосуються перевірки.

Службові особи, які проводять профілактичну перевірку, зобов'язані діяти в межах повноважень і з дотриманням вимог щодо охорони інформації. Втручання цих осіб у господарську та іншу діяльність підприємств, установ та організацій, на яких проводиться профілактична перевірка, забороняється.

За результатами профілактичної перевірки орган, за рішенням якого вона проводилася, надсилає керівникові підприємства, установи, організації, де виявлено причини й умови, що сприяють учиненню правопорушень, профілактичний припис, подання чи постанову. У профілактичному приписі, поданні чи постанові визначаються заходи щодо усунення причин та умов, що сприяють учиненню правопорушень, і термін їх виконання.

Профілактичні приписи, подання чи постанови є обов'язковими для виконання.

Органи дізнання, досудового слідства, прокурор та суд уживають заходів до усунення причин і умов, що сприяють учиненню правопорушень, у межах та на підставі кримінального процесуального законодавства України.

Стаття 14. Повідомлення про невиконання профілактичного припису, подання чи постанови

Орган, що склав профілактичний припис, подання чи постанову, у разі їх невиконання, виконання не в повному обсязі або з порушенням визначених приписом, поданням чи постановою заходів здійснює контроль щодо забезпечення виконання цих заходів відповідним підприємством, установою, організацією, повідомляє про незадовільний стан профілактики правопорушень орган внутрішніх справ, на території обслуговування якого знаходиться зазначене підприємство, установа, організація.

Особи, винні в невиконанні чи неналежному виконанні профілактичного припису, подання чи постанови, притягаються до передбаченої законом адміністративної або дисциплінарної відповідальності.

Стаття 15. Інформування населення про стан правопорядку, засоби та методи захисту громадян і власності від протиправних посягань

Інформація про стан правопорядку в Україні та в її адміністративно-територіальних одиницях доводиться до населення через засоби масової інформації.

Суб'єкти профілактики правопорушень інформують населення про засоби та методи захисту від протиправних посягань шляхом проведення бесід, виступів у пресі, по радіо й телебаченню, видання спеціальних посібників, плакатів тощо. Засоби масової інформації використовуються також з метою поліпшення правового виховання населення, формування здорового способу життя.

Стаття 16. Профілактична допомога

Надання суб'єктами профілактики правової допомоги населенню включає в себе створення пунктів допомоги знедоленим, центрів реабілітації та ресоціалізації осіб, звільнених з місць позбавлення волі, роз'яснення небезпеки віктимологічної поведінки та адекватних дій в умовах, що сприяють учиненню правопорушень, ініціативне надання послуг із захисту та охорони майна всіх форм власності на основі укладення письмових договорів, надання юридичної допомоги населенню та громадським об'єднанням.

Розділ III

Індивідуальна профілактика правопорушень

Стаття 17. Заходи індивідуальної профілактики правопорушень суб'єктами профілактичної діяльності

До заходів індивідуальної профілактики правопорушень слід віднести:
 профілактичну бесіду;
 роз'яснення законодавства;
 усне попередження про неприпустимість протиправних дій;
 офіційне попередження про неприпустимість учинення насильства в сім'ї;
 офіційне застереження про неприпустимість протиправної поведінки;
 профілактичний облік;
 адміністративний нагляд органів внутрішніх справ;
 соціальний патронаж осіб, які відбували покарання у вигляді обмеження волі або її позбавлення на певний строк та осіб антисуспільної спрямованості.

Застосування заходів індивідуальної профілактики несумісне з приниженням честі й гідності особи, а також не тягне правових наслідків, за винятком передбачених законодавством.

Стаття 18. Профілактична бесіда

Профілактична бесіда проводиться за наявності інформації про те, що особа вчинила протиправні дії з метою роз'яснення суспільної небезпечності та усного попередження про неприпустимість протиправних і антигромадських дій, що посягають на громадський порядок і громадську безпеку, а також на встановлений порядок управління. Для цього особа викликається до відповідного органу внутрішніх справ чи Служби безпеки України за місцем проживання або роботи (служби).

Роз'яснення та усне попередження має характер заходу індивідуальної профілактики, якщо воно зроблене службовою особою органу внутрішніх справ чи Служби безпеки України, яка має відповідні повноваження, із складанням про це письмової довідки.

У разі неявки правопорушника без поважних причин до органу внутрішніх справ чи служби безпеки за викликом для роз'яснення суспільної небезпечності поведінки та усного попередження про неприпустимість протиправних і антигромадських дій, його може бути піддано приводу.

Поважними причинами неявки визнаються несвоєчасне одержання повістки, хвороба чи інші обставини, що практично позбавляють можливості своєчасно прибути за викликом.

Привід здійснюється в денний час, за мотивованою постановою, затвердженою начальником органу, який має намір роз'яснити суспільну небезпечність поведінки та усно попередити про неприпустимість протиправних і антигромадських дій, або його заступником чи начальником територіального підрозділу цього органу. Постанова про привід оголошується особі, щодо якої він має бути застосований.

Стаття 19. Офіційне попередження про неприпустимість учинення насильства в сім'ї

Офіційне попередження про неприпустимість учинення насильства в сім'ї вноситься члену сім'ї відповідно до статті 10 Закону України «Про попередження насильства в сім'ї».

Стаття 20. Офіційне застереження про неприпустимість протиправної поведінки

Особі, до якої двічі протягом року було застосовано адміністративне стягнення за вчинення правопорушення, що посягає на громадський порядок і громадську безпеку, а також установлений порядок управління, правоохоронним органом за місцем проживання цієї особи може бути оголошено офіційне письмове застереження про неприпустимість протиправної поведінки та можливі заходи профілактичного впливу.

Офіційне застереження оголошується начальником відповідного правоохоронного органу або його заступником, начальником територіального

підрозділу цього органу, і оформляється протоколом, який підписується правопорушником та посадовою особою, що оголошує офіційне письмове застереження. У разі відмови правопорушника від підписання протоколу в ньому робиться відповідний запис.

У разі неявки правопорушника без поважних причин до правоохоронного органу за викликом для оголошення офіційного письмового застереження його може бути піддано приводу в порядку, передбаченому законодавством.

Стаття 21. Профілактичний облік і здійснювані у зв'язку з цим заходи

Профілактичний облік становить систему передбачених чинним законодавством заходів суб'єктів профілактики, спрямованих на усунення причин та умов, за наявності яких може бути вчинено правопорушення.

Необхідність узяття на профілактичний облік осіб у кожному випадку визначається індивідуально, з урахуванням характеру проступку, поведінки особи щодо наміру продовження антигромадських дій.

Для систематичного і цілеспрямованого здійснення заходів індивідуальної профілактики щодо особи, поведінка якої свідчить про реальну можливість учинення нею правопорушення, така особа підлягає взяттю на профілактичний облік.

Профілактичний облік в органах внутрішніх справ здійснюється відповідно до законів України «Про поліцію», «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі», «Про попередження насильства в сім'ї» та «Про органи і служби у справах неповнолітніх та спеціальні установи для неповнолітніх».

На профілактичний облік в органі внутрішніх справ може бути взято особу віком не менше 11 років. Рішення про взяття на облік особи віком від 11 до 16 років приймається за участю кримінальної поліції у справах неповнолітніх за місцем проживання особи. Узяття на профілактичний облік неповнолітнього може бути оскаржене його батьками або законними представниками, опікунами чи піклувальниками.

На профілактичний облік в органах внутрішніх справ беруться особи:

котрі вчинили двічі протягом року адміністративні правопорушення, за які згідно із законом може бути призначено покарання у вигляді адміністративного арешту, або особи, що вчинили адміністративне правопорушення після оголошення офіційного застереження про неприпустимість протиправної поведінки;

відносно яких є інформація, що вони можуть вчинити злочин та відносно яких відповідні органи застосували заходи запобігання;

злочинна діяльність яких була припинена і які не були засуджені до кримінального покарання;

звільнені з місць позбавлення волі, ті, що відбули покарання за злочин, з яких судимість не знято або не погашено у встановленому законом порядку;

засуджені за вчинення злочину умовно або до міри покарання, не пов'язаної з позбавленням волі, а також звільнені від покарання та його відбування;

які знаходилися на лікуванні від алкоголізму і наркоманії в спеціальних наркологічних закладах;

що були визнані в установленому порядку хронічними алкоголіками або зловживають спиртними напоями;

які двічі притягувалися до адміністративної чи іншої відповідальності за розпиття спиртних напоїв або появу в п'яному вигляді у громадських місцях, що допускають на ґрунті пияцтва інші порушення громадського порядку чи правил громадського співжиття;

визнані в установленому порядку наркоманами, токсикоманами або вживають наркотичні речовини без призначення лікаря;

психічно хворі, які є суспільно небезпечними і перебувають на спеціальному обліку в закладах охорони здоров'я;

які вчиняють насильство в сім'ї;

відносно яких здійснюється адміністративний нагляд;

батьки або особи, які їх заміняють, котрі не виконують обов'язків щодо виховання і навчання дітей і своєю протиправною поведінкою сприяють вчиненню ними правопорушень.

На профілактичний облік ставляться неповнолітні:

засуджені за вчинення злочину умовно або до міри покарання, не пов'язаної з позбавленням волі, а також звільнені від покарання та його відбування;

які вчинили суспільно небезпечне діяння до досягнення віку кримінальної відповідальності;

звільнені з місць позбавлення волі;

які повернулися з закритих спеціальних навчально-виховних закладів;

котрі вчинили правопорушення, що тягне застосування заходів адміністративного стягнення;

які зловживають спиртними напоями, вживають наркотичні чи інші хімічні речовини без призначення лікаря.

На профілактичний облік у Службі безпеки України беруться особи, які виявили намір учинити правопорушення проти держави або інші суспільно небезпечні діяння, що безпосередньо створюють загрозу життєво важливим інтересам держави, а саме:

намагання зібрати відомості, що становлять державну таємницю, чи спроба передати іноземній державі чи організації, або їх представникам інформації, яка може завдати шкоди інтересам державної безпеки;

виготовлення, зберігання або розповсюдження матеріалів, які демонструють наміри щодо насильницького порушення суверенітету та територіальної цілісності України, зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, наймитства та вербування найманців, розпалювання національної, расової чи релігійної ворожнечі та ненависті, а так само поширення змісту таких матеріалів в усній формі;

встановлення контактів та підтримання стосунків із зарубіжними центрами і організаціями, які мають на меті своєї діяльності порушення територіальної цілісності, обмеження суверенітету України та проведення іншої підіривної діяльності проти України;

участь у групових діях, які порушують громадський порядок, поєднаних з непокорю законним вимогам представників влади, або таких, що спричинили порушення роботи державних органів, транспорту, підприємств, установ, організацій чи об'єднань громадян, і могли б призвести до масових безпорядків;

грубе або неодноразове порушення зобов'язання у зв'язку з допуском до державної таємниці;

проникнення або спроба проникнення на особливо важливі державні об'єкти;

висловлення терористичних намірів, встановлення контактів із терористичними угрупованнями або з непередбаченими законодавством воєнізованими формуваннями, групами чи організаціями та особами, які проводять вербування найманців;

погроза державному діячеві у зв'язку з його державною діяльністю;

вчинення особою, уповноваженою на виконання функцій держави, корупційних діянь чи інших правопорушень, пов'язаних із корупцією.

Рішення про взяття особи на профілактичний облік та про зняття з обліку приймається начальником органу внутрішніх справ чи Служби безпеки України або їх заступниками за місцем проживання або роботи (служби) цієї особи, оформлюється постановою і підлягає оголошенню цій особі протягом трьох днів з моменту винесення рішення, а в разі відсутності цієї особи за місцем проживання – протягом трьох днів з моменту встановлення її місцезнаходження. Особа, яка з рішенням не згодна, може оскаржити його до суду.

Питання про зняття особи з профілактичного обліку розглядається на підставі висновку посадової особи, яка здійснює цей облік. У зазначеному висновку повинні міститися посилання на обставини, що свідчать про істотне зменшення ймовірності вчинення особою правопорушення.

Профілактичний облік передбачає створення та ведення відповідних комп'ютерних інформаційних систем правоохоронних органів України.

Із метою запобігання вчиненню правопорушень особою, узятою на профілактичний облік, за винятком осіб, що знаходяться під адміністративним наглядом органів внутрішніх справ, здійснюються наступні заходи:

контроль за поведінкою такої особи за місцем роботи та проживання, у тому числі шляхом нагляду за нею безпосередньо працівником органу, у якому вона перебуває на обліку (уключаючи відвідання з 08.00 до 22.00), збирання відомостей про вчиненні нею правопорушення за даними органів внутрішніх справ та Служби безпеки України, припинення правопорушення та інших антигромадських учинків, профілактичний вплив на неї за їх учинення, організація впливу з боку громадськості у зв'язку з такими вчинками;

профілактично-виховний вплив на особу, яка перебуває на обліку, з метою її виправлення, запобігання протиправним учинкам, роз'яснення відповідальності за них;

виявлення й усунення криміногенних чинників у сімейному, побутовому, дозвільному та іншому мікросередовищі, профілактичний вплив, спрямований на попередження та припинення антигромадських зв'язків, інших негативних впливів, що сприяють формуванню протиправних намірів;

надання допомоги особі, яка перебуває на обліку, у працевлаштуванні, вирішенні конфліктних ситуацій, направлення на лікування, у тому числі від алкоголізму, наркоманії, психічної патології тощо;

притягнення за протиправну поведінку до адміністративної або дисциплінарної відповідальності, передбаченої законодавством України.

Стаття 22. Здійснення адміністративного нагляду органами внутрішніх справ

Установлення, здійснення та припинення адміністративного нагляду органами внутрішніх справ проводиться відповідно до Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі».

Стаття 23. Соціальний патронаж осіб, які відбували покарання у вигляді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк та осіб антисуспільної спрямованості

Соціальний патронаж осіб, які відбували покарання у вигляді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, здійснюється відповідно до Закону України «Про соціальну адаптацію осіб, які відбували покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк».

Аналогічні заходи проводяться і відносно осіб антисуспільної спрямованості, які їх потребують.

Розділ IV

Віктимологічна профілактика

Стаття 24. Об'єкти віктимологічної профілактики

До об'єктів віктимологічної профілактики належать:
фактори, що формують індивідуальну чи масову віктимність;
обставини віктимної ситуації;
процес віктимізації.

Стаття 25. Суб'єкти віктимологічної профілактики

Систему суб'єктів віктимологічної профілактики становлять:
органи державної влади й місцевого самоврядування;
правоохоронні органи всіх рівнів;
підприємства й установи різних форм власності, громадські формування та окремі громадяни.

Усі суб'єкти віктимологічної профілактики об'єднані єдиними цілями, а також інформаційними, координаційними і правовими зв'язками.

Стаття 26. Рівні віктимологічної профілактики

Залежно від цілей і завдань віктимологічна профілактика має три рівні: загальносоціальний, спеціальний та індивідуальний.

Загальносоціальний рівень включає заходи, пов'язані з вирішенням соціально-економічних і культурно-виховних завдань, спрямованих на усунення чи нейтралізацію факторів, що сприяють процесу віктимізації людей.

Спеціальний рівень – реалізація державними органами, громадськими об'єднаннями й окремими громадянами заходів, які мають своєю спеціальною метою попередження злочинів шляхом недопущення реалізації віктимних властивостей окремих груп осіб (підлітків, людей похилого віку, представників окремих професій тощо).

Індивідуальний рівень охоплює профілактичні заходи стосовно осіб, які враховуючи їх поведінку або сукупність особистісних характеристик, можуть із великою ймовірністю стати жертвами правопорушень. Такі заходи спрямовані на підвищення захисних реакцій, а також забезпечення особистої, майнової та іншої безпеки цих громадян.

Стаття 27. Заходи віктимологічної профілактики

До заходів віктимологічної профілактики належать:

проведення профілактичної роботи з потенціальними жертвами правопорушень з урахуванням демографічних, фізичних та соціально-рольових та соціально-психологічних властивостей особи;

навчання потенціальних потерпілих засобом нейтралізації конфліктів у сфері соціально-економічних та сімейно-побутових відносин, створення у свідомості людей стереотипу ненасильницького вирішення конфліктної ситуації, прийняття спеціальних заходів щодо потерпілих із підвищеним ступенем віктимності;

створення реабілітаційних центрів професійної, психологічної, психіатричної, медичної та правової допомоги особам, які постраждали внаслідок заподіяння їм фізичної, моральної або майнової шкоди;

впровадження і фінансування спеціальних комплексних програм заходів щодо організації фізичної та психологічної безпеки жертви, інформування про передбачені законом заходи самооборони;

систематичний контроль кримінально-вражених місць, де відносно часто вчиняються правопорушення з урахуванням часу їх вчинення та інших факторів;

правове виховання та навчання з розповсюдженням серед громадян відомостей про необхідну оборону, надання їм спеціальної інформації;

створення «зворотного зв'язку» правоохоронних органів і населення: організація телефонів довіри, гарячої лінії з метою отримання інформації від громадян про різноманітні правопорушення та конфліктні ситуації.

Розділ V

Функції органів і організацій у сфері профілактики правопорушень

Стаття 28. Функції Кабінету Міністрів України у сфері профілактики правопорушень

Кабінет Міністрів України:

забезпечує розроблення за участю правоохоронних органів проектів державних програм профілактики правопорушень, а також цільові програми профілактики окремих видів правопорушень;

здійснює керівництво діяльністю підпорядкованих йому органів, пов'язаною з профілактикою правопорушень;

установлює організаційні основи діяльності та повноваження органів виконавчої влади, які може бути створено спеціально для організації центрів соціальної адаптації та інших установ, і виконання ними профілактичних функцій;

визначає джерела та порядок фінансування заходів профілактики правопорушень.

Стаття 29. Функції органів виконавчої влади та місцевого самоврядування у сфері профілактики правопорушень

Здійснюючи на відповідній території організацію роботи з профілактики правопорушень, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, органи виконавчої влади та місцевого самоврядування:

розробляють регіональні програми профілактики правопорушень і погоджують плани заходів щодо попередження вчинення їх окремих видів;

координують діяльність підприємств, установ та організацій, що здійснюють профілактику правопорушень, узагальнюють і поширюють досвід її ефективного провадження;

забезпечують виділення фінансових, матеріально-технічних та інших ресурсів для проведення профілактичних заходів;

призначають проведення кримінологічних експертиз проектів відповідних нормативних актів, програм і планів, крім прийнятих сільськими і селищними органами місцевого самоврядування;

забезпечують працевлаштування в порядку, передбаченому Законом України «Про зайнятість населення», а також вирішення відповідними органами питань побутового влаштування, лікування осіб від алкогольної, наркотичної залежності;

визначають кількість місць у фізкультурно-спортивних, художньо-естетичних та інших соціальних закладах для залучення до них осіб, що перебувають на профілактичному обліку, насамперед неповнолітніх і молоді, і в разі потреби розширюють мережу цих закладів;

організують соціальний патронаж щодо передбачених цим Законом та Законом України «Про соціальну адаптацію осіб, які відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк» категорій осіб;

створюють притулки та центри методико-соціальної реабілітації для неповнолітніх, центри соціальної реабілітації, спеціальні будинки-інтернати для громадян похилого віку та інвалідів, звільнених з місць позбавлення волі або з приймальників-розподільників, а також інші установи соціального патронажу і керують їх діяльністю.

Стаття 30. Обов'язки та права органів прокуратури, внутрішніх справ, Служби безпеки, юстиції України у сфері профілактики правопорушень

Для виконання завдань з профілактики правопорушень органи прокуратури, внутрішніх справ, Служби безпеки, юстиції України зобов'язані:

у межах своїх обов'язків і прав, визначених законами України, уживати всіх необхідних заходів щодо попередження правопорушень;

розробляти і вносити на розгляд Президента України, Кабінету Міністрів України, Уряду Автономної Республіки Крим, місцевих органів виконавчої влади проекти програм профілактики і планів заходів щодо запобігання вчиненню окремих видів правопорушень, а після затвердження забезпечувати їх виконання в межах обов'язків і прав, визначених для цих органів законодавством України;

здійснювати аналіз наявних даних з метою встановлення причин та умов, що сприяють учиненню правопорушень, розробляти та надавати Президентові України, Кабінету Міністрів України, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, відповідним міністерствам та іншим центральним і місцевим органам виконавчої влади пропозиції та рекомендації щодо їх усунення;

організувати роботу з роз'яснення положень чинного законодавства з питань зміцнення правопорядку.

Для виконання вимог цього Закону органи прокуратури, внутрішніх справ, Служби безпеки, юстиції України мають право безперешкодного, спрощеного доступу до масивів інформації, матеріалів ревізій, перевірок, аналітичних та статистичних даних, що характеризують діяльність суб'єктів економіки, які накопичуються в органах державної влади, державних установах, закладах, організаціях у процесі їх діяльності та необхідні правоохоронним органам для проведення кримінологічних досліджень і експертиз.

Порядок і механізм спрощеного доступу до масивів інформації органів державної влади, державних установ, закладів, організацій визначається постановою Кабінету Міністрів України.

Органи прокуратури здійснюють нагляд за додержанням і правильним застосуванням законодавства про профілактику правопорушень, виконують інші профілактичні функції, передбачені Законом України «Про прокуратуру».

Органи внутрішніх справ здійснюють профілактику правопорушень із використанням оперативно-розшукових заходів, передбачених законами України «Про поліцію», «Про оперативно-розшукову діяльність».

З метою профілактичного впливу органи внутрішніх справ повідомляють державні органи, громадські об'єднання, трудові колективи і громадськість за місцем проживання особи про факти вчинення нею адміністративного правопорушення.

Органи Служби безпеки ведуть профілактичну роботу з використанням оперативно-розшукових заходів відповідно до законів України «Про Службу безпеки України» та «Про оперативно-розшукову діяльність».

Суд здійснює профілактику правопорушень згідно із законодавством України про судоустрій і судочинство.

Стаття 31. Обов'язки та права міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, державних установ, закладів, організацій, їх підрозділів на місцях у сфері профілактики правопорушень

Міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, державні установи, заклади, організації, їх підрозділи на місцях з метою профілактики правопорушень зобов'язані:

забезпечити правоохоронним органам безперешкодний, спрощений доступ до масивів інформації, матеріалів ревізій, перевірок, аналітичних і статистичних даних, що характеризують діяльність підконтрольних суб'єктів економіки, які накопичуються в органах державної влади, державних установах, закладах, організаціях у процесі їх діяльності і необхідні правоохоронним органам для проведення кримінологічних досліджень та експертиз;

виконувати вимоги цього Закону, у повному обсязі здійснювати заходи, передбачені державними програмами профілактики правопорушень і планами запобігання їх окремим різновидам;

вимагати виконання вимог цього Закону від керівників підприємств, установ та організацій, віднесених до сфери їхнього управління;

контролювати виконання підприємствами, установами, організаціями, віднесеними до сфери їхнього управління, заходів щодо профілактики правопорушень;

проводити профілактичні перевірки на підприємствах, в установах, організаціях, віднесених до сфери їхнього управління, уживати заходів щодо усунення причин та умов, які сприяють учиненню правопорушень;

своєчасно й належним чином реагувати на профілактичні приписи та повідомлення;

організовувати фінансове та матеріально-технічне забезпечення профілактичних заходів у відповідній галузі або сфері управління.

Міністерства, інші центральні органи виконавчої влади, державні установи, заклади, організації, їх підрозділи на місцях для профілактики правопорушень мають право:

замовити правоохоронним органам проведення криміналістичних досліджень та експертиз, отримати їх результати;

від державних підприємств, установ, організацій, які належать до сфери їхнього управління, безперешкодно отримувати, вивчати фінансову звітність та інші документи, що дозволяють здійснити оцінку ефективності управління, вирахувати показники та проаналізувати результати господарської діяльності;

від підприємств, у статутних фондах яких держава має частку більше 50%, через своїх представників, які є членами наглядових (спостережних) рад,

ревізійних комісій, безперешкодно отримувати, вивчати фінансову звітність та інші документи, що дозволяють здійснити оцінку ефективності управління, врахувати показники та проаналізувати результати господарської діяльності.

Стаття 32. Профілактичні функції підприємства, установи, організації

Власник або уповноважений ним орган підприємства, установи, організації незалежно від форми власності за участю трудового колективу організовує роботу, спрямовану на профілактику правопорушень, для чого:

розробляє комплексний план заходів щодо профілактики правопорушень на підприємстві, в установі, організації;

проводить аналіз фактів учинення правопорушень членами колективу, причин і умов, що сприяли цьому, уживає заходів для їх усунення;

організовує юридичну освіту і правову пропаганду;

забезпечує технічне оснащення об'єктів, їх охорону, пропускний режим, додержання правил охорони праці;

своєчасно вживає заходів за профілактичним приписом і повідомленням правоохоронних органів про порушення правопорядку членами колективу, інформує про наслідки проведеної роботи ініціатора припису;

забезпечує працевлаштування в порядку, передбаченому Законом України «Про зайнятість населення», побутове влаштування осіб, що за направленням органу внутрішніх справ перебували на примусовому лікуванні від алкоголізму чи наркоманії, а також інших осіб, що перебувають на профілактичному обліку;

сприяє колективу та громадським організаціям у перевихованні осіб, засуджених до виправних робіт з випробуванням, умовно-достроково звільнених і переданих їм на поруки й перевиховання;

створює у разі наявності великої кількості осіб, що потребують профілактичної допомоги, а також ресурсних можливостей центри соціальної реабілітації та допомоги, профілактики правопорушень, профілакторії алкогольного лікування, забезпечує їх діяльність.

Підприємства, установи, організації всіх форм власності, які надають правоохоронним органам фінансові, матеріальні, технічні засоби для зміцнення правопорядку в державі, користуються її моральною підтримкою.

Стаття 33. Профілактика правопорушень за участю засобів масової інформації

Засоби масової інформації забезпечують безкоштовну публікацію аналітичних, методичних та інших матеріалів щодо профілактики правопорушень, а також інформування населення про результати діяльності правоохоронних органів щодо розкриття злочинів та про оперативну обстановку в державі в цілому чи її окремому регіоні.

Забороняється пропаганда жорстокості, насильства та порнографії.

Стаття 34. Реалізація профілактичних функцій суб'єктами профілактики

Порядок реалізації суб'єктами профілактики своїх функцій з профілактики правопорушень й усунення причин і умов, що сприяють учиненню правопорушень, установлюється законодавством, відомчими нормативними актами та статутами державних органів і громадських організацій.

Розділ VI

Правовий захист громадян та нагляд за додержанням законодавства про профілактику правопорушень

Стаття 35. Правовий захист особи, стосовно якої здійснюється профілактика правопорушень

Особа, стосовно якої застосовується профілактичний захід, має право оскаржити неправомірні дії посадових осіб, які цей захід здійснюють та порушують її права, їх вищому керівникові, прокуророві або суду.

Стаття 36. Відповідальність за порушення законодавства про профілактику правопорушень

Особи, винні в порушенні вимог законодавства про профілактику правопорушень, несуть дисциплінарну, цивільно-правову або адміністративну відповідальність відповідно до законодавства України.

Стаття 37. Нагляд за виконанням та застосуванням законодавства про профілактику правопорушень

Нагляд за виконанням і правильним застосуванням законодавства про профілактику правопорушень здійснюється Генеральним прокурором України і підпорядкованими йому прокурорами.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Наукові праці, в яких опубліковані основні результати дисертації

1.1. Праці у наукових фахових виданнях України

1. Сподарик Н. І. Інформаційно-аналітичне забезпечення підрозділів Національної поліції України у запобігання насильницьких злочинів проти життя та здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ. *Юридичний науковий електронний журнал*: електронне наукове фахове видання. 2017. № 3. С. 143–146.

2. Сподарик Н. І. Детермінанти, які впливають на вчинення насильницьких злочинів проти життя та здоров'я особи студентами ВНЗ. *Європейські перспективи*: науково-практичний журнал. 2015. № 7. С. 138–143.

3. Сподарик Н. І. Правове забезпечення запобігання підрозділами національної поліції насильницьких злочинів проти життя і здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ. *Право і суспільство*. 2017. № 3. Ч. 2. С. 209–213.

4. Сподарик Н. Кримінологічна характеристика студентів ВНЗ, які вчиняють насильницькі злочини проти життя і здоров'я особи. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2017. № 861. С. 522–528.

1.2. Публікація у науковому періодичному виданні іншої держави

5. Сподарик Н. Організація взаємодії підрозділів національної поліції України з державними органами та громадськістю щодо запобігання насильницьких злочинів проти життя і здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ. *JURNALUL JURIDIC NATIONAL: TEORIE ŞI PRACTICĂ S.R.L.* 2017. № 5 (27). С. 360–364.

2. Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

6. Сподарик Н. І. Правові заходи запобігання злочинів проти життя і здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ. *Вдосконалення правового механізму захисту прав і свобод людини і громадянина в умовах євроінтеграції*: збірник матеріалів міжнародної конференції (м. Львів,

28 лютого 2017 р.). Львів: Навчально-науковий Інститут права та психології Національного університету «Львівська політехніка», 2017. С. 517–520.

7. Сподарик Н. І. Загальна профілактика насильницьких злочинів проти життя і здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ. *Актуальні питання розвитку правової держави в умовах сучасного становлення громадянського суспільства в Україні: матеріали міжнародної науково-практичної конференції* (м. Харків, 16–17 червня 2017 р.). Х.: ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2017. С. 82–84.

8. Сподарик Н. І. Характеристика причин вчинення насильницьких злочинів проти життя і здоров'я особи студентами ВНЗ. *Тенденції та пріоритети реформування законодавства України: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Херсон, 8–9 грудня 2017 р.). Херсон, 2017. С. 106–108.

9. Сподарик Н. І. Кримінологічне дослідження злочинності небезпечної для життя і здоров'я особи вчинених студентами ВНЗ. *Новітні тенденції сучасної юридичної науки: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Дніпро, 1–2 грудня 2017 р.). Дніпро. 2017. С. 93–95.

ВІДОМОСТІ

про апробацію результатів дисертації

1. Міжнародна науково-практична конференція «Вдосконалення правового механізму захисту прав і свобод людини і громадянина в умовах євроінтеграції» (м. Львів, 28 лютого 2017 р.) – форма участі заочна.

2. Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні питання розвитку правової держави в умовах сучасного становлення громадянського суспільства в Україні» (м. Харків, 16–17 червня 2017 р.) – форма участі очна.

3. Всеукраїнська науково-практична конференція «Тенденції та пріоритети реформування законодавства України» (м. Херсон, 8–9 грудня 2017 р.) – форма участі очна.

4. Міжнародна науково-практична конференція «Новітні тенденції сучасної юридичної науки» (м. Дніпро, 1–2 грудня 2017 р.) – форма участі очна.